

POLO

PÓLO POLO polo بولو 马球 polo П'О Л О 波口 polo პოლო polo polo Polo

TÖRTÉNELEM

DR. IVANICS GYÖRGY

PROFESSIO KIADÓ

POLO

TÖRTÉNELEM

ÍRTA

DR. IVANICS GYÖRGY

MAGYAR POLO CLUB elnöke

PROFESSIO KIADÓ

2018

SZERKESZTETTE:

DR. IVANICS GYÖRGY

A KÖNYV TÁMOGATÓI:

**MAGYAR POLO CLUB
MAGYAR PÓLÓ AKADÉMIA KFT.
PROFESSIO KFT.
FASORI BT.**

KÉSZÜLT:

PROFESSIO KIADÓ gondozásában
Budapest, 2018

NYOMDA: **digitalpress**

ISBN 978-615-81143-4-9

[PDF] 978-963-86749-6-8

Limitált példány

KIADÓ: **PROFESSIO KIADÓ**

professio@plasztika.com
www.plasztika.com

Copyright © Minden jog fenntartva!

A mű egészének vagy részleteinek fordítása, utánnnyomása, elektronikus
adathordozón való feldolgozása, mikrofilmen való rögzítése
vagy bármilyen más módon való sokszorosítása
csak külön engedéllyel lehetséges.

AJÁNLÁS

Könyvemet ajánlom apámnak, **Ivanics Györgynek**, aki gyerekkoromban lóra ültetett. Aki megmentette az elavulttá nyilvánított, kiselejtezésre ítélt tűzoltó lovakat és velük együtt megalakította a **HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI BERCSÉNYI LOVAS SZAKOSZTÁLYT**.

Anyámnak, aki elviselte és segítette apámnak e pazarló hobbiját, megértve, elfogadva, hogy a lovakról leszoktatni úgy sem tudja őt és lovas gyerekeit.

Ajánlom az **I. ns. Ivanics Györgynek**, aki „*két pogányközt*” harcolt lovas kapitányként a Magyar hazáért, az osztrák és török megszálló ellen egyaránt, hogy végül a **Spleni lovasezred** élén részt véve a Temesköz felszabadításában, bevonult Orsovára, kiérdemelve ezzel a családjának a nemesi rangot, minden utódjának példát mutatva.

Ajánlom az én „**Börtémnek**”, aki érzékeltetni tudta velem, hogy miért küzdött kiválasztott szerelméért, elrabolt feleségéért, a háborút is vállalva Dzsingisz kán.

Ajánlom **gyerekeimnek**, akiknek átadhattam lovas tudásomat. **Minden utódnak**, aki már megérezte, vagy megérezni fogja, (*remélem e könyvből is*), a lovakkal való különleges kapcsolatunk, milyen szép, erős és fontos tényező az emberek életében.

Ajánlom természetesen minden **pólót és a lovassportokat szerető sporttársamnak**.

ELŐSZÓ

*Mi Magyarok lovas nemzetnek tartjuk magunkat.
A lovas kultúránk része a **póló sport** is,
melynek ősi történetével foglalkozik e könyv.*

*Miután kiadásra kerültek a **MAGYAR PÓLÓ 1875-1917**
MAGYAR PÓLÓ 1917-1945 könyvek, szükségszerűen
meg kell ismerni az ősi **POLO TÖRTÉNELEM** címűt is,
melynek szintén vannak **Magyar** vonatkozásai.*

A könyv címe arra utal, hogy a póló mellett érdemes ismerni
az adott póló információkhoz kötődő érdekes történelmi
eseményeket, beleértve az uralkodó házak intrikáit és a
történelmet formáló fontos eseményeket is.

BEVEZETŐ

A MAGYAR POLO és a MAGYAR POLO CLUB történetének megírása kapcsán óhatatlanul foglalkozni kellett a pólóval kapcsolatos történelmi előzményekkel is, így egyre több érdekes információ bukkant elő.

E nyomokon elindulva sok, igen különleges ősi póló történet és információ került elő. Ezeket nyomon követve kezdtek megelevenedni a múlt fantasztikusan érdekes és tanulságos történései.

A póló ugyanis az uralkodók kedvenc sportja volt és velük mindig történt valami különleges dolog.

Kiderült az is, hogy az uralkodók hatalmának megszerzése, utódlása, a birodalmat fennmaradása, vallások, de a lovak terjedése is, különleges eseményeken, vagy ép egy csinos hölgy személyén múlt, és e történelmi adatoktól, speciális információktól érdekes igazából e könyv

A póló történetének megismerésén túl ezért 2700 év érdekes történelmi eseményei, a hozzá kapcsolódó taktikai, stratégiai történések, intrikák, de még a világvallások, népek sorsának alakulásával is megismerkedhetünk. A pólóhoz köthető látványos korabeli műalkotások is jól visszaadják a kor hangulatát.

Csak így kaphatunk teljes képet a póló ősi korszakáról.

LOVAK & LOVAGLÁS TÖRTÉNETE

A LOVAK TÖRZSFEJLŐDÉSE

A lovak törzsfajlását **50 millió** évre visszamenően ismerjük.

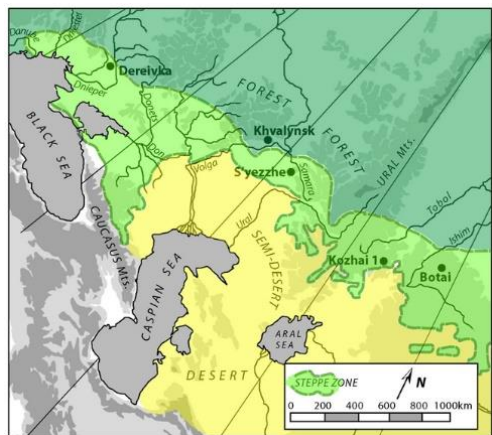
A mai lovak ősei **Észak-Amerikában** fejlődtek ki. A **pliocén** kor végén az időjárás **Észak-Amerikában** lehűlt és az állatoknak délebbi vidékre kellett költözzenek. A **Plesippus** fajok egyik csoportja ekkor, **2,5 millió** évvel ezelőtt a **Bering-földhídon** keresztül átköltözött **Euráziába**. (Az emberi faj *Homo habilis* őse 2 millió éve jelent meg Afrika felől. Euráziában találkozhattak.)

A **modern lovak** (a mai házi ló ősei a kőkorszaki lovak Alaszkából, Szibérián át érkezve) **holarktikus** (északi sarkhoz közeli) környezethez szokott állatfajok voltak.

Észak-Amerikában 11 000 évvel ezelőtt kihaltak végleg a lovak. (Mielőtt a szelídítése megkezdődött volna.) A kihalás egybeesett az utolsó jégkorszakkal és a vadászó **Clovis-kultúra** ottani megjelenésével is.

Az **Eurázsiai lovak** sorsa szerencsére másképpen alakult.

Az Eurázsia ősemberek is vadásztak rájuk húsukért. Ugyanakkor a **Cro-magnoni ember** (a mai ember első csoportjai) csodálatos szép **barlangfestményei** alapján nyilvánvaló, hogy egyúttal szinte **vallásos áhítattal** tekintettek a szilaj **lovakra**. A festményeinken döntő számban ábrázolták a lovakat, mint egy mitikus állatot, ahogy a későbbi korokban is imádták őket az emberek.

A LOVAK HÁZIASÍTÁSA

A **lovak** sorsa Euráziában is a teljes **kiirtás** lett volna. Szerencsére, a hűvösebb északi sztyeppe részekén **i.e. 4000-től**, elkezdődött (**Dereivka-lelőhely, Botai kultúra**) a **házasításuk**, mivel a délebbi vidékekről származó házasított állatok nehezebben viselték a hideget, a lovak viszont itt őshonos állatok voltak. (A Kaukázustól délre egyáltalán nem éltek.)

Kezdetben feltehetően csak **húsukért** tenyésztették a **lovakat**, idővel **hámos állatként** szállításra is hasznosították. (Ahogy a jóval később házasított rénszarvasokat manapság hasznosítják.)

I.e. 4000-től már alkalmaztak **tömör kerekes nehéz szekereket**, melyek elé az erős (*de lassú*) **ökröket** tudták befogni.

I.e. 2000-től a **küllős, könnyű szekér** feltalálásával új korszak kezdődött. Ez elé már **lovakat** is be lehetett fogni, mellyel az áruszállítás meggyorsításán kívül egy új, igen hatásos **harciszekér** fegyvernem is kialakulhatott, melynek alkalmazásától birodalmak sorsa függött ettől kezdve.

Ennek köszönhetően **terjedtek el a lovak**, a korábbi természetes életterületükön túlra, délre is.

I.e. 700-tól újabb hasonló, forradalmi változást hozott a **lovas hadseregek** létrejötte. A **Szkíta lovas népek** nem csak az **Eurázsiai sztyeppét** hódították meg, hanem attól távolabbi területekre is betörték. A lovak fontosságát jelzik életükben a **lovastemetkezéseik** is.

Birodalmak sorsa innentől a **lovas hadseregük** ütőképességén múlt.

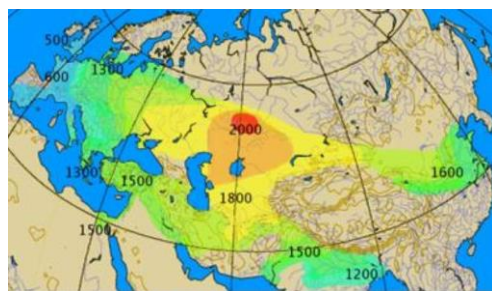
A **lovas katonák** hamar bebizonyították alkalmazásuk szükségességét.

A harcászatban óriási előnyt élvezett, aki a hadseregét hamarabb tudja eljuttatni egy adott helyre, elfoglalva egy kulcsfontosságú helyet (*hidat, átjárót, települést*), vagy meg tudta segíteni szorongatott csapatát, helyőrségét.

A közvetlen harci feladatokban is előnyösen használhatták, mert képes volt átgázolni tűzön-vízen, hegyeken, a gyalogos hadtestek szétzilálását követően részt vehetnek azok üldözésükben is. A hírvivésben, felderítésben, utánpótlás beszerzésében is előnyüket bebizonyították.

A lovak más területen is hasznosnak bizonyultak. Ennek köszönhetően **nélkülözhetetlenné váltak**.

Nem véletlen, hogy e népek **mitológiájában, kultúrájában és sportjában** is kiemelkedő szerepe volt a lovaknak.

A LOVAGLÁS ÉS AZ ŐSI LOVASSPORTOK

Amikor a **lovaskatona** nem végzett harci feladatot, akkor is gyakorolni a kellett tudását. Erre alkalmas ősi sport a **lovass vadászat**, mely a világon mindenhol elterjedt. Ennek hátránya, azon túl, hogy igen veszélyes az is, hogy azt nem lehet egy helyen, közönség előtt folytatni. *(A Rómaiak ezt is megpróbálták, gyalogos gladiátorokkal, egzotikus vadakkal.)*

Két alapvető típus, a **könnyű** és a **nehéz lovasság** fejlődött ki.

Az **Európai** területen igen nagy szerepe volt a **nehéz páncélos lovasságnak**. Így nem véletlen, hogy itt inkább a **lovagi tornák** terjedtek el.

A **nehéz páncélszerű lovasság** előnye vitathatatlan, mert a páncélszerű lovast és lovát a nyilaktól és egyéb szűrő-vágó fegyverektől.

Ugyanakkor tudni kell, hogy az igen költséges volt, ráadásul több órába telt mire egy ilyen katonát felszereltek segítői. Speciális segítség, emelő szerkezet kellett még a lóra üléshez. Amennyiben kilőtték a lovát, akkor pedig magatehetetlen volt, ezért az őt kísérő gyalogságnak kellett megvédenie. A páncélos lovas alá erős, teherbíró ló szükségeltetett, melyet szintén szükséges volt páncélozni. A lovasnak a páncél alá még külön puha öltözké kellett viselni. El lehet képzelni milyen *(szauna jellegű)* volt ez melegben, pláne harc esetén.

Az ilyen **nehéz páncélszerű lovashadsereg** ezért igen **lassú** és **nehézkes** volt, jelentős számú kiszolgáló személyzetet igényelt. Ráadásul a melegebb éghajlaton szinte elviselhetetlen volt a nehéz páncélszerű viselése.

A **könnyű lovas hadsereg** tagjai ugyanakkor önellátók és igen mozgékonyak voltak, ezért mindenhol elterjedten alkalmazták őket.

Meleg éghajlaton elsődleges szerepük volt a könnyű lovas hadseregnek, ahol **könnyebb páncélszerű felszerelt lovasokat** is alkalmaztak. E lovasok edzéséhez kiválóan alkalmas volt a **póló**, mely feltehetően a **Közép-Ázsiai** lovas népek **buzkashi** sportjából fejlődött ki.

A **póló** is ott kezdődött és mivel e területekkel igen szoros kapcsolatot áptak a **Perzsák**, ezért igen hamar átvették tőlük, majd tovább is adták az általuk meghódított területeken, vagy akikkel diplomáciai és gazdasági kapcsolatba kerültek a „*termékeny félhold területén*” **Egyiptomig, Bizánciaknak**, de az **Indiaiaknak**, **Kínaiaknak** is. *(Utóbbiak révén került el póló Japánba, Vietnámba is.)*

A **buzkashihoz** hasonlóan kezdetben különösebb szabályok nélkül, nagyszámú csapatok játszották kezdetben a pólót is. Idővel, ahogy az uralkodók is elkezdtek játszani, egyre több **szabályt vezettek** be a biztonság érdekében. Így alakultak ki fokozatosan évszázadok alatt a póló szabályai. Az eltelt **2700 éves** időszak alatt igen sok érdekes esemény történt, melyet érdemes felidézni. A póló sportesemények is fontosak, de legalább ennyire figyelemreméltóak azon történelmi és kulturális események, amelyek a **pólót** folytató uralkodók élete kapcsán zajlottak.

¹ <https://hu.pinterest.com/pin/400257485612474566/>

PÓLÓS TÖRTÉNELEM

KÖZÉP-ÁZSIA A PÓLÓ ŐSHAZÁJA* (I.E. 700-TÓL)

i.e. 700-tól a **Közép-Ázsia** lótenyésztő népei kezdték el játszani a buzcashit, majd a **pólót** is. (Ott ahol a lovaglás tudása is kialakult.)

²I.e. 600 körül már biztos átvették a **Perzsák** e sportot, mely ország egyértelműen a póló központja lett majd két évezreden át. Miközben a Bizánci, Arab, Egyiptomi, Indiai, Mongol, Kínai, Japán uralkodók is megtanulták és előszeretettel üzték e sportot.

Arról már biztos információnk van, hogy a Perzsa **Achaemenid-dinasztia** (i.e. 550-330) uralkodói pólóztak, ahogy a **Nagy Dárius** is.

Ekkor a **Perzsa Birodalom** már birtokolta a Kis-ázsiai, Közép-Ázsiai, Indiai és Egyiptomi területeket is. Innentől e területek általában összefüggő birodalmak részei voltak, még ha az uralkodó dinasztia netán más nemzet tagjaiból került is ki.

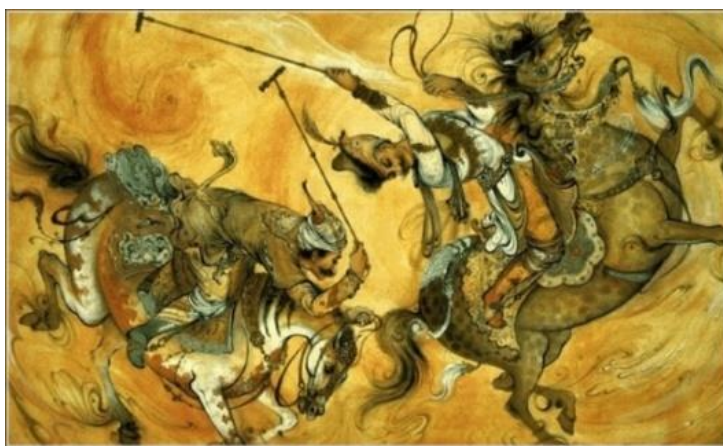
Ezért a **póló történelem** óhatatlanul a **Perzsa Birodalom** történetével függ össze és azzal is kell kezdjük. Ahogy a póló elterjedt, úgy lehet követni a sport követése által a hozzá kapcsolódó birodalmak történelmét is. Így a póló történetével együtt megismerhetjük egy nagy lovas korszak történelmét, kultúráját is.

³Hatalmas segítség **Nagy Ferdowsi** (*Hakim Abu'l Qasim Ferdowsi* 940-1020) a leghíresebb **Perzsa** epikus költő (a mellékelt képen három költő társaságában) „**Shāhnāme**” („**Királyok Könyve**”) című (a **Világon a leghosszabb**) epikus költeménye.

E műben a **Perzsa Birodalom** történelmi múltját írta le, egészen a kezdetektől a **VII. századi iszlám hódításig**. Kiterjedt információkat tartalmaz a **Perzsa Birodalom** tartományinak (**Közép-Ázsia, Afganisztán, Grúzia, Örményország, Kis-Ázsia**) életéről (**közte sok pólóról szóló információ**) és a korszak **Zoroasztriánus** kultúrájáról, melynek az **iszlám** hódítás vetett véget.

E műnek rengeteg kézirat másolata és fordítása is van (még **Grúz nyelvű** is) különböző korokból, melyekben sok szép miniatűr is található. (Ezekben **póló jelenetek** is vannak, lásd később.)

Ferdowsi egy korábbi, szaszanida korszakból (II. Koshrau /590-628/ idejéből) **Pahlavi-tól** származó prózai munkára (*Xwadāynāmag* = A **Királyok könyve**) alapozta művét. (Ez magyarázza, hogy miért ér véget a VII. században a története.) A témát tovább bonyolítja, hogy **Ferdowsi** kortársa **Abu-Mansur Daqiqi** volt, aki a **Pahlavi krónika** verselését elkezdte, de őt megölték.

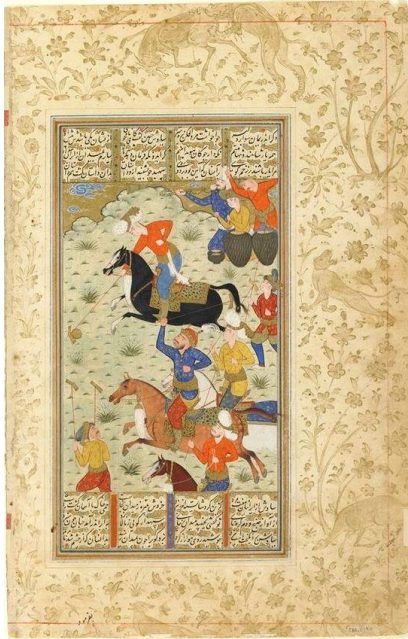
² <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

³ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

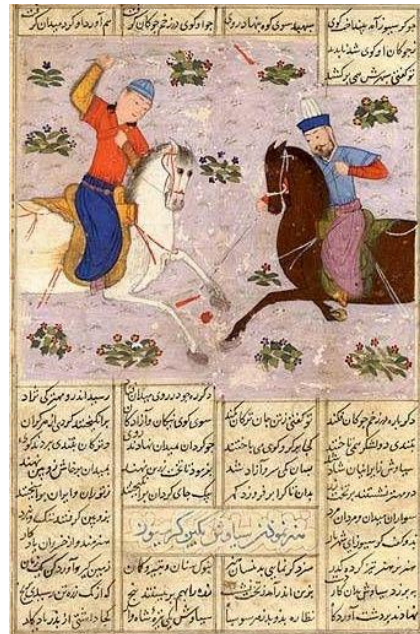
PERZSA PÓLÓ (CHOWGÂN) * پهلوان

SIYÂWASH PERZSA HERCEG * (I.E. 650 KÖRÜL)

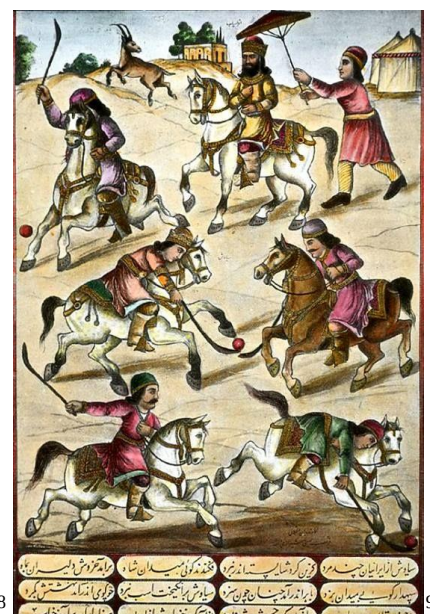
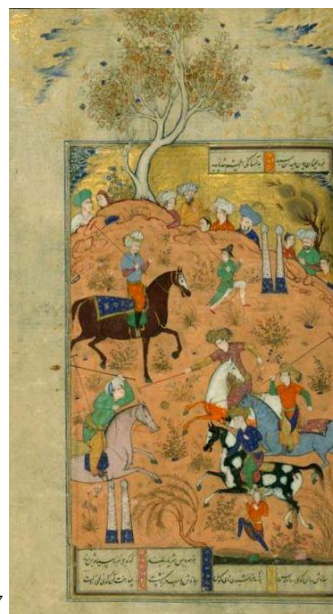
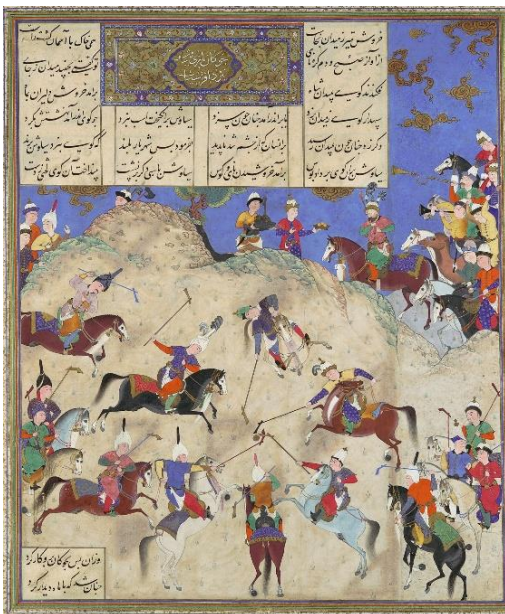
⁴A Nagy Ferdowsi által írt **Shâhnâmeh** igen fontos információkat tartalmaz számunkra a **Perzsa** és a **Közép-Ázsiai póló** kultúráról is, ezért még sokszor visszatérünk rá. Jelen esetben: Nagy Ferdowsi (940-1020) művében a **mitikus Perzsa** korszakról is ír, dicséri **Siyâwash pólótudását**.

Siyâwash Afrasiyab-bal játszik;

Siyâwash Garsiwaz hadvezérrel Afrasiyab testvérével játszik

Siyâwash Afrasiyab előtt játszik a miniatúrának

⁴ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

⁵ <https://hu.pinterest.com/pin/400257485612474578/>

⁶ <https://hu.pinterest.com/pin/516084438535352284/>

⁷ https://www.google.hu/search?q=8b62a990028636f1b1c0d6cddb926207--horse-paintings-silk-road&rlz=1C1CAFA_enHU764HU764&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwi8mPSowOHYAhUKKywKHbvpAPwQsAQIlg&biw=1745&bih=818#imgrc=L0jHSBNyCb7zzM:

⁸ <https://hu.pinterest.com/pin/166703623687776841/>

⁹ <https://hu.pinterest.com/pin/305892999664442661/>

¹⁰A **Siyâwash** (más iratban *Siyâvoš*) jóképű hercegről (név jelentése: „Fekete mén”) szóló legenda szerint anyja egy gyönyörű nő volt, akit egy királyi vadász alkalomával leltek meg és rögtön össze is veszték rajta, hogy kié legyen. A királyhoz vitték, hogy az döntsön. Ő „bölcs” döntést hozott, megtartotta magának. E frigyből született **Siyâwash**.

Miután a szép és tehetséges ifjú felcseperedett, apja ¹¹**Kay Kavus Shah** egy másik felesége **Sudabeh** királynő el akarta őt csábítani. Felajánlotta neki, hogy öljék meg **Shaht** és uralkodjanak együtt, de **Siyâwash** ellenállt.

Sudabeh félve, hogy **Siyâwash** elárulja a felségárulói tervét, újabb eszelős tervet dolgozott ki. „Angyalcsináló” boszorkánytól két véres abortumot szerezve, azt combjai közé téve jajveszékelní kezdett, hogy **Siyâwash** megerőszakolta őt terhesen és amiatt elvetélte a magzatait, a Shah jövődő fiú gyerekeit.

Siyâwash hiába bizonygatta ártatlanságát, **tűzpróbával** kellett azt bizonyítania.

(A Perzsa Zoroaszter vallásban fontos szerepe van a tűznek. Zarahusztira is mielőtt megkapta az Avestát Ahura Mazdatól átment a tűzön.)

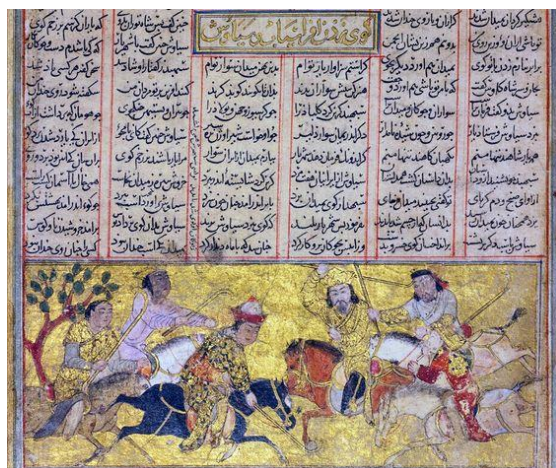
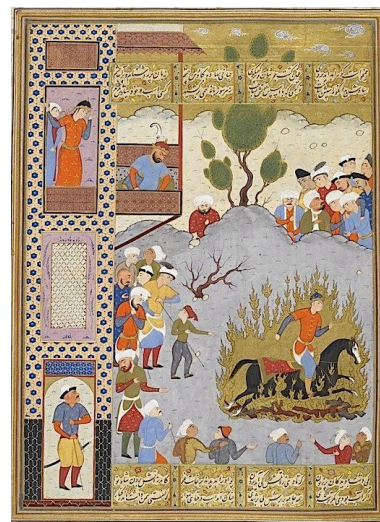
Siyâwash fekete csődörével átment tűzön sértetlenül, ezzel bizonyította ártatlanságát. A Shah ekkor megharagudott feleségére, mert ezáltal bebizonyosodott, hogy az be akarta csapni, ezért ki akarta végeztetni, de **Siyâwash** kegyelmet kért neki.

Az ármánykodások miatt **Siyâwash**-nak később mégis menekülnie kellett a mitikus **Turáni népek**hez, akinek uralkodója **Afrasiyab** volt.

Ekkor (kb. **i.e. 650 körül**) zajlott le ott az első nemzetközi pólmérkőzés is, ahol a leírás szerint a **Turáni Királyi csapat nyert**, mert **Siyâwash** bölcsen hagyta őket nyerni.

A taktika bevált, mivel **Siyâwash** feleségül vehette a Turáni **Afrasiyab** király lányát **Ferigees**-t és megkapja hozományként **Khotan**-t. (Hunok lakta, ma Xinjiang Kínai tartomány.) Azonban a Turáni nemesek addig ármánykodtak, (mert nem tették nekik, hogy egy Perzsa kapta meg a Turáni király lányát) míg a Turáni király hatalmát féltve **Siyâwash**-t lefejeztette. (Lásd Perzsa miniatűr.)

Siyâwash kicsorgó véréből a legenda szerint növények nőttek. (A **Zoroasztriánizmus** azért **Siyâwash**-t az újá éledő vegetáció szentjeként tisztelte.) **Siyâwash** terhes felesége **Ferigees** ugyanakkor el tudott menekülni Perzsiába. Később megszületett fia **Shah Kay Khosrow** lett a **Perzsa shah**, aki megverte a **Turáni** hadsereget és bosszút áll **Afrasiyab**-on. (Nem szabad összetéveszteni a jóval később élt szaszanida I. és II. Koshrow királyokkal, akik régi ősökre tisztelettel nevezték így magukat)

Siyâwash Afrasiyab-fal játszik

¹⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Siy%C3%A2vash>

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Kayanian_dynasty

¹² <https://hu.pinterest.com/pin/305892999664442694/>

GUSHTÂSP (VIŠTÂSPA) * (I.E. 600 KÖRÜL)

¹³**Gushtâsp** (*Goštâsp, Vištâspa, Hystâspês, Kuštâsp* leíratban is ismert név jelentése „aki a lovait elengedi a versenyen”) **Kayanida nemzetség**beli király **Zoroaster** támogatója és az első **Zoroaszter közösség** alapítója volt. **Zoroasztert** saját közössége elutasította, ezért menekült hozzá. („Senki sem lehet próféta saját hazájában.”) A **Shâhnâmeh** és az **Avesta** (a **Zoroaszter szent könyve**) többször említik **Vištâspa (Gushtâsp)** nevét tiszteletudóan.

Kayaninda (*Kaján*) mitikus nemzetség tagjai:

Kay Kawád (*Kay Qobád* a dinasztia alapítója az Alborz hegységből származott,)

Kay Kavus (*Kya Qobád fia, Siyâwash* apja. A legenda szerint trónja repülő hajóként Kináig repítette.)

Kay Khosrow (*Siyâwash* fia. *Siyâwash* terhes Turáni felesége Perzsiában vitte, aki Afrasiyab-ot megölte.)

Kay Lohrasp (*Khosrow* után uralkodó, *Gushtasp* apja.)

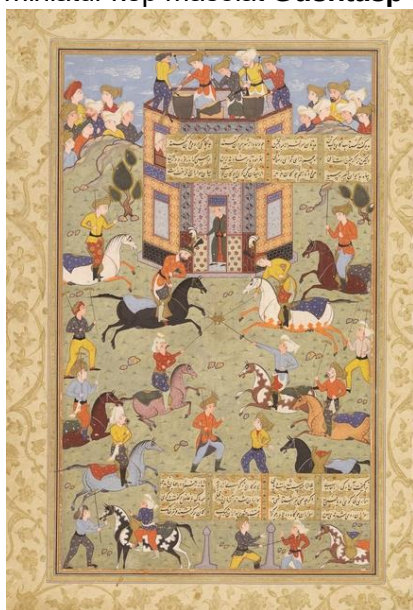
Vištâspa (Gushtâsp) (*Kay Lohrasp* fia, **Zoroaster** támogatója)

Kay Bahman (a III.-VI. századokban uralkodó szaszanidák tőlük származtatják magukat.)

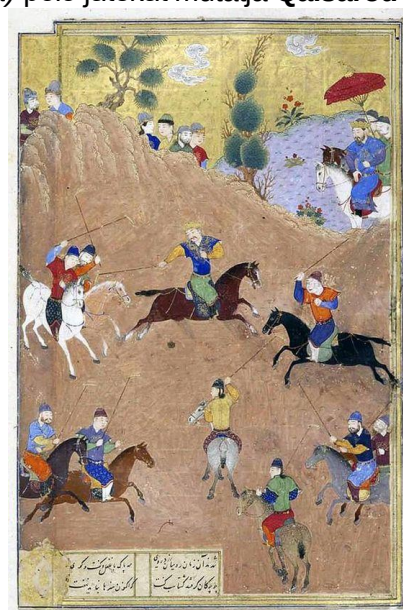
Kay Drab (*Kay Bahman* és annak anyja *Homai* után uralkodott az i.e IV. században.)

A felsorolásból következik, ha **Vištâspa (Gushtâsp)** i.e. 600 körül élt, akkor **Siyâwash** 4 generációval előtte élve, **minimum i.e. 650-680-ig kell vissza kalkuláljuk.**

¹⁴Shâhnâmeh miniatűr kép másolat **Gushtâsp (Vištâspa)** póló játékát mutatja **Qaisarod Rum** udvarában.

15

16

Sahnamen Gushtaps pólózik a Qaisarod Rum előtt; Gushtasp herceg pólózik a császár előtt

¹⁷**Vištâspa (Gushtasp)** udvarába érve **Zoroasztert** az ott élő papok támadták és ezért Zoroaszter a **börtönbe kerül**. Végül azzal győzte meg a királyt, hogy börtönéből meggyógyította annak beteg lovát. (*Lovának mind a négy lábát meggyógyította négy kérésének teljesítése fejében. Első három kérése az volt, hogy Vištâspa, fia Spentodata/Esfandiar és felesége Hutaosa elfogadja a hitelveit, a negyedik kérés, hogy Zoroaszter ellenségeit a Mazda imádókat ölesse meg.*)

Ezt követően Zoroaszter **szenteltbort** adott Vištâspa-nak, melytől lelke felment a mennybe, ahol láthatta Isten dicsőségét.

¹³ <http://www.iranicaonline.org/articles/gostasp>

¹⁴ <https://www.pinterest.co.uk/pin/305189312239978816/>

¹⁵ <https://hu.pinterest.com/pin/476677941782992695/>

¹⁶ <https://hu.pinterest.com/pin/400257485612474588/>

¹⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/Vishtaspa>

A Zoroasztrikus irodalomban a **Kayanida dinasztia** sorában a korábban említett **Kay Khosrow** (*Siyâwash fia*) után **Kay Lohrasp** következett és utána **Vištâspa**, az igazlelkű király.

A középkori zoroasztrikus kronológiában **Vištâspa Ardashir** nagyapja volt. (*Vištâspa a mai Afganisztáni Mazarif sharif melletti Balkh-ból származott, melyet csak később lett a Perzsia része, mivel e nagy birodalom is csak később jött létre.*) Sokan **Zoroaszter** működését jóval korábbi időre teszik.

¹⁸E területtől délre eső **Sistanból** származó, jóval kritikusabb források, árnyaltabb képet adnak. **Goshtasp** (*Vištâspa*) trónviszályba került apjával, aki testvérét **Zarehet** küldi ellene, ezért menekülnie kellett Rom-ba. Ott a császár katonai parancsnokká vált és elvette **Katayount** „*gaysar*” lányát.

Goshtasp (*Vištâspa*) apja később megígéri neki a trónt, ezért visszatér hazájába, de megint konfliktusba kerül apjával, ezért bebörtönzik. Ugyanakkor megint fia **Goshtasp** segítségére lesz szüksége **Arjasp** (*Turáni király*) legyőzése érdekében, aki már szülőföldjét **Balkh**-ot fenyegeti, éppen akkor, amikor délen **Sistan** ellen hadakozik. (*Lásd alábbi miniatűrt.*)

19

A kép kísérő szövege: *Gushtasp (Vištâspa) és Arjasp al-Balkh-i csatája*

Goshtasp-nak apjával való konfliktusa megismétlődik később saját fiával. Ő is megígéri a fiának a trónt, de amikor látja erejét, sikerét megijed, ezért újra és újra nagyon veszélyes missziókba küldi őt. Közte **Turánba** a lázadás elfojtására. Fia **Esfandiar** itt is sikeres volt, ezért újabb halálos küldetésre küldi. Emiatt lányai bűnösnek tartják.

A **Zoroasztrikus** és **Szisztáni** források abban megegyeznek, hogy **Goshtasp** (*Vištâspa*) utódja végül **Esfandiar** fia **Bahman** lett. (*Őt Ardashir-ral azonosítják a szisztáni ciklus szövegeiben is.*)

ZOROASZTRIZMUS

²⁰A **Perzsa** kultúra megértéséhez ismerni kell az ősi vallásukat a **Zoroasztrizmust**, mely a még ősi **Mazdaizmusból** fejlődött ki **Zarahusztra** (görögül *Zoroaszter*) közreműködésével, akinek működése nem ismert pontosan. Feltehetően i.e. II. évezred végén élt. (*Tehát Mózes és Ethanton fáraó /1354-1335/ korszakában.*) Vannak azonban, akik működést későbbre i.e. VII-VI. századra teszik.

Nagy Kürosz, amikor egyesítette a Perzsa Birodalmat az i.e. VI. században, akkor államvallássá tette. (*Tehát Vištâspa/Gushtasp még Nagy Küosz előtt élt, hiszen ő vezette az első Zoroasztrikus közösséget.*) Ekkor terjedt el igazából a birodalma népeinél (*lásd Pártusok*) majd azon túl is. Sok perzsa uralkodó, így a **Szászánida uralkodók** is előszeretettel támogatták e vallást.

Az **Iszlám** megjelenését követően elmenekült „Perzsa” vallásúakat **Pársziznak** is szokták hívni és az üldözésük miatt ma már csak kb. **100 000 fő** a követőinek száma. Főleg Indiában és még egy-két eldugott sivatagi oázisban élnek.

¹⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Vishtaspa>

¹⁹ <https://hu.pinterest.com/pin/491947959273299317/>

²⁰ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zoroasztrizmus>

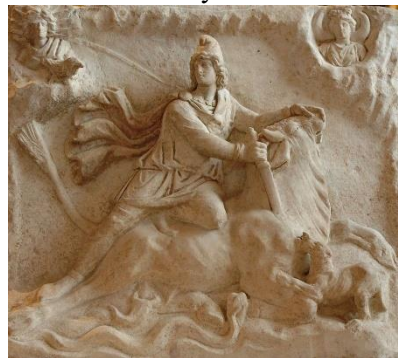
A vallás alapelve, hogy **Áhura Mazdá** (a fények és a jóság istene) küzd **Ahrima** (a sötétségnek és a rossznak az istene) ellen a világmindenség történelmében.

E küzdelmet korszakokra osztották, mely során először megteremtődnek a szellemi, majd a Világ lények is. (Utóbbi megteremtése 365 napig tartott.) Ezt követően **Áhura Mazdá** választási lehetőséget ad a szellemi lényeknek, hogy megtestesüljenek és legyőzhessék **Ahrimat**.

Ahrima sem rest, megfertőzi a világot. Megöli **Gajómartot** az emberiség ősatyját, akinek magvából új emberpár keletkezik az emberiség ősszülei. Leöli az **ősbikát**, amelynek kicsurgó véréből az állatok és növények keletkeznek.

(A bikaölés kötődik az Indiai **Brahmanizmusban** lévő **Mitra** és az ősi Perzsa **Mithra** Nap Istenhez, a Görög-Római **Mithrász** bikaölő mítoszához is.

A mítoszok szerint **Mithra** december 25-én született egy **szűztől** és **megváltónak** is hívták! A Római Birodalomban kiemelkedő tisztelete volt. 307-ben a keresztény üldöző **Diocletianis császár** idején a birodalom fő védelmező istenévé választották. Mindez feltehetően összefügg azzal is, hogy később a **szűzanya** által szült, **megváltónak** is nevezett **Jézus** születésnapját is **december 25-ére** állapították meg utólagosan.)

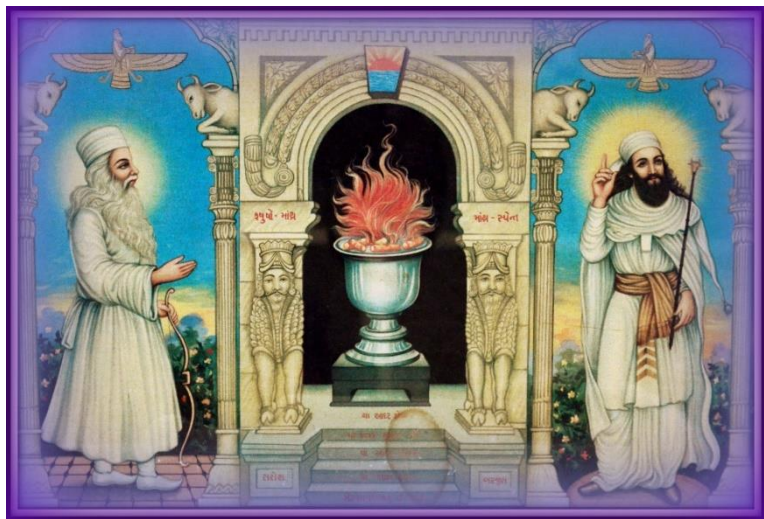
Az ősszülei leszármazottjait maga **Áhura Mazdá** oktatta, ő gondoskodott az első emberek békéjéről, jólétéről. A kezdeti boldogság azonban nem tartott sokáig, mert **Yima** (Dzsamsid) hallgatott a gonosz démonok csábítására.

E korszak végén testet öltött **Zarahusztra**, aki megkapja a **kinyilatkoztatást** és elkezdett tanítani. Ezer évente születik ezt követően egy megváltó. (Aki **Gajómart** és **Zarahusztra** inkarnációja.)

A **Világ végén** (amelyet nagy katasztrófák vezetnek be) újra összezsugorít két fő öserő, de a küzdelem **Áhura Mazdá** diadalával fog véget érni. Ekkor jön a végítélet, és aki a rosszat választotta megbűnhődik, a jók pedig üdvözülnek és **hallhatatlanokká** válnak. Minden megtisztul és elkezdődik a **boldog örökkévalóság** korszaka.

A Zoroaszter vallás követői hisznek a **mennyben** és a **pokolban** és a **lélek hallhatatlanságában**.

Istentiszteletük legjellemzőbb vonása a **tűztemplomokban** a **szent tűz őrzése**. A templomok középpontjában az **Áhura Mazdát** jelképező **tűzoltár** áll, itt mutatták be a vértelen áldozatukat, himnuszok éneklése közepette.

Zarahusztra minden más isten tiszteletét elvetette, kivéve **Áhura Mazdá-ét** (a Bölcs Úr, a Bölcs Teremtő Istenét.) tehát egy istent hívó vallásról van szó.

Áhura Mazdát a **hallhatatlan szentek** (Amesa Szpenta) az isteni lények személyes képviselői segítik.

Áhura Mazdá hatása az **összhang, törvényszerűség, rendszeresség**, melyet a természetben tapasztalunk.

Kiemelt tulajdonsága a **jóakarát, igazságosság, jámborság, tökéletesség és hallhatatlanság**.

Szentírásuk az **Aveszta** ősi Avesztai nyelven íródott, későbbi szövegek Középperzsa (**Pahlevi**) nyelven.

A templomaikban nincsenek szentképek, egyetlen szentség a kis tűz, mely **Áhura Mazdát** az örök világosságát és dicsőségét hirdeti.

A leírtak alapján nem nehéz észrevenni, hogy a **Zoroaszterizmus** és a többi vallás (az **Ethnaton fáraó** által létrehozott vallás, a **Judaizmus**, a **Kereszténység** és **Muzulmán** vallás) tanai, és mitológiája között igen sok hasonlóság ismerhető fel. A **Bahá'í** vallás ez alapján próbálta e vallásokat egyé alakítani.

AKHAIMENIDA -DINASZTIA PERZSA KIRÁLYAI * (I.E. VII SZ.- I.E. 330)

²¹**Siyâwash** és **Vištâspa** (*Gushtasp*) a mitikus Perzsa korszakban élt, tehát megelőzve a híres Perzsa **Akhaimenid** (i.e.559-i.e.330) nagykirályokat, és a Korai Akhaimenidák (i.e. VII.sz-i.e 520) tagjainak leg-többjét is.

A **Nagy Kürosz**, (*Cyrus*) alapította dinasztia tagjai voltak az olyan híres uralkodók, mint **Xerxesz**, **Artaxerxes**, vagy a **Dareiosz**-ok. Akik mindannyian pólóztak. *(E nagy Perzsa dinasztiát buktatta meg később Nagy Sándor.)*

²²Az **Akhaimenida** őse **Hahámanis** (i.e. 705-675) (e korban szokásos írással: 𐎧𐎶𐎵𐎠𐎧𐎡𐏁, Hellén neve *Akhaimenész*) i.e. VII. századi Perzsa uralkodó volt, aki egyesítette az addig szétszórtan élő Perzsa törzseket és ezzel megteremtette a Perzsa állam alapjait. Ez egybeesett az **Asszírok** gyöngülésével.

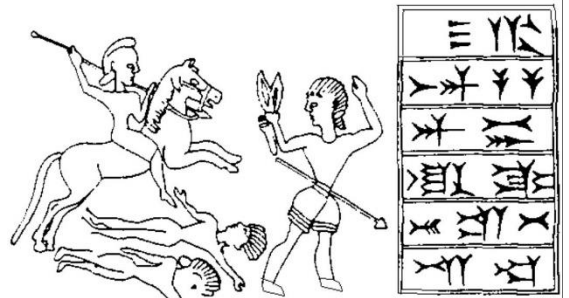
Minden valószínűség szerint ekkor még csak a **Méd Birodalmon** belüli vazallus államként működhetett.

Fia **Csaispis** (*uralkodása i.e. 675-645*) idején szakadhattak el a **Méd Birodalomtól** és kezdtek terjeszkedni, elfoglalva az **Elámi** Ansant.

I. Kürosz (i.e. 650-580, nevét írják még: *Kurus, Cyrus*) **Csaispis** kisebbik fia volt, ezért csak egy hercegséget kapott Parszumast és egy Méd feleséget. (A Médek az Asszírok nagy ellenségei voltak.)

I.e. 639-ben az Asszírok győzelmet arattak **Elám** felett, ezért el kellett ismerni a fennhatóságukat és **Csaispis** nagyobbik fia **Arukkut Ninivébe** ment az uralkodó udvarába vendégként/tűzként. Sorsára utal, hogy testvére **Kürosz** lett végül a király.

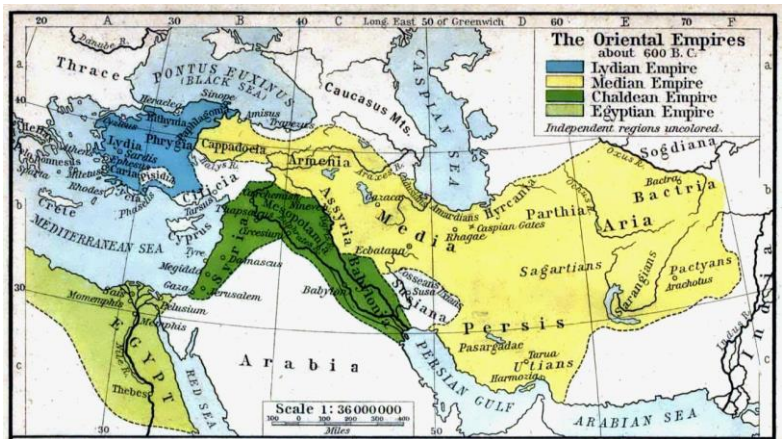
I. Kiroosz még megélte az Asszírok i.e. 609-es vereségét. (Mint a kép mutatja lovas haderejének ebben jelentős szerepe lehetett.)

Utódja **Kabúdzsija** (*Kambüszész*) lett. (Ural-kodása i.e. 602-559.) Ekkor a **Méd** királytól **Istuviga**-tól (*Hellén neve Asztüagész*) függött, aki állítólag **lányát Mandanét** azért adta neki feleségül, mert nem tartott vejétől.

II. Kürosz (született i.e. 600 vagy 576, uralkodása i.e. 559-530) életéhez, mint minden híres uralkodóhoz hozzá is több mítosz kötődik.

Mivel a Méd király unokája volt, ezért **Istuviga Méd király** meg akarta öletni, mert volt egy álma, hogy az unokája lesz a megbuktatója. Emiatt utasításba adta **Harpagosz** parancsnokának, hogy ölje meg a csecsemőt. Erkölcsi aggályai miatt azonban ő nem tudta megölni, ezért szólt a királynak, hogy meg kell halatni a hegyek között. Az így is tett, azonban *egy halott babát mutatott be a Méd királynak.)*

II. Kúrosz tízéves volt, amikor viselkedése alapján nyilvánvalóvá vált, hogy nem lehet egy pásztor fia. **Istuviga Méd király** észrevette a hasonlóságot is apjával, ezért kérdőre vonta **Harpagoszt**, aki bevallotta mit tett. **Istuviga** hálaünnepséget rendezett a megmenekült gyerekért, de titokban szolgáljaival lenyakasztatta Harpagosz 13 éves fiát, és húsának egy részét megfőzetve feltálaltatta Harpagosznak, az ünnepi lakoma részeként. Miután megkérdezte ízlett-e az étel, és megmutatták neki fia maradványait. Harpagosz nem mutatta ki érzelmeit és azt mondta a király érdeklődésére, hogy amit a király cselekszik mindig az a helyes.

Istuviga ugyanakkor megkegyelmezett **II. Kürosznak**. Aki megoldotta a régóta tartó **Méd-Asszír-Babiloni háborúk** kérdését, mivel mindhárom birodalom ellen győztes csatát vívott és a **Perzsa Birodalomhoz** csatolta őket. (*Alighanem a Méd Birodalom elleni támadást indokolhatta az előbbi történet.*) Ahogy később **Babilont**, **Föníciát** és **Lüdiát** is elfoglalta. Utóbbi elleni háború során érdekes taktikáról írnak. A **Lüdiai lovas hadsereg** ellen **dromedárokat** vetett be és mivel a Lüdiai lovak korábban nem láttak ilyet, megrémültek, megzavarodtak soraik megbomlottak.

²¹ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

²² https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_%C3%93perzsa_Birodalom_kir%C3%A1lyainak_list%C3%A1ja

II. Kürosz rendületlenül folytatta a hódításait (*a későbbi Nagy Sándorhoz hasonlóan*), meghódította **Afganisztánt** (így elfoglalta a **Kayanidák** szülőföldjét **Balkh**-ot is), ahogy az **Indiai** területeket az **Indus völgyig** elfoglalta és betört **Közép-Ázsiába** is. Az itt folyó harcokban halt meg végül.

II. Kürosz a multi kultikus birodalmát igyekezett egységessé szervezni. A tartományok élére satrapákat állított, akik felelősek voltak a tartományért és annak adó beszedéséért. E bevételeiből pedig professzionális hadsereget tartott fenn. E **10 000 katonát** neveztek **Halhatatlanoknak**. Katonai útvonal hálózatot hozott létre. Az intézkedései a kereskedelemnek is kedvezett. A meghódított népektől átvett technikai újításokat az egész birodalomban elterjesztette.

II. Kürosz, igen bölcsen, az általa összekovácsolt birodalomban vallási türelmet gyakorolt. Hírnevet szerzett azzal is, hogy a **Zsidókat** hazaengedte a **Babiloni** fogságukból.

A **Perzsa Birodalom** további sorsa is kedvezően alakult, utódai folytatták politikáját és növelték a birodalom területét.

II. Küroszt követő **II. Kambúdzsija** (uralkodása i.e. 529-522) meghódította Egyiptomot is.

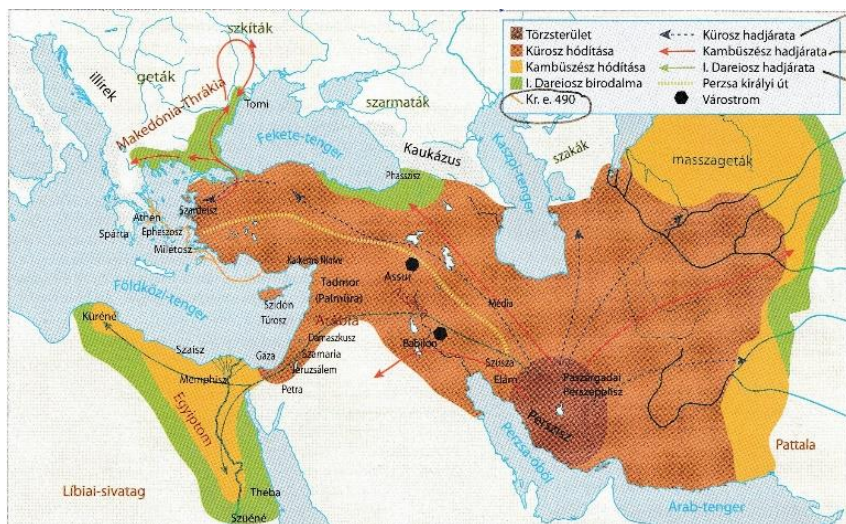
Az uralkodása azonban káoszba torkollott és ezt kihasználva egy oldalági rokon **Dárajavaus** (i.e. 549-486, ismerőbb **Hellén neve Dareiosz**) szerezte meg a trónt **i.e. 522-ben**.

I. Dareiosz (uralkodása i.e. 552-486) oldalági rokon volt csak, ezért hatalmának megszilárdítása érdekében igen sok felkelést kellett leverni. Egyik érdekes taktikája volt, hogy **II. Kürosz** valamennyi női leszármazottját feleségül vette (*így nem tudtak mások mástól konkurens trónörököst szülni*), ahogy a leverte lázadók leányait is.

Hatalmának megszilárdítását követően tovább növelte a birodalom területét, többek között **Görög zsoldosok** segítségével (*de a Makedón vazallusa támogatásával is*). A **Boszporuszon hajóhidat** építve elfoglalta **Thrákiát** és a **Szkiták** ellen támadt. A Szkiták visszavonultak (*felperzselt föld taktikáját követve*), de végül békekötés feltételeit elfogadták.

Közép-Ázsia és **India**, valamint **Afrika** felé is terjeszkedett. Nevét mégis mindenki az **i.e. 490-es vesztes Maratoni csata** kapcsán ismeri.

Utódai **Xerxész**, további **Dareioszok** és **Artaxerxészek** sikeres uralkodók voltak. Esetükben is azonban a Görög történészek által közreadott ismeretek alapján a **Görögök**, majd **Görög/Makedónok** elleni csatavesztéseik maradtak fenn inkább. Pedig hosszú ideig egy olyan birodalmat vezettek, amely jól volt megszervezve, a gazdaság és kereskedelem virágozhatott, vallástürelme volt érvényben, ezáltal sok szempontból igen pozitív hatású volt működésük.

II. PHILIPPOSZ MAKEDON KIRÁLY * (I.E. 382, TRÓNON I.E. 356-336)

NAGY SÁNDOR BIRODAMÁNAK URALKODÓJA * (I.E. 356, TRÓNON I.E. 336-323)

II. Philipposz; III. Alexandrosz

Nagy Sándor (i.e. 356, trónon i.e. 336-323) apjától (II. Philipposz i.e. 382, uralkodása i.e. 356-336) Makedon királytól tanulta a póló játékot.

Amikor III. Dariusz Perzsa király (i.e. 381, trónon i.e. 336-330) ezt megtudta, egy labdát küldött neki azzal, hogy inkább ezzel foglalataskodjon. Az ifjú Alexandrosz megköszönte az ajándékot a Perzsa uralkodónak és azt a választ adta, hogy az ajándék valóban jelképes, mivel ő jelképezi az ütőt, a labda pedig a világot, melyet meg fog hódítani.

III. Dareiosz

A világ leghíresebb **Bukephalos** (jelentése ökörfejű) nevű lova i.e. 355-ben született. **Nagy Sándort** végig kísérte harcaiban, mígnem i.e. 326-ben, 29 évesen Indiában elpusztult. A nagy hadvezér tette egyértelművé, hogy leáldozott a harckocsik kora a háttaslovakon harcoló katonák ellenében.

A korabeli képi ábrázolásokon jól látható, hogy ekkoriban még nem használtak se nyeret, se kengyelt, csak egy elől és alul rögzített lótarakót. Ebből következően a pólózásban teljesen más stílusú lehetett. (Heveder által tartott nyereg és legfőképpen kengyel nélkül nem lehet olyan mértékben előre, hátra és oldal irányban kihajolni a labdához.)

23

24

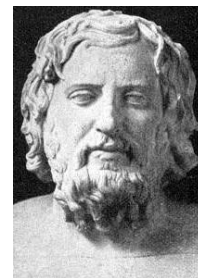
²³ https://en.wikipedia.org/wiki/On_Horsemanship

²⁴ <http://dariocaballeros.blogspot.hu/2010/09/xenophon-peri-hippikes-arms-and-armor.html>

GÖRÖG-MAKEDON TÖRTÉNELEM

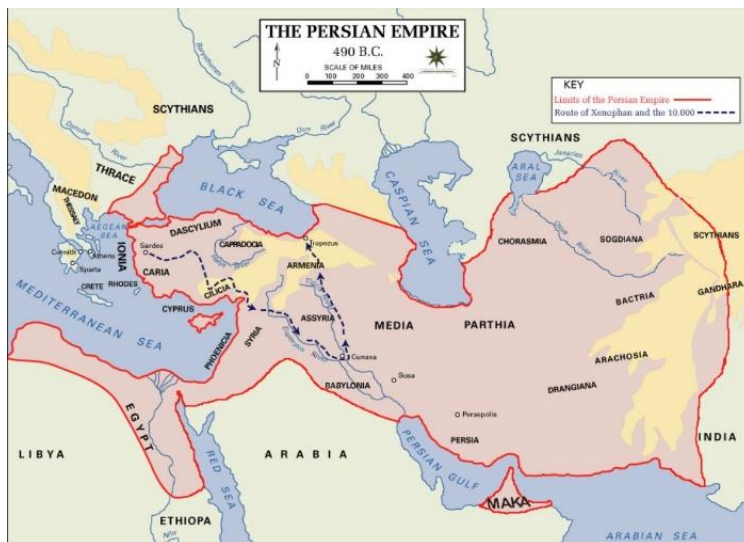
Xenophón (i.e. 434-355), görög zsoldosként (*a híres „Tízezrek” tagjaként*) részt vett **i.e 401-ben** az ifjabb **Kürosz** trónörökös oldalán, bátyja **II. Artaxerxész** perzsa nagykirály elleni hadjáratában.

Xenophón a hadjárat során egészen **Babilonig** eljutott és **Kürosz** győztes csatájában is részt vett. Azonban a trónkövetelő e csatában meghalt, így a hadsereg vezér nélkül maradt. Ezért nekik külön küzdelmet kellett folytatniuk, hogy hazatérhessenek. Az általa e hadjáratról írott mű az **„ANABASZISZ”** igen fontos információkkal szolgálhatott **Nagy Sándornak** is, mivel ő később **Xenophonhoz** hasonló területeket járt be.

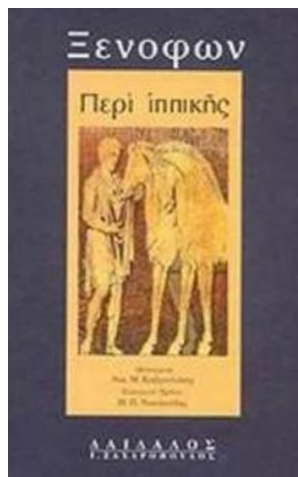
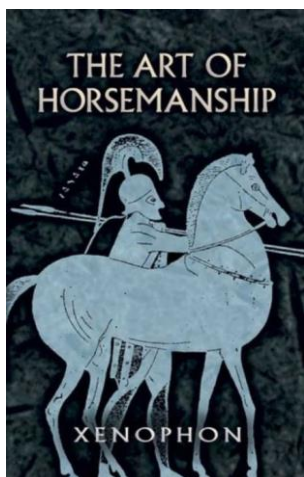

Xenophón külön könyvet írt **„A LOVAGLÁS MŰVÉSZETE”** címmel (i.e 350), az akkori lovaskultúráról. (Ezt több nyelvre lefordították. Leghíresebb angol fordítás **Morgan Morris Hicky** 1893-ban kiadott műve. 1914-ben **Nemes Júlia** fordításában magyar nyelven is megjelent e mű.)

²⁵ **„PERI HIPPIKÉS** című, a lovaglás művészetéről és a lovasvezér kötelességéről szóló művében, lefektette a lovaglás művészetének ma is érvényben lévő alapeszméit. **Xenophón** a ló megértésén alapuló idomítást tanította. Tankönyvként használták, akik lovagolni tanultak, de megtanította azt is, hogy hogyan kell a lovas és a ló között bajtársi viszonyt kialakítani.”

A különböző nyelven megjelent fordításokban nagyon szép képek szerepelnek a görög kor lovas alkotásaiból.

Apollo Könyvtár

NEMES JÚLIA

XENOPHÓN: PERI HIPPIKÉS
A LOVAGLÁS MŰVÉSZETE
AZ ÓKORI ATHÉNÁBAN

²⁶ **Xenophón** lovaskatonaként külön szükségesnek tartotta leírni:

„A lovasság ereje nem annyira a zárt csatarendű támadásban, hanem a gyorsaságban, hirtelen rajtaütésben van, a lovasokkal lehet a menekülő vagy taktikai okok miatt visszavonuló ellenséget üldözni és nagy területeket uralom alatt tartani.”

NAGY SÁNDOR * ÉS A GAUGAMELAI KORSZAKVÁLTÓ CSATA I.E. 331

A **Makedon** arisztokrácia tagjai számára kiskoruk óta kötelező volt a lovaglás megtanulása, így **Nagy Sándor** is korán kezdte. Apja **II. Philipposz** (i.e. 282, trónon i.e. 356-336) is jó lovasnak számított, aki a Szkíták ellen is kénytelen volt több hadjáratot vezetni. Talán e **Szkítákkal** való „kapcsolat” is közrejátszott a **lovas harcmodor** tökéletes elsajátításában is.

²⁵ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Xenoph%C3%B3n>

²⁶ https://static.akademai.hu/media/2/3/6/8/9/-xenophon_peri_hippikes-23689.pdf

Nagy Sándor (i.e. 356, *trónon i.e. 336-323*) volt a leghíresebb hadvezér, aki a birodalmát is köszönheti lovas tudásának, lovas hadseregének. Ő az, aki saját maga megszeliítette (i.e. 344-ben) 12 évesen az akkor 11 éves vad **Bukephalos** nevű lovat, majd később hadserege élén egész **Indiáig** lovagolt vele. *(Néhányan úgy gondolják, hogy Akhal Tekini vérvonalból származó ló volt.)*

III. Dareiosz Perzsa király Nagy Sándor elleni **Isszoszi**, (i.e. 333) majd a **Gaugamélai** (i.e. 331 szeptember 20) csatákban próbálkozott utoljára harciszekerek bevetésével, de csúfos vereséget szenvedett, a létszámban jelentős túlerővel rendelkező hadseregei ellenére. **Nagy Sándor** jóval mozgékonyabb és gyorsabb lovas harcosai, valamint a speciálisan képzett **makedón phalanx** (5,5m hosszú szariszákkal felfegyverezett) gyalogosokból álló hadserege megsemmisítő erejű csatákat nyert meg és az egész **Perzsa birodalmát** leigázta.

Ez jelentette a harciszekér korszak végét és a lovas hadseregek új korszakát.

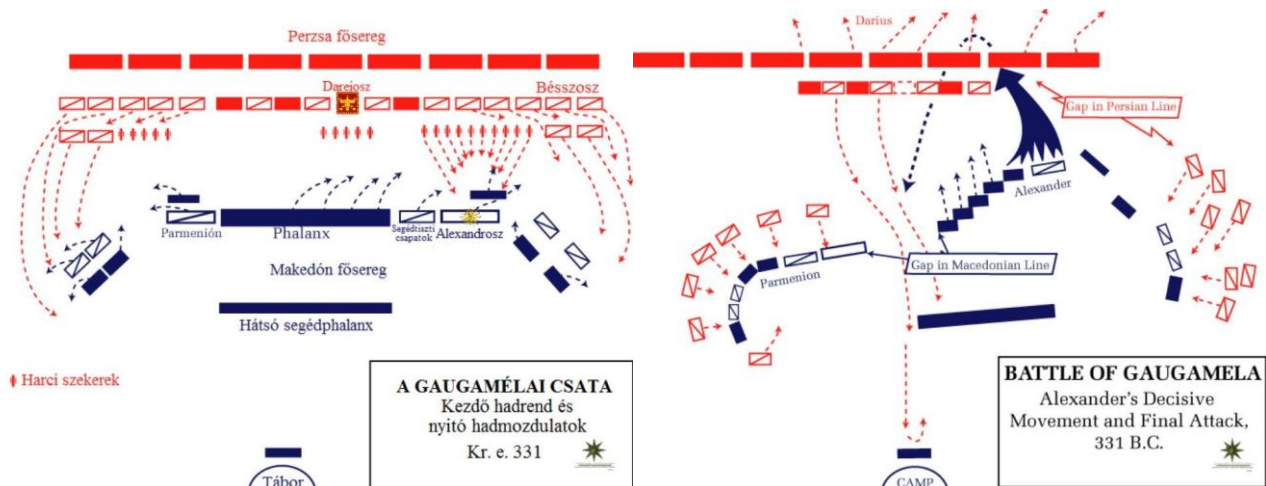
Nagy Sándor és híres lova **Bukephalos** pedig példaképe lett minden későbbi lovas embernek.

Nagy Sándor ábrázolása az Isszoszi csata Mozaikján és a Gaugamelai csatát megörökítő domborművön

Isszoszi csata mozaikja (bal oldalon Nagy Sándor lóháton, jobbra a Perzsa harckocsin III. Dareiosz)

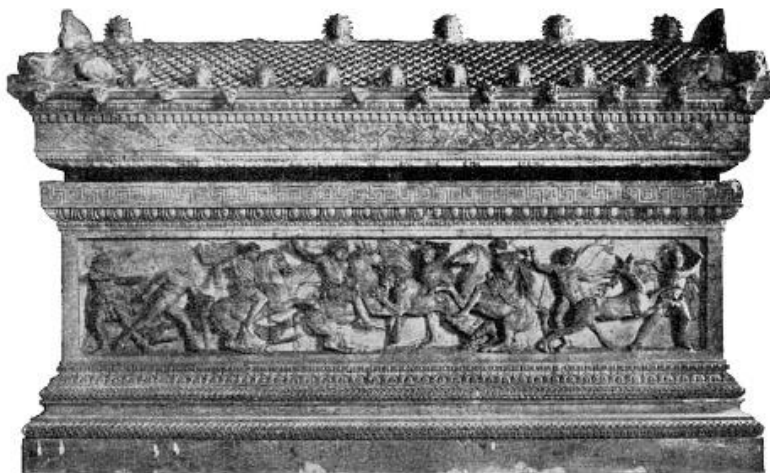

Gaugamelai csata csapattestek elhelyezkedése és a döntő harcmozdulata Nagy Sándor lovas hadtestének

Nagy Sándor nem állt meg a Perzsa király legyőzését követően. Még hosszú ideig tartó hadjáratával egészen az Indus völgyig terjedő birodalmat hozott létre. Híres lova **Bukephalos** az Indus partján múlt ki **i.e. 326-ban** (kb. 29 évesen) a **harcis Elefántokat** bevető **Indiaiakkal** való harcban. Nagy Sándor e tartományt is még hódoltatva visszatért **Babiloni** fővárosába.

A **Perzsa** és a **Makedon** nép egyesítése érdekében megvalósította a **Szúzai mennyegzőt i.e. 324-ben**, ahol ő maga is elvette **Sztateirát III. Dareiosz lányát (is)** és katonáit is kiházásította Perzsa leányokkal. Ezután még tovább akarta növelni birodalmát a Földközi tenger nyugati részével, Arábiával, Indiával, de súlyosan megbetegedett, orvosai hasztalanul próbálták gyógyítani (feltehetően maláriában is szenvedett) és **323 június 10-én 32 évesen meghalt**.

Halála után szülte meg szépséges felesége (*Baktriai satrafa leánya*) **Rhóxané** Nagy Sándor egyetlen fiát, **IV. Alexandroszt**, aki később felnőve **Makedónia királya** lett.

Nagy Sándor állítólagos szarkofágja, szép lovas relieffel.

Már **Nagy Sándor** előtt is jelentős szerepe volt a lovashadtesteknek, azonban az ő döntő győzelme **III. Dariosz Perzsa nagykirály** felett beigazolta egyértelműen, hogy a harciszekerek korszaka lejárt és nyilvánvalóvá vált: **Egy birodalom, csak erős lovas hadsereg segítségével tud terjeszkedni, és megtartani a hatalmát.**

SZELEUKIDÁK (I.E. 312-63)

Nagy Sándornak nem volt erős, felnőtt örököse, ezért hadvezérei egymás között felosztották a birodalmát.

A **Perzsa** vidék jutott **I. Szeleukosznak**. Utódai voltak a Perzsa **Szeleukida** uralkodók (i.e.312-63).

Már **I. Szeleukosz** két részre osztotta birodalmát és a keleti résznek (*Baktiria*) élére fiát, **Antiokhoszt** állította.

I. Antiokhosz később megörökölte apja teljes birodalmát, de minden oldalról harcra kényszerült. Kis-Ázsiára rátörtek a **Kelták**, melyeket véres harcban kellett levennie (i.e.275). Függetlenné vált Pergamon.

I. Szeleukosz utódainak uralkodása alatt újabb területek, közte a keleti **Baktiria** önállósította magát.

Majd a **Parthusok** önállósodása nyomán ők is jelentős területet szakítottak ki a birodalomból és az ekkor felemelkedő **Római Birodalom** vezérétől **Lucius Scipio**-tól is súlyos vereséget szenvedtek i.e. 190/189-ben a kis-ázsiai **Magnésziánál**.

Ez időtől a **Szeleukida Birodalom** nagyhatalmi státusza megszűnt. Idővel a **Pártusok** kezére került egész **Perzsia**.

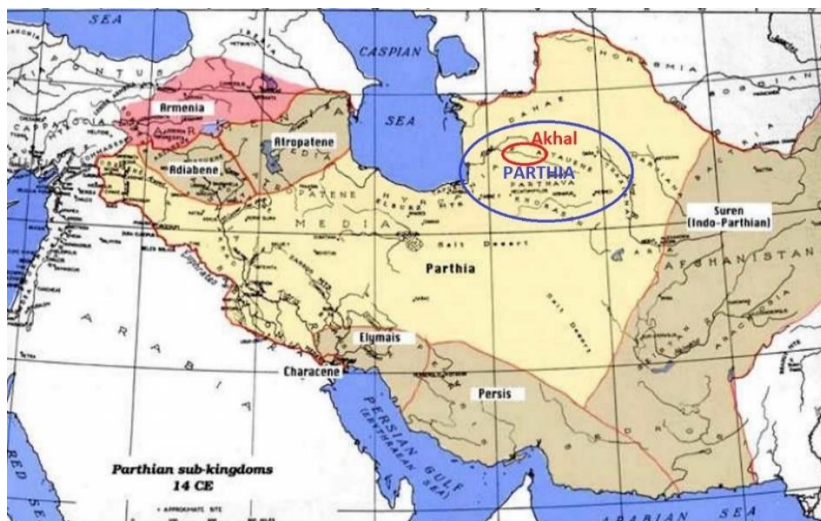
PÁRTUSOK *

PARTUSOK DINASZTIA * (I.E. 238 - I.SZ 224)

²⁷**Pártusok** (i.e. 238 - i.sz. 224-ig.) A **Szkíta** hagyományokon alapuló népcsoport volt, akik átvették Nagy Sándor Görög kultúráját, ahogy az Akhaimenida Perzsa kultúrát is, (így a **Zoroasztrizmus** vallást is) ötvözve saját kultúrájukkal.

²⁸A **Pártus**, **Szkíta** jellegű népcsoport kezdte el az i.e. VII. században a **pólót**, így nem csoda, hogy **Perzsiái** uralkodásuk idején (i.e. 247- i.sz. 224) folytatták a póló sportot. A **Pártusok** törzsterülete a Kaszpi-tengertől keletre eső terület. (Itt van az **Akhal** oázis is.)

Parthus Birodalom országai és Akhal oázis

AKHAL TEKINI LÓFAJTA

²⁹Az **Akhal tekini Közép-Ázsiai** lófajta, melynek leszármazottai a hajdani lovashadak lóállományának a zömét képezték. Elsőként az **i.e. I. századi Kínai** krónikákban tesznek róluk említést, mint csodálatos „**vért verejtékező mennyei ló**”. E mítosznak a magyarázata az lehet, hogy vékony a bőrük és a takaró használat miatt (melyet csak versenyek alkalmával vettek le) még a testszőrük is kicsi volt, ezért az erek átlátszóak. Az erek sérülésekor pedig a vér összekeveredett az izzadságukkal. A Kínaiak sorozatos, sikertelen hadjáratokat indítottak e „mennyei” lovak megszerzéséért.

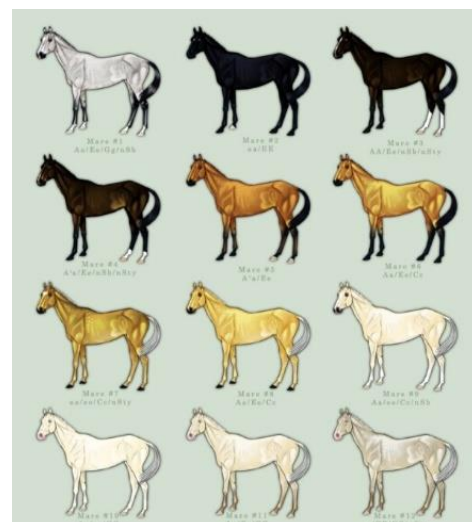
A **Kopet-dag hegység** és **Karakurum sivatag** között elterülő **Akhal-oázis** környékén megtelepedett **TEKE Türkmen** törzsről lett elnevezve az általuk kitenyészített lófaj. **3000 éves** történelme van, tehát a lovaglás kezdetétől.

Az **Ashabad-Moszkva** közötti **4300 kilométeres** távlovaglás tette később világhírűvé. **1935-ben**, 30 Türkmen lovassal indult versenyen **84 nap** alatt tették meg a távot. **3 napon át** víz nélkül tettek meg egy sivatagi szakaszon 235 mérföldet, vagyis **378 kilométert**. (1 mérföld 1609 m.)

E hihetetlen teljesítmény, egyben valószínűsíti, azt a teóriát, hogy az **Arab lovak** ősei is e fajta volt. (Ahogy említettük **Nagy Sándor** lova, **Bukephalos** is ilyen származású volt.)

Sokan azonosnak tartják (vagy közeli vérvonalnak) az **Akhal teke** lovat a híres **Nisean** lóval is, melyről csodákat meséltek és melyet **Herodotus** (**Hérodotosz**) is említett. Ezek nagyon keresett lovak voltak az ókorban.

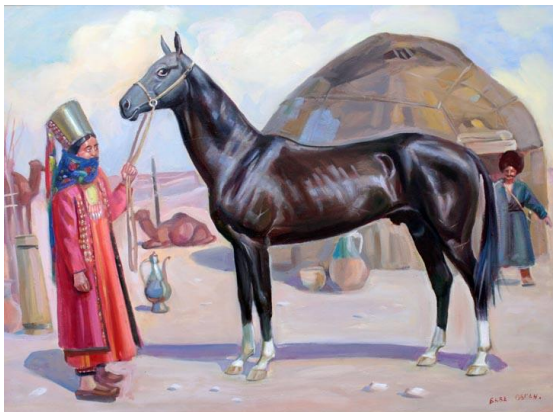
A Zoroaszterianus **Ahura Mazda** szerekét is négy **Nisean ló** húzta, ahogy a shah szekerét is.

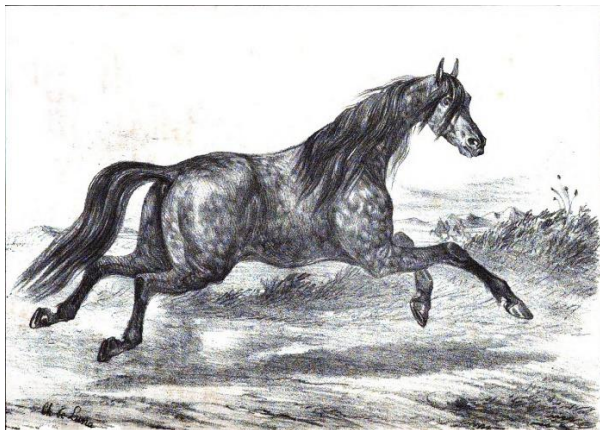
²⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1rtus_Birodalom

²⁸ Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

²⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Akhal_tekini

Akhal teke Üzbég népviseletű asszonnyal és Cári katonatiszttel

„Törökországi ló”

Akhal teke

Akhal teke ló és népviseletben lovasa;

Kurultáji gyűlésen páncélos lovas Akhal teke ló

Az **Akhal teke** lófajtához hasonló „**Török**” lófajta, a **Yomud**, **Gklan**, és a **Nokhorli** is. A DNS vizsgálatok közös őst mutatnak. Nyilvánvalóan kereszteződés is történt a különböző törzsek által tenyésztett lovak között.

1881-től Türkmenisztán az **Orosz Birodalom** része lett és egy ideig a harcokhoz használták az **Akhal teke** lovakat. Később azonban elkezdtek a húrukért levágni őket, miközben a Türkmenek nem hajlandóak lóhúst enni, végül már csak **1250 ló** maradt meg- Ezért később több beltenyésztésből adódó probléma is felmerült. A mai Türkmen kormány ugyanakkor nemzeti büszkeségként kezeli őket és segíti a tenyésztésüket.

I. ARSAK (TRÓNON I.E. 247-211)

A **Pártusok** (a **Horezmi-dinasztia** tagja) **I.e. 250 körül I. Arsak** (Arszakész) vezetésével igyekeztek függetleníteni magukat a **Szeleukida Birodalomtól**. **I.e. 238** vált vezetővé **Pártiában**, miután legyőzte és megölte Andragorast.

Pártusok is **Siyâwashra** vezették vissza családfájukat, akinek történetéből tudjuk, hogy feleségül vehette a Turáni **Afrasiyab** király lányát **Ferigees**-t, és akitől később megszületett fia **Shah Kay Khosrow** lett a **Perzsa shah**. (Mind-ezekből az is következik, hogy a Parthiai és a Perzsa területek uralkodói között rokoni kapcsolat alakult ki.

I.e. 209-ben még **Nagy Antiochus** Szeleukida uralkodó megszállta **Pathriát**, de **II. Arsak** (trónon i.e. 211-185) hódolását követően figyelme a **Görög-Baktria** királyság felé fordult, így a **Partus dinasztia** tovább uralkodhatott.

I. Mithriadesz (i.e. 195, trónon i.e. 171-138) kihasználta a **Szeleukida Birodalom** meggyöngyülését és **i.e. 167-ben** jelentős területeket foglalt el. (*Medea, Tapuria, Traxiana, Babilon. Sőt II. Démétriosz Szeleukida uralkodót még el is fogta, majd rangjához méltón fogva tartotta.*)

Az ő uralkodása alatt volt a legnagyobb a **Pártus Birodalom**. „**Királyok királya**” címet használták az uralkodóik, így a Pártus uralkodó e rangon legfőbb ura lehetett a 18 hűbéres királynak.

Pátia ellenőrizte a **Selyemutat Kína** és a **Földközi-tenger** között és **Kínával** diplomáciai kapcsolatai voltak.

Hét Pártus Nemzetség volt és a hét Pártus főnemesi család szövetségén alapult a birodalom, (*lásd Magyar hét Honfoglaló törzs szövetsége*) mely nem volt központosítva. Ez a túlélés szempontjából néha igen előnyösnek bizonyult.

Babilonban megalapított új, **Ktésziphon** nevű a fővárosukat a **Rómaiak háromszor is elfoglaltak (116, 165, 198)** de a **Pártus Birodalom** túlélte, mert voltak más erőközpont is.

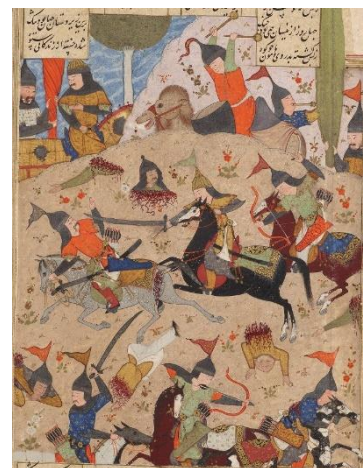
³⁰**I.e. 53-ban** a **Carrheai csatában** (*lásd mellékelt kép*) óriási revanst vettek a **Partusok** a **Crassus** vezette **Rómaiak** felett.

1000 nehézfegyverzetű kataphrakta lovas és 9000 lovas íjász haderejük megalázó vereséget mért a Rómaiakra. (*Különösen nagy erkölcsi vereségként élték meg a Rómaiak, hogy a légiók aransasait is elvették. Melyeket, csak nemzedéknyi diplomáciai ügyeskedéssel tudtak visszazerezni.*)

E győzelem megnyitotta az utat az új csodálatos anyag, a selyem kereskedelmének. A Rómaiaknál pedig sietette a köztársaság bukását.

A Pártusoknál a helyi uralkodók fontos szerepet játszottak. Ezt jelezte, hogy saját hadseregük és pénzverésük is lehetett. A király tiszteletben tartotta őket, részt vehettek a királyi tanácsban. Ez veszélyes is lehetett, amikor a trónon gyenge uralkodó ült, mert ilyenkor egy helyi uralkodó önállósíthatta magát.

³¹A **Pártus Birodalom**at nyugatról a **Római Birodalom**, keletről a **Kusánok** északról pedig a nomádok fenyegették. Bukásukat azonban a **Perszisz vazallus királya** a **szászánida nemzetségből** származó **Ardasír** okozta, aki **224 április 22-i Hormizdegáni véres csatában** (*lásd mellékelt kép*) legyőzte és megölte **IV. Artabanosz** utolsó **Pártus királyt**, ezzel újra egy **Perzsa** eredetű dinasztia került a birodalom élére.

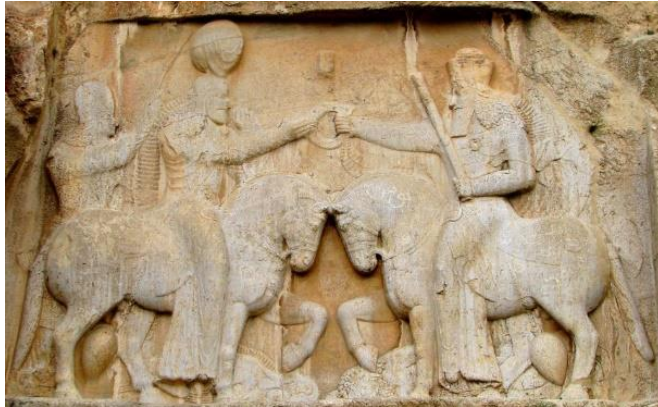
³⁰ https://mult-kor.hu/20080910_sorsdonto_utkozetek_az_okorbol

³¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1sz%C3%A1nida_Birodalom

SZÁSZÁNIDA PERZSA DINASZTIA * (224-651)

I. Ardasír (trónon 224-241) volt az alapítója az Akhaimenida örökséget valló **Szászánida-dinasztiának**, akiknek póljátékát a fennmaradt miniatűr képek mutatják.

(Lásd domborművet, ahol **I. Ardasír Ahuramazdá** zoroasztriánus főistentől átveszi a fejdísz.)

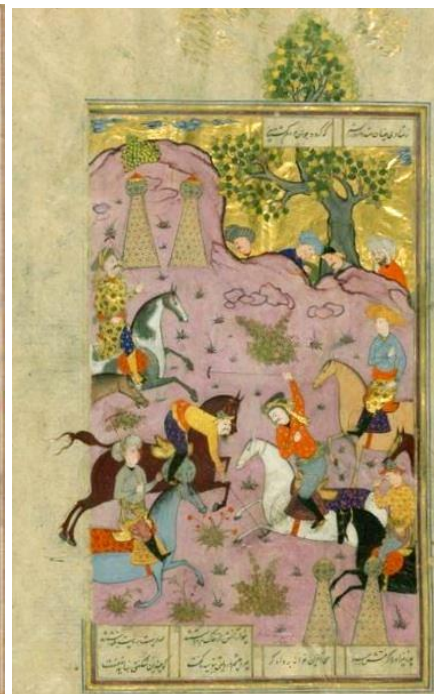
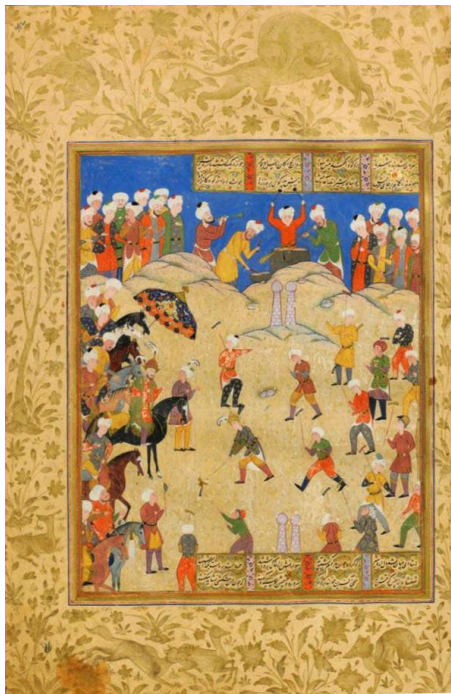
I. Ardasír átveszi a fejdísz Ahuranazdától;

I. Sâpour a térdeplő Valerianus Római császárral

I. SÂPOUR SHAH * (215, TRÓNON 241-273)

I. Sâpour arról volt híres, hogy **260-ben az Edessai csatában** legyőzte és élete végéig fogságban tartotta **Valerianus** (a keresztény üldöző) **Római császárt**. A legenda szerint ezután megalázóan reggelente négykézlábra ereszkedve kellett neki felsegítenie a lovára a Perzsa uralkodót.

³²I. Sâpour póljátékát Ardasír felfedezi; Shahnameh: I. Sâpour pólózik; ³³Ardasír nézi fia I. Sâpour játékát

³² <https://www.pinterest.fr/pin/397653842074915412/>

³³ <https://hu.pinterest.com/pin/180214422569436890/>

II. SÂPOUR SHAH * (310, TRÓNON 310-379)

³⁴Ferdowsi szintén dicséri **II. Sâpour Perzsa szászánida császárt (310, trónon 310-379)** is, aki hétéves kora (316) óta pólozott.

II. Sâpour apja **II. Hurmuz** (trónon 302-310) halálakor már megkezdődtek az **Arabok** támadásai. Betörték **Fársz** tartományba is. (*Innen származott a szászánida dinasztia.*)

Eközben a Perzsa nemesek megölték **II. Hurmuz** legidősebb fiát, megvakították második fiát és bebörtönözték harmadik fiát. (*Aki később Római területre menekült.*) A trón ezért **II. Hormuz** és özvegyének még akkor meg sem született fiára szállt. (*Mivel a mágusok megmondták, hogy fiú lesz.*)

II. Sâpour a történelem első királya, akit **még megszületése előtt megkoronáztak**. (*Így a hatalmat anyja és a Perzsa urak tarthatták kezükben, akik mindjárt el is veszítették Mezopotániát.*)

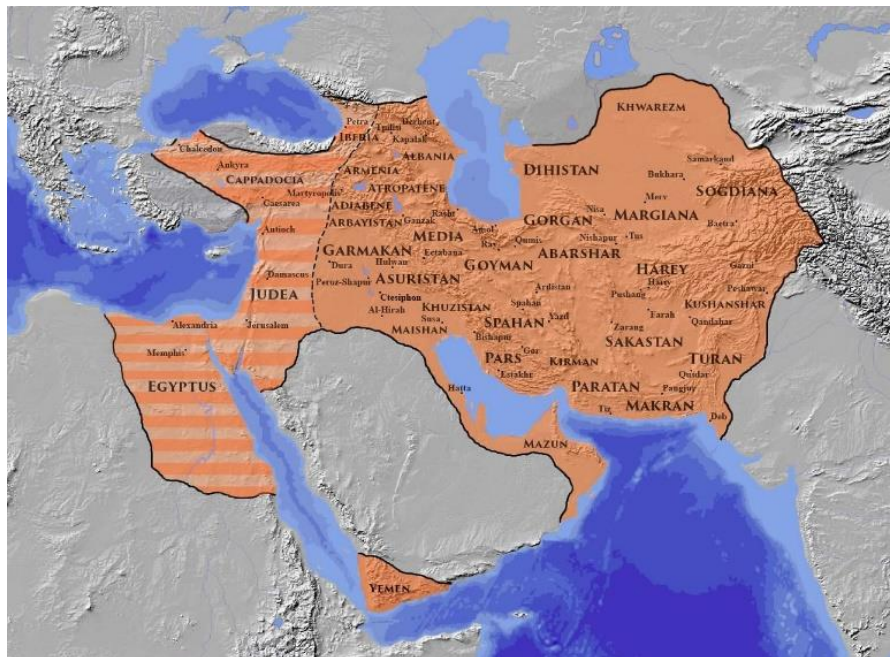
Mikor **16 évesen 325-ben II Sâpour** felnőtt korú lett, (³⁵lásd a **Sztroganov gróf** Szentpétervári gyűjteményéből 1934-ben Sackler galériába került aranyozott tányért, melyen **II. Sâpour** oroszlánokra vadászik) átvette a hatalmat és ekkor az **Arabok** és a **Rómaiak** ellen is sikerrel harcolt. Mivel keletről is támadás érte a birodalmat, ezért békét kötött **II. Constantiussal**.

Ekkor legyőzte a keleti támadókat is **Transzoxániában**, hogy biztosítsa a **Selyemutat** egészen **Kínáig**.

Ezt követően, a már legyőzött nomádok segítségével, a másfél évig uralkodó **Flavius Iulianus Római császár** ellen is harcolt 363-ban. Akit megverni nem tudott, de mivel a császár meghalt **Flavius Claudius Iovianus Római császárral** kötött békét 30 évre.

E harcok vallásháborút is jelentettek, mert a Perzsák **Zoroasztrizmust** terjesztették (*Aveszta szent könyvük ekkor vált teljessé*) míg a Rómaiak a kereszténységet.

II. Sâpour halálakor, 379-ben a Szászánida Birodalom erősebb volt, mint valaha is.

³⁴ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

³⁵ <http://naput.hu/index.php/eletunk/kozelet/g-mainmenu-30/369-kuliffay-hanna?fontstyle=f-larger>

II. KHOSROW SHAH * (570, TRÓNON 590-628)

36 Nagy Ferdowsi a „*Shâhnâmeh*”-ben kiemelten foglalkozik II. Khosrow uralkodóval (570, trónon 590-628), akinek IV. Hurmuz (540, trónon 579-590) volt az apja, I. Khosrow (trónon 531-579) a nagyapja. Anyja a Pártus Vistahm arisztokrata leány testvére volt.

II. Khosrow uralkodása nem kezdődött sikeresen.

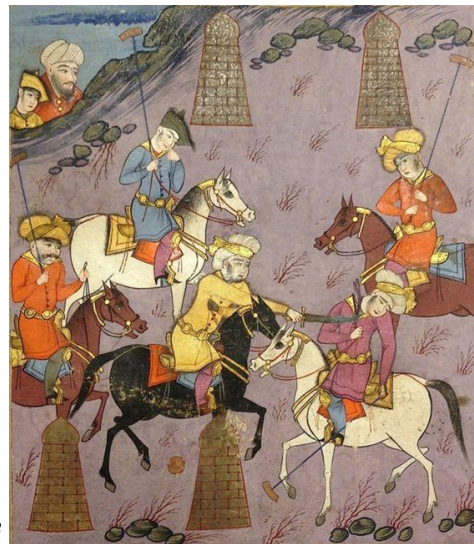
Bahram Chobin (uralkodása 590-591) igen tehetséges Pártus hadvezér volt. Eredményesen harcolt a Bizánciak ellen, Mezopotániában és a Közép-Ázsiai Türkök ellen is, akik 558-ban betörték Heratba. Bahram Chobin visszaverte a támadást és elfoglalta Gushtâsp szülőföldjét Balkh-ot, majd az Amu Darya-t is átlépve legyőzte Bukhara közelében Göktürk Bagha Qaghanot, azt nyíllal megölve. Ezt követően a Kazarokat is visszaverte a Kaukázusban és Grúziában ismét legyőzte a Bizánciakat, sikerei révén fővezérré vált.

IV. Hurmuz, (540, uralkodása 579-590) azonban féltékeny volt Bahram Chobin sikereire és egy kisebb Bizánc elleni csatavesztést követően leváltotta, aki ezért lázadást indított el. (Első gesztusként/sértésül egy női ruhát küldött IV. Hurmuznak.) IV. Hurmuz által ellene küldött katonák átálltak Bahram Chobinra oldalára, ahogy sokan mások is. Így Bahram Chobin bátran a főváros Ctesiphon irányába masírozhatott.

II. Koshrow ekkor, trónörökösként Örményországot és a környező vidéket kormányozta, (Itt látta meg szerelmét Shirint.) Két anyai nagybátyja, a Pártus Vistahm és Vinduyih, II. Koshrow hatalomra jutása érdekében palota puccsot követtek el. Megvakították és megölték apját IV. Hurmuz-t és II. Koshrowot shahnak kiáltották ki.

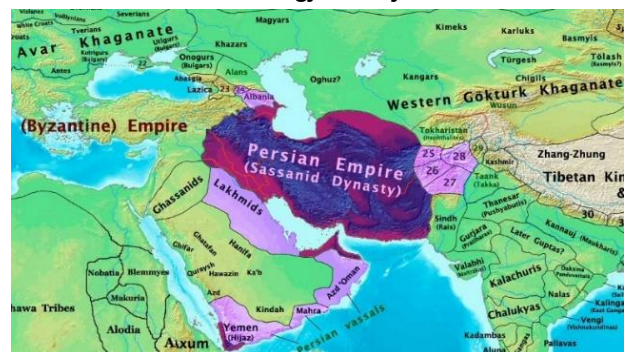
Ez további ürügyet szolgáltatott a két másik Pártus arisztokrata Mihranid és Bahram Chobin főváros Ctesiphon elleni további támadásra a „puccsisták” ellen. Az ellenük folyt csatában II. Koshrow vereséget szenvedett és trónját elvesztette. Így Bahram Chobin kiálthatta magát Perzsa shahnak.

37 A *Shâhnâmeh*-hez tartozó miniatúra felirata szerint, Bahram Chobin (uralkodása 590-591) pólómérkőzés közben egy Bahram nevű családtagot vágott ketté kardjával.

Bahram Chobin király karddal érkezik a pólomeccsre; Bahram Chobin, kettévágja kardjával Bahram-t

II. Khosrow csak Maurice Bizánci császár (582-602) segítségével tudta visszaszerezni a trónt, (a döntő csata *Blarathon* mellett zajlott 591) melyért nagy árat kellett fizetnie. Több tartományt is át kellett adnia, közte Örményországot is és el kellett vennie a Bizánci császár lányát Mariam-ot is, azzal az ígérettel, hogy nem nősül meg mással, amíg Mariam él. Miközben ő Shirint (?-628) szerette.

36 <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

37 <https://www.pinterest.fr/pin/564075922050894294/>

38 https://www.google.hu/search?q=8b62a990028636f1b1c0d6cd926207--horse-paintings-silk-road&rlz=1C1CAFA_enHU764HU764&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKewi8mPSowOHYAhUKKywKHbvpAPwQsAQIlg&biw=1745&bih=818#imgsrc=0bfDE6DGcsnBqM

39 <https://www.pinterest.fr/pin/564075922050894294/>

Később két, korábban öt segítő Pártus nagybátyja ellen is harcolnia kellett a hatalomért, majd a nagy Perzsa sereggel Bizánc ellen fordult, hogy vissza szerezze az elvesztett területeket. **II. Khosrow** szövetséget kötött az **Avarokkal** és nemsokára már **Konstantinápolyt** ostromolták közösen.

A gond csak az volt, hogy az **Avarok** a **Balkán (Európa)** felől próbálták ostromolni **Konstantinápolyt**, míg **II. Khosrow** **Ázsia** felől támadt, de nem tudott átkelni a Márvány-tengeren, mivel a **Bizánci flotta** az útját állta.

Így nem sikerült egyesíteni a két haderőt és e háború nagy kudarccal végződött, a Bizánci erőknek sikerült újra megszerezniük a II. Koshrow által visszafoglalt területeket.

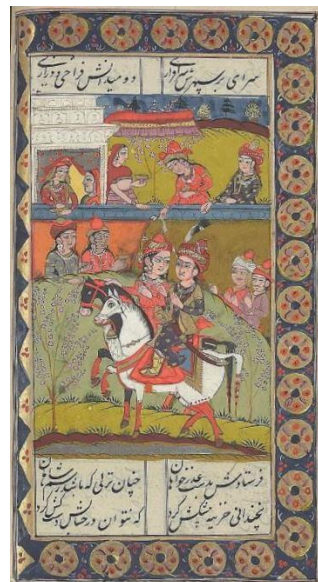
⁴⁰A később megírt „**Shâhnâme**” egyik legnagyobb hőse **II. Khosrow** lett. Ahol kiemelten foglalkoztak az Örmény (**Keresztény**) **Shirin hercegnő** iránti szerelmével és az általuk folytatott póló sporttal.

Igaz, időközben **Isfahan**-ban **II. Khosrow** szívét egy **Shekar** nevű hölgy is elcsábította.

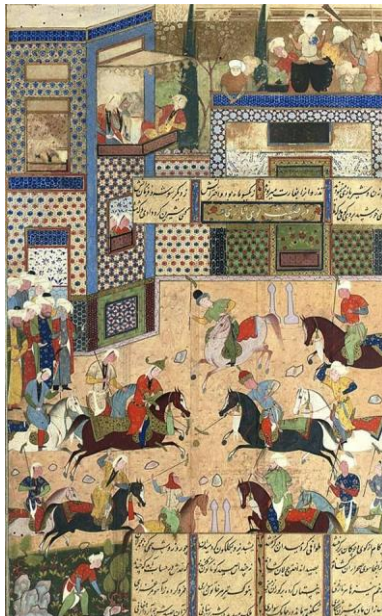
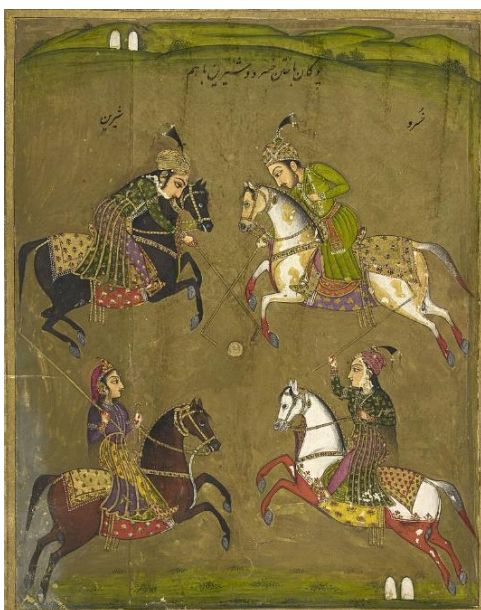
Shirin viszont egy **Farhad** nevű szobrászba szeretett bele. **II. Khosrow** őt száműzetésbe küldte lépcsőket vájni egy sziklába, majd álhírt küldött neki **Shirin** haláláról, mely miatt az levetette magát a szikláról. **Shirin** viszont megmérgezte **Mariamot**.

Ezt követően **Shirin** és **II. Khosrow** újra szerelmesek lettek, elhatározták, hogy megházasodnak. Azonban **II. Khosrow** **Mariamtól** származó fia **Shiroyeh** is beleszeret **Shirinbe**, ezért megölte apját és üzenetet küld **Shirinnek**, hogy egy hét múlva elveszi.

Shirin azonban inkább megölte magát. **Khosrowot** és **Shirint** egy sírban temették el.

⁴¹ **Nezâmi Ganjavi** (1141-1209) költő szerelmi történetet ír le, melyben írt **II. Khosrow** Perzsa császár és gyönyörű szerelme **Shirin** póló játékaról az udvarhölgyekkel.

⁴²**II. Koshrow és Shirin pólójátéka;** ⁴³**Nizami Ganjevi műve K&S játéka;**⁴⁴ **II. Koshrow és Shirin játéka**

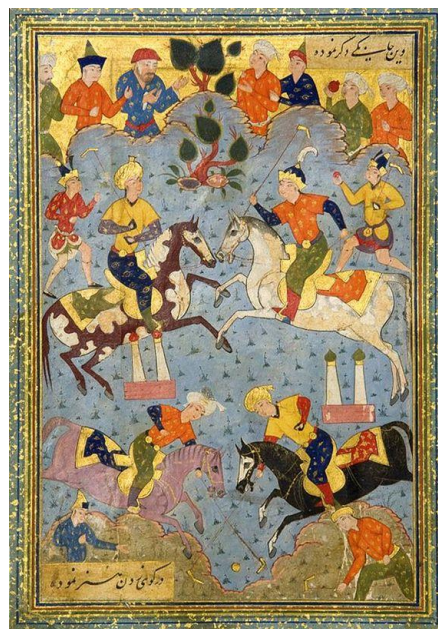
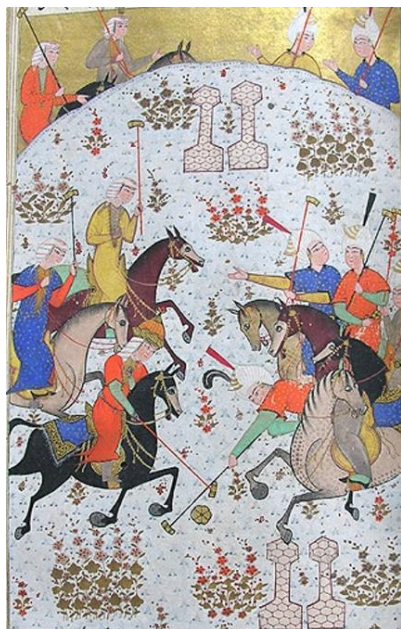
⁴⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Khosrow_and_Shirin

⁴¹ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

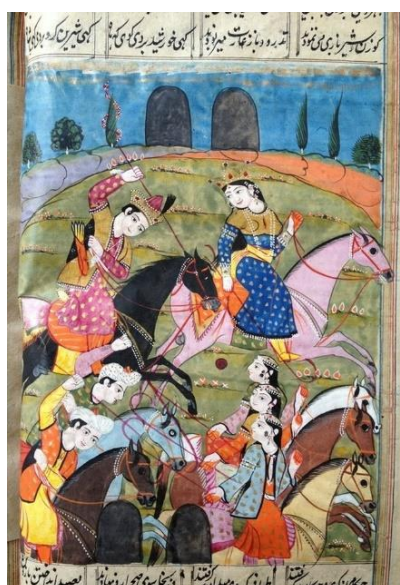
⁴² [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Khusrau_and_Shirin_playing_polo_-_Khusrau_u_Shirin_by_Nizami_\(1726\),_f.30_-_BL_Or.2933.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Khusrau_and_Shirin_playing_polo_-_Khusrau_u_Shirin_by_Nizami_(1726),_f.30_-_BL_Or.2933.jpg)

⁴³ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Miniature_depicts_a_chovqan_game_the_story_of_Khosrow_and_Shirin_of_Nizami_Ganjevi.png

⁴⁴ <https://hu.pinterest.com/pin/400257485612474566/>

Shirin b.o., II. Koshrow j.o. pólózik; II. Koshrow & Shirin pólózik

Nizram: II. Koshrow b.o., Shirin j.o., pólózik; Shirin női és II. Koshrow férfi csapata

⁴⁹**Nizami Ganjavi (1141-1209)** a pre-islám szerelmi történetének elegáns metrikus ábrázolásával alakította át a perzsa irodalom történetét. A kéziratban szereplő első történet, a **KHUSRAW ÉS A SHIRIN** című könyvét bájos stílus jellemzi. A képzőművész megközelítése a kompozícióra, a női karakterek ruhája és a színek (*különösen fényes okker és a piros lac*) a festményeken észak-Indiai származásra utalnak.

Feltehetően a Keresztény **Shirin** iránti szerelme (*na meg a szintén Keresztény Bizánci felesége és támogatás*) is közrejátszott abban, hogy **II. Khosrow** vallási türelmet gyakorolt a Keresztény birtokain.

Ott éppen a **Monofiziták** (*a mai keleti egyházak: Etióp, Indiai, Kopt, Szír, Örmény ortodox egyházak, a Chalkédóni 451-es zsinatot elutasítói, akik szerint Krisztusnak csak egy Isteni lényege van*) és a **Nesztoriánus** keresztények konfliktusa zajlott. (A 431-es Epheszoszi zsinat által kiközösítettek Nesztoriosz, Konstantinápolyi pátriárka követői, akik azt vallják, hogy Krisztusnak egyetlen személye van és két természete: Isteni és emberi. Mai követői az Asszír keleti egyház. Ősük **Tamás apostol**, aki Jézust halálát követően 3 évvel már Edessza-ban keresztény közösséget hozott létre.)

⁴⁵ http://www.joh.cam.ac.uk/library/special_collections/manuscripts/oriental_manuscripts/oriental/browne1434/1434p113.htm

⁴⁶ <https://hu.pinterest.com/pin/344806915209373886/>

⁴⁷ <http://www.husainiarts.com/khamsa-of-nizami-mughal-india.html>

⁴⁸ <https://hu.pinterest.com/pin/516647388487024326/>

⁴⁹ <http://www.husainiarts.com/khamsa-of-nizami-mughal-india.html>

A kiszoruló **Nesztoriosz** és hívei Perzsiában kaptak menedéket, *(a Jézus kettősségének hangoztatása rokon volt az Zoroaszteri tanokkal)* és az elkövetkező évszázadokban hittérítőik eljutottak távoli Ázsiai területekre is így a messzi **Kínába, Mongóliába** is. 1552-ben egy részük **Káld katolikus** egyházként *(Káldeusok)* csatlakozott a Római katolikusokhoz.

Már az első Nikaiai zsinatot (325-ben) is azért hívta össze Nagy Konstantin császár, hogy megvitathassák Jézus egylényű-e, *(Atyaisten és Krisztus egy ugyanaz)* ahogy azt az Alexandriai **Ariánusok** vallották, de a zsinat ellenük foglalt állást az **Ortodox** tanban: A Fiú egylényegű az Atyával *(szubsztanciájuk azonos)*, de személyükben különböznek. Ezt a II. Konstantinápolyi zsinat (381-ben) megerősítette.

Miközben a keresztények ezzel az igen bonyolult vitáikkal *(homousion/homoiusion)* voltak elfoglalva **II. Khosrow shah** idején, (590-628), az **Arab-félszigeten** már **Mohamed** tanításait követő *(akkor még egységes)* **Muszlímok** terjeszkedtek egyre erőteljesebben.

II. Khosrow shah idején, (590-628) érte el a legnagyobb kiterjedését a **Szaszanida birodalom**. Ezt követően belső hatalmi harcok nagyon meggyöngítették.

Az **Arab-izlám** csapatok pedig súlyos vereséget mértek nemsokára az **al-Qadisiyyah csatában 636 novemberében a szaszanida hadakra**. *(Pedig a Perzsák még Indiából hozatott harci elefántokat is bevetettek, de úgy tűnik, hogy az Arab lovak jobbnak bizonyultak.)* Majd az egész **Perzsa Birodalmat** fokozatosan elfoglalták.

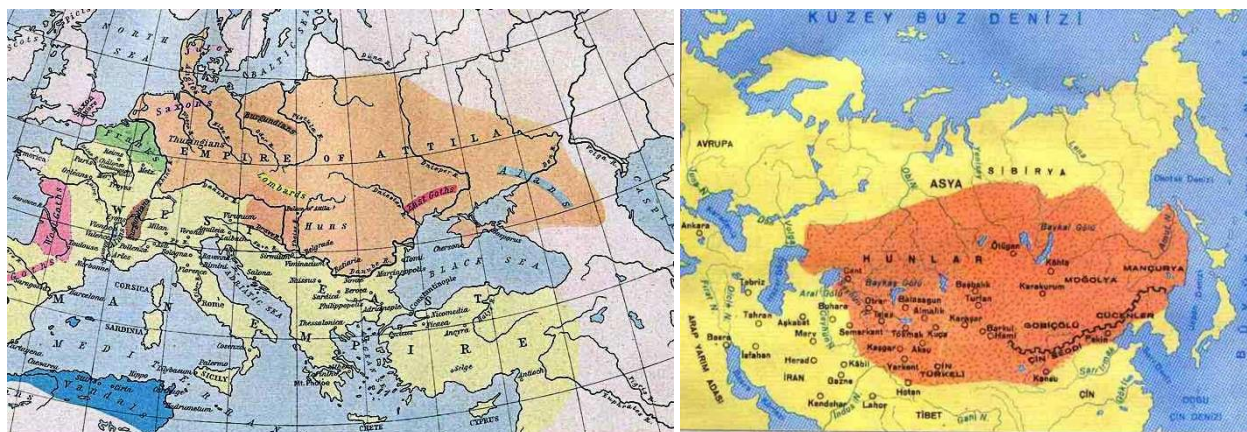
Az utolsó szászanida Perzsa shah **III. Yazdgerd** volt, akit **653-ban** ölték meg. *(Megmaradt utódai ezt követően Kínába menekültek. Lásd Kínai póló fejezet részt.)*

Ezt követően hosszú évszázadokig az szilaj **Arab telivér** lovakon érkező Arab uralkodók domináltak a Közel-Keleten, *(beleértve Perzsiát is)*, akik a leigázott népektől sok mindent átvettek, így Perzsáktól átvették a póló sport kitüntetett szeretetét is.

Mielőtt az Arab uralkodókról, lovaikról és **pólójátékukról** szót ejtenénk, Ázsia keleti része felé is és az ottani pólóéletre is ki kell tekintenünk.

KÍNAI & HUN PÓLÓ * 击鞠

(KELETI) HUN BIRODALOM HELIAN POPO HADVEZÉR (381-425)

Attila uralta (434-453) Nyugati Hun Birodalom és a Volga túlsó oldalán a Keleti Hun Birodalom

Ta Hszia Hun királyságának egyetlen fennmaradt, **Tongvan** (máshol *Tongwangcheng*) nevű fővárosát **Helian Popo** (381-425) Hun vezér építtette a Sárga folyó mellett, az **Ordos sivatag** szélén.

Ideális hely volt, ide érkezett a **Selyemút** és a Kínai területek felől érkező utak is.

100 000 ember építette agyag-rizspelyva vályog alapanyagból. Jó munkát végeztek, mert manapság is állnak az épületek. Elég erős doppingot alkalmazott építetője. Amennyiben nem találta elég szilártnak az építményt, az építőmestert beleépítette a falba. (Lásd *Kőműves Kelemen mondáját*.)

Tongwang ma is álló falai;

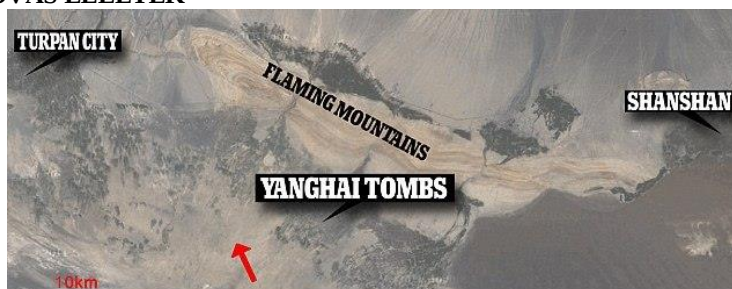
Itt talál ló szobor

Idővel a **Kínai expanzió** egyre erősebb lett és ez nyilvánvalóan mélyen érintette a **Keleti-Hun birodalmat**, melynek fénykora a **V. században** volt (lásd ez időtáj **Attila** 410-453 hódításait nyugaton is) ezt követően hanyatlásnak indult.

A **Selyemút** nyugati részének birtoklásához a **Keleti-Hun birodalommal** kellett megküzdeni a **Kínaiaknak**.

VI. században fokozatosan hanyatlásnak indult a **Hun birodalom** és **Kína** átvette a **Selyem út** feletti ellenőrzést.

ŐSI LOVAS LELETEK

⁵⁰A **Tarim Medence** nyugati részén fekvő **Turpani Yanghai** sírokból számunkra nagyon érdekes dolgot találtak, egy kb. 3000 éves lovaglónadrágot, mely a lovagláshoz lett kifejlesztve.

⁵⁰ <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2646359/Are-worlds-oldest-trousers-3-000-year-old-clothing-discovered-ancient-Chinese-tomb.html>

Egy újabb másik felfedezés is támogatja, hogy a **Xinjiangban (Hunoknál)** virágzó póló kultúra volt a korai időkben. **Tashkurgan Tadzsik Autonom** területen 6600 négyzetméteres területű ősi **pólómezőt** fedeztek fel.

⁵¹ **2400-2800 éves Yanghai sírokból Turpanban**, az **Ujgur Autonom (Hunok lakta)** területén, ősi időszakból találtak igen érdekes leleteket. Bőr golyókat és hozzá ütőt. (Lásd első képek.)

(A szerző megjegyzése: Az ütő nyél mérete alapján az inkább a gyalogos ütőre emlékeztet. Így gyakorolják most is a póló ütéseket a póló játékosok. A 2800 éves kor pedig szintén azt a feltételezést erősíti, hogy ezt az ütőt és labdát nem lóhátról használták.

Ugyanakkor ebből látszik, hogy miként alakulhatott ki a póló. Egy lovas, ha ilyen játékot látott, megpróbálhatta a labdát lóról is megütni egy hosszabb ütővel.)

E leletekre hivatkozva állítják a Kínaiak, hogy a **póló**, jóval a korábban gondoltakhoz képest, vagy **800 évvel hamarabb**, kezdődött **Kínában (Hun területen)**.

A póló labda lelet kora a tavaszi és őszi hadműveleti államok időszakára (i.e. 770-221) esik. Ez korábbi, mint a **Han-dinasztia** (i.e. 202 - i.u. 220.)

Az ököl méretű bőrgolyók juhbőrből készültek, bőr és gyapjúdarabokkal voltak kitömve és piros kereszttel volt ráfestve. A golyók nagyon hasonlóak az Északnyugat-Kínai **Dunhuang** városban, a **Nyugat-Han-dinasztia** (i.e. 202-i.u. 9) sírjaiban találtakhoz. (Lásd 3 kis labda.)

A **Tang kori** (618-907) festményeken is bőrlabdákkal játszottak, amikor a póló igen népszerű volt. (⁵²Lásd később a XV. századi pólólabdák is.)

⁵³ **Tang kori udvaroncok Jiju mérkőzés** hasonlít a mai pólóhoz; **Jiju mérkőzés az ősi Kínában**

A kínaiak azt állítják, hogy több ezer éves póló hagyományuk van, melynek egy ősi formája a „**jiju**” **labda játék**. („Ju” Kínaiul labdát jelent.)

⁵⁴ **Japánban** most is játsszák e sportot **Da Kiu** néven.

Az eddigi ismereteink szerint a póló játékot a **Han-dinasztia (i.e. 206-i.sz. 220)** idején kezdték el Kínában és nagy népszerűségnek örvendett a **Tang-dinasztia (618-907)** idején. (Az **Arab-muszlin hódítás** elől VII. században Kínába menekült Perzsák a pólótudásukat is átadták.)

A póló népszerű volt a **Liao (907-1125)**, a **Jin (1115-1243)**, a **Yuan (1271-1387)** és a **Ming-dinasztia (1368-1662)** idején is, különösen a császári udvarban és a katonai csapatoknál. A póló elsősorban a lovaskatonák képzését szolgálta.

A **Liao** és a **Jin** császári udvarban népszerű játék már a mai pólóhoz volt hasonló.

⁵¹ <http://www.messageoagle.com/poloballschinainvent.php#.WmSvrqjiaUk>

⁵² http://warehouse-13-artifact-database.wikia.com/wiki/Xiong_Yiliao%27s_Juggling_Balls

⁵³ https://en.wikipedia.org/wiki/Polo#/media/File:Tang_court_playing_Polo.jpg

⁵⁴ https://www.google.hu/search?q=jap%C3%A1n+Da-kiu&rlz=1C1CAFA_enHU764HU764&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj5mqTUNvbYAhXHfAKHfNjD1UQ_AUICygC&biw=1280&bih=600#imgdii=47yiFz7I9s6IrM:&imgcr=sGFUw9SrjSG8KM:

CSIN-DINASZTIA (I.E. 221-206)

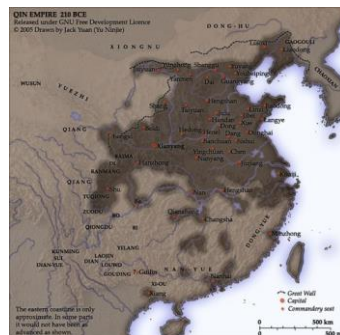
A Csin állam i.e. X. században jött létre a Vej folyó völgyében. A Kínai alföldtől messze, perifériásan helyezkedett el e terület, ahol igen gyakran kellett harcolnia a barbár lovas népekkel. Felemelkedésüknek végül ez lett az oka. Harcedzett lovas hadseregükkel, vasfegyvereikkel sorba le tudták győzni a harci szekereket és gyalogos katonákat alkalmazó többi Kínai fejedelemségeket.

⁵⁵**Csin Si Huang-ti** (Csin első Császára i.e. 221-210) egyesítette Kínát. Egysége-sítette a hivatalnok rendszert, írásmódot, pénzt, mértékegységet, még a kocsikerék távolságot is. A tartományok közötti falat lebontatta és elkezdte építeni a **Nagy kínai falat**. Ezzel sok régi szokás, szabályt eltüntetett.

A régi hagyományok tiszteletét hangoztató Konfuciusok ez ellen felléptek, ezért hatalmuk letörése érdekében több száz tudóst kivégeztetett (460 konfucianust élve elástatott), könyveiket elégette.

Halálát követően **Agyaghadzseregei** által védett helyen temették el a mai **Hszian város-tól** nem messze. Fia tehetségtelen, de még zsarnokibb természetű volt, ezért elsőpró erejű felkeléssorozat 206-ban megbuktatta és helyébe a Han-dinasztia került.

HAN-DINASZTIA * (I.E. 206-I.SZ. 220)

⁵⁶**Han** sírleletben találtak leíratott a labda (Kínaiul „Ji”) készítéséről. Gyomorba, vagy húgyhólyagba töltöttek haját és azzal üzték a labdajátékot.

A **Keleti Han** sírokból is ábrázolták a **pólót**, ami a katonai vezetőrétegnek is kedvelt sportja volt.

Cao Zhi herceg (élt 192-232.) írt a **pólóról**. (Cao Cao hadúr harmadik fia volt, emiatt nem kerülhetett hatalomba, ezért művészetekkel foglalkozott és igen sokat ivott. Egyszer a császárnak fenntartott úton lovagolt, ezzel külön feldühítette az uralkodót) Nevezetesen arról is, hogy nagyon jó az uralkodó osztály gazdag fiainak pólótechnikája.

A **Csin-dinasztia** bukását követő zűrzavarból az egyik lázadó hadvezér **Liu Pang** kerekedett felül, megalakítva az első hosszú életű **Han-diasztiát**. (A Kínaiak Han-oknak nevezik magukat, míg a China név a Csin dinasztia nevéből ered.)

A **Han-dinasztia** elődjei bukásából okulva igyekezett kompromisszumos politikát folytatni. Államideológiává tették a **Konfucianizmust**. A **Hszüangnuk**-ra (Ázsiai Hunok) sorozatos vereséget mért és a birodalom határát kiterjesztette kelet felé, mellyel a Selyem utat biztosította.

Konfuciusz (i.e.551-479) Zou városban született és **Qufuban Lu fejedelemség** fővárosában halt meg. Ott telepedett meg és alapított iskolát. Tanításában is központi szerepet játszott a **Tao** a végzettszerű hatalom képe.

A **Konfucionizmus** a **jóságot, igazságot, fegyelmezettséget, értelmességet, és őszinteséget** tartja kívánatos dolognak. Elvei szerint a **Tao** az örök erkölcsi törvény benne élt az emberekben, de ez az eredeti állapot megbomlott és ezért igyekezni kell helyreállítani azt. Ehhez ősi törvényeket is be kell tartani, mint az **ősök tisztelete**. Az idősebbeket épp úgy tisztelni kell, mint a feljebbvalókat.

SZUJ-DINASZTIA (589-618)

581-ben újabb felkelés tört ki Kínában, melynek a vezére Jang Csien volt.

Végül **Jang Csien** (uralkodása 581-604, **Szuj Ven-ti** néven) császárrá kiáltotta ki magát, miután újra egyesítette Kínát, megalakítva a Szuj-dinasztiát. Megerősítette a Nagy falat a Tatók ellen és igen sok reformintézkedést vezetett be.

Szuj Jang-ti (uralkodása 604-618) megépíttette a **200 km-es Nagy csatornát**, mellyel Észak- és Dél-Kínát összekötötte vízi úttal. Ezzel északra tudták szállítani a délen megtermett gabonát, amivel nagy hadseregét is táplálni tudta. Ez óriási feladat volt, a felnőtt férfi lakosság harmada itt dolgozott. Emiatt lázadások törtek ki, melyben nagy szerepet játszott a háborús hadjáratoknak terhei is. A Szuj-dinasztia emiatt megbukott.

Li Jüan tábornokuk vette át a hatalmat, (**Kao-cu** uralkodói néven) megalakítva a **Tang-dinasztiát**. Első intézkedéseivel csökkentette az adóterheket és földosztást hajtott végre.

⁵⁵ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Csin-dinasztia_\(i._e._221_-%E2%80%93_i._e._207\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Csin-dinasztia_(i._e._221_-%E2%80%93_i._e._207))

⁵⁶ <http://news.arttron.net/20170822/n952194.html>

KÍNAI TANG-DINASZTIA CSÁSZÁRAI * (618-907)

⁵⁷ A **Tang-dinasztia (618-907)** korszakában virágzott a gazdaság és a **póló** élet. Ez volt a **Kínai civilizáció aranykora**. Ezen időszakról kezdődően vannak információk a **Japán, Vietnami és a Tibeti pólóról** is.

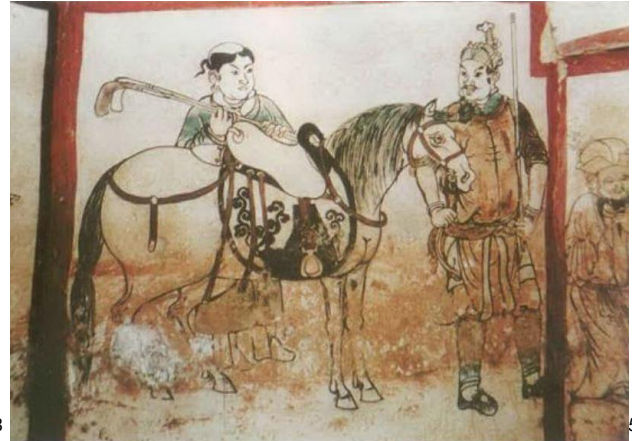
TAJ-CUNG CSÁSZÁR *(598, URALKODÁSA 625-649)

Taj-cung császár (唐太宗, Taizong 626-649) nagy létszámú lovas sereget kiépítve, legyőzte a **Türköket**.

Tarim medence felé való terjeszkedés révén biztosítani tudták a **Selyemút** birtoklását a Közép-Kelet felé. **Tai-cung császár** diplomáciai kapcsolatba lépett **Bizánci császárral** is a növekvő Muszlim hódítás veszélye miatt.

Kínai császár megtekinti a pólómérkőzést;

Festett kép Tang dinasztia Xinjiang Turpan Astana 336 sír

KAO CUNG CSÁSZÁR * (628, TRÓNON 649-683)

WU HOU CSÁSZÁRNŐ WU ZETAIN (624, TRÓNON 690-705)

Taj-cung császár halálát követően fia **Kao Cung császár (628, trónon 649-683)** követte őt a trónon. Gyengekezű uralkodó volt, aki helyett második felesége, **Wu császárné** uralkodott.

Kao Cung császár uralkodásának időszakra alatt az **Arab Iszlám** hódítók meggyilkolták az utolsó szaszanida uralkodót **III. Yazdegerd**-et, és ezért a fia **III. Peroz (636-678?)** Kínától kért segítséget **669-ben**, majd embereivel a Pamír-hegységen át oda is menekült **670-ben**. (A **Perzsa udvar** embereinek kedvenc játéka volt a **póló**, ezért a **Kínai pólójátékot nyilvánvalóan fellendítette az érkezésük**.)

⁶⁰ A **Perzsiából** származó **póló** igen népszerű volt ekkor a **VII. században Kínában** és a férfiak különösen azt élvezték, ha a nők játszottak, melyet előszeretettel ábrázoltak is. (A pólót ábrázoló képeken és figurákon is a hölgyek kontyot viseltek, sokszor extravagáns fejdíszekkel.) **671-ben** törvényt fogadtak el, hogy a hölgyek fátyol viselésére kötelezzék, de ezeket a törvényeket figyelmen kívül hagyták. A hölgyek egyáltalán nem viseltek sapkát, kalapot és csakúgy, mint a férfiak lovaglóruhát, csizmát hordtak pólózás közben.

⁵⁷ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tang-dinasztia>

⁵⁸ Hutchinson's History Of Nations: <https://ia802706.us.archive.org/5/items/hutchinsonsstory00londonoft/hutchinsonsstory00londonoft.pdf>

⁵⁹ https://www.google.hu/search?q=%E5%87%BB+%E9%9E%A0&rlz=1C1CAFA_enHU764HU764&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjE0umruufYAhXEPFAKHUExDEMQ_AUICigB&biw=1536&bih=720#imgsrc=c1KcyMPNd2FaNM

⁶⁰ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

61

62

Tang korabeli női pólómérkőzéseket ábrázoló festmények

63

64

Kínában a nők társadalmi és jogi státuszát illetően is liberális gondolkodásúak voltak. Ez azonban csak az elit státuszú, városi nők számára volt fenntartva, mivel vidéken kemény munkával foglalatostkodtak. Ilyen volt a selyemhernyók gondozása és a selyemszövés is. Ennek kereskedelméből pedig óriási vagyonok halmozódtak fel.

Wu Zetain 624-ben, jómódú családban született.

Vu Hou néven (690-705) uralkodott **első és egyetlen Kínai császárnőként**.

Négy fia közül 3 császári rangot kapott. Egyik unokája volt a híres **Xuanzong császár**.

Wu anyja az erős Yang családból származott. Apja **Wu Shihu** vezető posztot kapott. Apja tanulásra bízta leányát, aki politikát, zenét, irodalmat tanult, mely előnyös volt számára, mivel idővel bekerült a császári udvarba.

Egy ideig nem volt kedvelt, bár állítólag **Tai-zong** császárral is szexuális kapcsolata volt. Ezért, amikor Tai-zong császár **649-ben meghalt**, az akkori szokás szerint, Buddhista kolostorba apácának kellett mennie, mint az olyan császári szeretőknek, akinek nem volt a császártól gyereke. **Wu-t** a **Ganye Templomba** vitték, azzal, hogy a hátralevő idejét apácaként éli le.

Tai-cung császárnak **tizennégy fia** volt, de a legfiatalabb fia **Kao-cung (Li Zhi)** követte a trónon, aki még apja uralkodása idején megismerte **Wu-t** és meglátogatta őt a kolostorban. Szépnek és intelligensnek találta, ezért úgy döntött, hogy visszaviszi az udvarba ágyasának. **Kao-cung-nak Wang Empress** volt a felesége, azonban ő nem szült gyereket. **Wu** viszont **652-ben (Li Hong)** és **653-ban (Li Xián)** is egy-egy fiú örököszt szült, majd **654-ben** egy lányt. Utóbbi meghalt **Wu** pedig **Wang**-ot keverte gyanúba, mondván megfojtotta leányát, mert neki nem lehetett gyereke. Végül **Wu császárné** rangot kapott, fiai (**Li Hong** és **Li Xián**) is és trónörökösökké váltak.

Kao-cung császár pedig inkább visszavonult életet élt fejfájásai, látásvesztései miatt. A császári udvar ügyeit **Wu** intézte helyette. Az udvari intrikák sokszor halálos következménnyel jártak. Sokakat száműztek.

Wu konfliktusba került trónörökössé nyilvánított **Li Hong** fiával is, akit **675-ben** megmérgezték. Testvére **Li Xian (Zhanghuai)** sem járt jobban.

⁶¹ <https://www.orientaloutpost.com/proddetail.php?prod=oy-polo-135-3>

⁶² <https://www.orientaloutpost.com/proddetail.php?prod=oy-polo-135-5>

⁶³ <https://www.orientaloutpost.com/proddetail.php?prod=dis-spots-47>

⁶⁴ <http://www.paintingschinese.com/chinese-people-paintings/br-0336-chinese-paintings.htm>

ZHANGHUAI (LI XIAN) KORONAHERCEG * (653-684)

Shaanxi tartományban, (ahol a híres **Agyaghadzsereg** is van), a **Wei folyó** völgyében található a **Tang-dinasztia** tagjának **Kao-cung (Gaozong)** császárnak (649-683) hatalmas mauzóleuma, hegybe vájt sírokkal.

Később mellé temették el **Wu Zetain** nevű feleségét is. (*Wu császárnőt.*)

Igen sok császárt és hozzátartozót temettek még el e területen, némelyik a fosztogatást is megúsza, így csodálatos szép sírmellékleteket találtak a régészek. A sírokhoz vezető úton pedig szobrokat, királyi sztéléket lehet látni.

65

Zhanghuai koronaherceg (653-684) (ismert nevei még: **Li Xian**, 章懷太子, Zhānghuái Tàizǐ) sírjának lejárata oldalfalain szép lovas, közte póló jeleneteket ábrázoló freskókat találtak. Ez alapján nyilvánvaló, hogy jó lovas és **pólójátékos** volt.

66

⁶⁷**Zhanghuai (Li Xian) herceg** Kao-zung császár hatodik fia, a második feleség **Wu Zetian** második fia. 672-674-ig a Kínai Tang-dinasztia **korona fejedelme** volt. **675-től korona herceggé** vált. **Kao-zung** császár halálát követő zavaros időben **684-ben** öngyilkosságra kényszerítették.

(Előtte már száműzték. Besúgók ugyanis azt jelentették, hogy **Li Xian**, aki közismert volt a zene és a nők szeretetéről, „nagyon szoros kapcsolatot” folytatott néhány férfi szolgálával is. Amikor e miatt átkutatták a lakrészét, sok páncélt találtak, mely egy tervezett puccs bizonyítékaként értékelték.)

Halála után azonban a híres mauzóleum, csodálatos szép freskókkal díszített egyik oldalsírjában temették el.

⁶⁵ <http://www.ifuun.com/a2017894423019/>

⁶⁶ <http://www.ifuun.com/a2017894423019/>

⁶⁷ <http://www.ifuun.com/a2017894423019/>

Kao Cung császár uralkodása alatt a valódi hatalmat **Wu Zetain** (624-705) irányította, aki a császár halálát követően **Li Zhe** (*Csung-cung uralkodói névvel*) harmadik fiát tette a trónra **684-ben**, de csak egy évig, majd letaszította róla és másik (*még élő*) fiát **Li Dan** nevű öccsét (662-716, *trónon 684-690*) tette a trónra. Ő valamivel szerencsebb volt, mert csak 6 év után taszította le, hogy onnantól **Wu** császárnővé nyilvánítva uralkodjon egészen **705-ben** bekövetkezett haláláig.

CSUNG-CUNG (ZHONGZONG, LI ZHE, 656-710, 684-BAN, MAJD 705-710-IG)

Csung-cung (Zhongzong, Li Zhe) (656-710, 684-ban, majd 705-710-ig anyja Wu császárnő uralkodását követően *ismét*) tehát kétszer ült a trónra. Első egy éves uralkodást követően lemondatta anyja Wu császárnő, akinek halálát követően újra trónra kerülhetett.

Csong-cung szintén fanatikus **póló** rajongó volt. Az ő uralkodása alatt érkezett **Tibeti** küldöttség póló játékosokkal.

TIBETI PÓLÓ * བོ་ལོ་

⁶⁸ **Csung Cung** (Li Zhe) uralkodása alatt, **709-ben** **Tibeti** követek jöttek a fővárosba **Chang'anba**, hogy feleségül vigyék **Jincheng** hercegnőt Tibetbe.

A Tibeti nagykövet pólójátékot javasolt a küldöttséggel érkezett **Tibeti** póló csapat és a **Tang-dinasztia** udvarának pólócsapata között.

(A 709-es pólódiplomácia és frigy magyarázatát adhatja az arab hódítóktól való közös félelem. A térképen jelölve a 751-es **Talasi csata** helye.)

VIETNAMEI PÓLÓ * LÔI CHƠI CẦU CỎI NGỰA

Tang császárok a hatalmukat a **VII. századra** délen még **Vietnám** felé is kiterjesztették. Így érthető miért találtak még ott is pólójelentet ábrázoló reliefet.

JAPÁN PÓLÓ * ポロ

⁶⁹ **727-ben** a Japán császári udvarban már pólót játszottak. 7-7 piros és fehér színbe öltözött játékos hasonló színű golyókkal rendelkezett és azt az ellenfél egy láb két inch kaplyukába kellett jutassák. Amikor a golyók elfogytak, akkor kezdődött a játék második része. A labdák papírból voltak, melyeket bambuszrostokkal burkoltak. (1 Láb 0,3048m, 1 inc 2,54 cm, tehát a kaplyuk kb 35,5 cm-es volt) (Lásd a Kínai Ming-dinasztia /1368-1662/ idején készült pólós kép.)

⁶⁸ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁶⁹ <https://books.google.hu/books?id=9i-bgOjaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo&source=bl&ots=rPdDf8-Zyl&sig=jgSdnLKYKSW2I99vFQUgu7sJqmc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj4kt-46ffYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

A Tang-dinasztia idejében Kínai kulturális hatásként még Japánban is elterjedt a póló.
821-ben Kínai-Japán nemzetközi mérkőzés zajlott a Japán napkövet és a Kínai csapat között.

TOKUGAWA YOSHIMUNE SHOGUN * (1684-1751, URALKODÁSA 1716-1745)

⁷⁰A póló modern verzióját **Hachino-he** (észak Japán) városban kezdték játszani. **Mika Mori** leírta a könyvében, hogy **Shogun Tokugawa Yoshimune** (uralkodása 1716-1745) **Perzsiából** importált lovakal játszott a pólót.

Yoshimune 1684-ben született **Tokugawa Genroku** néven. Nem volt az előző shogun fia (az ugyanis 7 éves korában meghalt), hanem a Tokugawa klán kadét ágának tagja. Ugyanis **Tokugawa Iyeyasu** a Tokugawa sógúnátus alapítója, a Minamoto család 1219-es kihalásán okulva, örökös házat (Owari, Kii, Mito) hozott létre, arra az esetre, ha a főág fiú örökös nélkül maradna. Yoshimune a **Kii ágból** származott, melynek **500 000 koku** gazdag régiója volt. (Koku rizs mérőegysége volt. 1 koku = 180,39 liter) Ennek ellenére állandó adósságban voltak, amelyet súlyosbított az **1707-es cunami**, mely tönkretette a tengerparti területeket.

Tokugawa Yoshimune shogun a 7 éves rokonának halálát követően kerülhetett hatalomra. Reformokkal próbált javítani a gazdasági helyzeten és miközben 1640-től tilos volt külföldi könyvek birtoklása Japánban, ő megkezdte a külföldi könyvek lefordíttatását 1720-tól. A korszakváltást jelölte a **Perzsa** lovak és **póló** importja is.

30 éves uralkodását követően „nyugdíjba vonult”, fiának átadva a hatalmat.

Tokugawa Yoshimune kiemelkedő jelentőségét mutatja **Japánban**, hogy több irodalmi mű készült róla és egy-hosszú televíziós sorozat is.

⁷⁰ <https://books.google.hu/books?id=9i-bgOjaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo&source=bl&ots=rPdDf8-Zyl&sig=jgSdnLKYKSW2I99vFQUgu7sJqmc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj4kt-46ffYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

XUANZONG (HSZÜAN CUNG, LI LONGJI) KÍNAI CSÁSZÁR * (685-762, TRÓNON 712-756)

⁷¹**Tang-dinasztia** volt a **Kínai póló** aranykora, mivel **Taizong** (*Tai Cung*, uralkodása 625-649) császár határozottan támogatta. **19 császár közül 11 pólózott.**

Xuanzong császár (685-762, trónon 712-756) mellett a **Tang-dinasztia** nemesei is **pólóztak.**

Uralkodása alatt, hogy megnyerje vele testvéreit és a királyokat, gyakran velük együtt ütötte a labdát. Néhány miniszter nem értett ezzel egyet, félve, hogy leesik a lováról, mint Rong Wang.

72

⁷³ A legismertebb **kínai** császár **Li Longji**. (*Tang Xuanzong*) Mielőtt elindult volna valahova, előtte szeretett pólót játszani és gyakorolni a labdajátékot.

⁷⁴ Ekkor sok magas rangú hivatalnok **pólózott**, a saját kertjükben létesített 1000 lépés hosszú 100 lépés széles pólómezőkön. A vágató lovak porfelverődése ellen olajjal szórták be a pályát.

Egy történelmi feljegyzés szerint még holdfényben is tartottak póló ünnepségeket.

A tartományok vezetői szervezték a szabályos pólópályákat és az edző csoportokat. A katonai kiképzésnek része volt a póló sok generáción át.

Sok szép kép és terrakotta szoborcsoport maradt hátra e korszakból hölgy póló játékosokkal, ugyanis a Kínaiak imádtak a szép udvarhölgyek játékában gyönyörködni.

75

76

77

78

Tang korabeli pólót ábrázoló terrakotta festett szoborcsoportok

79

80

81

⁷¹ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁷² <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁷³ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁷⁴ <https://cn.hujiang.com/new/p577350/>

⁷⁵ <https://hu.pinterest.com/pin/354799276863848799/>

⁷⁶ <https://hu.pinterest.com/pin/552465079277964711/>

⁷⁷ <https://hu.pinterest.com/pin/369998925609167152/>

⁷⁸ http://app.antiquitiesinc.com/items/view/429/Ancient_Chinese_Tang_Dynasty_Terracotta_Polo_Player.html

⁷⁹ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polo_Player,_China,_Tang_dynasty,_c._7th_century,_ceramic_with_pigments_-_San_Diego_Museum_of_Art_-_DSC06493.JPG

⁸⁰ <http://crowcollection.org/exhibition/on-the-silk-road-and-the-high-seas-chinese-ceramics-culture-and-commerce/>

⁸¹ <http://mongolschinaandthesilkroad.blogspot.hu/2015/09/cosmopolitan-metropolis-along-silk-road.html>

⁸²Li Longji (Xuanzong) császár is előszeretettel pólózott ágyasaival.

Li Longji (Xuanzong) császár és udvarhölgyeinek tavaszi kilovaglása

Xuanzong császár (Wu Zetang unokája, uralkodása 712-756) újra aranykort hozott. Komoly küzdelmeket kellett hadseregének megvívnia. Északon **Khitani** lázadók, délen **Tibet**, nyugaton az **Abbaszid kalifátus** ellen is kénytelen volt harcolni, váltakozó sikerrel. Hosszú uralkodási ideje alatt számtalan hadseregparancsnok, kancellár váltotta egymást.

Idővel e harcokba belefáradt és a palotájában élő, kb. tízezer gyönyörű női szolgáló szórakoztatásában lelte örömét.

Emiatt egyre inkább elhanyagolta uralkodói teendőit és szépséges ágyasa **Yang Guifej** (Jang Kuj-fej 719-756) kezébe került (kb. 744-től) a hatalom.

Yang Guifej (született Yang Yuhuan 719-ben) Xuanzong császár uralkodásának idején. Egyik nagybátyja **Yang Wang** kulcsfontosságú tisztségviselő volt Sui császár (569-618) idején. Yang apja **Yang Xuanyan** népszámlálási tisztségviselő volt négy leány gyerekkel. Apjuk korán meghalt így nagybátyjuk nevelte tovább őket.

733-ban a **14** éves **Yang**-ot hozzáadták **Li Maot** herceghez, Xuanzong császár (és Consort Wu felesége) egyik fiához, így hercegnői rangot kapott. Miután Consort Wu meghalt **Xuanzong** császár nagyon szomorú lett. Nemi idő után a császár vele vigasztalódott. (A császár fiának új feleséget adott.) Annak érdekében, hogy a kritikáknak elegyét vegyék (hiszen fia felesége volt) hivatalosan taoista apáca lett (Taizhen rangot kapva) és cselédként szolgált. **Yang** lett a császár kedvenc társa. (Később Guifej, újonnan létrehozott ranggal). Yang szülei és nagybátyja posztumusz rangot kaptak és Yang leánytestvérei is nagy rangban élhettek az udvarban.

746-ban a császár féltékeny lett és száműzte Yang-ot, de nemsokára visszahívatta, mert depresszióba esett nélküle. Innentől még nagyobb lett **Yang Guifej** hatalma a császár felett.

⁸³ A **Kínaiak 751-ben**, súlyos vereséget szenvedtek a Muzulmán Abbaszid Arab lovas hadseregtől, a mai **Tadzsikisztánban**. (Lásd korábban a Tibeti póló diplomácia.)

(Közép-Ázsia népei is így Iszlám vallásúvá váltak, míg Kínában virágzott továbbra is Buddhizmus.)

Tösgyökeres Kínai dinasztia nem is tudta visszahódította többet **Belső-Ázsiát**. Kínában pedig lázadások törtek ki.

⁸⁴**755-ben** az **An Luschan lázadás** kapcsán hírbe hozták **Yang Guifej** unokatestvérét, a hadvezérré avanzsált **Yang Guozhongot**, hogy a lázadókat támogatja a Tibetiekkel összeesküdve. Emiatt Yang Guozhongot a királyi testőrség kivégezte, **Yang Guifejt** pedig egy kolostorba vitték, ahol **756-ban** megfojtották.

Xuanzong császár azonban megsejtette, kihatoltatta és díszes sírhelyet kapott. Majd egy festővel megfestette **Yang Guifej** képét és a palotájának fájára kifüggesztette, mely helyet gyakran meglátogatott, emlékezni reá.

Még az évben **756-ban**, **Xuanzong császár** lemondott a trónjáról fia **Suzong** (Szu-cung) javára és nyugdíjba vonult. **762-ben** halt meg.

⁸² http://sns.cangm.com/index.php?app=public&mod=Index&act=longtextDetail&post_id=5261

⁸³ <https://terebess.hu/szorolapok/tanglovak.html>

⁸⁴ https://translate.google.hu/translate?hl=hu&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Emperor_Xuanzong_of_Tang&prev=search

ZHAOZONG (LI YE) CSÁSZÁR * (867, TRÓNON 888-904)

⁸⁵ **Zhaozong** (Csao-cung szül: Li Ye, 867, trónon 888-904), **császárnál** érte el a népszerűségének a csúcspontját a **póló**.

Kínaiak bőrlabdát alkalmaztak és a „**jiju**” kifejezést használták a pólóra, mely játékot a Tang császárok korszakának kezdete óta előszeretettel játszották.

86

Tang-dinasztia korabeli freskó; póló, bőr labdával, sárga öltözetet csak a császár viselhetett

87

Tang póló számaron;

88

Tang póló számaron (öszvéren?)

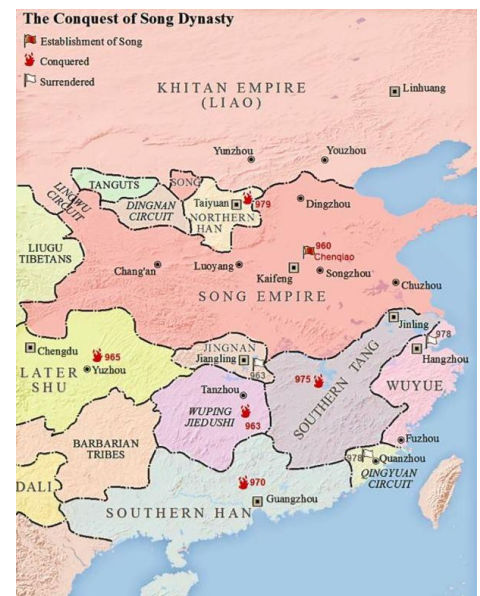
Zhaozong császár uralkodását **Li Ye** néven kezdte el **888-ban**.

Hatalomra kerülése óriási várakozással járt, hiszen intelligens, jóképű, tehetséges uralkodó volt.

Óriási erőfeszítéssel próbálta egybetartani birodalmát, mígnem **904-ben** hadvezére **Zhu Quanzhong** meggyilkolta és a császár **Aj Ti** nevű, 13 éves fiát ültette a trónra báburalkodónak.

Őt, az utolsó Tang uralkodót, 3 év múlva **907-ben** szintén megölte.

Ezt követően Kína egysége megszűnt, a „**Tíz királyság**” Kína széttagolt-ságának korszaka jött.

⁸⁵ <https://cn.hujiang.com/new/p577350/>

⁸⁶ [http://2.bp.blogspot.com/_xy9p99B1LEE/S-](http://2.bp.blogspot.com/_xy9p99B1LEE/S-BwjUTWMMI/AAAAAAAAAdE/KjdJK69iN2Q/s1600/727%E6%9D%8Eyou%E5%A2%93%E9%A6%AC%E7%90%83%E5%9B%B3.jpg)

[BwjUTWMMI/AAAAAAAAAdE/KjdJK69iN2Q/s1600/727%E6%9D%8Eyou%E5%A2%93%E9%A6%AC%E7%90%83%E5%9B%B3.jpg](http://2.bp.blogspot.com/_xy9p99B1LEE/S-BwjUTWMMI/AAAAAAAAAdE/KjdJK69iN2Q/s1600/727%E6%9D%8Eyou%E5%A2%93%E9%A6%AC%E7%90%83%E5%9B%B3.jpg)

⁸⁷ http://ancientgolf.missionhillchina.com/index_en.html

⁸⁸ <http://www.polomuseum.com/sport-polo/history-polo>

LIAU-DINASZTIA * (907-1125)

⁸⁹ **Liau (Liao)-dinasztia** (907-1125) a Tang-dinasztia bukását követően a **Kitajok** (*Khitan*) állama volt Kína északi részén.

Yelu Jing (*Mu Cung* 931, trónon 951-969) muzulmán császár volt. Uralma alatt Kínában a **póló** nemzeti sportnak számított.

TAI TSU CSÁSZÁR 太祖* (852, URALKODÁSA 907-912)

⁹⁰ **Tai Tsu császár** (852, uralkodása 907-912, késői Liang dinasztia tagja).

910-ben elrendelte, hogy az összes többi játékost fejezzék le, mert kedvenc játékosát megölték a pályán. ⁹¹(Azokat is, akik a sérült játékos csapatában voltak, nem csak azokat, akik ellene játszottak.)

Igen gyakran találkozhatunk a Kínai **Taizu** (*Tai Tsu*) uralkodói névvel. Ez érthetőbb, ha tudjuk a jelentése: „*dinasztia alapító*”.

A Kínai uralkodók nevei egyébként is nehezen beazonosíthatóak, mert a születési nevük helyett uralkodáskor felvett nevet használtak, ráadásul az Angol, a Pinjin (*Kínai Latin betűvel*) és a Magyar átiratukban ezeknek mind másképpen van írva. Ezért 6-8 féle variációban is olvashatjuk, igen eltérő módon a nevüket. Ráadásul a Tang-ok bukása után 10 királyság alakult ki, melyeknél mind előfordulhat ezért a Taizu név. Legjobb (*sokszor egyedüli*) beazonosítási pont, ha születési, vagy uralkodási időpont van nevük után.

LIAO-DINASZTIA * (916-1125)

HARMADIK (CSIN) JIN-DINASZTIA * (1115-1234)

JIN TAIZU WANYAN AGUDA * (1068, TRÓNON 1115-1123)

A **Mandzsúria** Jurchen (*Dzsürcsi*) (*elmongolosodott Tunguz*) törzsek területét a **Liao-dinasztia** hódította meg. Uralmuk alatt átvették a **Dzsürcsik** is a **póló sportot** is.

Wanyan Aguda a (*Dzsürcsi*) Wanyan törzs főnöke volt, mely a leghíresebb volt a **Kitani** Liao dinasztia uralta törzsek között. **Wanyan Aguda** hatalma a **Liao (Liau)** dinasztia elleni 1113-tól kezdődő lázadással erősödött meg, szövetkezve a Liao-dinasztiával ellenséges törzsekkel, államokkal.

1115-ben kiáltotta ki magát császárnak. Ezt követően a Jin-Song háborúk korszaka jött, mely végül megállapodással végződött. Jelentős területeket vettek el a **Song-dinasztiától**, ráadásul az 1123-ban létrejött megállapodás értelmében évi 200 000 ezüstöt és 300 000 csavar selymet fizettek a Jin dinasztiának.

A **Jin-dinasztia 1234-ig** uralkodhatott, hatalmuknak a **Mongol invázió** vetett végett.

SZUNG (SONG) DINASZTIA * (960-1290)

⁹² **Szung (Song)-dinasztia** idején (*Huizong* /1100-1126/ és *Qinzong* /1126-1127/ császárok vannak név szerint említve) a póló a „*katonai ünnepségnek*” nevezett nagyon összetett szertartás része volt.

Minden év márciusában Henan tartományi **Kaifeng** fővárosban tartottak labdajátékot, melyen a császár is játszott személyesen. **Piros** zászlók volt a díjak. A császár kezdte a játékot és **12 gólig** tartott a mérkőzés. A **Song-dinasztia** idején is szórakoztattak a palotahölgyek pólóval. Száz hölgy játszott, mesterien vág-táztak, mint egy Isten, zöld ruhájukban, piros csizmával.

Az áruipar és gazdaság fejlődésével a póló egyre több közemberhez is eljutott, és megjelentek a pólóra szakosodott klubok, melyek lovas játék szolgáztatást végeztek.

Sőt a póló eljutott más etnikumokhoz is.

⁸⁹ <http://news.artron.net/20170822/n952194.html>

⁹⁰ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

⁹¹ <https://books.google.hu/books?id=9i-bgOjaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo&source=bl&ots=rPdDf8-Zyl&sig=jgSdnLKYKSW2I99vFQUgu7sJqmc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj4kt-46fYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

⁹² <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁹³A korabeli Konfucionista tudósok azt mondták: „A póló nagyon hasonlít a tömény italokhoz, szerencsejátékhoz, a populáris zenéhez, a szenvedélyes és más erkölcstelen tevékenységekhez.”

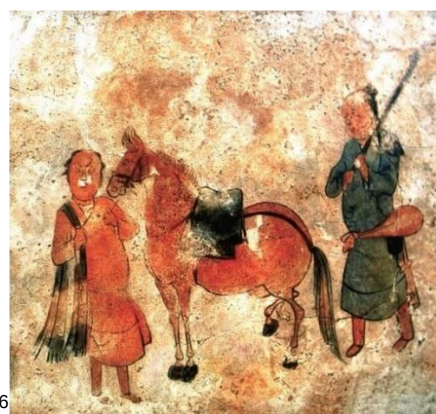

94

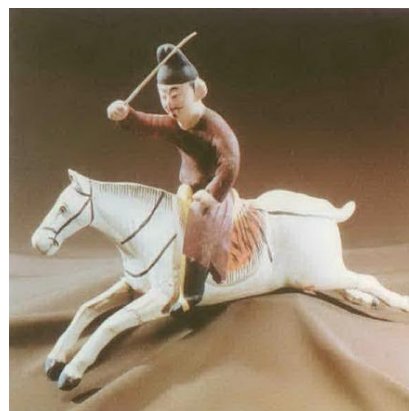
95

Pólójáték selymfestésen;

96

Liao falfestés pólós felszereléssel

⁹⁷ Pólójelenetek ábrázolása téglakon és terrakotta szobor

⁹³ <https://books.google.hu/books?id=9i-bgOjaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo&source=bl&ots=rPdDf8-Zyl&sig=jgSdnLKYKSW2I99vFQUgu7sJqmc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj4kt-46ffYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

⁹⁴ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁹⁵ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁹⁶ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

⁹⁷ <http://wemedia.ifeng.com/23908008/wemedia.shtml>

MING-DINASZTIA * (1368-1662)

⁹⁸A póló annyira népszerű volt Kínában, hogy még a királyi címerek is tartalmazták.

Különösen jelentős pólóélet zajlott **Ming-Hung császár** (1470, trónon 1487-1505) idején, aki a lovas tevékenységek támogatója volt.

Póló jelenet

Ancient polo in Asia;

QING-DINASZTIA (1644-1911)

¹⁰¹A **Qing-dinasztia** elején is még népszerű volt a póló Kínában, azonban idővel csökkent a népszerűsége, mivel bezárkózás politikájának meghirdetésével szinkron betiltották a lóversenyeket.

¹⁰²**Qing-dinasztia** idején festett **Tang korabeli jiju** (bőrlabdás póló) mérkőzést ábrázoló rajz

Speciális kapu;

Udvarhölgyek is részt vettek a jiju (póló) mérkőzésen

A **Qing-dinasztia**, az utolsó Kínai uralkodók (*Dzsürcsikkel rokon*) **Mandzsú** eredetűek voltak. Hódításaik révén Kína ekkor volt legnagyobb kiterjedésű.

⁹⁸ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

⁹⁹ <https://hu.pinterest.com/pin/256775616224589743/>

¹⁰⁰ <https://hu.pinterest.com/pin/116460340334390411/>

¹⁰¹ <https://cn.hujiang.com/new/p577350/>

¹⁰² <http://theme.npm.edu.tw/exh106/painting07/en/index.html>

Később azonban bezárkózás politikát folytatva, lemaradtak a gazdasági fejlődésről és ez megbosszulta magát. **Anglia** a haditechnikai fölényét kihasználva, az **Ópium háborúkkal**, fegyarmati helyzetbe taszította **Kínát**. Ennek egyik következménye lett a lázadások sorozata.

A **Tajpingi felkelés** (1850-1864) vezére egy bukott hivatalnok volt. Aki fiatal korában megismerkedett a **Keresztény** tanokkal, majd ezeket ötvözte a hagyományos Kínai vallás elemeivel és egy új vallást hozott létre, melyet ő maga vezetett, mint **Jézus Krisztus öccse**, az új messiás. Azt hirdette, hogy a Mandzsú uralom megdöntését követően, létrehozza a **Mennyei Birodalmat**, ahol mindenki egyenlő, minden tulajdon közös és az embereket a közös raktárból látják majd el élelemmel és ruházattal. (Lásd későbbi kommunista ideológia.)

Hosszú harcokban jelentős sikereket értek el, de az uralt területek növekedésével kiütköztek szervezési gyengeségeik is. Ráadásul a vezetőik egymás ellen fordultak. Végül így a Mandzsú császári udvar hadserege győzedelmeskedni tudott. (20-30 millióra teszik a Mennyei Birodalommal járó polgárháború áldozatainak számát.)

A **Qing-dinasztiának** később is meg kellett birkóznia az állandó felkelésekkel és a nyugati országok (sőt Japán és az Orosz Birodalom) katonai, gazdasági terjeszkedésével is, miközben képtelennek bizonyult az ország modernizálására.

Új forradalmi mozgalom alakult egy nyugati képzésben részesült orvos, **Szun Jat-szen** vezetésével, mely mozgalomnak végül sikerült elérnie (1911-ben) a **Qing-dinaszti**a menesztését és Kína modernizálásának elkezdését. Azonban ez nem volt egyszerű feladat, mivel az országban polgárháború vette kezdetét a kommunista felkelők megjelenésével, miközben még Japán is egyre nagyobb szeptet hasított ki magának az országból.

A Japánok elleni harc csak a II. Világháborúval ért véget, de ekkor meg a **Mao Ce-tung** vezette és a Szovjetunió által támogatott kommunisták erősödtek meg, akik 1959-re győzedelmeskedtek. Azonban a győzelmük ellenére az ország óriási szenvedéseket élt át a rossz gazdasági programok és a különösen nagy pusztítást okozó **Kulturális forradalom** miatt.

Kína történelmére igen jellemző, hogy időnként óriási káosz és vele éhínség alakul ki, milliók halálával, de amikor sikerül az országot egyesíteni és megfelelő politikai, gazdasági irányítás alá került, akkor hatalmas teljesítményekre képes az ország.

Csin Si Huang-ti (uralkodása i.e. 246-210) az első Kínai császár által elkezdett **Kínai Nagy Fal**, vagy a híres és hatalmas **Agyaghadzserege** nagyon jól példázta Kína teljesítő képességét.

Egy kevésbe ismert, az **I.e. 490** körül élt, **Qi herceg** sírja (a Kínai Shangdong tartomány Linzi kerületének **Yatou falujában**) legalább ennyire jól példázta ezt. Egy (215 m hosszú, tehát e pólópálya méretű) sírban 145 ló áldozat látható, összesen pedig **600 lovat** temettek el. Ez az eddig ismert legnagyobb méretű loáldozat

Mao Ce-tung halálát követően, **Teng Hsziao-pint** gazdasági politikájának köszönhetően Kína óriási fejlődésen esett ment át. Néhány évtized alatti fejlődéssel a Világ 2. legnagyobb gazdaságává nőtt ki magát.

Manapság is, amikor Kínában nemrég elhatározták, hogy újjáélesztik a póló sportot, egyből hatalmas beruházással, óriási ló létszámmal indulhatott el a **Tianjin Goldin Metropolitan Polo Clubban** a pólóélet. **2011-ben már Snow Polo Világbajnokságot** rendeztek, mely azóta is minden évben megrendezésre kerül.

A **2022-es Téli Olimpián** tervezik indítani e snow póló versenyszámot. Melyhez a hagyományos füves pályán hozzák létre hóágyúkkal a havas pályát.

Ugyane pályákon, a nyári időszakban igen színvonalad pólóversenyek zajlanak kezdeteitől fogva, melyen meghívott játékosként már a **MAGYAR POLO CLUB** játékosa, **Ivanics Leonárd György** is részt vehetett 2011-ben a **SUPA/CEPA** csapat tagjaként.

MOHAMED ÉS AZ ARAB ISZLÁM BIRODALOM

¹⁰³**Muhammad** ibn ‘Abd Allāh ibn ‘Abd al-Muttalib ibn Hāšim ibn ‘Abd Manāf al-Qurašī (Mekka 570 vagy 573 - 632 június 8 Medina) az iszlám vallás alapítója, „Isten prófétája”, hírnöke.

Kurajs törzsbe tartozó apja **Abdallah** a születése előtt meghalt, anyját **Amína**-t is fiatalon elvesztette 577-ben. Akkor nagyapja vette gondozásba, de az is két év múlva meghalt, ezért nagybátyja **Abi Talib** folytatta nevelését, aki kereskedő volt. Így **Mohamed** karavánokkal eljutott **Szíriába** és a **Kelet-Római Birodalomba** is.

Mohammed születése;

Gábriel arkangyal utasításokat ad

595-ben 25 évesen feleségül vette **40 éves**, özvegy, gazdag munkaadóját **Hadídzsát** (555-619). (Tőle 6 gyereke született, 2 fiú, akik hamar meghaltak és 4 lány. A legfiatalabb lány **Fatíma** volt a kedvence, aki **Ali** felesége lett.)

Ez idő tájt a **Keresztény** és a **Zsidó** vallás is terjedőben volt e területen, tanai nagy hatással voltak Mohamedre. **610-ben** Mohamednek a **Hira hegyen** megjelent **Gabriel arkangyal** és utasításokat, kinyilatkozást adott. Onnantól kezdte el terjesztetni az **Iszlám hitet**. (20 éven keresztül voltak ilyen jelenései, melyben megismerte Isten szavait, ezek gyűjteménye a **Korán**.)

Felesége **Hadídzsa** volt az első nő, aki Iszlám hitre tért. (Első feleségével monogám életet élt 25 évig, de annak halálát követően még **10 felesége** és **2 ágyasa** volt még Mohamednek, legtöbb szövetséggkötés céljából. Később híveinek már csak 4 feleséget engedélyezett. Legkedvesebb felesége barátjának, **Abu Bakr**nak a leánya **Ajsa** volt. Ennek is köszönhetően lehetett utódja végül Abu Bakr.)

Idővel egyre többen követték Mohamedet, de egyúttal összeütközésbe került a **Mekkai**, sok Isten hívőkkel és ezért **622-ben** híveivel Jaszriba (a későbbi **Medinába**) menekült **lőháton**. (Ezt nevezik Hidzsra-nak. Ettől kezdődik a muzulmán időszámítás, ugyanakkor jelzi az Arab lovak fontosságát is, mellyel Mohamed is kitüntetően foglalkozott. Lásd később.)

Medinában sikeresen toborozta híveit, azonban fennmaradásukhoz a Mekkai karavánokat fosztogatták, emiatt pedig komoly harcok voltak a két város hadereje között. (624 Badri, 625 Ohod-hegyi csaták, 627 Medinai árok háború.)

Arábiában ez idő tájt virágzó Zsidó közösségek voltak, (Medinában is 3 Zsidó törzs élt, 2 Arab törzs mellett) akiknek tanításait Mohamed többször is meghallgatta és a Koránra ez vitathatatlanul hatott, ahogy a Keresztény tanok is. (Az Arabok is Ábrahám utódainak tartják magukat, Mózes, Jézus, Keresztelő Szent János elismert próféták.)

Mohamed kezdetben az Arábiai zsidókat is meg óhajtotta nyerni hitének, ezért például az imádkozás irányának Jeruzsálemet jelölte ki. Mivel azonban a Medinai 3 Zsidó törzs nem támogatta harcaiban, ezért ellenük fordult, egyesével legyőzte és kiűzte őket a városból. Ezt követően a Medinától 150 kilométerre lévő **Khaybar Zsidó oázis** lett az első hódításának a célja **628-ban**, mivel ez az oázis támogatta a Medinai társaikat. Ott is 3 Zsidó törzs élt külön erődítésekben, melyeket hasonló taktikával külön-külön győzött le. A győzelme után megállapodott az ott lakókkal, hogy ott maradhatnak, külön adófizetés terhe mellett. Ez például szolgált a később meghódított Zsidó és Keresztény terület lakosainak jövőjére. Ekkor vette feleségül **Safiyah bint Huyayy** (610-670) Medinából származó Zsidó nőt is, aki áttért az iszlám hitre.

A csatározásokat követően **630-ban** már győztesen tér vissza Mohammed **Mekkába**. Innentől egyre több törzs csatlakozott hozzá és egyre több Arábiai terület került irányítása alá, egészen a **632-es haláláig**.

¹⁰³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalif%C3%A1k_list%C3%A1ja

¹⁰⁴ Dschami'at-tawarich (Univerzális történelem) írta Rashid ad-Din (Tabriz)

Mivel **Mohamednek** nem volt fiú örököse, ezért halála után **Abu Bakr** (632-634) apósa, majd **I. Omár** (634-644) apósa, **Oszmán ibn Affán** (644-656) veje, majd **Ali ibn Abi Tálib** (656-662) unokatestvére és veje, mint családjának férfi tagjai, közmegegyezésen alapulóan folytatták Mohamed által elkezdett terjeszkedést és az iszlám hitre való térítést. *(Ők voltak az első 4 Kalifák.)*

Ali ibn Abi Tálib volt Mohamed legközelebbi rokona: unoka testvére, veje, és unokáinak apja *(leányának férje)*. E nézet támogatói lettek később az „*ali pártja*” (siat Ali) azaz **Süiták**.

OMAJJÁDOK BIRODALMA (661-750)

Omajjádok (661-750) már az Umajja-családhoz tartozó Oszmán alatt megerősödtek **Muávija** vezetésével.

Oszmán meggyilkolást követően, a gyilkosság kivizsgálása ürügyén fellázdak **Ali** ellen. Aki a **658-as Sziffini** csatában ugyan győzött, de Alitól a saját párttársai is elhidegültek a tárgyalások során és végül **661-ben** meggyilkolták őt. Így **Muávija** (602, trónon 661-680) átvehette a hatalmat és felvette a Kalifa rangot.

Omajjádok alatt érte el a legnagyobb kiterjedését az **Arab birodalom**. *(A Pireneusoktól, egészen Kínáig ért a birodalom, mely Indiai területeket is magába foglalt.)*

Ez időszakban építette **Abd al-Malik** (646, trónon 685-705) a szikla mecsetet Jeruzsálemben.

ABBASZIDÁK BIRODALMA * (750-1258, 945-TŐL CSAK BÁBURALKODÓKKÉNT)

747-ben kezdődött **Abú al-Abbász** forradalma, mely **750-re** elsöpörte az **Omajjádok Kalifátusának** a hatalmát, inentől kezdődik az **Abbászidák** uralma. *(Egy békülési találkozón az összes Omajjádot legyilkolták, csak egy családtag Abda ar-Rahmán menekült meg, aki megalakította Córdobai kalifátusát az Ibériai-félszigeten.)*

¹⁰⁵ Az **Abbászidák** (Abbász-törzs) a mekkai **Kurajs** törzs egyik ága volt, így közeli rokonságban állt **Mohamed** prófétával. A család alapítója **al-Abbász** éppúgy **Abd al-Mutalib** fia volt, mint Mohamed apja, **Abdalláh**.

Politikailag viszonylag kisebb súllyal rendelkeztek kezdetben, mígnem a **VIII. században** szervezkedni nem kezdtek az Omajjádok ellen és végül ők álltak annak a mozgalomnak az élére, mely **750-ben** megdöntötte az első kalifa dinasztia hatalmát.

Szíriából, **Bagdadba** tették át a hatalmi központot. *(Bagdadi-Kalifátus)*

Egy évre rá **751-ben** a Kínai hadsereget is megverték a **Talasi csatában**.

Legismertebb uralkodó az **Ezeregy-éjszaka** meséiben is helyet kapó **Hárúm-al-Raschid** volt, aki még Bizáncot is adófizetésre kényszerítette.

¹⁰⁵ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Abb%C3%A1szid%C3%A1k>

HÂRÚN AR-RASCHID * (763, TRÓNON 766-809)

¹⁰⁶Az **Abbászid kalifák** közül elsőként **Hârún ar-Raschid** kezdte el a **pólót**.

(763 március 17 született vagy 766 februárban, uralkodása Bagdad 786-809.)

¹⁰⁷**Hârún ar-Raschid** (763, trónon 766-809) népszerűvé tette a **pólót** nem csak a nemesei, hanem a tömegek között is, oly módon, hogy díjakat adott azoknak, akik játszották.

A sportra szánt napokon a császári udvar tagjai és a kísérei lenyűgöző menetben vonultak a pályára. Ezek a gála napjai voltak, a Bagdadiak mind kimentek teljes erővel biztatni **Harum al-Rashidot** és csapatát, ahogy gyors galoppban, megütötték a kis labdát.

Örök felügyelték a rendet a pálya körül.

Harum a lóversenyeket is nagyon szerette. A Bagdadi és a Rakkai hipodromban a kalifa színeiben versenyeztek a lovai. Amikor lovai nyertek, nagyon boldog volt. Költőket hivatott, hogy megünnepeljék.

Asmai tudós írta meg ekkor a „**Lovak könyvét**”.

¹⁰⁸**Jukandar póló mester** jól ismert volt a kalifátusában.

109

A póló iránti rajongásukat jól példázza, hogy még a csempéken is megjelenítették a póló sportot

Hârún ar-Raschid neve az **Ezeregyéjszaka** meséi miatt nagyon ismert.

(**Hârún ar-Raschid** nevében az **ar-Raschid** jelentése „helyesen vezetett”, mely felvett név, mivel a kalifák esetében a hagyományos Arab személynév /kunja+személynév+apja személynéve/ teljesen háttérbe szorult.)

¹¹⁰**Abbászidák** (750-1517) igen sokáig megőrizték hatalmukat, a komoly belső harcok miatt idővel valójában egyre kisebbé vált a birodalmukban. Ugyanakkor az ő idejük az Arab Iszlám Birodalom fénykora.

Valójában a hatalom már a **X. századtól** átcsúszott a hadurak, emírek, szultánok kezébe, (lásd *Perzsa történelem*) és egyre erősebbé vált a **Szeldzsuk török** katonai eleme.

1258-ban Hülegü kán Mongoljai elfoglalták **Bagdadot** és végeztek **Musztaszim** kalifával. Az Abbászida dinasztia maradéka az **Egyiptomi Mamlúk Szultánságban** keresett menedéket.

A **Mongolok** további hódítását végül a **Szeldzsukoknak** sikerült végül megállítani, jelezve katonai képességüket és erejüket.

1517-ig az **Abbászidák** ezután már csak névlegesen uralkodtak **Egyiptomban**, mígnem az **Oszmán uralkodó I. Szelim Egyiptomot** is meghódította és az utolsó kalifát Isztambulba vitte, hogy ott lemondassa a jogairól.

¹⁰⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalif%C3%A1k_list%C3%A1ja

¹⁰⁷ <http://www.mainlesson.com/display.php?author=audisio&book=harun&story=hunt>

¹⁰⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalif%C3%A1k_list%C3%A1ja

¹⁰⁹ Chogan-artworks-masnavigoyvachogan-06

¹¹⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalif%C3%A1k_list%C3%A1ja

ARAB TELIVÉR *

Az Arab hódítók birodalmukat a gyors és szívós lovaiknak is köszönhatték.

¹¹¹Az Arab félszigetről induló iszlám térítés és vele járó hódítás nem valósulhatott volna meg az Arab lovak nélkül.

Az Arab telivér története i.e. 2500 évvel ezelőttig nyúlik vissza. Ősei Közép-Ázsiából kiindulva (lásd *Akhal tekini*) jutottak el Mezopotámiába, Egyiptomba és az Arab-félszigetre.

Tenyésztését az Arabok fejlesztették tökélyre, akik a mozgékonyaságuk, tűrőképességüket a hadászatban rendkívüli sikerrel alkalmazták. A lónemesítést az Iszlám vallás is erősítette.

Mohamed próféta kancái voltak a leghíresebb kancacsaládok ősei.

A sivatagi nomád törzsek Mohamed tanításai szerint gondos tenyésztést folytattak, mely nem csak vallási kötelezettség volt, hanem a törzs létét is befolyásolta.

A Nedzsid-fennsíkon élő Vahhabita törzs által tenyésztett lovak kitűntek a többiek közül, állóképességükkel, szépségükkel. A háborúk során a Nedzsid-fennsík lóállományának nagy része Egyiptomi kézre került. Itt az El Zahraa ménesben folyt és azóta is folyik a tenyésztésük.

Az Angol telivér tenyésztés alapja az innen származó három Arab telivér mén lett.

Godolphian Arabian;

Byerly Turk;

Darley Arabian

Napóleon kedvenc Arab lovának csontváza

ANDALÚZ LÓ

Az Arab lovak az Iszlám dzsihád hódítása során a Muzulmán birodalomban Kínától Európáig, Türkméniától egészen az Ibériai-félszigetig eljutottak. Utóbbit a VII. században az Észak-Afrikai Berber törzsek a keleti vérvonalú lovaikkal hódították meg. A Mór inváziót csak 732-ben a Poitiersnél vívott csatában a Frankoknak sikerült megállítani, de addigra a lovaik genetikai állományát már odavitték.

¹¹² Az Ibériai-félszigeten helyben régóta tenyésztett ló a Sorraia póni (melyek Núbiai, Karthágói eredetűek és már Julius Ceasar óta a Római birodalom kedvenc harci lovai voltak) valamint a Mór lovak keresztezéséből alakult ki az Andalúz ló.

¹¹¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Arab_teliv%C3%A9r

¹¹² https://hu.wikipedia.org/wiki/Andal%C3%BAs_l%C3%B3

II. Fülöp 1571-ben alapította a Córdobai ménest az első Andalúz tenyészetet. *(Az Ibériai-félszigetről származó lovak szerelmesi voltak korábban Caligula római császár, Oroszlánszívű Richárd, Nagy Frigyes és Napóleon is.)*

Három fő vérvonala van. Az ősi **Carthausai**, valamint a versenyzésre inkább alkalmas **Escalera** és **Bohorquez**.

A középkor utolsó századaiban egy Dél-Spanyol kolostorban folyt a tenyésztése, mivel egy híres nemes, **Don Alvaro Obertus de la Valetó** végrendeletében a szerzetesrendre hagyott egy 40km²-es, lótenyésztésre kiválóan alkalmas területet. Így 1476-ban bekövetkezett halála után a **Karthauziak** vették át a tenyésztést.

Az **Andalúz lovak** két csúcsteljesítménye a **Spanyol Királyi Lovasiskola** idomításai és a **Rejoneador** akrobatikus tánca a bikával.

Spanyol Királyi Lovasiskola

Rejoneador tánca a bikával

Az **Andalúz** a **lovagkori Európa** kedvenc lófajtája volt és a **Spanyol kolonizáció** miatt igen nagy hatással voltak az Amerikai lófajtákra is. Így számos lófajta nemesítéséhez is használták: **Lipicai**, **Klabrudi**, **Frederiksborgi**, **Oldanburgi**, **Orlov**, **Quarter Horse**, **Appaloosa**, **Connemara**, **Cleveland Bay**, **Nápolyi ló**, **Alter real**, **Luzitán**, és az **Argentin Criollo**. *(Kisebb hányadban a Nóniusz, a Holsteini, a Hannoveri, a Württembergi és a Connemara fajtában is Andalúz vér folyik.)*

CRIOLLO & POLO PONY *

A Spanyolok által betelepített Andalúz lovakból alakult ki a **Criollo ló**, mely később az **Argentin Polo pony** tenyésztés alapjává vált. A **Polo pony** gyorsaságának fokozására pedig manapság **Angol telivéreket** használnak.

A legkiválóbb **Polo pony**-kat már embrió beültetéssel is szaporítják *(Ellerstina csapat, Pieres család)*, sőt manapság a legfantasztikusabb módon **klónozzák** is. *(La Dolphina csapat, Adolfo Cambiaso.)*

Cambiaso kedvenc lovának Cuartetera-nak 6 klónjával (jól látható, hogy nem teljesen egyformák a klónok)

Messze jutottunk az Arab telivértől, ahogy az Arab telivér lovak is igen messze eljutottak.

BIZÁNCI PÓLÓ * ΠΟΛΟ

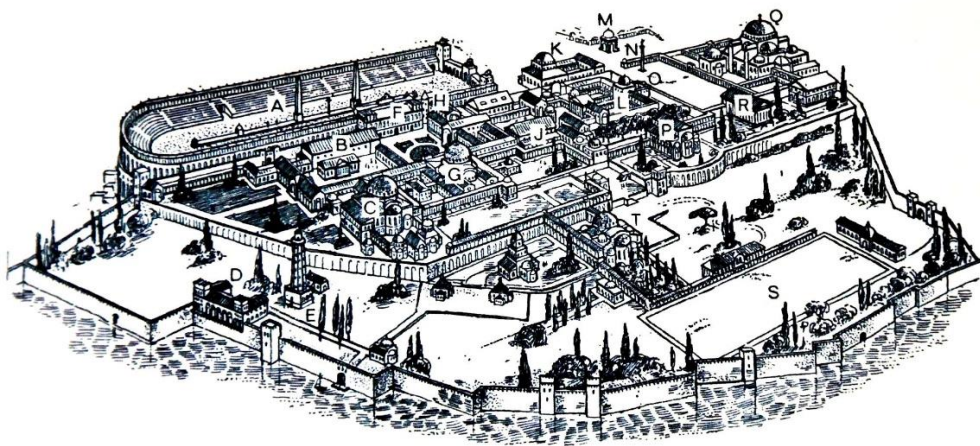
II. THEODOSIUS CSÁSZÁR * (401 TRÓNON 408-450)

II. Theodosius (401, trónon 408-450) a 2. Kelet-Római császár nevéhez fűződik a Konstantinápolyi **pólópálya** a **Tzycanisterion** megépítése. (A képen „**S**” betűvel jelezve.)

¹¹³Horece A. Laffaye *The Evolution of Polo* 1935-ben kiadott művében külön megemlíti, hogy **II. Theodosius császár** pólózott.

Halálát, ötvenedik életévében, vadászaton történt lovasbaleset okozta. Ő volt a leghosszabb ideig uralkodó római császár.

Uralkodása alatt, **413-ban** építették, a 447-es földrengést követő javításokat követően még 1000 évig fennálló városfalat is, a **Hunok** által jelentett fenyegetés miatt.

II. Theodosiust apja **Arcadius** már **1 évesen** társcsászárra tette, és meghalt, amikor ő még csak 7 éves volt.

Ekkor Anthemius Bizánci miniszter intézte a birodalom vezetését. Igyekezett megállítani **Attila** és fivére **Buda** (*Bleda*) vezetésével a Balkánra betörő **Hunokat**. Szerencsétlenségükre egy **földrengés 447-ben** megrongálta a városfalat is (*57 torony omlott össze*) ezért a **Hun sereg** közeledtével **2100 fontnyi aranyat** fizetett sarként. **Theodosius** megpróbálta merénylettel megöletni **Attilát**, de annak kudarca egy újabb sarcot eredményezett.

414-től a szüzességi fogadalmat tevő, később szentté avatott **Pulcheria** nővére segítette az uralkodásban. Ő segítette a házasságát is, **421-ben** elvette **Aelia Eudociát**. Három gyerekükből csak **Licinia Eudoxia** élte meg a felnőtt kort, akit **Valentinianus Nyugat-Római császárral** háziasított ki **437-ben**.

A Kereszténység támogatójaként lépett fel. A **431-es Epheszoszi zsinat** **Nestorius** Konstantinápolyi pátriárka tanait eretnekké nyilvánította, emiatt követői keletre Perzsia felé menekültek. **421-ben** vallásháború tört ki Perzsiával, mert egy **Keresztény** püspök Szúza városának felgyújtotta a **Zoroasztrista** templomot. Végül **Örményország** kettéosztásával kötött békét a két birodalom.

I. Marcianus császár (392, *trónon 450-457*) követte őt a trónon, aki elvette a váratlanul meghalt II. Theodosius uralkodó nővérét **Pulcheria**-t, úgy, hogy az a szüzességi fogadalmát fenntartotta! (*Pulcheria 3 év múlva meghalt.*)

Első cselekedetük volt, hogy kivégeztessék **Khrüsaphioszt** II. Theodosius kegyencét.

¹¹³ Horace A. Laffaye *The Evolution of Polo*

III. ALEXANDROSZ BIZÁNCI CSÁSZÁR * (872, TRÓNON 912-913)

III. Alexandrosz (872, trónon 912-913), **VI. León** (866, trónon 886-912) bátyjával együtt társcsászári rangot kapott édesapjuktól **I. Baszileiosztól** (836, trónon 867-886). Apjuk (*vadászbaleset ártali*) halálát követően VI. León uralkodott, ezért öccse igen sokáig nem vett részt a politikában. Emiatt más kedvteléseknek élt, így a pólónak is.

Édesanyjuk **Eudokia Ingéria III. (Részeges) Mikhaél** (840, trónon 842-687) hajdani **szeretője** volt, aki elbocsajtását követően összefogott Mikhaél hadvezérével, a későbbi **I. Baszileiosszal** és miután **III. Mikhaélt** meggyilkolták hatalomra kerültek.

Így lett egy hajdani szeretőből császárné, az istállófiúból pedig császár.

¹¹⁴Az **Arméniai** származású **Baszileiosz** életútja igen érdekes volt. **813-ban** családja **Bolgár** fogságba került. Innen megszökve **Theophilitész** szolgálatába állt, aki III. Mikhaél felett gyámkodó Bardasz rokona volt. Patrétban szolgálva sikerült elnyernie egy **Daniélisz** nevű hölgy kegyeit, aki vagyonnal ajándékozta meg.

Az **istállósolgákként** dolgozó, nagydarab, erős **Baszileiosz III. Mikhaél** figyelmét egy birkózó mérkőzés megnyerésével hívta fel magára, aki megtette testőrének. Később megtette azt a szívességet a császárnak, hogy annak kérésére, elvette szeretőjét **Eudokia Ingériát**. Azt rebesgették, **Baszileiosz** fia és örököse, **VI. León** valójában **Mikhaél** gyereke volt.

III. Alexandrosz csak bátyja León halálát követően uralkodhatott és csak igen rövid ideig (912-913). Egyik első cselekedetként feleségét **Zóét** kolostorba záratta. Súlyos hibát követett el ugyanakkor azzal, hogy **I. Simeon Bolgár cárnak** nem fizette meg az adót, aki ezért háborút indított Bizánc ellen. E harcok elkezdődésekor meghalt.

¹¹⁵ **III. Alexandrosz** (872, trónon 912-től) **913-ban a tzykanionban** játszott póló mérkőzést követően a játéktól szerzett kimerültségében halt meg.

Utóda León bátyjának fia **VII. Konstantinosz** (905, trónon 913-959) lett.

II. BASZILEIOSZ (BULGAROKTOROSZ) CSÁSZÁR * (958, TRÓNON 976-1025)

Konstantinápolyi Nagy Palota pólós rétjén középen **II. Baszileiosz**, balra fehérben **VIII. Konstantinosz**, jobbra a híres generális **Niképhorosz Ouranosz** (980-1010), II. Baszileiosz bizalmasa, munkatársa.

¹¹⁶**II. Baszileioszt** (978, trónon 976-1025) és öccsét **VIII. Konstantinoszt** (961, trónon 1025-1028) még uralkodása alatt társcsászárrá tette apja **II. Rómanosz** (938, trónon 959-963). A gyerekek szerelmi házasságból születtek, édesanyjuk egy **kocsmáros** lánya **Theophanó** (941-978) volt. Ugyanis **II. Rómanoszhoz** gyerekkorában hozzáadott, nála 8 évvel idősebb felesége, Hugó Itáliai király törvénytelen lánya, **Eudokia** hamar meghalt, gyerek születése nélkül. Később **II. Rómanosz** is igen fiatalon, egy vadászatot követően megbetegedett és meghalt. (*Felmerült az is, hogy felsége a kocsmáros leány Theophanó császárné mérgezte meg.*)

¹¹⁷**II. Baszileiosz** ekkor még csak öt éves volt, ezért először anyjukat feleségül vevő **Niképhosz Phokasz** hadvezér (912, trónon 963-969), majd egy másik tábornok **I. Ióánnész Tzimiszkész** (924, trónon 969-976) vette át a hatalmat, akik új virágkor kezdetét hozták a **Bizánci Birodalomnak**.

¹¹⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Baszileiosz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

¹¹⁵ <http://www.bookofdaytales.com/polo/>

¹¹⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/II._R%C3%B3manosz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

¹¹⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/II._Baszileiosz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

¹¹⁸II. NIKÉPHOROSZ PHÓKASZ (912, TRÓNON 963-969)

Niképhorosz Phókasz hadvezér az özvegy **Theophanó** császárnőt feleségül véve vehette át a hatalmat és folytatta hadisikereit.

¹¹⁹Bukását is az özvegy **Theophanó** (a kocsmáros lány) császárné okozta, aki a durva külsejű és modorú **Niképhorosz** ellenében az ifjú, vonzó, finom modorú és a harcmезőn legalább annyira sikeres **Ióannész Tzimiszkész** szeretője lett, aki biztatására barátaival együtt meggyilkolta Niképhoszt és **I. Ióannész** néven elfoglalta a trónt.

I. IÓANNÉSZ (924, TRÓNON 969-976)

Tzimiszkész Örményül vörös csizmát jelent. **I. Ióannész** átvette a két kiskorú társascsászár feletti gyámságot, de nem anyjukat, hanem **VII. Kónstantinosz** lányát **Theodórát** vette el feleségül, amivel a császári család rokonává vált. (Miután **Polüeuktész** pátriárkától bűnbocsánatot nyert **Niképhorosz** megöléséért és ennek részeként számúzta **Theophanót**.)

A Bizánciak a **Bulgárok** Balkáni fenyegetésének ellensúlyozása érdekében szövetkeztek a **Szvjatovszláv kijevi** fejedelemmel. Így míg Balkánon kettőjük harca folyt, addig a Bizánciak keleten hódíthattak. Csakhogy **970-ben Szvjatovszláv a Bulgárokat** legyőzve, a **Besenyőkkel** és a **Magyarokkal** szövetkezve már a **Bizánci Birodalom** ellen indult. (Ezt szokás a **Magyarok utolsó kalandozó hadjáratának** tekinteni.) Feldúlták egész **Thrákiát**, de az **Arkadiopoliszi csatában** vereséget szenvedtek.

971-ben Ióannész ellentámadást indított és elfogta a Bolgár Sziliszta várba visszahúzódozó kijevi fejedelmet, akivel végül békét kötött. Őt azonban úton hazafelé a **Besenyők** megölték. Fiai pedig polgárháborúba bonyolódtak a hatalom megszerzéséért.

II. Borisz Bolgár cárt Ióannész szabadította ki **Szvjatovszláv** fogságából és maga mellé sikerült állítania. **Ióannész** halálát követően azonban újra önállósodtak a Bulgárok és újra Bizáncot fenyegették.

I. Ióannész Tzimiszkész keleten is harci sikereket ért el. Egészen **Jeruzsálemig** szorította vissza az **Egyiptom** felől támadó **Fatimidákat** és így **Szíriát** a birodalomhoz csatolta. Hazafelé úton, feltehetően **tífuszban** halt meg **976-ban**. Így kerülhetett öröklése jogán hatalomra **II. Baszileosz**.

II. Baszileosz hatalma biztosítása érdekében kénytelen volt feleségül adni húgát, **Annát I. (Nagy) Vlagyimir kijevi fejedelemhez (989)**, mely által **6000 Normann-Szláv (Varég) katonát** kapott. (Ebből lett később a császár **Varég** testőrgárdája.)

(A Közel-keleten szokás a menyasszonyért fizetni, de minden valószínűség szerint ez az ár a Guinness rekordok könyvébe is bekerülhetett volna. **Anna** a róla készült képek alapján gyönyörű lehetett, azonban az árat valószínűleg az emelte, hogy ezáltal a Kijevi Rusz családja a Római császárokkal vált rokonná és ez egyúttal politikai szövetséget is jelentett.)

Sámuel Bolgár cár 976 óta terjeszkedett a Balkánon és uralma már a Fekete tengertől az Adriáig, a Dunától pedig egész Athénig ért ekkor, tehát olyan területeket is megszerezett, mely évezredek óta görög volt.

II. Baszileosz bosszút esküdött és háborút indított, de az elhúzódtott.

Niképhorosz Ouranosz, II. Baszileosz kiváló hadvezére és bizalmasa a **997-ben** a Sperchios folyó partján Közép-Görögországban jelentős győzelmet aratott. Előző napok jelentős csapadéka miatt a **Bulgárok** biztosak voltak, hogy a Bizánciak nem tudnak átkelni a folyón, de **Ouranosz** seregével éjszaka átkelt és váratlan rajtaütésével óriási sikert ért el.

(Ezt követően **Ouranosz** további sikereket ért el keleten is.)

Sámuel Bolgár Cár ezt követően kitért a döntő ütközet elől, remélve, hogy a túlerőben lévő görögök kimerülnek.

Végül azonban sikerült sarokba szorítani Sámuel és a **Kleidioni csatában (1014)** döntő győzelmet aratott **Baszileosz**. **14 000 foglyot ejtett**, akiket megvakítva küldött haza, minden századiknak meghagyva egyik szemét, hogy az vezethesse társait haza. **Sámuel** állítólag behalt a fájdalomba, amikor meglátta vert, megvakított seregét.

¹¹⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/II._Nik%C3%A9phorosz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

¹¹⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/I._I%C3%B3annész_tzimiszkész

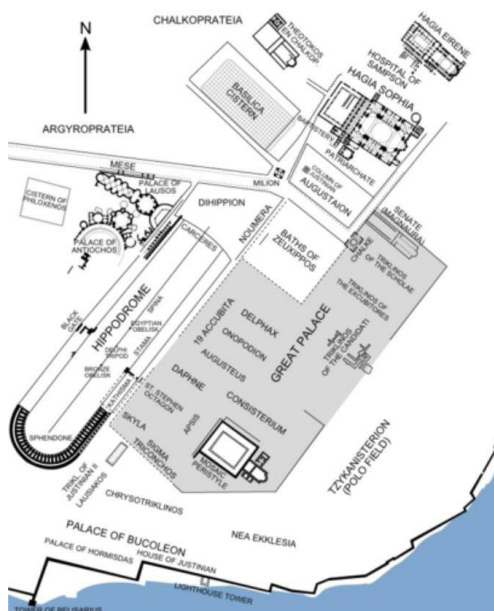
Sámuel Bolgár cár Birodalma 996-ban

II. Baszileiosz birodalma

A háborúhoz **I. István Magyar király** is segítséget adott, mert már Magyarországot is fenyegette a Bolgár cár, és így végül sikerült teljesen leigázni a **Bolgárokat**.

Ezután kapta **II. Baszileiosz** a **Bulgaroktorosz** melléknevet. Ezt követően rövidesen keletre is támadást indított és ott is sikeresen harcolt, sőt **Itáliában** is sikereket ért el a **Normannok** ellen.

¹²⁰Amikor **II. Baszileiosz meghalt 1025-ben** kérésére nem családtagjaival egy helyen temették el, hanem a *(lovassági gyakorlótér)* a pólópálya mellett, ahol kedvenc sportját, a pólót is űzhette.

TOWER OF BELSARIUS

Bizánci pólópálya a Márvány-tenger partján

II. Baszileiosz ifjú korában szoknyavadász hírében állt, de trónra lépése után nem voltak nőügyei, meg sem házasodott, gyereke sem született, utódokról nem gondoskodott, ezért öccse **VIII. Konstantinosz** követte őt a trónon.

¹²⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/II._Baszileiosz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

VIII. KOSTANTINOSZ TÁRSCSÁSZÁR * (961, TRÓNON 1025-1028)

VIII. Kostantinosz társcsászár rövid ideig ülhetett a trónon, mivel élete **68 évéből** javarészt más uralkodott helyette.

Ezért az élet örömteli oldalát élvezte. Kiváló lovas volt, így a lovas sportoknak hódolt. Vadászott és Tzykanisterionon (*Tzykanion a póló görög neve*), a Konstantinápolyi póló pályán játszott.

Mivel nem volt fiú örököse, csak három leánya, ezért a trón öröklése itt is gondot jelentett.

Halála előtt leányát **Zoe-t** (978, trónon 1028-1050) **Romanosz Argyros-hoz** (968, trónon 1028-1034) adta feleségül társcsászárként, majd 3 nap múlva meghalt.

(*Romanosz Argyros feltehetően jó lovas lehetett, mivel a Hippodrom bírása is volt, erről készült térképen látható a pólópálya is*)

III. ROMANOSZ ARGYROS CSÁSZÁR (968, TRÓNON 1028-1034)

III. Romanosz Argyros császár (968, trónon 1028-1034) házassága révén került a hatalomba, ezért igyekezett bizonyítani alkalmasságát. Fényes építkezésekbe kezdett, majd 1030-ban sikertelen katonai akciót folytatott a Muszlinok ellen. Ezt követően bölcsen átadta a hadseregének az irányítását **Georgiosz Maniakésznek**, aki 1032-ben sikert ért el. A nagybirtokoknak kedvezve, azokba a parasztkatonai birtokokat beolvasztották. Adópolitikában is a tehetőseknek kedvezett, ezzel megkárosítva a kincstárat.

III. Romanosz korosodó feleségének **Zoénak** a költőpénzét is megnyirbálta, kapcsolatuk elhidegült. Felesége egy parasztfiú szeretőt tartott magánál (*Aki az intrikus Jóannész Orphanotrophosz eunuch testvére volt.*)

III. Rómanosz 1034-ben a fürdőben halt meg, feltehetően mérgezésben. **Zoe** még aznap eljegyeztette magát parasztfiú szeretőjével, aki **IV. Mikhaél** néven elfoglalhatta a bizánci trónt.

IV. Mikhaél azonban hatalomra kerülve „*érdeklődését veszítette*” **Zoe** iránt. Katonai téren ugyanakkor tehetségesnek bizonyult, azonban epilepszia gyötörte. **Jóannész Orphanotrophosz** eunuch testvérére bízta az udvar ügyeit (*vele Zoe-nek felügyeletét is*). Aki vasszigorral hajtatta be az adókat a társadalom minden rétegétől, ami lázadásokhoz vezetett.

Amikor **IV. Mikhaél** már nagyon beteg volt, unoka öccsét **Mikhaél Kalaphatészt** örökbe fogadtatták **Zoe**-val és ő lett az örököse Jóannész Orphanotrophosz tanácsára.

V. Mikhaél csak 1 évig uralkodhatott. Első intézkedéseként száműzte eunuch nagybátyját. Ez népszerű intézkedésnek bizonyult, amikor azonban **Zoé**-t kolostorba küldte, a nemesség és a köznép összefogott ellene. Hatalmától megfosztották, kasztrálták, megvakították és kolostorba zárták.

Mivel a nagy intrikus túlélő **Zoé** nem óhajtotta megosztani hatalmát húgával **Theodórával**, ezért inkább harmad-jára is férjhez ment.

IX. Kónsztantinosz Monomakhosz (1000, trónon 1042-1055) volt a választottja, a hivatali arisztokrácia jeles, művelt, de akaratszegény és meglehetősen rossz erkölcsű tagja volt. (*Ő is addig már kétszer nősült.*)

1042 június 11-én nyerte el Zoé kezét és másnap a trónt. Zoé két korábbi férjéhez hasonlóan ő is szeretőt tartott, (*második felesége unokahúgát*) amit Zoé elfogadott. Az ilyen módon harmonikus frigy a gyerektelen Zoé **1050** nyarán bekövetkezett haláláig tartott.

Theodóra (984, trónon 1042-1056) Zoé húga került ekkor a trónra, aki **1056-ban** halt meg gyerektelenül, mint az utolsó makedon-dinasztia uralkodója.

VI. Mikhaél Bringaszt (995, trónon 1056-1057) Theodóra halála előtt örökbe fogadta és megtette örökösének. Ő volt a hadsereg kifizetéseit felügyelő logothetészt, de az ő működése káosszá tette a birodalmat.

Iszaakiosz Komnénosz (1007, trónon 1057-1059) anatóliai parancsnok (*a későbbi Komnénosz-dinasztia első uralkodója*) vezetésével sikeres szervezkedést indult VI. Mikhaél ellen. Miután egy audiencián durván elutasított egy tábornoki küldöttséget, és egy hadvezért megvakíttatott. Végül **VI. Mikhaél** békésen átadta neki a hatalmat és kolostorba vonult. **Iszaakiosz Komnénosz** is végül lemondásra kényszerült és kolostorba vonult.

Ekkor kezdődött a **Dukász-Dinasztia** (1059-1081) tagjainak uralkodása, mely a Bizánci Birodalom gyöngülésével járt.

I. ALEXOISZ KOMNÉNOSZ CSÁSZÁR * (1048, TRÓNON 1081-1118)

¹²¹Aich Hubert Pólióskola könyvében említi meg, hogy I. Alexoisz Komnénosz császár (1048, trónon 1081-1118) és fia II. Ioánnész Komnénosz császár (1087, uralkodása 1118-1143) idején az udvari nemesség játéka volt a **póló**.

Érdemes hozzá még megemlíteni, hogy a IX. században a Bizánci Császároknak Magyar lovastestőrei voltak, akik feltehetően így szintén pólóztak.

II. Ioánnész Komnénosz (1087, uralkodása 1118-1143) és felesége Irene (I. László Magyar Király lánya **Szent Piroška**) fia volt I. Manuel, aki szintén a póló rajongásáról volt híres.

¹²²I. Alexoisz Komnénosz császár (1048, uralkodott 1081-1118), a Komnénosz-dinasztia alapítója egy összeomlóban levő birodalmat örökölt.

A Besenyőkből, Varégokból, és Törökökből álló zsoldoshadseregével vette át a hatalmat **1081** tavaszán, a szintén zsoldosok által védett fővárosba zárkózott **III. Niképoszt** (1001, trónon 1078-1081), Dukász-dinasztiába tartozó császártól, aki kolostorba vonult.

Harcolnia kellett rögvest a **Bulgáriába** (1046-1048-ban) betelepült, lázadó **Bogumilokkal** szövetkezett **Besenyők** ellen is, miközben kis-Ázsiai **Szeldzsuk-Török Tzakhasz** emír keletről ostromolta a fővárost.

(A **Bogumil** vallásirányzatot a Bulgáriába telepített **Örmények** hozták létre, akik a **Zoroasztrikus** hithez hasonlóan hangsúlyozták **Isten** és a **Sátán** harcát. **Jézust** csak prófétának ismerték el, csak felnőtteket kereszteltek és közösségeik igen demokratikusan szerveződtek, maguk közül választották papjaikat. Eretnekként üldözésben volt részük, de a későbbi **Reformációban** is szerepet játszottak. Egy részük áttért az **Iszlám** hitre a **Törökök** megérkezésekor, ők a mai **Bosnyákok**. Egy részük kb. 10 000 fő megőrizve „**Paulánus**” hagyományokat és Bánátba költözve él **Római Katolikusként**, sokan pedig **Nazarénusként** élék hitüket.)

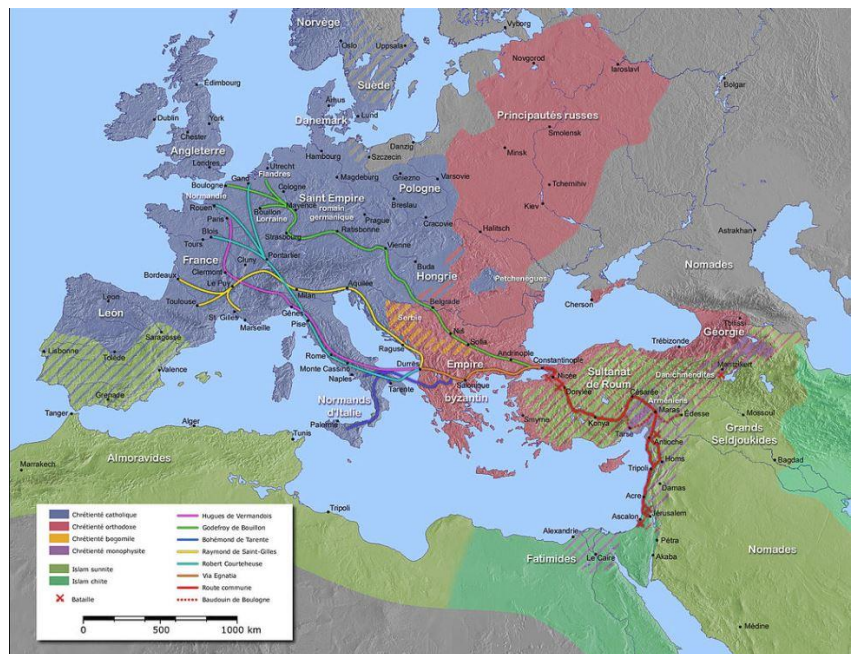
I. Alexiosznak végül a **Kunokat** kellett segítségül hívnia a **Besenyők** ellen, majd **Tzakhasz** emírt is legyőzte egy konkurens **Török** törzzsel szövetkezve.

Ezt követően ugyanakkor már a **Kunok** kellett megverniük, akik egy trónörökös mellé álltak.

Dél-Itáliából a Balkánra betörő **Normannokkal** is háborúzni kényszerült.

I. Alexiosz megszervezte az **I. Keresztes háborút** VII. Gergely pápával is felvéve a kapcsolatot. Ez egy ideig igen sikeres vállalkozásnak bizonyult. A Bizánciak utánpótlással is segítették a Keresztéseket, akik azt ígérték, hogy minden visszafoglalt korábbi Bizánci területet visszaadnak.

Egy idő után azonban úgy döntöttek, hogy saját királyságot alapítanak, innentől megszűnt a Bizánci támogatásuk és ellen-ségessé vált viszonyuk. Ez is az egyik magyarázata a későbbi vereségüknek.

Mivel sokáig nem volt fiú örököse **I. Alexios** a dukaszokkal kötött szerződésnek megfelelően **Konsztantinosz dukasz**nak óhajtotta átadni a hatalmát, örökösnek is kijelölve őt, akivel Anna lányát el is jegyezte. Sőt az anyját, **Máriát** el is akarta venni feleségül, elválva feleségétől **Eirinétől**. Azonban **Eirinétől 1087-ben** megszületett fia **Ioánnész** és **1092-ben** őt tette meg örökössé.

Nem sokkal ezt követően meg is halt a korábban kijelölt örökös **Konstantinosz**.

Azonban **I. Alexiosz** lánya **Anna**, az I. Alexiosz által korábban legyőzött lázadó fiával, **Niképhorosz Brüenniosz**sal jegyezte el magát és trónöröklés ügyében Anna még **Eiréné** is maga mellé állította.

I. Alexioszt, még halálos ágyán is győzködték, hogy fia helyett vejét tegye meg örökösnek.

I. Alexiosz azonban fiára **II. Ioánnészre** hagyta a trónt.

¹²¹ Aich Hubert Pólióskola

¹²² https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Alexiosz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

II. IOÁNNÉSZ CSÁSZÁR * (1087, TRÓNON 1118-1143)

¹²³**II. Ioánnész Comnénos császár** (1087, uralkodása 1118-1143) **Anna** nővére további ármánykodása miatt csak apja halálát követően egy évvel tudta átvenni a hatalmat. Első intézkedései részeként Annát és őt támogató anyját kolostorba záratta.

Mértékletessége, igazságossága, energikus politikája révén szerzett sikerei miatt dinasztiájának legnagyobbjaként tartják nyilván.

A **Besenyőkkel** neki is sokat kellett harcolnia **1091-1122-ig**, mígnem sikeresen megverte őket. Egy részük a seregének része lett, a többit **II. István Magyar király** fogadta be.

Ezt követően a birodalmának Balkáni részére betelepült **Szerbeket** igázta le. Ekkor azonban már szembetalálta magát a **Magyarokkal** is, azok ugyanis támogatták a Szerb lázadásokat.

Már csak azért is, mert **II. Ioánnész** védelmet adott az általa megvakított, de 1125 körül Bizánci Birodalomba menekült **Álmos hercegnek** és az ő vezetésével szervezkedő **Magyar** emigráns lázadóknak.

II. István 1127-ben támadásba lendült és egészen **Szófiaig** nyomult. Ellencsapással **II. Ioánnész** pedig a Szerémségig hatolt be a **Magyar Királyságba**.

II. Ioánnész felesége (1104-től) **Eirene (I. László Magyar Király lánya Szent Piroška)** volt, tehát a **Magyar** kapcsolat időnként sokkal békésebb volt. (A kép két oldalán az uralkodó pár középen **Mária a kis Jézussal**.)

II. Ioánnész Velencével is háborúra kényszerült, mert Velencének adott adó és vám kiváltságok nagy hátránnyal jártak és ezért eltörölte azt. Emiatt a **Velencei flotta 1125-től** fosztogatni kezdte a birodalmat, mígnem a Velenceiek visszakapták privilégiumukat.

Ezt követően **II. Ioánnész** kelet felé kezdett háborúzni **Antiochia** visszaszerzéséért nagy sikerrel.

Már **Palesztina** visszaszerzése is a célja lett, de az odavezető úton, vadászat során egy mérgezett nyíl megsebezte és belehalt. A haldokló uralkodó a fiatalabb **I. Manuél** fiát tette meg örökösnek.

I. MANUÉL COMNÉNOS CSÁSZÁR * (1118, TRÓNON 1143-1180)

I. Manuél negyedik fiúgyereknek született, de két bátyja korán meghalt. Amikor **II. Ioánnészt** még fiatalon **1143-ban** egy vadászaton megsebezte egy mérgezett nyíl, halálos ágyán nem harmadik Iszaakiosz, hanem negyedik, legkisebb fiára, **Manuélre** hagyta a trónt és mivel a fővezér Akszukhosz támogatta a döntését, Iszaakiosz kénytelen volt elfogadni a döntést. Nem így a hasonló nevet viselő nagybácsi, akit messzi menesztettek, de még így is 1145-46 táján szervezkedni kezdett I. Manuél ellen. Aki ügyes diplomata és bátor harcos volt. Felesége mellett számos főembere nyugati származású volt.

I. Manuélnek egyszerre kellett harcolnia a keletről támadó **Szeldzsukok** és a nyugatról támadó **Normannok** ellen. **II. Roger Szicília és Dél-Itálai király**a Balkánt fenyegette. Ezért **I. Manuél** a Német-Római Császársággal szövetkezett és feleségül vette **III. Konrád Német király** sógornőjét **Sulzbachi Berthát**.

1144-ben Imád ad-Dín Zangi Moszuli és Aleppói emír elhódította a legkeletibb Keresztes államot az **Edesszai grófságot**. Melynek hírére **III. Jenő pápa** felhívására újabb Keresztes háború indult **1147-ben**.

Az ifjú **VII. Lajos Francia király** mellett, **III. Konrád Német-római császár** is részt vett ebben, de a Keresztesek rendbontásai népszerűtlenné tette őket a **Görögök** szemében. Ráadásul már a Boszporuszon való átkelést követően az **Ikóniumi Szultánság** szétverte a **Német sereget**. E szétvert a vert sereg csatlakozott a később érkező VII Lajos erőihez, aki **Roger király** barátjaként már ekkor azt fontolgatta, hogy inkább Konstantinápoly ellen támad.

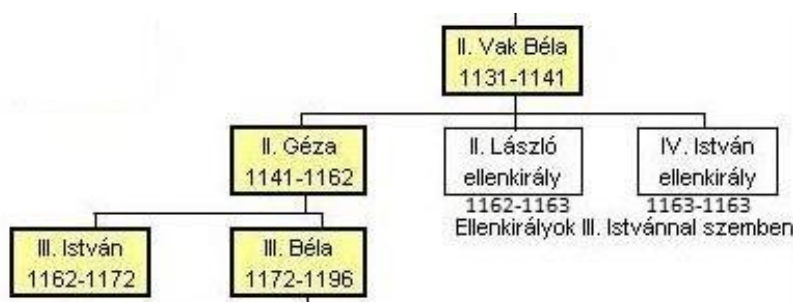
¹²³ https://hu.wikipedia.org/wiki/II._I%C3%B3ann%C3%A9sz_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1r

I. Manuél és Konrád közös támadást akart véghezvinni **Roger** ellen ezután is, de az **Oroszlán Henrik Welf-házi Szász herceggel** szövetezett, aki ráadásul Francia és Pápai támogatást is élvezett. **Konrád** idő előtt meghalt, utóda **Barbarossa Frigyes** pedig soha nem ápolt jó viszonyt Konstantinápolyal. A Bizánci uralkodó így csak **Roger 1154-es halála** után indított támadást, a **Magyarokkal** szövetező utódja **I Vilmos** ellen. Az **1155-ös expedíció Ancona** városából indult és helyi támogatással sikeres volt. E sikere miatt azonban még több ellenséget szerzett és végül meghátrálásra kényszerült.

¹²⁴ **I. Manuél Comnénos Bizánci császár (1118, trónon 1143-1180)** a póló nagy patrónusa volt.

¹²⁵ Apja, a hódításairól ismert **II. (Szép) Ioánnész császár (1087, trónon 1118-1143)**, anyja (**Szent**) **Piroska-Eiréné (1088-1134)** a Magyar **Szent I. László király (1046, trónon 1091-1095)** lánya volt.

Ezek után érthető, hogy a Magyar hercegek trónviták idején előszeretettel menekültek (1158-ban) az anyai ágon Magyar származással bíró **I. Manuél** Bizánci császár rokonukhoz. Így **II. Géza (1130, trónon 1141-1162)** testvérei, a későbbi **IV. István (1133, trónon 1163-1163)**, **II. László (1131, trónon 116-1163)** és fia **III. Béla (1148, trónon 1172-1196)** is. Ők a nagy pólójátékosnak számító **Manuél** udvarában óhatatlanul kipróbálhatták a pólót, ezért ők lehettek az **első Magyar pólójátékosok**.

Bizáncban feltehetően pólózó II. László; IV. István;

III. Béla

I. Manuél megpróbált a Magyar uralkodókkal is háborúzni. **1150 őszen** támadást intézett **II. Uros Szerbiai** zsupán ellen is, akinek azonban **II. Géza** (aki ekkor Kijevvel hadakozott) **Magyarjai** siettek a segítségére, de a Tara pataknál a **Bizánciak** győztek. **Manuél császár** hősiességével is kitűnt, **legyőzte** párbajban **Bágyon ispánt**. Uros meghódolt, **I. Manuél** pedig (mivel Géza még csak úton volt hazafelé) a **Szerémséget** kezdte fosztogatni és elfoglalta **Zimonyt**. **Könyves Kálmán király** házasság törő feleségének gyermekét **Borisz** pedig **Temesköz** fosztogatására küldte.

II. Géza felsorakoztatta hadseregét **Borisz** ellen, de az elmenekült **Bizánc** felé. Ezek után már csak kisebb csetepaték voltak, ezek egyikében **Borisz** meghalt. A több fronton is fenyegetett **II. Géza** sarcot fizetett az 1151-ben elfogott foglyokért és **Bizánc** szövetségesévé nyilvánítva magát, így köthetett békét.

1154 év végén vett revansot **II. Géza**, amikor **I. Vilmost** szövetezve sikeresen lerohanta a **Balkánt**.

1158-ban a **II. Géza Magyar király** elégedetlenkedő fivérei **István** és **László hercegek** Konstantinápolyba költöztek.

Miután az **Itáliai** és a **Magyarok** elleni háborúk is elcsitultak, **Manuél** császár kelet felé fordította figyelmét.

¹²⁴ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

¹²⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Manu%C3%A9l_biz%C3%A1nci_cs%C3%A1sz%C3%A1r

Keleten újra a Bizánci Birodalom részévé tette **Antiochiát 1159-ben**, ahol **III. Balduin Jeruzsálemi király** is szövetségre lépett vele. Hazafelé menet pedig még a **Szeldzsukokat** is sikerült megvernie.

1162-ben meghalt **II. Géza Magyar** király, trónját fia **III. István** örökölte. Azonban a keleti háborúskodás utáni békét kihasználva, **Manuél** Magyarország határára hadat és követséget küldött, a nála vendégeskedő **IV. István** (*III. István nagybátyja, II. Géza testvére, aki elvette a császár unokahúgát*) trónkövetelése mellé állva. A Magyar urak (*III. István félreállítva, aki a nyugati országrészbe szorult*) inkább (*II Géza másik testvérét*) **II. Lászlót** támogatták, akit meg is koronáztak **1162-ben**, hogy aztán **1163-ben** megmérgezzék. A továbbra is népszerűtlen **IV. István**, ezt követően végül megkapta a koronát. Ő mindenben Bizáncot szolgálta és lázadástól tartva tavasszal segítséget is kért a császártól.

A Bizánci haderő elvonultával **III. István 1163 június 19-én** leverte nagybátyját, akit azonban **Bánfi Lukács** esztergomi érsek közbenjárására visszaengedtek Bizáncba. Ez nagy hiba volt, mert **Manuél** felkarolta a neki hűség- esküt tévő **IV. István**, de végül a népszerűtlenségét látva a király öccsét **Béla herceget** próbálta megkörnyékezni. Felajánlotta neki lánya, **Mária kezét** és, hogy **trónörökössé** teszi. Cserébe békét és **Béla herceg** által 1161-óta uralt **Horvátországot** és **Dalmáciát** kérte. Az egyezés létrejött, **Béla herceg** Konstantinápolyba ment, áttért az ortodox vallásra és **Alexiosz** néven deszposztészi rangot kapott.

A **Magyarok** azonban nem adták Horvátországot és Dalmáciát, ezért **Manuél 1164-ben hadba** vonult és ezúttal egészen **Bácsig** hatolt be Magyarországra.

Végül nem is csatáztak meg, hanem **II. Ulászló cseh király** közvetítésével békét kötöttek.

III. István mégis lemondott **Dalmáciáról** és **Horvátországról**, sőt a **Szerémségről** is. **I. Manuél** pedig lemondott **IV. István** támogatásáról.

A **Magyarok** ugyanakkor igen hamar visszafoglalták e területeket és megmérgezték **Zimonyban IV. Istvánt**.

I. Manuél ekkor újra ellentámadást indított **Velence** segítségével és **Dalmáciát**, valamint **Boszniát** visszavette.

Nem sokáig volt béke. **1166 tavaszán III. István** megint megszállta **Szerémséget**, válaszul **I. Manuél Bélát** küldte ellene. Újabb békekötést követően **Szerémséget** visszaadta **III. István**, aki ekkor sem nyugodott ebbe bele.

1167 július 8-i Zimonyi csatában óriási vereséget szenvedtek a **Magyarok**, ezért megint visszaadták **Manuélnek Szerémséget** és a **Szerb** nagyzsupánt meghódolásra kényszerült.

III. István király 1172-es halálát követően a **Magyar** urak **Bélát** hívták meg a trónra. (*Aki időközben elvesztette Konstantinápolyi trónörökös rangját.*) **III. Béla**, (*akinek szüksége is volt Bizánc támogatására fivére Géza herceg ellenében*) haláláig lojális volt **Bizánc** felé.

I. Manuél 1169-ben sikertelenül próbálkozott **Egyiptom** visszavételével is szövetségben a Jeruzsálemi királlyal, mely ország végül a **Kurd** származású **Szaldiné** (*Szalah ad-Dín*) lett **1171-ben**.

I. Manuél 1176-ban Magyar és Antiochiai segédcapatokkal a **Szeldzsukok** ellen indult, de **Müriokephalonnál** törbe csalta **II. Kilidzs Arszlán Szeldzsuk uralkodó** és kemény csatában vereséget mért rá. Mivel a Szeldzsukok is komoly veszteséget szenvedtek el, békét kötöttek.

I. Manuél 1180 szeptemberében meghalt. Törvényes örököse a kiskorú **II. Alexiosz** (*1169, trónon 1180-1183*) követte őt a hatalomban, aki már nem volt olyan tehetséges uralkodó és a Bizánci Birodalom hatalma innentől fogyatkozni kezdett.

¹²⁶ **Shapour Suren-Pahlav** említi **SHORT HISTORY OF CHOGÁN** könyvében: A XII. században **I. Manuel** a póló patrónusa volt és egyik utóda **Hohannes Chinnasus császár** is pólózott, mígnem kéz és lábtörést szenvedett egy meccs közbeni nagy bukásnál.

¹²⁷ Horace A. Laffaye **THE EVOLUTION OF POLO** könyvében említi: **Johannes Cinnamus** ír le egy érdekes póló játékot **1190-ben**. Két csapat alma nagyságú bőrlabdával játszik. Az ütőjük vége kör alakban végződik, melyben hűrszerű háló van.

polo crosse

¹²⁸ A Tzykanisterion kulcsszóra rákeresve: **John Kinnamos (1143-1185 után halt meg) Görög törté-
nész**, aki **I. Manuel császár** katonai közigazgatásában töltött be posztot a következőket információkat adta közre:

A **Tzykanionot (pólót)** két csapat lóháton játssza, hosszú botokkal, amelyekre hálót tettek fel és ezzel próbálják az alma méretű labdát az ellenfél csapatának céljához juttatni. E sport nagyon népszerű volt a Bizánci nemesség között.

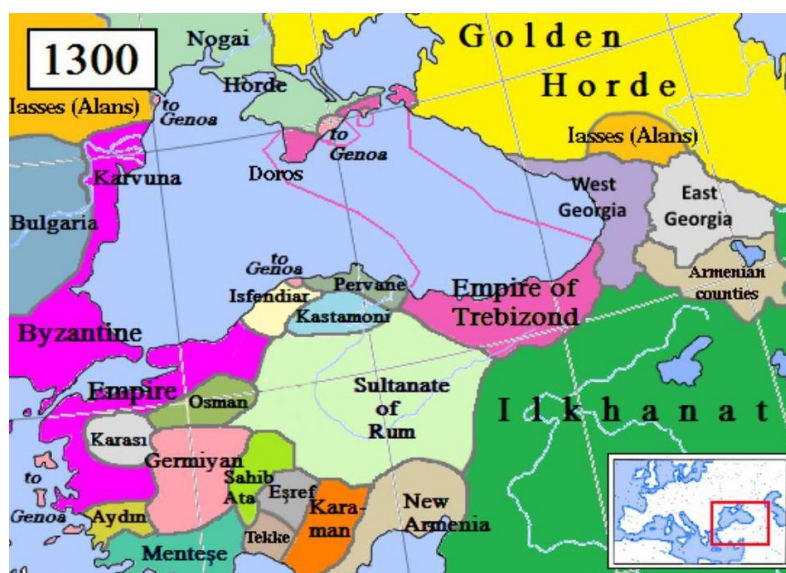
I. Basil fia III. Alexandrosz császár a játékban való kimerültsége miatt halt meg.

I. Alexios Komnenos császár (1081-1118) térdén sérült Tatikios nevű tábornokával való játék közben.

I. Johannesz Axouchos (1235-1238) Trapezond császára (Kis-Ázsia észak-keleti részén lévő 1204-1461 között önálló, Krímet is birtokló Görög állam) halálosan sérült póló közben.

A Konstantinápolyi tzykanisteriont (pólópályát) **II. Theodosius császár** építette.

Konstantinápolyon és Trebizondon kívül Spatra, Efézus és Athénban is volt tzykanisteria, amit a tudósok a virágzó városi arisztokrácia jeleként értelmeztek. E helyeket a nyilvános kínzások és kivégzések helyszínéül is használták.

¹²⁶ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

¹²⁷ Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

¹²⁸ <https://translate.google.hu/translate?hl=hu&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Tzykanisterion&prev=search>

ال بولولة * EGYIPTOMI PÓLÓ

¹²⁹ Perzsia Egyiptom feletti fennhatósága alatti időszakában is elterjedhetett a póló e területeken, ahogy az Arab hódítást követően is, de erről pontos információkkal nem rendelkezünk.

Szaladin (1169-1193) azonban közismerten nagy póló rajongó volt.

Take-Eddin-Ahmed-Makrizi (1364-1442) által írt **History of the Mamaluke Sultans in Egypt** című művében ír az uralkodókról, közte a póló játékuokról.

Érdekes, hogy a Spanyolországot is elfoglaló hódítók, nem vitték el oda a lovaikkal együtt a pólójáték szenvedélyét is.

¹³⁰Egyiptomot és később a Levantei tengerpartot is elfoglalták a Muzulmán hódítók.

Leghíresebb Egyiptomi szultánok az **Ajubbid dinasztia** (alapítója **Szaladin** /1137-1193/), majd a **Mamluk** (leghatalmasabb **Bajbarsz** /1223-1277/) tagjaiknak kedvenc sportja a volt póló.

SZALADIN * (TIKRIT 1137, TRÓNON 1171-1193)

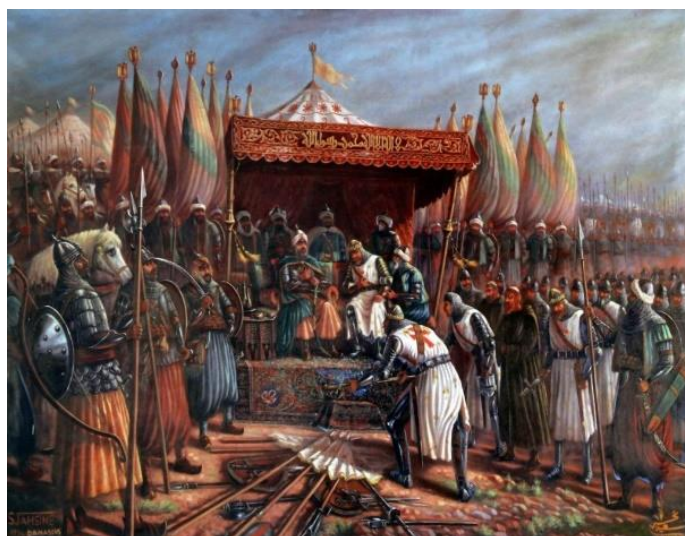
¹³¹**An-Nászir Szaláh ad-Dín Júszuf ibn Ajjúb** (Tikrit 1137, trónon 1171-1193 Damaszkusz) **Kurd** származású hadvezér volt az **Ajjúbida Birodalom** megalakítója. Ő az egyik leghíresebb muzulmán hős. Hírnevét a Keresztes hadak elleni győzelmével, Jeruzsálem visszaszerzésével alapozta meg. Hadvezéri képességén túl a lovagiasságát még a Keresztes lovagok is elismerték. Alexandria ostromát követő tárgyalások alkalmával **Szaladin** sok baráttra tett szert a Keresztesek között.

Apja **Ajjúb** katonai parancsnok volt. Fiatal korában vallási tanulmányokkal is foglalkozott, majd nagybátyja **Aszad ad-in Sírkuh** oldalán három **Egyiptomi hadjáratban** vett részt. Nagybátyja halálát követően **1169-ben** ő lett az **Egyiptomban** állomásozó Szíriai csapatok vezetője és a **Fátima Kalifátus** nagyvezírje.

A **siíta Fatimida kalifa** azt remélte, hogy fiatal kora és tapasztalatlansága miatt a fátimida tisztviselőkre fog hagyatkozni, de **Szaladin** buzgó Szunnita lévén a Siíta Fátimidákat megfosztotta a tróntól és visszaállította a **Szunnita Abbaszida kalifa** fennhatóságát, visszatérítve a lakosságot a Szunnita hitre. Az **Abbaszida kalifa** pedig kinevezte a Muszlinok teljhatalmú vezetőjévé.

A Közel-Keleti muzulmán államok egyesítését követően, (1183-ban **Ima dal-Dint** megverve **Szíriát** is megszerezte) óriási haderejével a **Jeruzsálemi Királyság** ellen fordult. Döntő Szentföldi győzelmét „**Hattín szarvainál**” (Genezreti tótól nem messze) aratta **1187-ben**. (A Kereszteseket valójában a vízhiány győzte le, ugyanis nem gondoskodtak az emberek és a lovak vízutánpótlásáról, miközben roham menetben lovagoltak a forró éghajlaton. Lovaik kidőltek, anélkül meg egy páncélos lovak gyakorlatilag harcképtelen)

Szaladinnak még az évben magát a szent várost is sikerült bevennie. **Jeruzsálem** elfoglalását követően **Szaladin** és katonái civilizáltan és türelmesen bántak a város lakóival.

¹²⁹ E. H. Parker The origin of the polo

¹³⁰ <http://www.bookofdaystales.com/polo/>

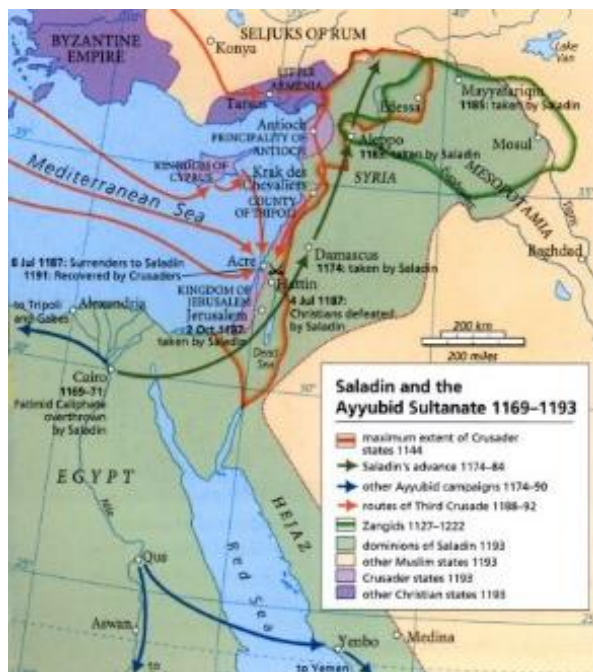
¹³¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Szaladin_egyiptomi_szult%C3%A1n

¹³²**Szaladin** új közigazgatási rendszert alakított ki, melynek lényege az volt, hogy ne egy személy birtokában legyen a hatalom, hanem az uralkodó család vezető férfi tagjai között legyen hatalommegosztás. Az egyes tartományokba a saját rokonait (*hercegeket*) nevezett ki. (*17 fiút gyereke volt.*) Az adott hercegség, vagy fejedelemség bizonyos jövedelmet szakított ki (*apanázs*) a központi hatalomból, ugyanakkor joviálisnak kellett lennie a központhoz.

Az általa megteremtett birodalom Szaladin halálát (1193) követően rokonai között szétdarabolódott.

Kairóban a dinasztia fő ága uralkodott **ad-Kamil** vezetésével, Damaszkuszban, Aleppóban és Homszban a család mellékági uralkodtak.

A főág **1250-ben** halt ki, amikor **al-Miazzam szultánt** a **Mamlúkok** meggyilkolták, majd ugyanők később a homsi mellékágot is 1268-ban elpusztították. A damaszkuszi és az aleppói ágak az **Ilhánidák** hódításainak (**1260**) estek áldozatul.

MAMLÚKOK * (1254-1527)

¹³³A **mamlúk** szó arab jelentése „uralt”, „birtokolt” dolog. Speciálisan egy rabszolga jogállású, katonai és állami adminisztrációs feladatokat ellátó csoport tagjait nevezték így. A **IX. század** óta általános volt a muszlin világban, azonban csak az **Ajjubidák** uralma alatt, a **XIII. századtól** vált rendkívüli népszerű és befolyásos.

A mamlúkok kiválóan képzett, nehézlovas elítatonaként (*és tisztségviselőként*) szolgálták urukat. Szinte kizárólag eurázsiai sztyeppékről vásárolt, **Török** népektől származó, **Iszlám** hitre térített rabszolgák voltak, akiket különös lojalitással nevelték uraik felé.

Amikor **asz-Szálíh Ajjúb** (1240-1249) meghalt, kijelölt utódja **al-Muazzam Túránsáh** Anatóliában tartózkodott és csak hónapok múltán érkezhetett haza Egyiptomba. **Francia IX. (Szent) Lajos** vezette Keresztesek ugyanakkor **Egyiptomot** fenyegették. Ezért a szultán özvegye **Sadzsar ad-Durr** és a legbefolyásosabb mamlúkok összefogtak, eltöltötték **Ajjúbb** halálát, így sikeresen harcoltak a Keresztesek ellen.

Ennek ellenére, miután **Túránsáh** hazaérkezett, jutalom helyett elkezdte lecserélni a saját embereivel, a veszélyben helytálló mamlúk vezéreket. **Túránsáht** ezért rövidesen meggyilkolták és **Sadzsar ad-Durrt** tették meg **szultán-nővé**. Miután e példátlan cselekedett nagy felzúduláshoz vezetett, a szultánnő lemondott és **al-Muizz Ajbak** néven Ajjúb egyik mamlúkjá vette át a hatalmat, de a mamlúkok Ajjubida restaurációt követeltek. Ráadásul **an-Nászir Júsuf** aleppói fejedelem is bejelentkezett a trónra.

Ajbak ezért lemondott és egy kiskorú Ajjubida herceget tett a trónra, aki helyett továbbra is ő irányított. Azonban csak addig, amíg fel nem számolta az aleppói fenyegetést és hazai ellenzékét, megölve annak vezérét és száműzve az életben maradt híveit.

Ajbakkal később felesége, az időközben hozzáment **Sadzsar ad-Durr** végzett hatalomféltésből, ezért őt is meggyilkolták és **Ajbak kiskorú fiát** tették a trónra. Mellette atyja egyik mamlúkjá **Kutuz** gyakorolta a hatalmat, mígnem a felcseperedő gyerek **1259-ben** lemondatta.

Kutuz kibékült az 1254 óta Szíriában zsoldoskodó, időnként Egyiptomba is betörő malúkokkal, akiket **Bajbarsz al-Bundukári** vezetett. Együttesen megállították a **Mongolokat** az **1260-as Ajn Dzsáluti** csatában. (Ez volt az *első jelentős katonai vereség, melyet a Mongolok elszenvedtek. Nem árt tudni ugyanakkor, csak Kitbuqa Szíriai Mongol helytartó csapata volt az ellenfelük, mivel Hülegü Mongol vezér serege nagy részét hazavitte utódlási vitája miatt.*) Ennek eredményeként a birodalomhoz csatolhatták még **Szíriát** is, mely része is maradt a szultánságnak, annak bukásáig.

Bajbarsz úton hazafelé megölte **Kutuzt** (mivel az a támogatásáért neki ígért **Aleppói emírségi rangot nem adta meg neki**) és személyében a legnagyobb **Mamlúk** szultánok egyike lépett trónra Egyiptomban.

¹³² https://hu.wikipedia.org/wiki/Hatt%C3%ADni_csata

¹³³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Maml%C3%BAK_Birodalom

I. BAJBARSZ SZULTÁN * (1223, TRÓNON 1260-1277)

I. Bajbarsz (*Rukn ad-Dín Bajbarsz al-Bundukári*) negyedik **Egyiptomi mamlúk szultán**. Nevéhez kötődik a **Keresztesek** végleges kiszorítása a **Szentföldről**. Ő stabilizálta Egyiptom fennhatóságát Szíria és Hidzsász felett.

Kipcsak-Török származású volt. A Fekete-tengertől északra élt népe, mígnem a Mongolok elől menekülve Anatóliába nem mentek. Itt egy helyi Török törzsfőnök törbe csalta és rabszolgasorsba kényszerítette őket.

Bajbarsz megjárta Sivas, Aleppó, Damaszkusz és Hamá rabszolgapiacát is, míg végül **asz-Szálih Ajjúbb** egyiptomi szultán egyik mamlúkjá vásárolta meg, de ő kiesett az uralkodó kegyéből és ezért kénytelen volt átadni Bajbarszot is a királyi kíséretnek.

Ajjub halálát követő örökösödési harcok legvégén került hatalomra **Bajbarsz**. *(Lásd korábban.)*

Kemény harcot folytatott Aleppo és az Aszaszinok ellen is, még a Mongolok is fenyegették a hatalmát, akik a Törökök **Ikóniumi Szultánságát** is hűbéresküre kötelezték.

A **Mamlúkok** szerencséjére a **Mongol Birodalomban** polgárháború tört ki, a később győztes **Kubiláj** és **Böke** között. Az **Arany Hordát vezető** muszlim **Berke kán** Bökét támogatta, aki vesztett. A vesztes azt mondta alattvalóinak, hogy álljanak a Mamlúkok szolgálatába, így igen sok **Mongol** települt le **Szíriába**.

Ezért az **Arany Horda** és a **Mamlúk Birodalom** között szoros kapcsolat alakult ki. Az Arany Horda vált a Mamlúkok legfőbb rabszolga szállítójává, mintegy két évszázadig.

Mivel a **Keresztesek** még a **Mongolokkal** is összejátszottak, ezért Bajbarsz hosszú csaták után kiszorította őket a Közel-Keletről.

Bajbarsz szultáni rangban uralkodott, ugyanakkor minden uralkodó korábban a **Bagdadi Kalifától** kapta kinevezését és ez volt a legitimációjuk alapja. A **Mongolok** azonban **1258-ban** elpusztították **Bagdadot** és meggyilkolták **al-Musztaszim kalifát**. **Kutuz** is igyekezett felvenni a kapcsolatot a túlélő **Abbászida** herceggel, **Abú I-Abbász Ahmaddal**. Ám Bajbarsz még azelőtt végzett a Kutuz szultánnal, hogy az megállapodhatott volna vele.

Bajbarsz törvénytudósai egy másik trónkövetelőt nyilvánítottak **kalifává al-Musztanszír** néven, akinek ünnepélyesen hűségesküt tett, aki elismerte őt Egyiptom, Szíria, Hidzsász, Jemen, Dijár Bakr és Mezopotánia és a többi még esetlegesen meghódítandó terület szultánjának.

Al-Musztanszír cserébe sereget kapott, hogy birtokaikat visszaszerezze, de sorozatos vereséget szenvedett, utódai ezért visszatértek **Egyiptomban**, ahol kalifa rangban, de hatalom nélkül éltek egészen **1517-ig**, amíg az **Oszmán Törökök** el nem foglalták Egyiptomot.

Bajbarsz sem tudta átadni sikeresen fiatalkorú örököseinek a hatalmat, egy harcostársa **Kalávú al-Alfí** vette végül át a hatalmat.

A **Mamlúkok** még sokáig meg tudták őrizni hatalmukat, bár igen sok zavaros időszakot át kellett vészeljenek.

A **Mamlúk Birodalom** 1517 elején szűnt meg, amikor az **Oszmán Birodalom** bekebelezte.

PERZSA PÓLÓ A BUJIDÁK, ZIRAJIDÁK ALATT * پدلو

BUJIDA (BUVAJHIDA) DINASZTIA (934-1055)

Az **Abbaszidák** (*Bagdadi Kalifátus*) uralma idővel meggyöngült.

A **Bújidák** (*Perzsa származású Síta emír dinasztia*) a **X. században** Perzsiában saját önálló Síta **Bujida kalifátust** (934-1055) hoztak létre a Perzsa öböl térségében, akik ez időszak alatt már az **Abbászida** kalifákat is ellenőrzésük alatt tartották.

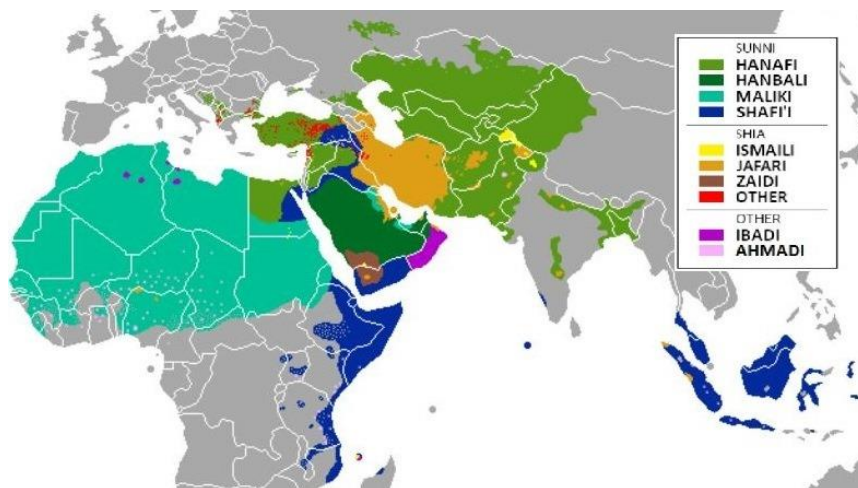
Uralmuk nem volt elég stabil, polgárháborúk sorozata következett.

A **Síta** vallás alapvetően fontosnak tartja, hogy a IV. kalifa **Ali ibn Abi Tálid Mohamed** legközelebbi rokona volt. (*Unoka testvére, veje, és unokáinak apja, leányának férje*).

E nézet támogatói lettek később az „*Ali pártja*” (siat Ali) azaz **Síták**.

Ők azt vallják, hogy csak örökléssel uralkodhatnak a kalifák. (*Az Omajjádok, aki végül legyőzték Alit, nem voltak közvetlen rokonai Mohamednek, ahogya későbbi kalifák sem.*)

Az **Arab-Perzsa** elkülönülésnek része a Síta-Szunnita elkülönülés. A **Perzsák** döntően **Síták**, az **Arabok** pedig döntően **Szunniták**. Ennél azért kicsit bonyolultabb a helyzet, mivel vannak Arab síták is, a Szunnita és a Síta ág pedig tovább tagolódott. A vallási viták és a szétagolódás (*a többi valláshoz hasonlóan*) az Iszlámot sem kerülte el.

Több egyéb dologban is különbözik a Síta és a többségi Szunnita Iszlám vallás. Az esetünkben például kiemelkedő jelentőségű, hogy a Síták inkább engedélyezik a képi ábrázolását, a Szunniták jobban tiltják.

Ezért maradt fenn Síta Perzsáktól több pólós képi ábrázolás.

Míg Arab területeken, mely döntően Szunnita, (*főleg, ahol a legszigorúbban veszik a képi ábrázolást tiltó elveket*) nem maradtak fenn képi ábrázolás, mivel elveik tiltják az emberek és állatok képi ábrázolását. Ugyanakkor egyes Szunnita területen (*például India, vagy a Török Szultánátus*) nem kezelték olyan dogmatikusan e kérdést és ezért fennmaradtak képi ábrázolások.

(*A Keresztényeknél is vita volt, hogy a Tízparancsolat értelmében minden képi ábrázolás tilos, vagy csak a „bálványozás” jellegű. Az Őskeresztény képrombolók, minden emberi és állati képábrázolást igyekeztek elpusztítani.*)

Az önálló Perzsa identitás és nyelv megőrzésében igen nagy szerepe volt a különállónak számító, Síta irányzatnak.

Sok Közel-keleti nép elvesztette nyelvét, így Arab nyelvűvé vált. A Szíriai, vagy Egyiptomi Arab nyelvű emberek mégis önálló nép jellegű tudattal bírnak, miközben ugyanilyen természetes módon érzik, hogy a nagy Arab nemzetnek is a tagjai, mivel közös a nyelvük, a vallásuk és sok dologban a történelmük is. (*Ahogy Latin-Amerika Spanyol nyelvű államai is elkülönülnek, de sok tényező miatt ugyanakkor szorosan összetartanak.*)

A póló történelem szempontjából az írásos adatok mellett a képi ábrázolások fontos információt jelentenek és a pólótörténelem nem érthető meg igazából az adott korszak történelmi ismeretei nélkül.

ZIRAJIDA EMÍR-DINASZTIA (928-1043)

KÁBUSZ PERZSA ZIJARIDA EMÍR * (960?, TRÓNON 977-1012)

¹³⁴ **Bujidák** a X. században Perzsia első Síta államalakulatát hoztak létre, de uralkodásuk nem volt stabil. Hatalmuk megtartása érdekében ki kellett egyezniük a hadurakkal.

A Bujidán hatalmi gyengeségét jól példázza, hogy a **Zijaridák** Perzsa eredetű emír dinasztíája (928-1043) területfoglalással saját **emírséget** tudott kialakítani birodalmukon belül.

(Tehát a Bujida-dinasztia /934-1055/ kalifáinak uralkodása alatt a Zirajida-dinasztia /928-1043/ tagjai emírként uralkodhattak.)

¹³⁵ **Mardzsávidzs** alapította meg dinasztiát, a névadó fia **Zijár** lett. Mardzsávidzs a **Zoroasztriánus** Aszfár Sirúje hadseregében futott be karriert, aki elhódította **Tabarisztánt** az azt uraló **Alavitáktól**. (Ez is egy Síta jellegű Muszlim vallás irányzat, mely Szíriában van ma vezető szerepben.)

Miután az Alborz hegység és a Kaszpi-tenger partjának szinte egészét megszerezték, Mardzsávidzs fellázadt ura ellen, akit legyőzött, majd meghódította dzsibáli városokat közte **Iszfahánt** is **931-re**.

Ekkor **Irán emírének** nevezte ki magát és fogadalmat tett a Perzsa Birodalom felélesztésére, annak ősi **Zoroasztriánus** hagyományt is beleértve. Mardzsávidzs utódai később, politikai okokból átvették az **Iszlám** hitet, udvari kultúrájuk azonban Perzsa maradt.

Mardzsávidzs-et 935-ben Török szolgálai megölték és utódainak nehéz körülményekkel kellett szembenéznük.

Vusmgír-nak (935-967), a hatalmát átvevő fivérének sikerült megküzdenie az ekkor önállósodó **Bujidákkal**. Így sikerült **Tabarisztánban** és **Gorgánban** megerősíteni a **Zijaridák** hatalmát. Miután **Vusmgír** egy vadkanvadászatban meghalt, fia **Biszutum** követte. Vele szemben ugyanakkor öccsét **Kábuszt** is sokan támogatták.

Biszutum a Bujidák szövetségese lett, feleségül vette az uralkodó **Adud ad-Dawla** lányát. Azonban Biszutum **977-es halálával** már vitathatatlanul öccse **Kábusz** került hatalomra, aki hosszú ideig (**977-1012**) uralkodott.

Kábusz (más leíratban **Qâbus**, lásd sírjának képe) unokája által írt, jelentős prózai munka a **QÂBUS NAMA** róla lett elnevezve, mely afféle királytükör. Általa támogatott csillagász **Bírúni**, az ő gurgáni udvarában írta meg 1000 körül a **KRONOLOGIA** című művét.

¹³⁶ Hatalmát ő sem tudta teljesen stabilizálni, Perzsia ekkor a különböző uralkodók közötti harcok jellemezték. A Bujidák között is hatalmi vetélkedés zajlott.

Kábusz fia **Manúcsihr** örökölte a hatalmat (1012-1031), de végül már csak az új erős hatalom a **Gaznavidák** hűbéreseként uralkodhatott.

(**Manúcsihr** fia **Anúsihrván** már csak névlegesen uralkodott, 1031-1041. Végül a **Szelzsukok** özönlötték el Perzsiát, akik megszüntették a **Zijaridák** tényleges hatalmát.)

¹³⁷ A **Zijarid dinasztíához** tartozó **Perzsa Qâbus** (**Kábusz**) király (? , trónon 977-1012) a X. században leírta a póló szabályait, és külön említette a játék kockázatát, veszélyeit.

Qâbus unokája **Keikavus** (született 1021-ben, aki a **Szelzsuk uralom alatt** vazallusként uralkodhatott 1050-1087) által írt **QÂBUS NAMA** (Qâbus könyve) a Perzsa szakirodalom egyik legfontosabb műve. (Kb. 1080 körül készült. Benne azt állítja, hogy nagymamája **Khosrau I. Sasanid királytól** származik, édesanyja **Ghaznavid hercegnő** volt. A könyv egy részében az élet örömeiről, így a **pólóról** is írt.)

A **X-től a XII. század** elejéig terjedő időszakot az **Iszlám** aranykorának tartják. (Az **Iszfaháni** nagymecset is a XI. század végén épült, mely a később kiépülő **Iszfaháni pólós tér** egyik meghatározó képét adja.)

¹³⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zij%C3%A1rid%C3%A1k>

¹³⁵ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zij%C3%A1rid%C3%A1k>

¹³⁶ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zij%C3%A1rid%C3%A1k>

¹³⁷ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

PERZSA PÓLÓ * TÜRK ÉS MONGOL DINASZTIÁK ALATT

GAZNAVIDA-DINASZTIA * (961-1187)

¹³⁸ A Gaznavida Türk és a későbbi Mongol uralom alatt is a **póló** sport támogatói voltak az uralkodók.

Gaznavida Türk dinasztia uralta Perzsia nagy részét a **X. sz.** végén, akik keletre terjeszkedtek **Indiáig**, ott is terjesztve az Iszlámot. Hadseregül mamlúk rétegre, a katonai rabszolgákra támaszkodott.

Nevüket az Afganisztáni **Ganza** városról kapták, ahonnan származtak. A dinasztia a Számánidák egyik befolyásos tisztje **Alptegin** alapította **961-ben**.

I. Ab al-Malik (Omajjad kalifa 646, trónon 685-705, birodalma e területet is uralta) halálát követően nevezte ki magát **Ganza emírének**. Utódai innen kezdték fokozatosan a terjeszkedést.

Mahmúd (született Ghanza 971, trónon 998-1030-ig) már szultánként uralkodott és **Indiát** fosztogatta 17 hadjáratában. **Pandzsábot** is sikerült megszereznie, majd az egymással viaskodó **Bujidáktól** Dzsiszáli térséget is. (Egy ideig így megosztva birtokolták Perzsiát a Bujidák és a Gaznavidák.)

1025-ben nagyszámú **Oguz-Török** települt be **Horászán** területére és **Mahmúd** fiának **I. Maszudnak** már ellenük kellett harcolnia, mely harcba bele is bukott.

1037-ben ugyanis egy **Szeldzsuk** nevezetű **Oguz-Török** vezető fellázadt ellene elragadva **Nisápur városát**, majd az **1040-es Dandánkáni** ütközetben fényes győzelmet aratott, (lásd miniatűr kép) elhódítva tőle Perzsia jelentős részét.

Ekkor sem volt sokáig nyugalomuk, a **Guridák** (akik **Gúr hegyvidékről** származtak) **1187-ben** bevették fővárosukat **Gaznit** is.

Lahor felé visszavonulóban megölték **I. Maszudot** és fia **Maudúd** már csak a mai Pakisztánnak és Pakisztánnak megfelelő területét tudta megtartani. (Lásd később **Indiai Mamlúk Szultánatus**.)

A **Gaznavidák** utódai **Gazniban** is maradtak és feltehetően az ő leszármazottaik voltak a **XVII. században** felemelkedő **Gizlai** törzs tagjai.

A **Gazdavidák** igen vallásosak voltak és Szunniták, de ennek ellenére nem erőltették az Arab nyelv terjesztését és támogatták a Perzsa nyelvű irodalmat.

Így a **X. századtól** a Perzsa irodalmi élet virágzásnak indult és a Perzsa nemzeti történet is megírása is megtörtént.

¹³⁹ A **Perzsa** költészet legismertebb **póló** referenciái **Omar Khayyam** Perzsa költő (1048-1123) **Rubaiyat** művében fellelhető, mely jelentős lírikus tartalommal rendelkezik.

Shapur Suren-Pahlavtól a következőket tudhatjuk meg még a pólóéletről:

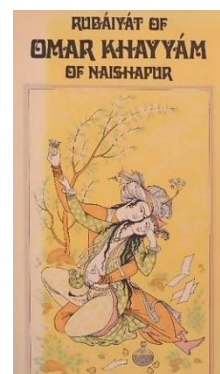
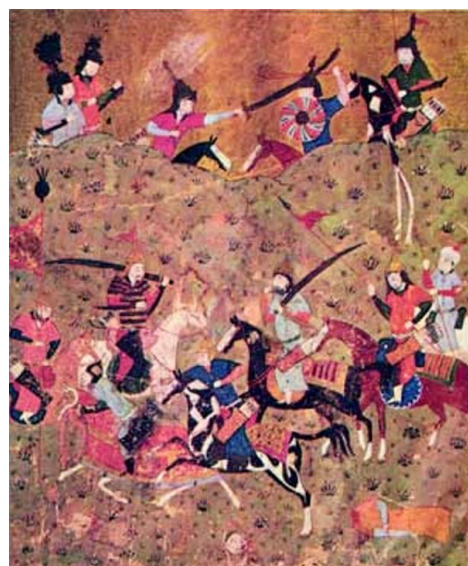
¹⁴⁰ **Nagy Ferdowsi** beszámolt **X. századi** „**Sháhnámeh**”-ben, a Királyok Könyvében, a királyi póló versenyekről!

¹⁴¹ **Dinvari** leírta szintén a **X. században** a póló általános szabályait és e művében előírásokat is adott:

„A póló sok gyakorlást igényel.”

„Ha sokszor eltörik a pólóütő az a gyakorlatlanságnak a jele.”

„A játékosnak szigorúan kerülnie kell a durva szavak használatát, türelmesnek, önmagát mérséklőnek kell lennie.”

¹³⁸ Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

¹³⁹ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

¹⁴⁰ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

¹⁴¹ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

SZELDZSUK BIRODALOM (1037-1194)

¹⁴² A (szeldzsuk) Török és a Mongol uralom alatt is az uralkodók a póló sport támogatói voltak.

A Szeldzsuk dinasztia alapítója egy **Oguz (Török)** törzsszövetségből kivált törzsnek adta a nevét, amely Közép-Ázsiából Perzsia felé vándorolt.

Szeldzsuk unokája, **Tugrul** alakította ki a birodalmat Kínától Anatóliától, meghódította a **Perzsia Birodalom** „klasszikus” területeit, kivéve Egyiptomot.

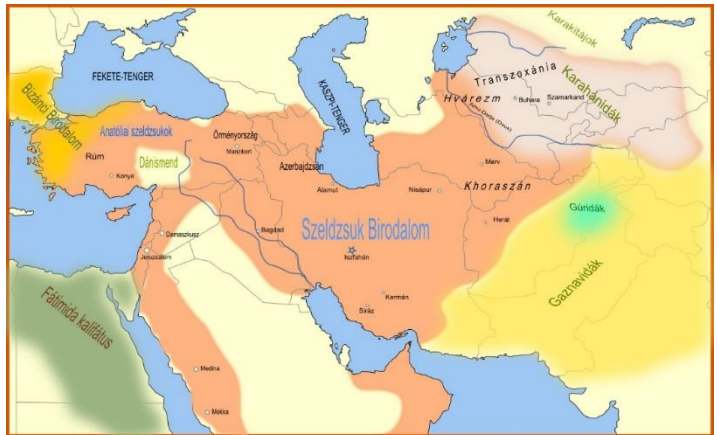
Ehhez a keleti részeket birtokló **Gaznavidákkal** kellett harcolniuk és a **Bagdadi Kalifátust** ekkor birtokoló **Bújidákat** is meg kellett verniük.

Fővárosuk **Iszfahám** és **Merv** volt. (Utóbbi a Keleti Szeldzsukoké.)

Igyekeztek a birodalmukat egységesíteni. Az Arab és a Perzsa nyelv mellett harmadikként a **Törököt** is felzárkóztatták, ezzel megalapozva a későbbi **Oszmán Birodalmat**.

Mamlúk, rabszolga hadseregükkel a Török törzsfők hatalmát megszüntették és egységes birodalmat hoztak létre.

1070-ben bevették **Mekkát** is. **Bizáncot** is visszavonulásra kényszerítették, mígnem **IV. Romanosz Diogenész császár (1032, trónon 1068-1071, meghalt 1072)** ellentámadásba nem lendült. Azonban a csapatait törbe csalva **vereséget mértek** rájuk **1071-ben** a **Manzikerti csatában**, az **Alp Arszlán szultán (1029, trónon 1063-1072)** által vezetett **Szeldzsuk** erők. Ezt követően áramoltak be **Kis-Ázsiába** is a **Muszlim Törökök**.

HVÁREZMI BIRODALOM (1077-1231)

A **XI. sz. végére** a Szeldzsukok ereje megtört és a **Perzsiai dinasztiák** megerősödtek. Közülük a **Hvárezmiták** (Türk eredetű szunnita család) törtek előre, kezdetben Szeldzsuk vazallusként.

A **XII. sz. végén** kivívták a Szeldzsukok feletti győzelemmel a függetlenségüket.

A **Hvárezmi Birodalom Tekes** (aki még Türk rabszolgaként kezdve, Hvarizm tartomány alkirálya lett) fia **Alá ad-Din Mohammed** (? , trónon 1200-1220) uralkodása idején nőtt nagyra és érte el csúcsát.

Nem sokáig élvezhették hatalmukat, mivel a **XII. század** elején a **Mongol** expedíció elérte **Hvárezmida Birodalom** határvidékét.

Két küldöttséget is küldtek a **Mongolokhoz** a béke reményében, de mindkettő misszió tagjait a Mongolok lekaszabolták. (A Mongol küldöttek sem jártak jobban.)

1220-ban elesett a fővárosuk **Szamarkand**, majd fokozatosan (1222-re) omlott össze a **Hvárezmi Birodalom**.

A **Mongolok** (itt is, lásd Magyarországi „Tatárjárást”) hatalmas pusztítást okoztak.

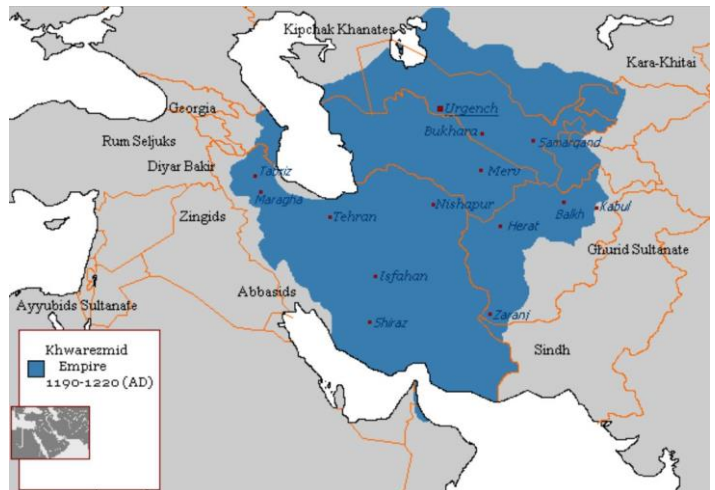
Perzsa lakosság **90%-a elpusztult** 40 év alatt a népirtás, éhínség következtében a. (A Mongolok a mecseteket **Buddhista szentélyekké** alakították. Óriási pusztítást végeztek a Perzsa könyvek elégetésével.)

A **Mongolok Perzsia** meghódítása után sem álltak meg, tovább menve elpusztították az **Abbaszida kalifák** (Perzsia önállósodása után) megmaradt birodalmát is.

¹⁴³**Abbászida kalifák** (750-1517) ugyanis igen sokáig megőrizték a komoly belső harcok miatt egyre kisebbé vált a birodalmukat. Az ő idejük az Arab iszlám Birodalom fénykora volt. Valójában a hatalom a **X. századtól** átcsúszott a hadurak, emírek, szultánok kezébe, és egyre erősebbé vált a Szeldzsuk Török katonai elem hatalma.

1258-ban Hülegü kán Mongoljai elfoglalták **Bagdadot** és végeztek **Al-Musztaszim** (1213, trónon 1242-1258) abbaszida kalifával. Az **Abbaszida dinasztia** maradéka az **Egyiptomi Mamlúk Szultánságban** keresett menedéket.

A **Mongolokat** később csak a **Szeldzsukoknak** sikerült végül megállítani, jelezve katonai képességüket és erejüket.

¹⁴² Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

¹⁴³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalif%C3%A1k_list%C3%A1ja

DZSINGISZ KÁN * (1162, URALKODÁSA 1206-1227)

Kína (földművelést végző) és a tőle északra lévő (nomád) népei közötti állandóan harc volt.

Védekezésül megépítették a **Nagy Kínai falat**.

A **Tang** korszakban létrehozott lovas hadseregük sikeresen vette fel a harcot a **Hun Birodalom** ellen, azonban a fenyegetettség elmúltával már kevés figyelmet fordítottak erre.

Dzsingisz Kán idejében már nem volt erős lovas hadseregük a Kínaiaknak, így idővel a **Mongol lovasok** egész **Kínát** elfoglalhatták.

¹⁴⁴**Temüdzsin** (1162 04 16-1227 08 18) egy Khentii-hegységi kis Mongol **Bordzsigin törzsének**, **Kijat nemzetség** tagjaként született. Apja **Jiszügej-baaturt Mongol kán** volt. A Mongolok ekkor jelentéktelen törzsnek számítottak a szintén Mongol nyelvcsaládhoz tartozó nagyobb múltú **Tatárok**, a hatalmas **Kereitek**-hez képest, akinek kánja **Tooril kán** volt ekkor a sztyeppe legtekintélyesebb uralkodója.

Kulturálisan fejlettebbek pedig a **Najmanok**, **Merkitek**, **Orjátok**, **Burjátok** voltak.

Amikor **Temüdzsin** 9 éves lett, apjával elment feleséget választani az **Olkonuutokhoz**. Útközben találkoztak **Dej-szecsennel**, akinek lányát **Börtét**, eljegyezték **Temüdzsinnel**. Hazafelé menet **Tatárokkal** találkoztak, akik megvendégelték, de közben meg is mérgezték apját, amibe néhány nap múlva meghalt.

Anyja Höelün támasz és hatalmon nélkül maradt, de neki kellett még eltartania Jiszügel másik anyától származó két fiát is. Ekkor, egy ellopott hal okozta vita miatt **Temüdzsin** és öccse **Kaszar** megölte féltestvérét **Bektert**.

Temüdzsin a Tajcsiut nemzetségű, új Mongol kán számára fenyegetést jelentett, ezért az igyekezett őt eltenni láb alól.

Temüdzsin ugyanis apja örökségét át óhajtotta venni. Így miután elvette **Börtét**, a hozományát egy cobolyködmönt felhasználva, apja régi szövetségeseihez **Tooril kánhoz** ment, (aki apjának a fogadott testvére volt) akit ezért fogadott atyjának tekintett. (Ő a **Kereitek** kánja volt, aki népével együtt már ekkor Keresztényi hitre tért.) Amikor tőle hazafelé tartott a **Merkitek** a régi sérelem (apja tőlük rabolta feleségét Höelünt) **Temüdzsinre** támadtak és elrabolták feleségét. **Temüdzsinnek** alig sikerült elmenekülnie.

Temüdzsin ekkor a **Dzsazsirat** nembeli **Dzsamuka**-hoz fordult segítségül, akivel vérszerződést kötött. (Ez ekkoriban is divat volt, ahogy a **Honfoglaló Magyarok** is ezt tették korábban.) Vele együtt sikerült legyőzni a **Merkiteket**, valamint visszaszereznie feleségét **Börtét**, aki hamarosan fiút szült. **Temüdzsin** elismerte **Dzsocsit** fiának, mondván már terhes volt Börte, amikor fogságba esett. Fia származása azonban kétséges volt.

A **Mongolok 1187-ben** (**Dzsamuka** ellenében) megválasztották kánjuknak **Temüdzsint**, aki felvette a **Dzsingisz kán** nevet. Ezt követően **Dzsingisz kán** és a szintén Mongol **Dzsamuka** között konfliktus támadt egy ménes körüli vita miatt.

Ezt követően **Dzsingisz kán**, szövetkezve a **Kereit Tooril kánnal**, együtt harcolt a **Tatárok** ellen, megmérgezett apját megbosszulandóan. A **Tatárok** feletti győzelemnek a **Kínaiak** is nagyon örültek és győzelmüket követően harcostársa megkapta tőlük a **Tooril Ong kán** megtisztelő nevet.

Dzsamuka ekkor a Mongolok kisebb részével **gürkänná** választotta magát, de **Dzsingisz kán**, **Tooril Ong kánnal** együtt legyőzték őt. (**Dzsingisz kán** ekkor megsérült.)

1202-ben a **Tatárookra** végső vereséget mértek. Összes felnőtt férfit megölték, az asszonyaikat a gyerekekkel együtt szétosztották egymás között a **Mongolok** és a **Kereitek**. Így **Dzsingisz kán** sokadik felesége egy előkelő Tatár lány lett.

Dzsingisz kánnak ezután egyedül kellett legyőznie a **Najmanokat**, mivel a **Kereitek** támogatása elmaradt. Ezért később a **Kereiteket** is legyőzte, majd a **Najmanok** élére álló **Dzsamukát** is. A **Merkiteket 1905-ben** igázta le.

1206-ra így hatalma úgy megerősödött, hogy az **Onon folyó** partján a **Mongolok nagykánjává, kagánná** választották.

Dzsingisz kán kinyilatkoztatta egy Istenben való hitét, de semmilyen felekezethez nem tartozott, megmaradt ősei hite a **Tengrizmus** és **Sámánizmus** mellett, szabad vallásgyakorlást biztosítva a sztyeppe népeinek.

¹⁴⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Dzsingisz_mongol_nagy%C3%A1n

¹⁴⁵ A **Tengrizmus** és **Sámánizmus** (a kettő összetartozott) a sztyepei nomád népek (Hunok, Magyarok, Törökök, Mongolok) vallása volt. A **Tengri** az éggel azonosítható főisten. Türk nyelvben Tengri szó „Ég” jelentésű.

Hitük szerint a **Tengri** hozta létre a világot. Még 12 Istenség van: **Tél, Nyár, Eső, Szél, Fa, Ember, Ló, Víz, Nap, Éjszaka, Halál, Föld**. A legnagyobb azonban a 13. Istenük az Ég ura, a **Tengri**, aki az **Életet** jelenti.

A Türk uralkodókat a Kagánokat a **Tengri** teremti. A **Tengrizmusra** jellemző a **Szent királyság**.

Hitvilágukhoz hozzá tartozik az is, hogy a Kagán a nép jólétének letéteményese, akinek, ha lejár az ideje, rituálisan meggyilkolják. (Általában megfojtják. Lásd a **Magyar Álmos király** rituális megfojtását.)

A szakrális uralkodó mellett, a hatalmat ténylegesen gyakorló uralkodót is szokás választaniuk, ez a szakrális kettős királyság.

¹⁴⁶ A **Sámánizmus** nem klasszikus vallás, (így írott dogmája sincs) hanem hiedelmekhez kapcsolódó rituális tevékenység, melyeket kötődnek a Tengrizmusban leírt istenekhez. Itt is igyekeznek megtalálni a szélsőségek között.

Sok szóban továbbadott, őstörténet is kötődik hozzá. A sámánok azok, akik ezt és a hozzá kötődő rituális szokásokat, hiedelmeket egymásnak átadják. (Még **10 millió Sámánista** hívó él Mongóliában, Koreában, Szibériában.)

A Sámánoknak (a **Magyar** nyelvben a **Táltosok**) szerepe van nagyon sok mindenben: a jó időjárásban, az egészségben, betegségben, gyereknemzésben, termékenységben, bőséges termésben stb.

A **Sámán** közismerten dobos és egyéb érdekes tárgyat, (néha kábító növényeket, gombákat, italokat is) használ a rituáléhoz, melytől révületbe esik és ilyenkor távoli világba tesz utazást, az égiekkel kerül kapcsolatba a hitük szerint.

Dzsingisz kán igyekezett átültette a civil lakosságra is a hagyományos nomád hadrend szervezési rendjét.

10-es csoport volt a szakasz, az **Arban**, melynek kiállításáról a közösségnek kellett gondoskodnia. Az Arban maga választhatta a vezetőjét, de a csapat minden tagja kollektíven felelős volt minden tagjának tetteiért.

10 Arban alkotott egy századot, **Dzsagunt**, akinek vezetőjét a 10 Arbat vezető választotta ki.

10 Dzsagunt alkotott egy ezredet, **Mingant**, melyből

10 alkotott egy hadtestet, **Tument**. Mely tehát 10 000 harcost jelentett. Ekkora hadtestekre már komoly hadifelderítőket bízott.

A **HORDA** három **Tumenből** állt, tehát **30 000 lovas harcost** jelentett.

A tízes számrendszerrel így létrehozott, könnyű lovas íjászok, „hordák” alkották a hadserege gerincét.

A kiváló lovaglós képességű katonák, **íjait 300 méternél** nagyobb hatótávolságú különböző nyílveszők, közte nehézfű, páncéltörő nyílveszők kilövésére voltak képesek.

Páncéltájként bőrből készült, nyersselyemmel bélelt felöltőjük védte őket a nyílveszőktől. Emellett bőrpajzsuk is volt, handzsár (ível kard, szablya) mellett, és még felkarjukra szíjazott török is volt.

A lovasok fel voltak mindenféle eszközzel szerelve a saját maguk ellátására. (Tű, cérna, váltásruha, halászsineg, horog, kulacsok stb., vízhatlan táskában.) Így minden lovas önálló volt és ezért e lovassereget hihetetlen mozgékony-ság jellemezte.

1219 őszén a Dzsingisz kán ötezer katona élén, 966 kilométer tett meg a **Horeni hadjárata** idején.

Lovasfutár szolgálat gondoskodott a **Dnyepertől a Sárga tengerig** terjedő birodalom hírhálózatának működéséről. **40 kilométerenként** volt egy-egy futárállomás, ahol átlagosan 25 pihent lovat tartottak. Az érkező lovas nyergén apró harangocskák jelezték, így mire beért a futár, már várta a felnyergelt ló. Becslés alapján kb. **tízezer állomás 250 000 lóval** állt rendelkezésre. Így **1 hónapon belül** a legtávolabbi pontról is megkapták a hírt.

A császár testőrség külön, elit alakulat volt. Tagjai a „**kesik**” szerepe nem csak a kán védelme volt, hanem adott esetben ez a legütőképesebb válogatott csapatként, a csatákban gyakran stratégiaiul a legfontosabb szerepet játszottak.

Vörös szegélyű fekete zubbonyt viseltek és **éjfélete lovakat** használtak.

Ismereteink szerint **Dzsingisz kán** testőrségének tagjai is **póloztak**, ahogy a Nagy kánnak is a kedvelt sportja volt a pólo. Több kép is valószínűsíti, egy rajz ábrázolás ezt állító feliratát.¹⁴⁷

¹⁴⁵ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tengrizmus>

¹⁴⁶ <https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1m%C3%A1nizmus>

¹⁴⁷ <http://www.genghiskhanpolo.com/polo-renaissance/>

¹⁴⁸ Ming kori (1368-1662) kínai kép pólójelenete, mely feltehetően Dzsingisz kán póló játékát ábrázolja

149

Játékos azonos Dzsingisz rajzzal; a ló dekoráció igencsak hasonlatos egy Dzsingisz Kánt ábrázoló képpel

Nagyon szép képi ábrázolás is fennmaradt a Mongolok (és Tatárok) pólójátékáról.

150

Tatárok pólójátéka Kano Shosu (Japán 1551-1160)

¹⁴⁸ <https://www.savacoolandsons.com/item-22506.html?title=Framed+Print+Of+%22Polo+Players%22+By+Li+Ling+Chinese+Ming+Dynasty+1368-1644>

¹⁴⁹ <http://emp.byui.edu/DavisR/201/GenghisKhan.htm>

¹⁵⁰ <http://global.canon/en/tsuzuri/works/35.html>

151

Tatárok pólójátéka (Kano Soshō 1601, Japan, Momoyama időszak /1573-1615/)

Nagykánvá váló megválasztásakor (1206) már olyan erős volt **Dzsingisz kán**, hogy **Észak-Kínai** terület ellen fordulhatott, ahol először kellett megbirkózni a nomádok számára furcsa első erődítményekkel. Kínai hadifogoly mérnökök segítségével sikeres módszert dolgozott ki, ostromgépeket építettek.

Elsőként a **Hszi Hszia (Xi Xia)** államot hódította meg, majd a Dzsürsik és a Tangutok ellen harcolt.

1213-ra már a **Kínai nagy falig** jutott, amit lovas hadseregével egyszerűen megkerült, majd feldúlták Észak-Kínát és **1215-ben** a fővárost **Jancsinget** is.

Ezt követően a **Kara-Kitaj Birodalom** leigázását vette célba.

1218-ra a Mongol Birodalom elérte nyugaton a **Perzsa-öblöt** és az **Arab tengert** délen.

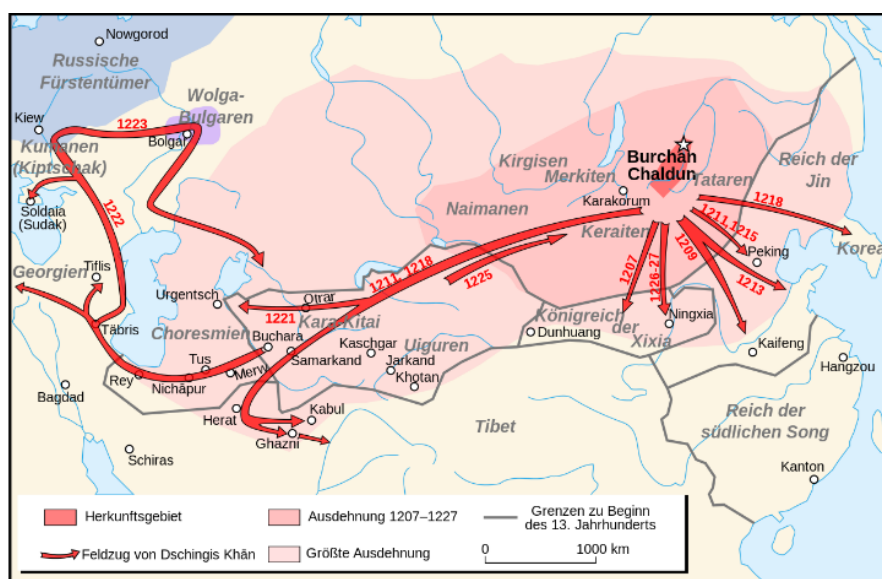
1223-ban a **Kalka folyónál** nagy győzelmet arattak az **Orosz fejedelem** felett is.

(**IV. Béla Magyar király 1235-ben** kapott csak információt **Juliános baráttól** a vad **Mongolok Volga vidéki portyáiról**, de ekkor még messzinek tűnt a Mongol fenyegetés, azonban **1240-re** már **Kijev** is elesett.)

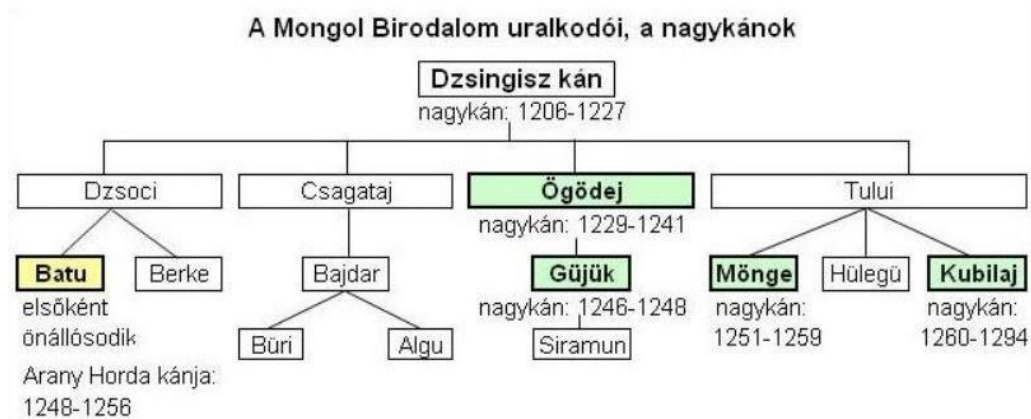
E hadjáratai közben **Nyugat-Hszia** a **Kínai Csin**-nel szövetségre lépett, ezért ellenük óriási hadsereget gyűjtött össze **Dzsingisz kán**. Amikor csapatai, **1227 nyarán** már a fővárosukat ostromolták, **Dzsingisz kán meghalt**.

(Állítólag testét visszavitték **Mongóliába** és a mai **Henti** hegységben temették el, melyet maga jelölt ki sírhelyének. A temetést végző katonák mindenkit megöltek, aki arra járt, hogy ne lehessen tudni hova temették el.)

Örökösének **Ögödej** nevű fiát jelölte ki, de **1227-ben** halálos ágyán **Toluj** nevű fiának adta át terveit, mely szerint a **Csin dinasztiát** meg kell semmisíteni. Dzsingisz kán utódai tovább folytatták a hódítást.

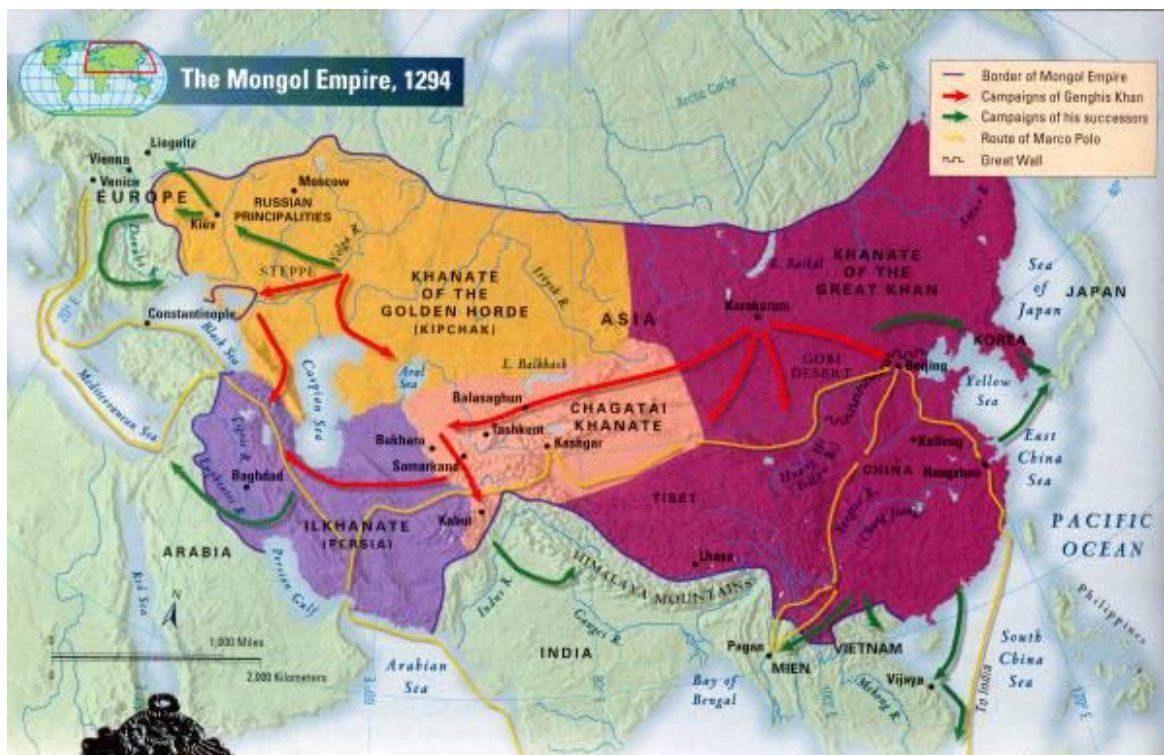
¹⁵¹ <http://sites.asiasociety.org/arts/asiangames/power.html>

Örökösei elfoglalták **Kínát** és **Európa** felé is nyomultak. Így jutottak el egészen a **Magyar Királysáig (1241-1942)**, melyet végig pusztítottak. E pusztításuknak **Ögödej kán** halála vetett véget. Mert trónöröklés miatt **Batu kán** (*Dzsingisz kán unokája*) kivonult e területről és végül megalakította saját államát, az **Aranyhordát**. Ezáltal az eddig egységesen uralt Eurázsiai sztyeppe megint szétvált a Hunoknál már látott módon.

Dzsingisz kán egy emberöltő alatt még **Nagy Sándor birodalmánál** is jóval nagyobb, az addig valaha létezett legnagyobb méretű birodalmat hozott létre. Utódlásban is sikeresebb volt, sőt utódainak még sikerült a birodalmat tovább növelniük.

¹⁵²**Dzsingisz kán** (*sok felesége és ágyasai révén*) igen sok örököst hagyott maga után. Genetikai elemzések alapján a **Mongolok 8%-a** és a világ népességének 0, 05%-a **16 millió férfi** ma az ő utóda.

Az addigi haditaktikát fejetetejére állítva, **télen**, a befagyott folyókon, szabadon átgázolva támadtak Európa felé gyorsan mozgó **lovas csapatokkal**. Otthoni takarmány készleteit ezzel is kímélve, ilyenkor fosztogatták a leigázott országok készleteit.

Lovas hadseregük egyszerűen megkerülte, kiiktatta és így teljesen értelmetlenné tette a sok évezred alatt óriási emberáldozattal létrehozott **Kínai Nagy Falat**. Ezt követően pedig előzőnlötték a **Kínai Birodalmat**.

Egyér telműen megállapítható, a **Mongolok sikerének kulcsa a hatalmas, gyorsan mozgó lovas hadseregük volt**.

¹⁵² <https://www.ranker.com/list/private-life-of-genghis-khan/melissa-sartore>

MONGOL-PERZSA IKLÁDOK BIRODALMA (1256-1353) *

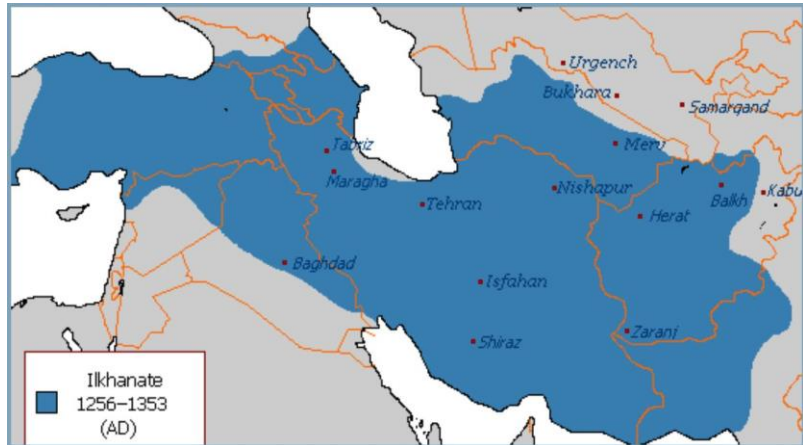
¹⁵³ A Mongol uralom alatt is az uralkodók a póló sport támogatói voltak.

Miután a **XII. századra** a **Mongol Birodalom** is részekre szakadt, melyek egymással kezdtek versenyezni, a délnyugati szakadár állam az **Iklánok Birodalmát** alakította ki, mely idővel **Mongol-Perzsa** állammá alakult, és visszatért az Iszlám dominancia is.

(Lásd mellékelt térkép, mely Isfaham város elhelyezkedését is mutatja.)

A **XII-XIV. század** fordulójára már **Perzsia** gazdasága is helyreállt és újból virágzásnak indult.

Azonban **1335-ben** polgárháború tört ki és a helyzetet tovább rontotta a **pestis járvány**, mely a lakosság **30%-val** végzett, ezért könnyű prédájává vált Temur hódításának.

MONGOL-PERZSA-TÖRÖK TIMURIDÁK (1405-1507)

¹⁵⁴ **Timurlane** (1336, uralkodása 1370-1405) **Csagatáj** anyanyelvén **Temur „vasat”** jelent, **lame** pedig **„sánta”**, ez utóbbit két nyílvesző okozta sérülése miatt kapta, mely a jobb lábát és a jobb kezét sértette, utóbbi miatt két ujját is elvesztette. Mindez nem gátolta, hogy hódításait véghez vigye.)

Egy viszonylag jelentéktelen család tagjaként született és hatalmát csak folytonos harcokban tudta kivívni. **Dzsingisz Kán örökségét** vállalta, ennek jogán igyekezett visszafoglalni a **Mongolok** korábbi területeit, melyhez óriási kegyetlenségektől sem riadt vissza.

A fellázadt **Isfaham** esetében lemészárolta a lakosait, **100-200 000** embert. A szemtanúk 28 levágott fejből álló nagy tornyot láthattak.

¹⁵⁵ Timurlane retteget volt kegyetlenségeiről. Egyszer állítólag megparancsolta lovasságának, hogy legyőzött fogjaik fejével játszanak pólót.

Ugyanakkor Temur a birodalmában biztonságot teremtett és ezért a kereskedelem fellendült.

Az **Arany Horda kánját Tokhtamysh-t** megsegítette a **Moszkvai fejedelem** ellenében, de amikor az ellene támadt a **Kondurcha** folyónál zajló csatában megverte.

Timur 100 000 fős lovas csapata képes volt **700 mérföldet** megtenni a sztyeppén északi irányba, majd **1000 mérföldet** nyugatra (*1 mérföld 1,61km.*) így érték el a Kurducha folyót és nyerték meg a csatát.

¹⁵³ Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

¹⁵⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Timur>

¹⁵⁵ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

Az **Arany Hordát** legyőzve, döntő vereséget mért az **Oszmánokra**, a **Mamlúkokra**, és betört **Indiába** is elfoglalva **Delhit**. (Lásd miniatűr)

Temur **Samarkandot** jelölte ki fővárosnak.

Perzsiában és **Mezopotániában** is megszilárdította a hatalmát.

Timur több **Perzsát** is bevont az államirányításba, akiknek a művészeti életbe is jelentős szerepük volt.

Dzsingisz kánhoz való tartozását egyik leszármazottjával (az utolsó **Chatagai kán lányával**) **Saray Mulk Khanum-mal** (1343-1405) való házasságával erősítette meg. Neki az első férje Amir Husay Balkh volt, de amikor Temur legyőzte őt a háremét is megszerezte, vele feleségeit.

Saray gyönyörű volt és öt évvel fiatalabb volt **Timurnál**, akinek „kedvenc” felesége lett, bizalmasa tanácsadója és Börtéhez hasonlóan „**Nagy császárnő**” címet is megkapta.

1404 őszén **Temur Kína ellen indult**, de a **Szir-Darja** mellett megbetegedett és **1405 februárjában meghalt**.

Bebarzsamozott testét ébenfa koporsóban hazavitték és eltemették **Szamarkandban** a **Gur-i Emir** néven ismert mauzóleumban.

1941 június 19-én Szovjet tudósok **exhumálták Temur** Szamarkandi sírját. A következő üzenet volt ráírva: „Amikor felemelkedek a halálból a világ remegni fog”.

Állítólag egy levél is volt a sírban:

„**Akik kinyitják a síromat szörnyűbb támadót szabadítanak magukra, mint én**”.

Három napra **Adolf Hitler** megindította a **Barbarossa hadműveletet**.

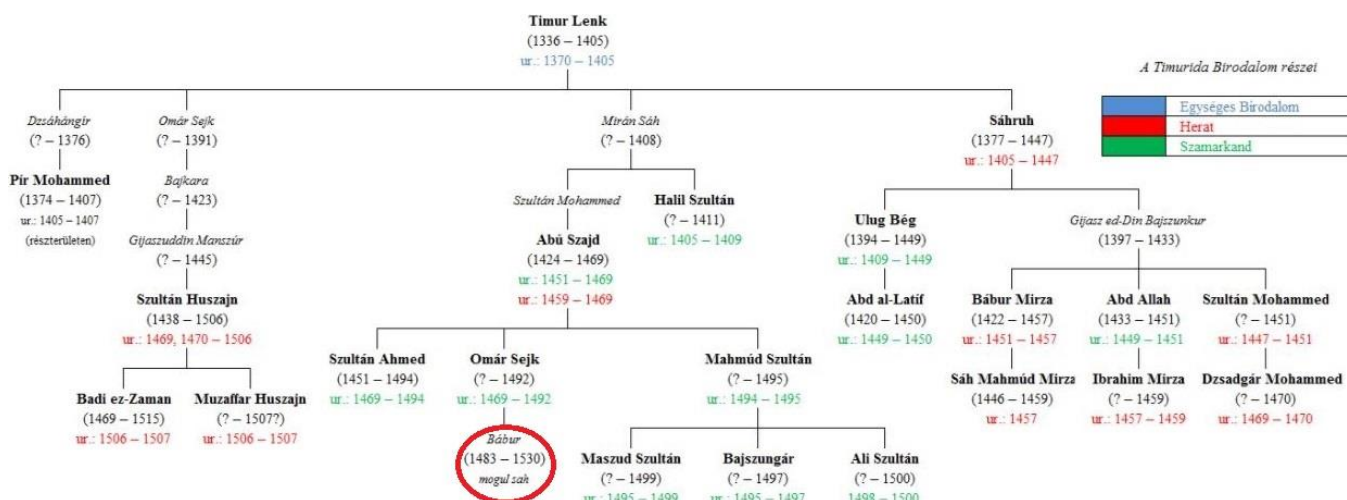
Temurt még a Sztálingrádi csata győzelmet megelőzően, teljes Iszlám rituáléval temette vissza Sztálin.

Temur halálát megelőzően felosztotta birodalmát két fia és unokái között, általános örökösének kedvenc unokáját **Pír Muhammadot** jelölte. Az ő **1406-os** halálát követően Temur **Sáh-Ruh** fiának még sikerült egyesíteni a birodalmat, de csak átmenetileg.

Ezt követően évszázadik tartó káosz következett be a birodalomban, mely Perzsiát is jellemezte, legtöbb kormányzó függetlenné nyilvánította a területét.

1502-ben végül **I. Iszmáil sah** (uralkodása 1501-1524) **Azeri-Kurd** gyökerekkel rendelkező **Szafavidok** vezetője, **Perzsia** uralkodójává nyilvánította magát.

Temur (1336, uralkodása 1370-1405) kései utóda **Bábur** (1483-1530) **Kabulban** ragadta magához a hatalmat, majd elfoglalta **Delhit** és ezzel megvetette a **Mogul Birodalom** alapjait.

(AZERI-KURD) PERZSA PÓLÓ * POLO

SZAFAVIDÁK (1502-1722/36)

Azeri-Kurd gyökerekkel rendelkező, de a **Perzsa** hagyományokat átvevő Siíta dinasztia (ekkor terjedt el teljes mértékben e Siíta vallás a Perzsa területeken) a **Szafavidok** (Tebriz központtal) uralkodhattak Temur utódait követően.

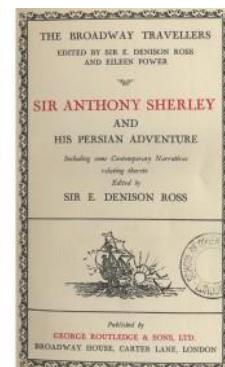
I. Iszmáil sah (1487, uralkodása 1501-1524) a **Szafavida-dinasztia** alapítója, **Azerbajdzsáni** területen kiáltotta ki birodalmát és idővel kiszorította Timur utódait.

1502-ben már **Perzsia** ura lett, kiterjesztve hatalmát **Afganisztánra**, **Mezopotániára** és **Kelet-Anatóliára** is. (Utóbbi két tartományt az Oszmán-Törökök hamar elszakították és I. Iszmáil sah utódainak is kemény harcot kellett folytatniuk az **Oszmán Birodalommal**. Sőt megjelentek a nyugati hóditók is, elsőként a **Portugálok**.)

¹⁵⁶A **Mongolokat** követően **Perzsiában** uralkodó **Szafavida-dinasztia** **póló életéről** egy **Angol** utazó **Sir Anthony Shirley** számolt be, aki 1590-1602 között volt **Isfahanban**. (Tehát már **Abbasz shah** idején.)

¹⁵⁷Távozását követően érkezett ide **John Cartwright**, (aki bejárta még **Babilon**, **Ninive**, **Persepolis**, **Susa** városokat is) a következőket írta:

Abbasz reggeli szokása volt, hogy meglátogatja istállóit és katonáit. Délután háromkor belép a **Maydanba**, ahol magas állványokon a sokaság üldögél, hogy lássa az udvaroncok harci bemutatóját. Akik futó, ugrató lovak hátáról ijaznak és „**Lóhátról teniszt játszanak**” (pólójáték). Ezen a helyen többször is lehet ezt látni az év folyamán, tűzijátékokkal, fogadásokkal, zenészekkel növelve a látványosságot.

¹⁵⁸A „**lóhátról való tenisz**” leírását érthetővé teszi egy korábbi **Bizánci információ**.

Johannes Cinnamus ír le egy érdekes Bizánci póló játékot **1190-ben**: A két csapat alma nagyságú bőrlabdával játszik. Az ütőjük vége kör alakban végződik, melyben húrszerű háló van. (Hasonló Játékot játszottak Japánban is. Ez megfelel a mai polocrosse játéknak.)

¹⁵⁶ Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

¹⁵⁷ <http://www.carolinemawer.com/europeans-on-the-maydan-as-military-sports-centre/>

¹⁵⁸ Horace A. Laffaye The Evolution of Polo

I. ABBÁSZ SHAH * (1571, TRÓNON 1588-1629)

I. Abbász shah (1571, trónon 1588-1629) a vak **Muhammad szultán** (1531, trónon 1577-1588, meghalt 1596) egyik Grúz feleségének gyerekeként, **Herátban** látta meg a napvilágot **1571-ben**.

A belharcok miatt igen korán **10 évesen Horászán** urának kiáltották ki.

1588-ban megbuktatta és bebörtönözte apját, majd megkoronázták. Abú Tálíb öccsét szintén megvakította és bezáratta. *(Hasonló sorsa volt a sok feleségétől származó népes számú fiának is, akiket vagy megöletett, vagy megvakított. A leányainak jobb sors jutott, politikai szövetség érdekében kiháziasította őket.)*

Újjá szervezte a hadseregét, a korábban sokszor veszélyt jelentő Kizikbas törzsi harcosok helyet, jól szervezett és képzett, állandó zsoldos hadsereget hozott létre. *(Az Angol Robert Shirley, Sir Anthony Shirley öccse is segédkezett neki.)*

A közigazgatás területén is sokat újított. Az addig a kormányzókat gazdagító állami földeket kincstári birtokká szervezve, jelentős kincstári jövedelemre téve szert.

1598-ban indult sikeres hadjárata az **Üzbégek** ellen, jelentős területszerzéssel járva.

1609-ben a Magyarországgal háborúzó **Oszmán Birodalom** ellen fordult és visszaszerezte **Tebrizt**. Majd később Mezopotániát is megszerezte, rövid időre.

Ezt követően a **Portugálokat** is kiszorította, **Bahreinből**, majd **Hormuzból** Angol segítséggel. *(Robert Shirley lett az első Angol Perzsiai nagykövet.)*

1590-től kezdte építtetni fővárosát **Isfahánban**, majd 1598-ban áttette hivatalosan is áttette oda.

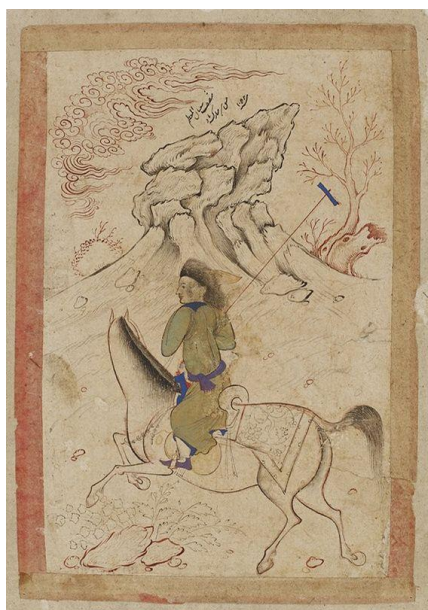
I. Abbász diplomáciai kapcsolatokat ápolt a **Mogul Birodalommal**, a **Krími tatárokkal**, a **Cári udvarral**, **Kínával** és még **Délkelet-Ázsiával** is.

Uralkodása alatt megerősödött Perzsia és utódai mintegy száz évig meg tudták őrizni a birodalom egységét.

A **Szafavidák** művészetpártoló magatartása közismert volt. Amikor az **Üzbég** területeket meghódították, Iszmáil az udvarába vitte **Behzádot**, korának híres és elismert festőjét, hogy a **tebrizi** hagyományokat ötvözze a **heráti iskola** tudásával. Az így készült miniaturák kifinomult stílusról árulkodnak.

Ekkor készült művek a Fidrauszi **Sáhnámé** és Dzsámí Haft **Aurang**. A királyi könyvtárban álló **Sáhnámé** 250 művészi illusztrációt tartalmazott.

Nagy Abbász shah idején a történelmi tárgyú illusztrációkat már erősen idealizált **emberalakos** ábrázolás váltotta fel, amelyen szerelmes ifjakat, ölelkező párokat is megjelenítettek. A **Kásánból** származó **Aga Riza** 1600 körül már kifinomult leányalakok ábrázolásával tűnt ki.

Király és a próféta pólójáték közben; Póló játékos Szafavidák idején;

Dervis és a shah

¹⁵⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Safavid_dynasty

¹⁶⁰ <https://hu.pinterest.com/pin/400257485612944436/>

¹⁶¹ <https://hu.pinterest.com/pin/400257485612474586/>

ISFAHAM PÓLÓ TÉR*

¹⁶²**I. Abbász Shah (1571, trónon 1588-1629)** Szafavida uralkodó **1598-ban a fővárost Iszfahamba** helyezte és a Muszlim világ legjobb mesterembereit hívta az új főváros szépítéséhez. A Száfánidák korának építészete legmarkánsabban **Iszfahánban** figyelhető meg.

A **póló** vitathatatlanul leglátványosabb tiszteletét mutatja az **Isfahani királyi póló tér** körül fekvő császári város.

A sah eleve azt akarta, hogy ez legyen a **Világ legszebb póló pályája**, mely a póló sport központjává váljon.

Ezért az **1500-as évek** végén, a Perzsa fennsíkon **1500 m magasságban** egy világvárost tervezett meg. **Egymillió ember** lakta a több, mint 160 mecsettel, 40 medreszével, 1800 karavánszerájjal, 270 közfürdővel, kertekkel, parkokkal ellátott várost.

Központi tengelye a **Csehár Bág**, a négy kilométeres sugárút. Az iszlám világban is egyedülálló **Nagy Bazár**, mely harminc négyzetkilométeren terült el és építészetiileg a központi nagy póló tér, az **560m** hosszú és **160m** széles **Majdán Sáh** (más néven **Nasqsh-e Jahân**) bevezetőjéül szolgált.

E hatalmas (560x160m) tér legnagyobb volt a Tien An Men tér megépítéséig. Mindkét végén **kőoszlopok** adják a pólópálya **7,3m széles kapuit**. (Ennyi a pólókapuk hivatalos szélessége ma is.)

A déli oldalon van a **Masjed-e Shah**, amelynek mozaik kupolája és minaretje a világ egyik legszebb mecsetjévé teszi. Az északi oldal mellett van a **Qaysariya kapu**, mely a Királyi bazárhoz vezet. A pólópálya a közélet középpontjában volt ezért.

A pályán folyó közelharc közepén épült a sah hatemeletes palotája, **Âli-quâpu**.

A palota központi részeként építészeti tornyos királyi nézőtermet terveztek, melynek tetejét 18 keses oszlop tartja. A téren rendszeresen lovaspóló játékokat zajlottak.

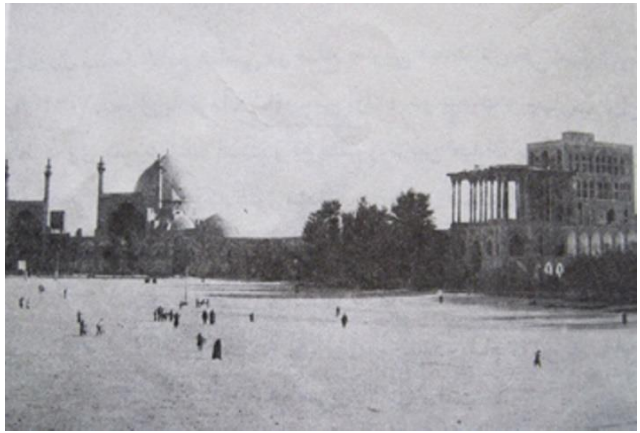
Az Isfahani póló tér az antik műalkotásoknak leggyakoribb témája.

Az Iszfahán bazárban még manapság is kaphatóak a régi póló jelenetek másolatai, emléktárgyként.

Isfahan főterén korábban rendszeresen tartottak póló mérkőzéseket; Sőt háremhölgyek pólója is zajlott

¹⁶² <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szafavid%C3%A1k>

Jól látható a két kőből készült póló kapu; Még 100 évvel ezelőtti is pólózásra alkalmas volt a tér

Isfahan város főtere ma a régi szép épületekkel körülvett, fákkal, szökőkutakkal betelepített, így pólózásra alkalmatlan park. A pólópályák helyét medencék és kertek vették át.

Ügyes szeműek még észrevehetik legelől a kőből lévő póló kapukat.

Így csak egy kis gyepes helyen rendezhettek nemrég egy bemutató póló mérkőzést.

INDIAI PÓLÓ * पोलो

MAMLÚK-DINASZTIA (1206-1290)

A **Moghulok** egész Indiai feletti uralmát a **Mamlúk dinasztia** alapozta meg.

India nyugati része régóta a **Perzsia** és (a gyakran szintén Perzsiához tartozó) **Afganisztán** felől érkező hódítók látókörében volt. (Lásd a *Perzsák*, Nagy Sándor, majd korábbi Muszlim hódítók.)

¹⁶³A Lahorei bazár mellett található **Qutab ud-din Aibak** szultán (*Turkesztán 1150, trónon 1206-1210*) emlékműve, aki egy pólómérkőzésen vesztette életét, amikor pónija elbukott. (1210)

QUTB UD-DÍN AIBAK SZULTÁN* (TURKESZTÁN 1150, TRÓNON 1206-1210)

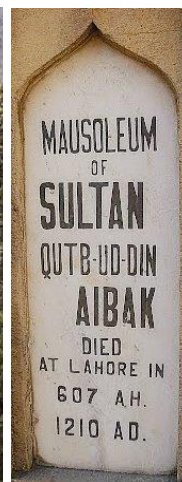
¹⁶⁴**Qutb ud-Dín Aibak** (*Turkesztán 1150, trónon 1206-1210*) **Lahore és Punjab szultánja** a **Delhi Szultanátus** alapítója, a **Kipcsak (Türk) törzsből** származott, a mamlúk dinasztia tagja volt. Gyerekkorában elfogták és eladták (*mamlúk*) katonának. (Ahogy honfitársa **az-Záhir Bajbarsz** is, aki 4. Egyiptomi mamlúk szultán lett.)

Aibak-ot **Nishapur qazi** parancsnok vette meg és saját fiaként nevelte őt.

Íjászatot, lovaglást tanult. Amikor mestere meghalt, Nishapur fia eladta újra kereskedőknek. **Kutb ud-Dín** vásárolta meg. (E nevét tehát új gazdájától kapta.)

¹⁶⁵**Muhammed Ghori szultánnak** egyetlen fiú gyereke sem volt, csak egy lánya, ezért örömmel vásárolt Török mamlúk szolgákat és oktatta is őket. Így vásárolta meg **Kutb ud-Dín**-től, és mivel egyik kis ujjja törött volt ezért kapta hozzá az **Aibak** nevet. Látva képességét s hűségét, Ghori megtette **lovászmesterének**. Így részt vehetett **Gujarat, Peshawar, Lahore és Delhi** elfoglalásában. A **Rajputok** elleni győzelmével pedig megalapozta a Muzulmán dominanciát **Indiában**.

Muhammed Ghori szultán halálát követően Birodalma darabokra hullott, **Qutb ud-Dín Aibak** kihasználva egy részt, **Delhi szultánjává** kiáltotta ki magát. (Itt egy csodálatos minaretet építtetett.)

Qutb ud-Dín Aibak Delhi szultánjaként csak négy évet uralkodhatott, mert **1210-ben** meghalt egy véletlen balesetben, amikor lova elbukott és a nyereg alá szorulva halálos sérült szenvedett.

Előtte **Qutb ud-Dín Aibak** még feleségül vette (*Ghazni uralkodója*) **Ghanza Taj al-din Yildiz** lányát, aki három lányt szült neki.

Nasir-ud-Dín Qabacha vette feleségül Aibak legidősebb lányát. Amikor ő meghalt elvette a legkisebb lányát.

A második lányát **Qutb Begum**-ot **Shams-ud-din Iltutmish** vette el. Később ő lett Aibak egyik utóda a Delhi Szultánság élén és ő fejezte be **Aibak mauzóleumát**.

A sírját **1241-ben** a Mongolok (*Moghulok*) elpusztították. **1970-ben** egy új sírt építettek ugyanazon a helyen.

¹⁶³ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

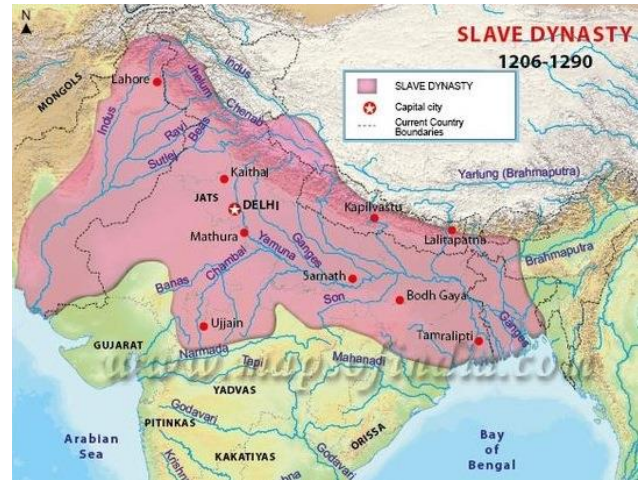
¹⁶⁴ http://www.wikiwand.com/es/Qutb-ud-din_Aibak

¹⁶⁵ <https://anjanadesigns.blogspot.hu/2017/09/qutb-al-din-aibak-slave-becomes-king.html>

Sultans of Slave Dynasty

- 1) Qutub uddin Aibak
- 2) Aram Shah
- 3) Iltutmish Shams ad Din
- 4) Fīruz Shah I
- 5) Radiyya Begum / Razia
- 6) Bahram Shah
- 7) Allauddin Masud Shah
- 8) Mahmud Shah I
- 9) Ghiyasuddin Balban
- 10) Kay Qubadh / Kaiqubadh
- 11) Kayumarth (Infant son: Controlled and quickly deposed by Jalaluddin Khilji).

*Mamlúk (rabszolga ősökkel rendelkező) uralkodók. Birodal-
muk szélén, Afganisztánban már feltűnnek a „Mongolok”*

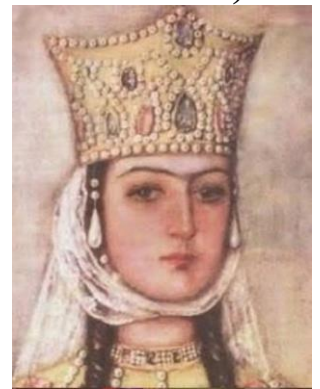

¹⁶⁶**Radiyya Begum** (1205, trónon 1236-1240), a mamlúk szultánok listáján is található, **Iltutmish** lánya, **Aibak** unokája volt. Az **egyetlen nő**, aki **Delhi szultánjaként** uralkodott.

(A korabeli irodalmi művek és a mai filmiparnak ma is kedvelt témája az egyetlen Delhi szultána uralkodó.)

Radiyyanak volt fiú testvére **Nasir ud din Mahmud**, azonban ő **1229-ben** meghalt.

Radiyya az uralkodó család tagjaként kiváltságosként nőtt fel és közel egyforma rangja volt a háremben belül anyjával, aki annak vezetője (*valide*) volt. Ettől jóval alacsonyabb rangú volt két rabszolgalánytól származó fiú féltestvére. (*Rukn ud din Firuz és Muiz ud din Bahram.*)

Ötéves volt Radiyya, amikor meghalt nagyapja **Aibak**. Radiyya apja **Iltutmish** kedvence volt és ezért gyerekként ott volt körülötte, miközben ő az államügyeket intézte.

Képzett volt az államügyek intézésére, mint a hercegnők, hogy férjük távollétében helyettesíthessék őket, ahogy anyja is ezt tette.

Apja **Iltutmish**, Mahmud fia halálát követően úgy érezte, hogy távollétében csak **Radiyya** tudja a régens feladatát ellátni. **1230-ben**, (amikor apja **Gwalior** ellen indult) jól látta el feladatát a szultán megbízható minisztereinek segítségével, ezért **apja őt tette meg örökösének**.

Ennek ellenére **Iltutmish 1236 április 30-i halálát** követően fiát **Rukn ud din Firuz** helyezték a trónra, aki anyjával, Shah Turkannal együtt kormányzott, de a **1236 november 9-én** a népharag leváltotta és a nemesség **Radiyyat** ültette a trónra.

Radiyya hatékony és igazságos uralkodó volt. Híres volt **Malik Ikhtiar ud din Altunia** Bathinda kormányzójával, gyerekkori barátjával való szerelmi kapcsolata.

Amikor **Altunia** Bathindában tartózkodott **Radiyya** romantikus kapcsolatba került **Jamal ud Din Yaqut** Abesszin rabszolgával, ami faji ellentétet is szított. **Altunia** féltékenysége miatt felkelést szított és így a másik fiú örökös **Muiz ud din Bahram** elragadhatta a trónt.

Altunia ekkor **Radiyya** mellé állt, feleségül is vette, felválalva a harcot trónjáért, de **1240 októberében legyőzték és október 13-án megölték mind kettőjüket**.

Ezt követően együtt is temették el őket.

Muiz ud din Bahram csak két évet tudott uralkodni, mert le kellett mondania az uralkodásra való képtelensége miatt. Zűrzavaros időszak következett ezután, melyből a Mongolok igyekeztek hasznot húzni.

1290-ben egy Bengáli Khalji vezető megölte a tizedik, utolsó szultánt.

A Delhi Szultánátus nem maradt gazda nélkül. **Hildzsik** (1290-1320), a **Tuglukok** (1320-1414), a **Szajjidok** (1414-1451) és a **Lódik** (1451-1626) dinasztiája követte egymás, (közben sorozatos Mongol pusztítással járó betörésekkel), hogy aztán átadják a helyüket a Moguloknak az **1626-os Pánipati csatát** követően.

¹⁶⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Razia_Sultana

MOGUL BIRODALOM * (1526-1540, MAJD 1555-1857)

BABUR* (1483, DELHI SZULTÁN 1526-1530)

¹⁶⁷A **Mogul Birodalom** észak-Indiai muszlim birodalom volt **Agra központtal**, amit a Mongol-Türk Bábura Temur Lenk leszármazottja alapított.

Babur (Üzbegisztán 1483, Delhi szultánja 1526-1530) különösen kedvelte a pótlót. (Melyet utódai is előszeretettel folytattak)

Akbar, (Babur unokája 1542, trónon 1556-1605) különösen szerette a pótlót, még fáklafényben is pótlózott. Hatalmas istállókat építtetett pónijainak, Agra közelében, melyek mai is láthatóak.

¹⁶⁸A **Mogul Birodalom** (1526-1540, majd 1555-1857) Észak-Indiai Muszlim birodalom volt, amit a Mongol-Török **Bábura**, Temur leszármazottja alapított.

A **Mogul Birodalom 1857-ig** állt fenn, amikor az utolsó nagymogul **II. Bahádur** formálisan is lemondott. (Előbb azonban már 1739-ben a **Perzsa Nádír sah** elfoglalta Delhit, majd az **Angol hódítók** névlegessé tették a **Mogulok** hatalmát.)

Babur (Üzbegisztán 1483, trónon 1526-1530) hódításának voltak előzményei, mivel nyugatról többször is meghódították India nyugati részét, majd a Mamlúkok szinte egész északi részét, megalakítva a **Delhi Szultánátust**, aminek öt jelentős dinasztiája volt 1206-1555-ig.

Ez időszak alatt hatalmuk megtartása érdekében meg kellett őrizniük a **Rádzsput** fejedelmek hűségét, vagy adott esetben le kellett verniük lázadásait.

Temur Lenk 1398-ban kirabolta és felgyújtotta a fővárost, **Delhit**, de nem csatolta birodalmához, megelégedte csak kifosztani. Halálát követően birodalma széttöredezett és hadurak által uralt területrészek függetlenedtek.

Az **Afgánisztánból** egy új hódító emelkedett ki **Zahír ad-Dín Muhammad Bábura**, aki egyre nagyobb területet igyekezett birtokolni.

1494-ben a **Fergánai-medence** kánjaként, még a helyi uralomért az **Üzbégekkel** kellett megküzdenie, de 10 éves csatározásai vereséggel végződött és Timur fővárosát **Szamarkandot** feladva **Afgánisztánba** vonult.

Kabul központtal alakította ki új birtokát, majd az Indiai **Lodi Afgánok** belső hatalmi harcát kihasználva könnyen behatolt a térségbe. **1505-ben** megverte őket és csapatai **Indiában** rabló hadjáratot indítottak.

Mivel **Bábura** a Mongolok (**Perzsául Mogul**) utódjának tartotta magát innen a **Mogul** név.

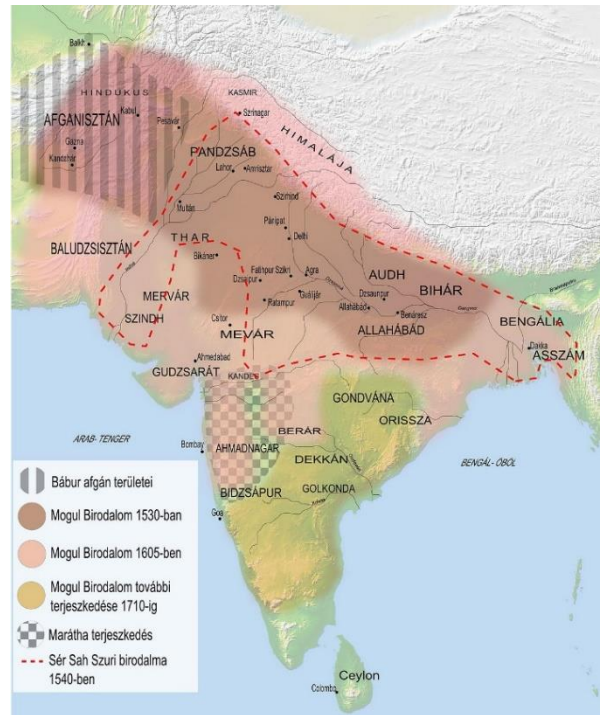
1526-ban Delhi közelében **Pánipatnál** döntő győzelmet aratott és elfoglalta **Delhit**, ezzel a Delhi szultánja rangot is birtokolta.

Még négy évig uralkodhatott. Ez idő alatt **Bábura** a **Rádzsput** hercegeket a kormányzásba vonva új államszerkezetet alakított ki, majd **fiára Humájunra** hagyta a birodalmát.

Humájun-nak (1530-1540, 1555-1556) **15 éves** uralkodási szünetét az okozta, hogy a **Portugálok** is időközben megérkeztek és a Biharban uralkodó Afgán **Sér Sáh Szúri** (1540-1555) hatalmát támogatták, aki e rövid időre elűzte a Mogul uralkodót.

Humájun azonban a szafavida uralkodó **Nagy Tahmásp Sah** segítségével igyekezett visszaszerezni hatalmát. **1544-ben** visszafoglalta **Kandahárt**, 1547-ben **Kabult**, majd **1554-ben Delhit** is, visszaszerezve a birodalmát.

Azonban nem sokáig uralkodhatott **1556-ban** elesett a könyvtára felé vezető lépcsőn és meghalt.

¹⁶⁷ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

¹⁶⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/Mogul_Birodalom

JALAL UD-DIN MUHAMMED AKBAR SZULTÁN* (1542, TRÓNON 1556-1605)

Dzsalaal ad-Dín Mohammed al Akbar (1542, trónon 1556-1605).

Akbar 14 évesen 1556-ban, apja halálát követően lépett a trónra és a Mogul dinasztia legnagyobb személyiségeként tartják nyilván. Meghatározta a XVI. századtól **India** fejlődését.

Humájún hirtelen halálakor azt eltitkolta egy ideig az udvart irányító **Türkmén Bajrán kán**, hogy előkészíttesse **Akbar** hatalomra kerülését. Miután megkoronázták Akbart még ezután is külön hatalmi harcot kellett folytatnia a trónkövetelőként fellépő Sér Sáh Szúri dinasztia ellen. **Bajrán kán** ekkor is segítette Akbart, és régensként tevékenykedve India északi részeit is a birodalomhoz csatolta.

Akbarnak folyamatosan egyensúlyoznia (*háborúznia*) kellett a **Perzsia**, a **Türk** és az **Indiai Rádzsputok** hatalmi törekvései között, végül az **Indiai Rádzsput** fejedelmek segítségével tudta megőrizni hatalmát, velük egyezett ki.

Ez sikeres együttműködés volt, melynek része lett a vallási türelem is a **Muszlinok, Hinduk, Dszainák, Szikhek** között.

Sőt **Zoroasztriánusok**, **Szábeusok** és később a Goai **Jezsuiták** is látogathatták az udvarát. Később pedig egy saját szektát, egyféle vallási csoportosulást hozott létre **Díni Illahi** néven, mely elsősorban a napot, a tüzet dicsőítette, mely **Zoroasztriánus** hatást mutat. *(Lásd Párszik Indiai jelenléte.)*

A jól szervezett államrendszer a gazdaság felvirágzását is eredményezte.

Egy gyönyörű új fővárost is kiépített **Fatehpur Szíkri** néven, de az idővel a víz hiánya miatt elnéptelenedett.

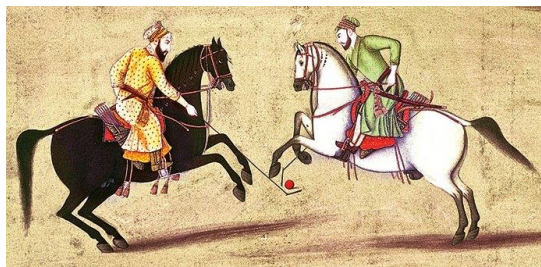

¹⁶⁹ **Jalal ud-din Akbar** (1542, trónon 1556-1605 Babur unokája) is kiváló **pólójátékos** volt, maga is bevezetett néhány pólószabályt.

¹⁷⁰**Akbar** kedvelt póló pályája Ghariváli-ban volt néhány mérföldre Agra-tól, később pedig Nagarchin-ban, mely szintén közel van Agrához. Gyakran ábrázolták őt, ahogy udvaroncaival játszott.

Jalal ud-din Akbar pólózik

Moqhul császár pólója

¹⁶⁹ https://www.google.hu/search?biw=1280&bih=600&tbm=isch&sa=1&ei=h3lrWqXIDIWYkwXDTKzGCA&q=A-in-i-akbari+polo&gs_l=psy-ab.3...7621.8545.0.8797.0.0.0.0.0.0.0.0...0.1c.1.64.psy-ab.0.0.0....0.yEL-pDV7FVo#imgdii=MyyTDZVQtuzCmM:&imgsrc=QhMW63wVFFI9vM:

¹⁷⁰ <https://books.google.hu/books?id=9i-bgOJaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo+and+source=bl&ots=rPdF8-Zyl&sig=igSDnLKYSW2I99vFQUGu7sJmqc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwi4kt-46ffYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

¹⁷¹ <https://hu.pinterest.com/pin/460422761890628414/>

¹⁷² <https://hu.pinterest.com/pin/406801778814180417/>

¹⁷³ http://archive.aramcoworld.com/issue/201304/popup.htm?img=images/polo/photo02_lg.jpg

¹⁷⁴ <https://www.gettyimages.com/detail/illustration/game-of-polo-at-court-in-the-mughal-empire-india-18th-stock-graphic/142453473>

Dzsahángír Núr ad-Dín (1605-1627), Akbar utódja idővel az **ópium** rabja lett, hatalmát felesége gyakorolta.

Siad ad-Dín Dzsahán (1627-1658), Dzsahángír utódja újra hódításba kezdett elfoglalta a **Dakkán államokat**.

Látványos építkezésekbe is kezdett. Tizenegyedik gyermekének születésébe belehalt feleségének síremléket építtette a **Tádzs Mahalt**, majd megépítette a **Vörös erődöt**, mely épületek azóta is a Muszlin építészet és India ékkőnek számít.

Építkezései és sikertelen hadjáratai Temur örökségének visszavételére kimerítették az államkincstárat, ezért lázadások törtek ki. Az utódjai között is vetélkedés zajlott.

Muhir ad-Dín Aurangzeb Alamgír bizonyult legerősebbnek, aki apját haláláig (1666) a **Vörös Erődben** börtönben tartotta, ahonnan ráláthatott a **Tádzs Mahalra**.

Szigorú intézkedéseket vezetett be, melynek része volt a Muszlin vallás erőltetése is. Bevezette újra a nem Muszlinok külön adóját. Ez felkelésekhez vezetett.

Ezt kihasználták a **Perzsák (1738-ben Nádír Perzsa sah rohanta le az országot kifosztva Delhit és elvitte a pávát trónt is)**, majd azok nyomán az **Afgánok** szállták meg az országot 1761-ig, ezért a **Mogul birodalom** részállamokra szakadt. A Briteknek így már könnyű dolguk volt. A **Mogul uralkodók** innentől már csak statisztaszerepet tölthettek be. *(A pólóélet is kihalt udvarukban.)* A **II. Gahádír mogul sah** vezette az **1857-1858-as** Britek elleni felkelés a **Szipojlázadás** elbukott. A győztes Britek leváltották **II. Gahádír-t** és Burmába szállították. Ezzel végleg megszűnt a Mogul uralkodók dinasztiája.

¹⁷⁵Az **Indiai** szubkontinensen a helyi királyok, hercegek folytatták még a **póló** játékot.

(Lásd később Manipuri királyi család pólója.)

A **Hyderabattól** 80 mérföldre északra lévő **Bidarban** mellett fennmaradt pálya 500 yard hosszú és 200 yard széles (**460m x 180m**), kapuoszlopainak magassága 7,5 láb (**2,3m**), átmérője 5 láb és hat inch (**1,8m**), a kaputávolság 13 láb (**4m**, tehát kb. fele olyan széles, mint az Isfahani kaputávolság, miközben a pálya méret hasonló.)

Barid király 1487-1619-ig uralkodott Bidarban. A Mohamendán invázió idején 1323 foglalták el Gilburga város és 1347-ben alapították Bahmanist, mely később Bidar fővárosa lett.

Mogul császár pólója;

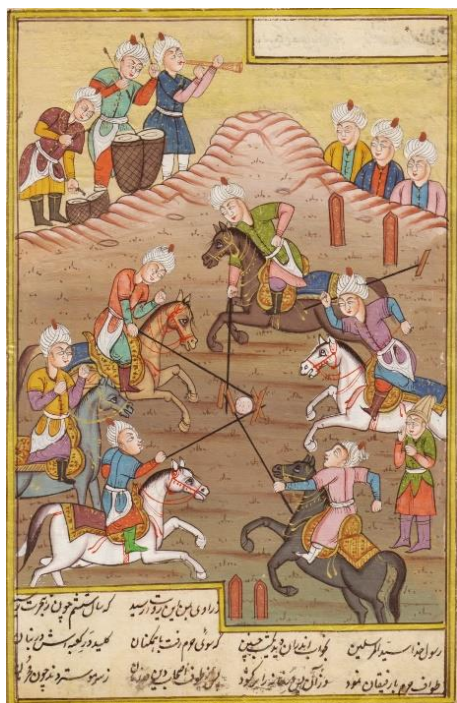

Indiában is előszeretettel ábrázolták a hárem hölgyek pólóját.

¹⁷⁵ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

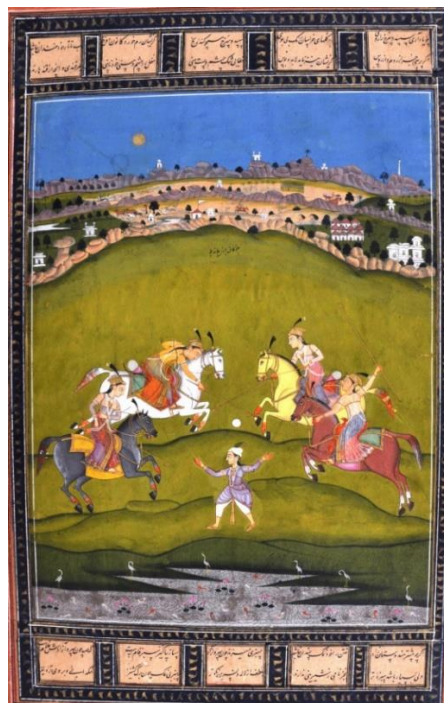
¹⁷⁶ <https://www.ebay.com/itm/Mughal-Emperor-Polo-Sport-Painting-Handmade-Indian-Moghol-Empire-Miniature-Art-/201587405347>

¹⁷⁷ <https://hu.pinterest.com/pin/187743878194568576/>

178

Királyi pólójáték;

179

Háremhölgyek pólója

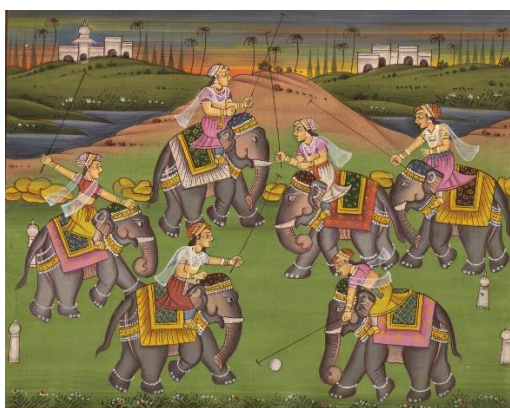

180

181

Háremhölgyek pólójátéka

182

Indiai háremhölgyek elefánt póló játéka;

Teve póló

¹⁷⁸ <https://hu.pinterest.com/pin/431149364299709213/>

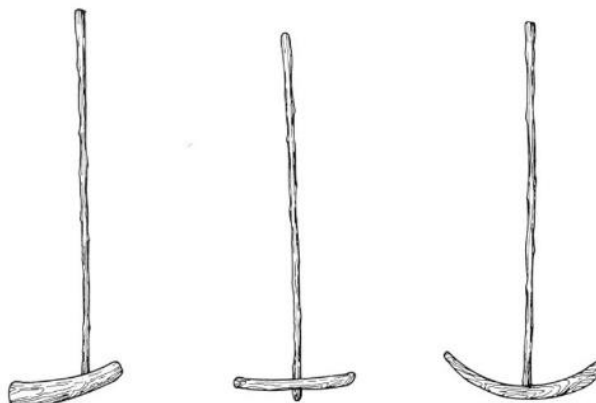
¹⁷⁹ <https://deccanviews.wordpress.com/category/deccan-history/>

¹⁸⁰ <https://hu.pinterest.com/pin/47780446027865641/>

¹⁸¹ <https://hu.pinterest.com/pin/526076800197183141/>

¹⁸² <https://hu.pinterest.com/pin/126593439499314195/>

A régi pólópályák és csapatok különböztek a mai szabályoktól. A pályák hosszabbak, de szűkebbek voltak, a csapatok gyakran sokkal több játékosból álltak. Néha a csapatoknak meg kellett rohanniuk a középre lerakott labdát, máskor a levegőbe dobták és az egyik célpont felé fordultak. Az ütők a mai játékosok számára igen érdekesek. Például Japánban és Bizáncban bőrrel borított labdát használtak

183

Three 16th century Iranian Chogān (Polo) sticks

2000 éven át a póló az Ázsiai uralkodók kedvenc sportja volt. Királyok játszottak királyokkal, ahogy a nemesek és harcosok is e sportot űzték. Nemzeti sport volt **Egyiptomban, Bizáncban, Perzsiában, Kínában, Japánban és Indiában.** Mivel e nagy birodalma idővel összeomlottak, vele együtt a csillogó udvari élet is. Így végül e sport csak távoli falvakban maradt fenn.

Idővel állandósultak a **Perzsa-Török** harcok, később megjelentek a nyugati hódítók is. (**Hollandok, Britek.**) Majd jött az **Orosz Birodalom** is. A **Perzsa** hatalom nagyon meggyengült és jelentős területi veszteségeket szenvedett el idővel. Erős uralkodói (például **Nádir sah 1736-1747**) igyekezett visszaszerezni Perzsia politikai befolyását, hatalmát, de a harcok költségei újabb polgárháborúhoz vezetett, mely miatt tovább csökkent Perzsia területe. Idővel az **Orosz és az Angol Birodalom** már „**érdekövezetekre**” is osztották **Perzsiát.**

A nagy keleti-birodalmak összeomlását követően a csillogó udvari élet megszűnt.

A keleti uralkodók is nyugati életstílust és kultúrát, beleértve a sportokat is igyekeztek követni, lásd pl. krikett.

Ezért a korábbi a „**keleties**” póló sport megszűnt a XVII. század végére a nagy uralkodóknál és már csak távoli eldugott helyen űzték e sportot.

Ilyen volt az **Indus** felső folyásánál **Chitrál, Gilgit és Ladakh**, valamint az Assam és Burma közötti **Manipur királyság.** Ez utóbbi helyről származik az **újkor póló.**

¹⁸⁴Az Angolok **1826-ban kezdte**l el a **Burmai háborút** és 1886-ra megszállták teljesen Burmát.

E **Burmai** háborúnak köszönhetjük az **újkor póló sport** létrejöttét, mert e háború miatt tartózkodtak **Manipurban** az **Angol lovas katonatisztek** és ott látták meg a királyi család póló játékát.

Minden valószínűség szerint a **Szipojlázadás 1858-as leverését** követően kerülhettek oda **Manipurba** nagyobb létszámban az **Angol lovastisztek**, közte **Joseph Ford Sherar** is, aki **1859-ben** a Cachar megye főfelügyelőjével, **Robert Stewarddal** és 7 tea ültetvényessel együtt megalakította a „**Silchar Polo Club**”-ot. (Lásd később bővebben.)

¹⁸³ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

¹⁸⁴ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

TRADICIONÁLIS PÓLÓ*

SHÂNDUR PASS, GILGIT, CHITRAL, LEH PÓLÓ PÁLYÁI *

¹⁸⁵Shâpur Suren-Pahlavtól a következőket tudhatjuk meg a pólóéletről.

Gilgitben van egy kőtábla a **Karakorum út mellett** a következő felirattal:

„A többi ember hagy játsszon mást – a sportok királya mindig a királyok sportja.”

(A további póló spottal kapcsolatos adatokat lásd ettől kezdve magában a könyvben részletesen!)

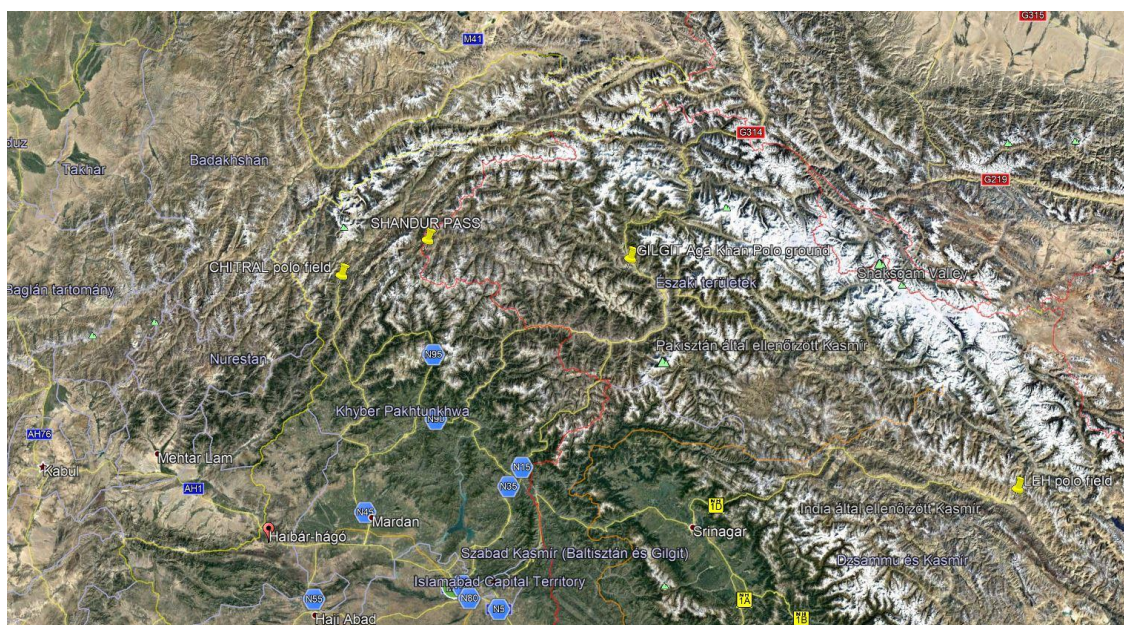
A **Mogul Birodalom** XVIII. századi hanyatlásával a póló sport visszaszorult Indiában is, ugyanakkor néhány távoli vidéken eredeti speciális formájában fennmaradt.

A **Shândur Pass** a **Kasmírból Pakisztán** többi részére délre átvezető hágó. A hágó két oldalán fekvő település **Chitral** és **Gilgit**, ahol megmaradt tradicionális póló.

A **Karakorum** út környéke a „világ teteje”, nem a legbékésebb helyek közé tartozik.

Több harcos nép lakja, Siita/Szunnita ellentétek is rontják a helyzetet. **Kasmírért** többször háborúzott függetlenné válásukat követően **India** és

Pakisztán. **Afganisztán** is nagyon közel van. Mégis e két város póló csapatainak hagyományos mérkőzésének ideje alatt hallgatnak a fegyverek, mint a Görögöknél az Olimpiai játékok idején.

Kasmír, Pakisztán, Afganisztán, India, Kína határvidéke, Chitral, Shândur pass, Gilgit, Leh helyszín megjelölésével

Skardu radzsája 1936-ban építette ide a pályát a Shândur hágóra, ahol hagyományosan nyáron, július első hetében rendezik a versenyt **3 700 m magasan**. A hágó két oldalán fekvő, két ősi póló pályával rendelkező város **Chitral** és **Gilgit** póló játékosai között, az ottani előmérkőzéseken kiválogatott lovasok játsszák itt a döntőmérkőzéseket.

A **szabad stílusú póló** vitathatatlanul legtisztább formáját játsszák itt. Ahogy egy játékos mondta:

„Te mehetsz fejfel is az ellenfélnek, ha merészelsz.”

Virtusból a játékosok megcsinálják, hogy lehajolnak a labdáért (mint a buzkashinál a kecskekosért), majd azt felhajtják és úgy ütik meg. **Gilgit** és **Chitral** A, B, C, D (tehát összesen 4) 6-6 fős csapat küzd itt egymással.

Egy mérkőzés általában **1 óráig tart**, két félidővel, mely között **10 perces** szünetet tartanak. (Tehát kb. 20 perces egy-egy „félidő”.) A **pólómező mérete kb. 200x56m** (nem minden pontján ilyen széles) és **60 cm** magas kőfal határolja. A hegyi terepen nem tudtak vízszintes területet kiképezni, ezért **3 m-es lejtése** van a pályának.

¹⁸⁵ <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

Shândur pass polo ground; védőfelszerelések nélküli, hagyományosan kemény Chitral-Gilgit pólómérkőzés

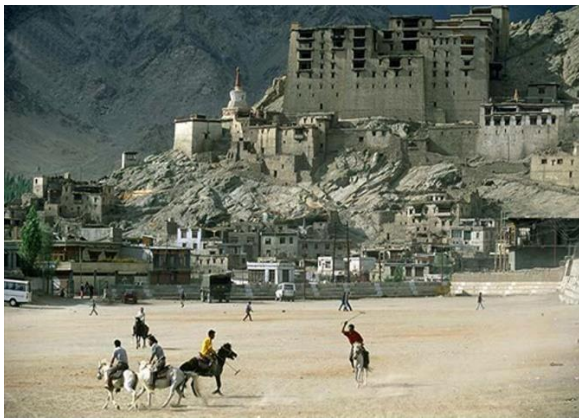
Chitral polo ground

Gilgit polo ground

¹⁸⁶ **Kasmír** Indiai oldalán van **Ladakh**. Fővárosában **Leh**-ben a XVII. században került át a póló **Jamyang Namgial király** által, akinek 2. felesége egy Balti hercegnő volt, amikor e terület a Baltisztán és Gilgit királyság befolyása alá került.

¹⁸⁷ 1906-ban David Frazer Skót utazó járt itt és írta le az ott látottakat. A mai Ladakhi fesztiválok idején ismét pólóznak.

¹⁸⁶ <http://leh.gov.in/tourist/msports.html>

¹⁸⁷ https://www.outlookindia.com/outlooktraveller/regulars/ladakh_a_game_of_polo_in_leh/

MANIPURI PÓLÓ KULTÚRA*

Idővel a **póló** a **Bizánci** és a **Kínai Császárok**, **Dzsingisz Kán** Mongol uralkodó, az **Indiát** meghódító **Mamlúkok**, **Mogulok**, majd később a **Maharadzsák** kedvenc sportjává vált. A **póló** eljutott így az olyan távoli vidékekre is, mint a **Kelet-Bengáli Manipur**. E kis királyság magasán fent a hegyekben terül el, így hűvösebb és csapadékosabb az éghajlata. Így kiválóan alkalmas volt tea termesztéshez, ezért **Angol** ültetvényesek érkeztek ide elsőként, viszonylag már korán.

¹⁸⁸ Amikor a **Britek** véres háborúba keveredtek **Burma** megszerzése érdekében, (1824-től megkezdték *Burma elfoglalását, melyet 1886-ra foglaltak el teljesen*) ezért a határ menti **Manipurban** állomásoztatták hadseregüket. Ennek köszönhetően a **Manipuri** hercegségben lévő **Surma völgyben** találkozhattak először az ott állomásozó **Brit lovas katonák** a **pólóval**.

A **Brit lovastisztek** ott láthatták a **Manipuri Surma völgyben** lévő **Cacharban** összegyűlt **Manipuri (Chourajit, Marjit, Gambhir Singh, Nar Singh)** hercegeket a zöld gyepen „*lőháton pólózni*”. A Manipuriak ugyanis békében vagy háborúban egyaránt előszeretettel folytatták e harcias játékot.

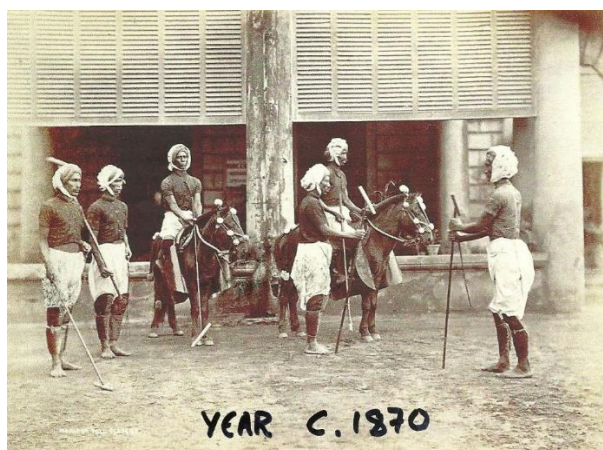
A **Britek** értékelték a **Manipuriak lovas tudását** és úgy vélték jó szövetségesük lennének a háborújukban, ezért Megalkották és aláírták a híres **Manipur Levy** szövetséget, melyet **Manipur** részéről **Gambhir Singh** írt alá.

¹⁸⁹ A Világon elfogadott tény, hogy **Manipurból** ered a mai modern **póló**, melynek az **Angolok** terjesztettek el.

A **Mapali Kangkeibung**, vagy az **Imphali Pologround** a világ legrégebbi ma is működő póló pályái.

Feljegyezték, hogy az **Indiai hadsereg** tisztségviselője, **Joseph Sherar**, aki az Assam területén lévő **Cachar**-ban lett elhelyezve, **Silchar**-ban látta meg a **Manipuri** pólójátékot. Nagyon megtetszett neki és nemsokára ő is megtanulta a pólót.

1859-ben a Cachar megye főfelügyelőjével, **Robert Stewarddal** és **7 tea ültetvényessel** együtt megalakították a „**Silchar Polo Club**”-ot.

Manipuri pólójátékosok (1870) hagyományos felszereléssel, pónikkal

1862-ben egy bemutató mérkőzés zajlott, mely az első hivatalos mérkőzés volt a **Calcutta Polo Club** (melyet **Sherer** segített megalakítani 1862-ben) és a **Manipuri** csapatok között. Később **Dacca**-ba és **Calcutta**-ba is eljutott a póló.

A Világ úgy ismeri, hogy az 1862-ben alapított **Kalkutta Polo Club** volt az első és e játékot **1869-ben** indította el **Angliában** a **10. Huszár ezred**. Az első mérkőzés a **9. Lancers** és a **10. Hussars** csapat között zajlott a **Hounslow Health** területen **Londonban**, **1871 júniusában**. Az első nemzetközi mérkőzésre **Anglia** és az **USA** csapatai között pedig **1886-ban** került sor.

A játék irányító testülete a **Hurlingham Polo Szövetség** **1875-ben** készítette el az első szabályzatot.

A **Manipuri póló élet** története messzi antik időkre nyúlik vissza és mítoszok is fűződnek hozzá.

Ougri könyvük azt írja: „*Miután az **Ashiba** megteremtette a földet, apja a Mindenható Isten, **Atiya Shidaba** megkérte testvérét, **Apanda**-t, hogy hozzon létre emberi lényeket a Föld részére. **Apanba** (akit Konglouton Louthia néven is ismert) konzultált a feleségével, **Leinung Chakha Khongjombi**-val és elkezdtek a (bab) magok elültetését a Földön.*

***Ashiba** féltékeny lett és megteremtette **Shamaton Ayangba**-t (az első pónit), hogy elpusztítsa **Apanda** emberi teremtményét és mezőgazdasági munkáit. **Apanda** ezután harcolt **Shamaton Ayangba**-val (a pónival) és felesége **Leinung Chakha Khongjombi** segítette. Később levágták **Shamaton Ayangba** (a póni) szárnyait, sörényét, szőrét és megszelídítették a pónit, hogy az emberek használhassák őket.*”

¹⁸⁸ http://e-pao.net/epSubPageExtractor.asp?src=manipur.Sports_and_Manipur.Manipuri_Polo

¹⁸⁹ http://twocircles.net/2013jan25/former_international_polo_player_who_now_works_veterinary_attendant.html

A **Chengej törzs** Istene, **Marjing**, akit még mindig, pólóütővel és labdával ábrázolva imádnak. **Manipur** hagyományos **Lai Haraoba** fesztiválján pedig a **Maibi** (a *Papnő*) **póló ütővel** a kezében keres menyasszonyt (**Lai Nupi Thiba**).

Számos **Manipuri** mitológiai könyv, mint „**Thanmeirol**” és a „**Kangjeirol**” (art of polo) taglalják a régi nagy póló játékokat. **Kangjeirol** a jóval Krisztus előtt uralkodó Manipuri **Kanga királyról** azt írja, hogy ő mutatta be a pólót („**Sagol Kangjeit**”).

Kangjeirol azt írja, hogy **Kangba Manipur király** az **Ukrong Hongba** fesztiválon egy bambusz bottal játszott a földön, de ebéd után már egyenruhában jöttek az emberek és embereivel póniháton folytatták. A királynő **Leima Tanu Sana** a lombkorona alatt ülve nézte a játékot, az összegyűlt hatalmas tömeg között. A játékot **Kangba királyról** nevezték el **Sagol Kangjei**-nek. (*Sagol ló póni jelentésű.*)

A **Manipuri Királyi Krónika**, a **Cheitharol Kumbaba**, beszámol egy olyan pólómérkőzésről, **Ngonda Lairen Pakhangba** barátai között zajlott, aki i.e. **33-ban** került a trónra. Ez alkalommal **Laisana királynőt** is bemutatta a királyi családnak és hűséget esküdtek egymásnak.

A **Manipuri póló** játékot **hét játékos** játszotta, azok pozíciójának nevei:

Sl. No.	Team facing the South	Fielding position	Team facing the North
1.	Marjing	Pan-ngakpa (Full back)	Thangjing
2.	Khamlangba	Pan-ngakchang (Half back)	Khoriphaba
3.	Irum Ningthou	Pallak Chang (Mid-fielder)	Wangbaren
4.	Ikop Ningthou	Langjei (Centre)	Yangoi Ningthou
5.	Irong Ningthou	Pallak Chang (Mid-fielder)	Mayokpha
6.	Nongshaba	Pangjeng Chang (No. 2 forward)	Oknaren
7.	Panthoiba	Panjenba (No. 1 forward)	Loyarakpa

Amikor **Lord Corzon 1901-ben** meglátogatta **Manipurban** az **Imphal Polo Pályát** naplójába a következőt írta: „*A játékosok száma határozatlan volt, a helyes szám kilenctől hétig, bár nincs korlát.*” A játék körülötte szertartás azt mutatta, hogy a játék **Kínából** származhatott. (*A játékosok a homlokukat a földhöz érintve köszöntötték a helytartót.*)

Chitharol Kumbaba szerint a Manipuri **Khagemba király 1606-ban** mutatta be a **Pana Sagol Kangjei**-t, (*pólót*) mely négy nagyobb státuszú **Pana** (*csapat*) és két alacsonyabb státuszú **Pana** között zajlott, akik különleges színű egyenruhát kaptak a játékhoz. A magas státuszú **Pana**-k: **Laipham, Khabam, Ahallup, Naharup**. A két alacsonyabb származású **Pana**-k: **Hidak Phanba** és **Potsangba** volt.

Manipuri Póló (Pana Sagol Kangjei) szabályai:

Player: Csak jó lovasok játszhatnak

Bal kézzel nem lehet játszani

Pony: Nem lehet sérült lovon játszani

Póninak egészségesnek kell lennie

Bármilyen magasságú pónin lehet játszani

Higher Status Panas:

1.	Laipham Pana	-	Red colour shirt
2.	Khabam Pana	-	Green colour shirt
3.	Ahallup Pana	-	White colour shirt
4.	Naharup Pana	-	Yellow colour shirt

Lesser Status Panas (Pana Khumei):

1.	Hidak Phanba	-	Black colour shirt
2.	Potsangba	-	Blue colour shirt

A **Manipuri póni**, a világon elismert 4 Indiai ló fajta egyike. 11-13 kéz (**105-125 cm-es**) magas, rövid hátú, biztos lábú, hosszú állóképességű ló. (1 kéz /ff. tenyér/ =4 hüvelyk/inch/; 1 inch=2,54cm, tehát 1 kéz=9,6cm)

Csapat összetétele: A póló csapat **hét játékosból** áll.

Pólópálya: Négyszög alakú, füves pálya mérete 160 Sana Lamjei (**293m**) hosszú és 80 Sana Lamjei (**146m**) széles.

(1 Sana Lamjei=6 láb= 1,83m.) Azonban kisebb területen is játszható.

¹⁹⁰(1 Angol láb=12 hüvelyk/inch vagy 16 ujj. Leggyakrabban angolszász irodalomban fordul elő, ahol 1 láb= 30,48 cm.)

Labdaméret: Kb. 100 mm átmérőjű és 150g súlyú.

Póló ütő: A bambusznádból készült **ütőnyél** 4 és fél láb (**137 cm**) hosszú. Kéz felőli végét pamuttal borítják.

Fából készült **ütőfej** 8 inch hosszú (1 inch=2,54cm, tehát kb. 20 cm) hosszú, mely kb. 45 fokos szögben van felrögzítve.

Játékosok öltözete: A játékosok viselete **Pheijon** (*Dhoti*) nadrág, ami lehet pamut, selyem, mely térd felett végződik. Fejükön egy **Kokeyet** (*turbánt*) viselnek, melyet a **Khadangchet** rögzít az állon.

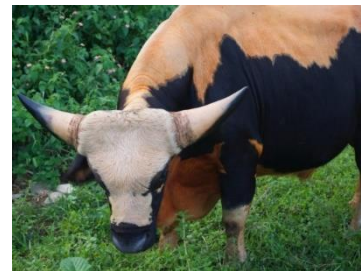
¹⁹⁰ [https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1b_\(m%C3%A9rt%C3%A9g%C3%A9gys%C3%A9g\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1b_(m%C3%A9rt%C3%A9g%C3%A9gys%C3%A9g))

Az öltözékhez tartozik még egy hagyományos rövid ujjú ing, melynek színe csapatonként megegyező.

Cipőt vagy csizmát nem hordanak. A bokák védelmére egy bőr, vagy összehajtogatott ruha védőfelszerelést viselnek (**Khuning Khang**), térdtől a bokáig pedig **Khongyom** néven ismert borjúbőrrel védik a lábukat.

Nyereg: A játékosoknak nehéz, durva, pántos nyeregei vannak és egy a lábat védő hosszú bőrlebeny lóg le róla, mely bivaly, vagy **mithum** bőrből készül.

(A **mithum**, vagy más néven **gayal**, Észak-Indiai e területére jellemző szarvasmarha félé. A vadon ott élő gaur és a házasított szarvasmarha hibridje. Ott egy ilyen állat nagy értéket képvisel. Egy mennyasszony ára egy mithum. A Világon mindenhol vannak kritikások. Így van, aki azt mondja, hogy csak a **moszkítók** a károsabbak a **mithumhoz** képest, mert ez képes minden kerítést szétrombolni, azon átgázolni és mindent lelegetni, ha éppen olyan kedve támad.)

Játékidő: Nincs rögzített időtartam. A játék előtt a csapatok az elérendő **gólok számát** határozzák meg, de az semmiképpen nem lehet kevesebb, mint **hét**. (Ahogy hét a játékosok száma is. Más népeknél is a hetes szám különleges. Lásd Hóféherke és a hét törpe, Hétfejű sárkány, de a Honfoglaló Magyaroknak is hét törzse volt. Amennyiben nem sikerül egy napon elérni a kitűzött gólértéket, akkor másnap folytatják a játékot. Amennyiben a kitűzött gólértéket egy csapat eléri (akár néhány perc alatt is beütik a megállapított 7 gólt), akkor véget ér a mérkőzés.

Játék kezdete és a Bíró: A játékvezető a **Huntre Hunba** a pálya közepére hívja és felsorakoztatja a játékosokat. „**Huntre**” felkiáltással a levegőbe dobja a labdát, majd gyorsan elhagyja a játéktér. Minden gól után így indul újra a játék.

Játék félidője: Amennyiben a kitűzött gólérték felét eléri a játékosok, akkor jön a félidő. (Ilyenkor térfelet is cserélnek.) A félidő programja a **Pot Lanba**. Ilyenkor cukorkákat, gyümölcsöt és más ehetőt szolgálnak fel, valamint virágot a szép hölgyeknek. Egy ilyen póló mérkőzés nagy öröm, élmény a nézők számára is.

Játékszabályok: Régebben nem nagyon volt szabály. Amikor a **Huntre Humba** feldobta a labdát, azt el lehetett kapni, vagy az ütővel megütni, mielőtt az földet ért volna. A földről fel lehetett venni a labdát és újra maga elé a levegőbe dobva megütni. (Ne feledjük a nyergen volt erre egy kapaszkodó, a ló meg csak 110 cm magas volt.) A Right of way szabályt itt is érvényesült idővel. **Sir Churachand Singh**, aki 1928-ban Manipur királya volt, megtiltotta a „**Sagotupnaba**”-t, vagyis a Right of way keresztezést és a „**Harirou**”-t a szándékos ütközést, valamint az ütők póni feletti akasztását.

Játékos csere: Nincs korlátozás, a csapatvezető dönt e kérdésben.

Gól: Mivel **nincs kapu**, gólt akkor érhet el a csapat, ha átmegy az ellenfele hátvonalán teljes szélességben. (Az Angolok bevezették a kaput, miután átvették e játékot.)

Viták esetén végső döntés: Aki pólómérkőzést akar játszani, az köteles elfogadni egy döntőbíró. Ez egy tiszteletre méltó személy a „**Kangburel**”, aki a végső döntést meghozza. E személyről a csapatok a mérkőzés előtt állapotodnak meg.

Póló szezon: A pólójáték összefonódik a Manipur ősi kultúrájával. Néhány rituális jelentés is kapcsolódik hozzá.

Van olyan időszak, amikor nem szabad játszani a pólót. Ilyen a „**Laicheppa**” (június vagy július) „**Lai Lengkhatpa**” (szeptember vagy október). Így a Manipuri póló szezon októbertől kezdődik és júniusig tart. Tehát nyolc hónapos

Manipurban manapság újra rendeznek nemzetközi mérkőzéseket.

Ilyen volt például az **2012-ben** az **Imphali** pólópályán szervezett **Nemzetközi Póló Torna**, **Tahaiföldi**, **Angol**, **Francia** és **Németország** részvételével.

Több helyi póló klub alakult manapság és a helyi játékosok is igen szép eredményt értek el.

Hagyományos módon, feldobással indul a mérkőzés, a Manipuri Imphali pólópályán és hagyományos felszereléssel

ÚJKORI PÓLÓ KORSZAK

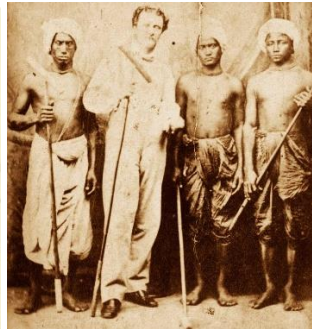
INDIAI BRIT & INDIAI PÓLÓÉLET * SAGOL KANGJEI * सागोल कांजीजी

¹⁹¹Az 1850-es évektől az Angolok (Britek) tehát Manipurban ismerték meg és kezdték el játszani a pólót.

1859-ben a Brit Indiai hadsereg tisztségviselője, Joseph Ford Sherar a Cachar megye főfelügyelőjével, Robert Stewarddal és 7 tea ültetvényessel együtt megalakították a „SILCHAR POLO CLUB”-ot.

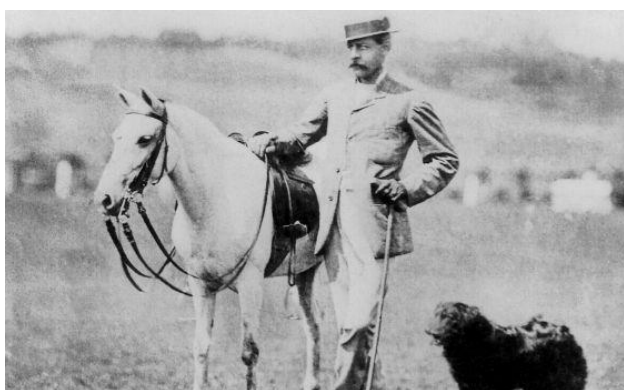
1862-ben egy bemutató mérkőzés zajlott, mely az első hivatalos nemzetközi mérkőzés volt a Manipuri és a Calcutta Polo Club csapatai között. Előtte, még 1862-ben Sherar Angol vezérőrnagy segédletével megalapították a CALCUTTA POLO CLUB-ot, megalkotva az első szabályokat is.

A póló sport futótűzként terjedt el az Indiai gyarmat lovas tisztszjei között, sorra alakultak az Indiai Brit póló klubok. Idővel pedig az Angol sportokat utánzó Indiai arisztokrácia tagjai is újra elkezdtek játszani a pólót.

192

„Polo at Munnipoor Calcutta Polo Club”; 1861 Manipur játékosok & Sherer; Calcutta Polo Club tagjai 1864-65-ben

193

Joseph Ford Sherar vezérőrnagy

Traditional Polo matches between British army and tea planters- Manipur, India 19th century

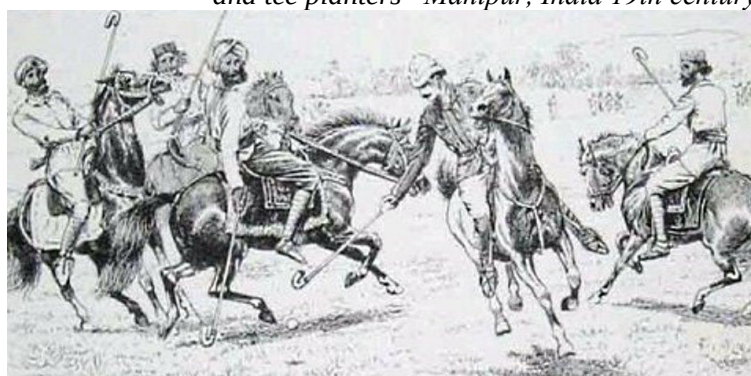
194

„Tradicionál Polo matches between Brithis army and tee planters –Manipur, India 19th century”

195

Polo in India

196

Angol tisztek Indiai csapat elleni játéka

¹⁹¹ Ernst József: 100 év a magyar lovassport történetéből 1872-1914; 210.o

¹⁹² http://www.hurlinghampolo.com/backissues/winter_2011/files/assets/seo/page65.html

¹⁹³ <http://www.polomuseum.com/sport-polo/history-polo>

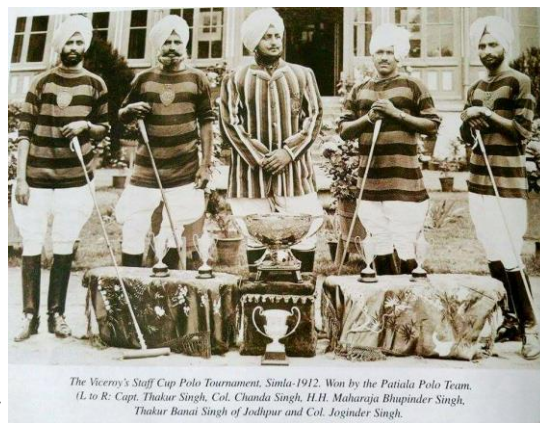
¹⁹⁴ <http://212.71.238.202/blog/wp-content/uploads/2013/08/Polo.jpg>

¹⁹⁵ <http://www.ginandlinen.com/sporting/polo-play-introduction-to-an-ancient-sport/>

¹⁹⁶ <http://www.historic-uk.com/CultureUK/The-Origins-of-Polo/>

197

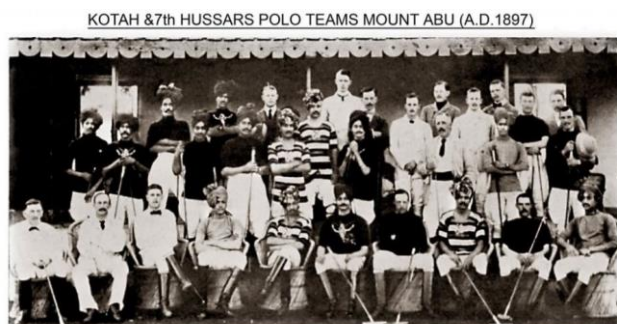
198

1880 Hyderabad Brit tiszték és az Indiai hercegek csapatai; Viceroy's Staff Cup 1912 won by Patiala polo team

199

Jaipuri Polo Clubban készült fénykép

KOTAH & 7th HUSSARS POLO TEAMS MOUNT ABU (A.D. 1897)
L to R :- (4th) H.H. Maharaja Sajjan Singh Ratlam, (5th) M. Sardar Singh Jodhpur, (6th) H.H. Maharao Umed Singh Kotah (8th) Capt. 7th Hussars
Standing :- Risaldar Bhoor Singh, Th. Madan Singh Barjalya, M. Madho Singh Gainta, Raj Vijay Singh Kunadi, (8th) M. Jai Singh Bamolia,

1897 Kotah & 7th Hussars Polo team mérkőzése

CALCUTTA POLO CLUB 1862 *

A **Calcutta Polo Club** számít manapság a legrégebb óta működő klubnak. Igen sok híresség játszott már itt.

A legenda szerint az elbűvölő **Maharani Gayatri Devi**-be itt szeretett bele a Jaipuri **Maharaja Sawai Man Singh**-be.

A **Calcutta Polo Club (CPC)** gazdag örökségével, továbbra is büszke a meleg és barátságos légkörére, miközben világszínvonalú lovaglasi és pólóteret kínál tagjainak és vendégeinek.

A Pat Williamson Groundról lenyűgöző a kilátás a Victoria emlékműre és a Vidyasagar Setu-ra.

¹⁹⁷ <http://justrippingg.blogspot.hu/2016/12/the-smoking-statue-of-jodhpur.html>

¹⁹⁸ <https://www.pinterest.co.uk/pin/337840409529131404/>

¹⁹⁹ <http://jaipurpolo.com/history/>

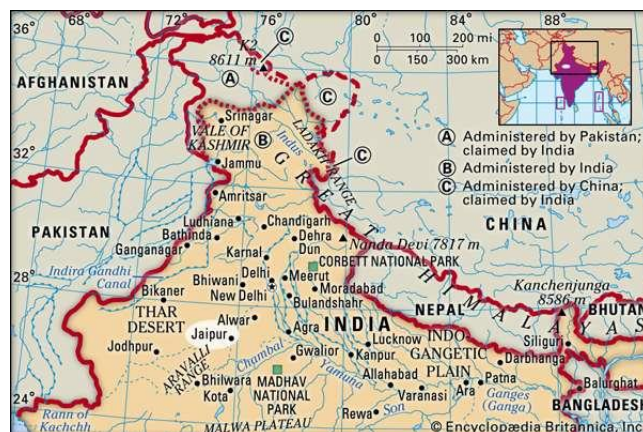
MAHARAJA SIR PRATAP SINGH SAHIB BAHABUR* (1845-1922)

²⁰⁰A Rajasthanban szeptembertől márciusig tart a póló szezon. A térképen jól láthatóak a történelmi városok (Delhi, Agra, Jaipur, Jodhpur) nevei.

1887 és 1901 között **Sir Pratap Singh**, Thakur Dhonkali Singh, S. Beatson kapitány és Thakur Hari Singh **Jodhpuri csapata** uralkodott az Indiai póló életben.

²⁰¹**Pratap Singh** 1845-ben született **Takht Singh Jodhpur** és annak első felesége Gulab Kunwarji Maji harmadik fiaként. Hosszú ideig hűségesen szolgálta a családját és az Angol korona érdekeit lovas katonaként. Így nem csoda, hogy lovaspólózott is.

Vezető szerepe volt az Indiai pólóéletben. Ő készítette el a világhírűvé vált **Jodhpuri bricsesz (breeches)** nadrágot.

Pratap Singh négy évtized alatt négy Jodhpuri uralkodót szolgált, kormányfőként és kormányzóként, míg nem **Idar** hercegség uralkodójának halálát követően 1902-ben annak Maharadszája lett. E rangjáról 1911-ben lemondott örökbefogadott unokaöccse javára.

Részt vett a **Szipoj lázadás** (1857-1858) leverésében is. (Utóbbi lázadásban résztvevő Moghul uralkodó dinasztiájának bukását is ez okozta. A Mogul territórium helyén sok kis Maharadsza uralkodhatott ezt követően.) **Victoria királynőt** szolgált még Afganisztánban, Kínában, Franciaországban, Flandriában, de még Palesztinában is.

Érdekes anekdota fűződött hozzá. Egyszer Londonba utazva, amikor a királynő titkára elmondta neki, hogy melyik szép szállodát foglalták le részére. Ő azonnal a Buckingham-palotába hajtatott, mondván:

„Amikor a Királyné meglátogatja Jodhpurt, hol maradna, a palotában, vagy a szállodában?”.

Sir Pratap azonnal meghívást kapott, hogy a Buckingham-palotában maradjon.

RAO RAJA HANUT SINGH (1900-1982)

²⁰²Pratap Singh fia **Rao Raja Hanut Singh** (1900-1982) egyik legismertebb Indiai játékos volt a pólóvilágban.

Legemlékezetesebb mérkőzése 1922-ben zajlott Delhiben 100 000 néző előtt, melyre ideérkezett a Walesi herceg is.

50 éves játékos karrierje alatt 30 évig **9 hcp-pel** játszott! Hosszú pályafutásának köszönhetően így egy csapatban szerepelt **Maharaja Sawai Man Singh**-gel is, amikor a Jaipuri póló csapat ismét győzelmet aratott az 1957 Delhiben az Indiai Pólo Bajnokságon.

Rao Raja Bijai Singh, Maharaja Sawai Man Singh, Maharani Gayatri Devi, Rao Raja Hanut Singh, Rao Raja Hari Singh
Winners of Indian Polo Championship 1957 Jaipur Team

Thakur Prithi Singh of Bera, Maharaja Umaid Singh, Rao Raja Hamut Singh, Takhur Ram Singh
Jodhpur 1925

²⁰⁰ <http://www.manahotels.in/traveller/rajasthan/polo-in-rajasthan.html>

²⁰¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Pratap_Singh_of_Idar

²⁰² https://en.wikipedia.org/wiki/Hanut_Singh

²⁰³ https://en.wikipedia.org/wiki/Hanut_Singh

²⁰⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/File:Jodhpur_Polo_Team_1925.jpg

MAHARAJA SAWAI MAN SINGH * (1912-1970, TRÓNON 1922-1948)

1950-es és 60-as években **Maharaja Sawai Man Singh** (1912-1970, uralkodása 1922-1948) volt az Indiai póló nagy pártfogója. A Jaipuri királyi család bővölete is hozzáadódott népszerűségéhez, beleértve egy Kelet-Indiai királyi családból származó és a világ legszebb asszonyaként emlegetett **Maharani Gayatri Devi** (1919-2009), Jaipur utolsó királynőjét is. (*Indiában 1947-ben törölték el a hivatalos királyi címeket.*) Aki divat és életmód magazinok címlapján szerepelt, majd az 1960-as években parlamenti képviselőként a nők oktatásáért harcolt.

*Maharani Gayatri Devi a győztes Jaipuri csapattal
balján férje Maharaja Sawai Man Singh*

*2 first lady Maharani Gayatri Devi és Jacqueline Kennedy a díjátadón
felesége oldalán Maharaja Sawai Man Singh (1968)*

Maharaja Sawai Man Singh 1912-ben született Mor Mukut Singh néven, apja Thakur Sawai Singh második fiaként Isarda poros kisvárosban. Apja a Rajputs Kachawaha klánhoz tartozó nemes volt, akinek családja kapcsolódott a Jaipuri maharadzsához.

Sawai Mahdo Singh II. maharadzsza is a Jaipuri uralkodó családba befogadott gyerek volt. Neki 65 illegitim gyermeke volt, de egy szudhu (*hindu szent ember*) figyelmeztetése miatt tartózkodott 5 feleségtől. Így a babonás **Sawai Mahdo Singh II.** Mor Mukut fogadta örökbe átnevezve őt **Man Singh**-nek, aki így léphetett 11 évesen trónra 1922-ben. A még gyerek **Man Singh**-ot diplomáciai okból kiházásították két Jodhpuri (*idősebb*) hercegnővel.

²⁰⁷**Man Singh 10 gólos játékos** volt, 1933-ban megnyerte a **Póló Világkupa döntőjét** csapatával. A **Calcuttai** versenyzésénél találkozott először a **12 éves Gayatri**val, akivel közös szenvedélyük volt a lovaglás szeretete.

Anglia tanulmányuk alatt titokban találkoztak 6 éven át. **Gayatri** emlékirataiból meg lehet tudni, figyelmeztették őt, hogy kemény feladat lesz a harmadik Maharani (*maharadzsza feleség*) szerep. **1940 május 9-én** házasodtak össze, melyet intenzív diplomáciai manőverek előztek meg, mivel az első két feleség a Jodhpuri királyi családhoz tartozott.

Együtt modernizációs programokat indítottak el, mely azt eredményezte, hogy Jaipur lett Radjaszthan fővárosa a független Indiában. **1947-ben** ugyanis a Jaipuri maharadzsza csatlakozott az akkor megalakult **Indiai Köztársasághoz**.

Ekkor a hatalom átkerült az Indiai államhoz, valójában pedig a Kongresszus Párt-hoz. Az 560 Indiai herceg lemondott az uralkodói hatalomról, ugyanakkor címeiket megőrizhették és a pénzügyi forrásokhoz is hozzá juthattak. Így **Man Singh II.** is megtarthatta a Jaipuri maharadzsza címét haláláig.

1956-ban újabb reform keretében a korábbi uralkodói családok pénzügyi forrásait tovább nyirbálták, így sok elszegényedett, de Man Singh a **Rambagh-palotát** luxus szállodává alakított, így a Jaipuri család megőrizhette gazdagságát. E folyamat része volt az is, hogy a Man Singh tulajdonában lévő Angliai East Grinstead melletti a 100 hektáros **Saint Hill Manor** udvarházat 1959-ben megvehette **L. Ron Hubbard a Szcientológiai egyház alapítója**, ahol most **Tom Cruise** él.

1965-ben az Indiai kormány Sawai Man Singh-et Spanyolországi nagykövetté nevezte ki.

1970-ben Man Singh 58 évesen, tragikusan hunyt el Angliában, egy pólomeccs bírójaként.

Rajmata Gayatri Devi még több évtizedet élt meg özvegységben, világhírességeket fogadva a Rambagh-palotában.

²⁰⁵ <https://www.flickr.com/photos/pimu/14345276550/>

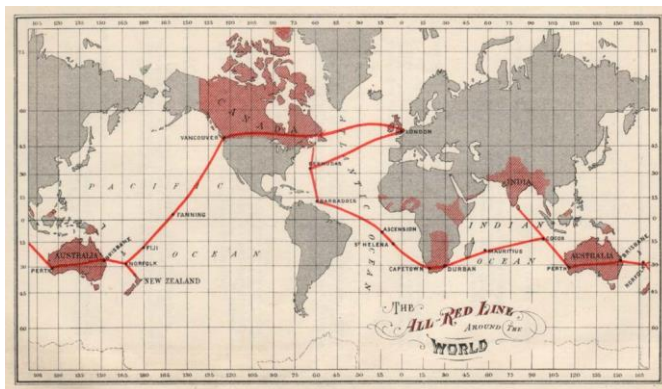
²⁰⁶ http://hurlinghampolo.com/backissues/winter_09/html/Hurlingham_e-Mag/page_23.html

²⁰⁷ <http://www.goodtimes.com.pk/memorable-romance-maharaja-sawai-man-singh-ii-maharani-gayatri-devi-of-jaipur/>

1868-ban Angol tisztek Indiából hazatérő útjukon megalakították meg a MALTA POLO CLUB-ot. Ez lett Európa első és legrégebb óta működő pólóklubja.

1868-ban megérkezik a póló Angliába;

Angol gyarmatok és útvonalak a Szezei-csatorna előtt

Málta a Napóleoni háborúktól kezdődően Angol területnek számított. (1800-1964) Jelentősége a Földközi-tengert is érintő háborúk esetén növekedett, máskor teljesen elhanyagolódott.

A **Szezei-csatorna**, a régóta dédelgetett álom, építésének tervezésével újra felértékelődött. (Korábban az Angolok csak óriási kerülővel, Afrikát megkerülve tudtak eljutni **Indai** koronagyarmatukhoz, tehát számukra óriási jelentőségű volt. A Szezei csatorna építése **1859-ben** kezdődött meg, az első hajó **1869 február 7-én** haladt át rajta.)

Az Angol tisztek (Anglia felé útközben) **1868-as Máltai kikötése** és pólóklub alakítása arra utal, hogy már a csatorna megnyitására készülve fokozták jelenlétüket Máltán, és igyekeztek felderíteni és biztosítani a Vörös-tengeren át vezető rövid útvonalat. (Ennek része volt korábban a **Jemeni Aden** 1839-es elfoglalása is. Később, 1882-ben már Egyiptom, ahol a Szezei csatorna is épült, Angol gyarmat lett.)

A **Krími-háború** (1853-1856), majd a két világháború során is fontos stratégiai pontnak számított Málta. Ennek megfelelően igen sok Angol tiszt tartózkodott a szigeten, emiatt pedig a póló élet élénk volt ez időszakokban.

(Lásd a győztes póló csapatok névsorát.)

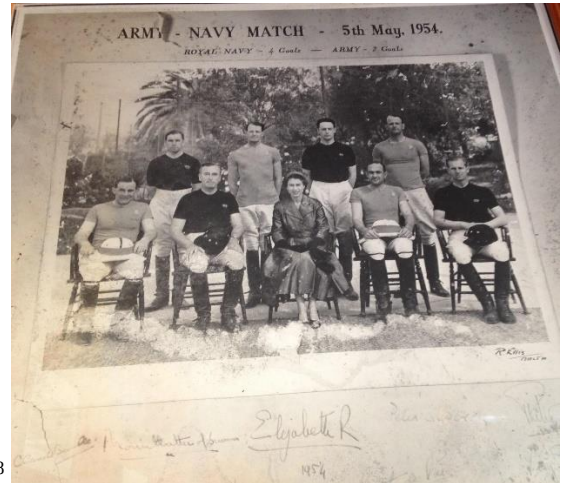

CAWNPORE CUP		
1901 BENGAL LANCERS	1931 THE PRIMROSE	1963 MALTESE CATS
1904 THE PRIVATEERS	1933 SKINNERS HORSE	1964 MALTESE CATS
1905 CENT. INDIA HORSE	1949 THE MEDIT. FLEET	1965 MALTESE CATS
1906 WELCH FUSILIERS	1950 SHRIMPS	1966 MALTESE CATS
1907 DURHAM LIGHT INF.	1951 OPTIMISTS	1967 CASSAR NOVAS
1908 CENT. INDIA HORSE	1952 FLYING SAUCERS	1968 THE BLUES
1909 DURHAM LIGHT INF.	1954 SHRIMPS	1969 THE REDS
1911 DRAGOON GUARDS	1955 MALTESE CATS	1970 THE BLUES
1913 2ND LANCERS	1956 MALTESE CATS	1971 THE WHITES
1914 36 JACOBS HORSE	1957 OPTIMISTS	1972 THE REDS
1922 RIFLE BRIGADE	1958 MALTESE CATS	1973 THE REDS
1924 16 TH LANCERS	1959 GLADIATORS	1974 THE BLUES
1925 BRIJENDRA LANCERS	1960 ROYAL NAVY	1975 SARACENS
1926 BRIJENDRA LANCERS	1961 MALTESE CATS	1977 THE CHEVALIERS
1927 BRIJENDRA LANCERS	1962 MALTESE CATS	

1949-1951 között az Angol trónörökös házaspár is a szigeten élt. Ugyanis **Elizabeth hercegnő** férje **Philip herceg** Máltán szolgált a haditengerészetnél, ezért aztán a póló élet ekkor miatta is virágzott. A **Marsa-i lóverseny/póló pályához** közel laktak.

Princess Elizabeth congratulating her future husband, the Duke of Edinburgh, after a polo match at Marsa. Photo courtesy of Marsa Sports Club

208

A fényképek tanulsága szerint **Philip herceg** is pólózott, és később (1954) is szívesen látogattak vissza a szigetre. **Erzsébet királynő** póló iránti rajongása most is közismert és ezt átörököltette gyerekére, unokáira is.

Málta függetlenségének kikiáltását (*és az Angol jelenlét megszűntét*) követően a pólóélet jelentős sorvadásnak indult, de fennmaradt szerencsére.

A **Máltai Póló Klub** homokos pályája (*mely a galopp pálya közepén helyezkedik el*) most is meg van. Időnként még most is tartanak itt póló mérkőzéseket.

A repülő tér mellett működtetnek egy homokos, aréna póló pályát is.

²⁰⁸ <https://www.timesofmalta.com/articles/view/20151124/life-features/Queen-Elizabeth-II-s-connection-to-Gozo.593382>

ANGLIAI POLO KEZDETEI & A PÓLÓSPORT ELTERJEDÉSE *

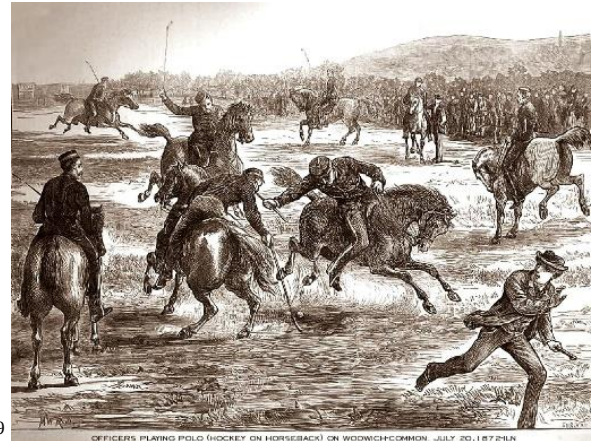
1869-ben a 10. ezred Huszárai, Edward („Chicken”) Hartopp és tisztársai megrendezték az első „hoki lóháton” játékot állomáshelyükön az Angliai Adelshot-ban, ahol a 9. Lancers csapata ellen játszottak-

Az 1. Life Guards és a Royal Horse Guards egymás ellen játszott „hockey on horseback” mérkőzéseivel követte őket a Hounslow és a Richmond parkban.

Lillie Bridge mellett létesült az első hivatalos pólópálya.

Harper's weekly 1866-os pólós cikke;

209

1872 Woodwich-common „hockey on horseback”

Lille Bridge póló mérkőzés 1874 szeptember 5;

210

Lille Bridge (West Brompton) pólómérkőzés 1876

²¹¹Az első hivatalos írásos szabályokat (melyen a jelenlegi szabályok is alapulnak) az ír John Watson a 13. században kapitánya írta le.

1874-ben az Angliai Hurlingham Polo Club-ban felülvizsgálták ezt, létrehozva az első játékszabályzatot, mely elterjedt a Világban. 1875-től Hurlingham lett a póló székhelye. Ez évben Brit telepesek megszervezték az első mérkőzéseket Argentínában is. (Ez évben tartotta Magyarországi bemutatóját gróf Batthyányi Elemér is, elsőként az Európai kontinensen.)

1875 Hurlingham, prince & princess of Wales; Hurlingham PC team;

1874 mérkőzés a Hurlingham clubban

²⁰⁹ http://www.avictorian.com/polo_gallery.html

²¹⁰ http://www.avictorian.com/polo_gallery.html

²¹¹ <http://www.historic-uk.com/CultureUK/The-Origins-of-Polo/>

A póló az **Angol Királyi ház** tagjainak is kedvenc sportjává vált.

Philip herceget követően fia **Charles herceg** és unokái **William** és **Harry hercegek** is pólóznak. **Erzsébet királynő** pedig lelkes támogatója a pólónak. (Lásd még *Málta Polo Club*.)

Diana & Charles; William, Harry & Charles hercegek; Középen Erzsébet királynő, jobb szélén Cambiaso

A leírtak alapján egyáltalán nem túlzás: **„A póló a királyok sportja, a sportok királya”.**

Ugyanakkor **Angliában** (és vele együtt **Írországbán**) a lakosság körében is igen széleskörűen elterjedt a póló sport, melynek működését a **Hurlingham Polo Association (HPA)** szervezi, több, mint 3000 igazolt játékosal.

Nagyon fontos, hogy Angliában már az iskolás korban elkezdhetik a fiatalok a pólót tanulni, mivel a jelentősebb iskolák saját póló sportklubot tartanak fent, ahol klublovakon tanulhatnak és játszhatnak pólót a fiatalok.

Külön szövetsége **Schools & Universities Polo Association (SUPA)** van az Angliai iskolai póló kluboknak, melynek 50 egyetem és főiskola a tagja, 1500 igazolt játékosal.

Manapság **Anglia** az **USA** és **Argentína** büszkélkedhet azzal, hogy e három országban a legjelentősebb a póló sportélet.

Az Amerikai kontinens több másik országában (**Mexikó, Chile, Brazília, Uruguay**) is jelentős a póló sportélet.

A Nyugat-Európai országokban a pólósport folyamatos volt (**Franciaország, Belgium, Németország, Svájc, Spanyolország**), elkerülték őket azon problémák, melyet a Szovjet éra jelentett keleten, ahol csak a rendszerváltást követően, az utóbbi évtizedekben indulhatott (**Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Oroszország, Azerbajdzsán**) újra a pólósport. (**Ausztria** is hasonló helyzetben volt, ahol Hitler szüntette meg a póló sportot.)

Néhány Afrikai országban, Brit hatásra elterjedt a póló sport még a XIX. századtól kezdődően és ott (**pl. Egyiptom, Nigéria, Kenya, Dél-Afrika**) most is erős, ahogy **Ausztrália** és **Új-Zéland** esetében is a kezdetektől élénk a pólóélet.

A korábban említett **Indián** túl, még több Ázsiai országban (**Pakisztán, Thaiföld, Brunei**.) igen erőteljesen fejlődött a pólóélet. Az **Egyesült Emírségben (Dubai és Abu-Dzabi)** és **Kínában** pedig az utóbbi évtizedben történt látványos fejlődés.

A fejlesztésekben igen fontos, hogy a jelentős költséggel járó infrastruktúra kialakítása és a fenntartási költségeinek fedezetét megteremtsék. Legtöbb esetben egy-egy jelentős szponzor áll a háttérben. Máshol pedig befektetői csoportok, ahol a pólópályák körül kiépített elegáns lakóparkok adják a gazdasági megtérülés lehetőségét.

Az Angliai SUPA működése külön példamutató, ahol az oktatási intézmények is ott állnak a sport és azon belül a pólósport támogatásának a háttérében. A pólóélet szempontjából kimagaslóan fontos az ifjú generáció lovas és pólóoktatása. Ehhez pedig a klub ló és oktatási rendszer fenntartása. Így kedvezményes körülmények között sajátíthatják el a kezdő sportolók e sportágat.

Fontos kiemelni, míg a többi lovassport individuális, tehát egyéni teljesítményre törekszik, addig a **póló csapat-sport, ezáltal a csapatmunkára nevel**. Ez pedig kiemelkedően fontos tényező.

Angliából jutott el a póló az Európai kontinensre, az Angol gyarmatokra és Argentínába és az USA-ba, is.

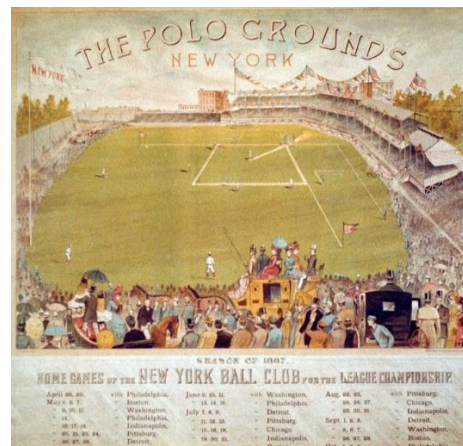
Az Európai kontinensen elsőként 1875-ben Magyarországon gróf Batthyány Elemér mutatta be a „labdázás lóháton” sportot az Angliából hozott „műszereivel”, majd az 1880-as években gróf Andrassy Géza hozta létre e sportot.

A BUDAPESTI HÍRLAP 1929 06 15-i cikke közölte, hogy már 5 Magyar pólóklub működik. (Mint Németországban.)

AZ EST 1929 06 21-i cikke statisztikát is közölt, mely szerint Ausztriában és Lengyelországban 1-1, Németországban 5, Franciaországban 30, Angliában 42, Indiában 60, az USA-ban 286 polo club van 3900 taggal.

Póló 1875-től Magyarországon;

1887 New York Polo Grounds

A póló Olimpiai sportág volt. 1900, 1908 1920, 1924 és 1936-ban szerepelt a játékok között. (A többi közbenső időpontban nem tudták megszervezni a póló versenyeket.)

Az 1936-os elsőprő erejű Argentín győzelem után (11:0-ra győzték le az Angol csapatot) többet nem volt az Olimpián.

Tournaments [edit]

Year	Host	Gold medal game			Bronze medal game		
		Gold medalist	Score	Silver medalist	Bronze medalist	Score	Fourth place
1900 Details	Paris	Mixed team (Great Britain and United States)	3-1	Mixed team (Great Britain and United States)	Mixed team (Great Britain and France)	Round Robin	—
1908 Details	London	Great Britain	Round Robin	Great Britain Great Britain	—	only 3 teams	—
1920 Details	Antwerp	Great Britain	13-11	Spain	United States	11-3	Belgium
1924 Details	Paris	Argentina	Round Robin	United States	Great Britain	Round Robin	Spain
1936 Details	Berlin	Argentina	11-0	Great Britain	Mexico	16-2	Hungary

Argentínában a pólósportág nemzeti sporttá vált és manapság a „póló Mekkája” a pólójátékosok számára. Az Argentín „házi” bajnokságokon 40 gólos csapatok mérkőznek egymással.

Buenos Aires Cathedral of Polo (15 000 fős Palermo Stadion); 2016-os Palermo Open 40 gólos győztes csapat Juan Martin Nero; Pablo Mac Donough; David Stirling, Adolfo Cambiaso

FEDERATION INTERNATIONAL OF POLO (FIP) 1982

1982-ben alakult meg a Nemzetközi Póló Szövetség (*Federation International of Polo*) a **FIP**, melynek manapság **86 ország** a tagja. (Közte Magyarország is, a **HAZAI LOVÁSPÓLÓ SZÖVETSÉG** képviselte által.)

1982-ben a FIP megalakulása idején készült fénykép

1987-ben **Marcos Uranga** kezdeményezésére jött létre a modernkori **Póló Világbajnokság** rendszere, ahova **10-14 gólos** (*maximum 28 lovat használó*) csapatok nevezhetnek.

Ezt is az **Argentín** csapat nyerte elsőként, de következő **1989-es** Berlini világbajnokságon már az **USA** csapata nyert **Anglia** ellen. E korlátozó handicap szabály által több nemzet is már győzhetett a VB-ken.

2 évente tartanak rendszeresen **Világbajnokságot** (*10-14 gól*) és a közbenső években (*6-9 góllal*) **Kontinentális bajnokságokat**. A **Magyar Póló Válogatott 2010 Ebreichsdorfi Európa Bajnokságon** (*1939-es Hamburgit követően 71 év után*) vehetett részt újra e versenyen a **MAGYAR POLO CLUB (MPC)** által Tabajdon létrehozott nemzetközi feltételeknek megfelelő sportközpont által biztosított sportolási lehetőségnek köszönhetően.

2010 09 03 Ebreichsdorf EB Magyar Válogatott csapat; 2016 05 29 MPC, Diplomats International Polo Cup

A **Nemzetközi Olimpiai Bizottsággal** folyamatos a tárgyalás, hogy az Olimpiai számok közé újra felvegyék a pólót. A legközelebbi reális lehetőség a **2022-es Pekingi Téli Olimpia**, ahol **Snow Póló** versenyszámként kerülhetne vissza az Olimpiai sportágak közé.

PÓLÓ EVOLÚCIÓJA

Manapság evidensek számunkra a pólósport szabályai, eszközei. Azonban most is vannak kisebb játékszabály és egyéb változások minden évben, tehát még mindig fejlődik e sport. Nagyobb időtávlatot áttekintve (lásd e könyvben) sokkal nagyobb változásokat észlelhetünk és érdemes elemezni ezeket.

A Közép-Ázsiai népeknél igen sok fajta, általuk tenyésztett állat (*birka, kecske, borjú*) szolgálhatott eszközként, a póló őseinek tekinthető és a leggyakrabban **buzkashinak** nevezett lovas csapatsporthoz. (Mely Perzsa nyelven „*kecskehúzást*” jelent, az Üzbégek: **kupkari**, Tadzsikok: **ulak tartysh**, Kigizek: **kokboru**, Kahazok: **kokpar/kökbürü**, Törökök: **gökbürü** néven nevezik), Ez megmaradt éppen olyan kemény, vad küzdelemnek, mint évezredekkel ezelőtt volt, bár itt is történt szabályozás.

Buskashi hely és létszámkorlát nélkül, vad küzdelem; Tatár póló ábrázolás igen sok (megszámolva 45) aktív játékkal

JÁTÉKOSOK & JÁTÉK VARIÁCIÓK

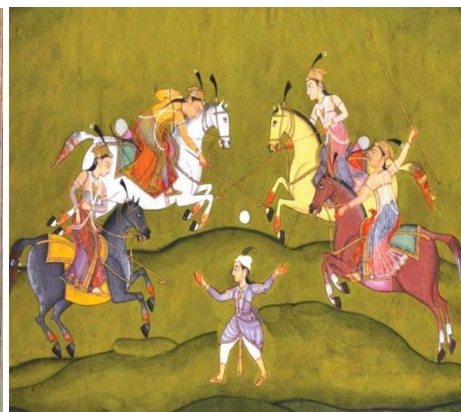
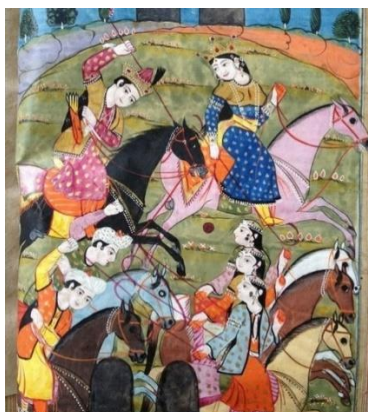
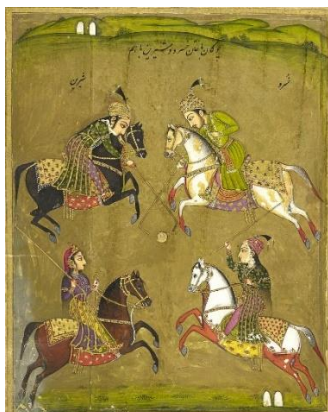
Kezdetben a játékosok **létszámát** nem korlátozták sem a **buzkashi**, sem pedig a **póló** esetében, mivel a versenyeken a törzsek minden férfitagja igyekezett megmutatni tudását, bátorságát. Minden törzs annál büszkébb volt, minél több résztvevőt tudott felmutatni, így az összes „*harcképes*” emberük beszállhatott a közdelembe, mely által óriási kavarodás jöhetett létre. (A dolog leginkább egy csatajelenethez volt hasonló. Annak gyakorlására is szolgált.)

Kezdetben a pólónál is jellemző volt a sok játékos és az igen kevés szabály. A küzdelmek igen vadak voltak és ezért gyakorta fordultak elő sérülések, sőt halálesetek is. (Lásd *Tai Tsu császár*, vagy *Qutb ud-Dín Aibak története*.)

Kemény Buzkashi; Terepviszonyok által korlátozott pályával; Shandur pass kőfalas pálya, 6-6 játékos

Shandur pass-nál 6-6 fős Gilgiti és a Chitrai csapatok játszanak, (Lehben is) míg Manipurban 7-7 fős csapatok. A mai póló csapatban 4-4 fő van, de például aréna, vagy snow pólónál 3-3, vagy 2-2-fős csapatok is játszhatnak.

Korábban is játszott férfi-női vegyes csapat; női csapat a férfi csapat ellen; és női csapatok egymás ellen is

Nem csak lovakon játszottak, kipróbáltak mindenfajta állatot. Küzdöttek **elefánt**, **teve**, **öszvér** és **szamárhát**on is.

Manapság is megpróbálnak mindent, így még **jakot**, **ázsiai tevét (dromedárt)** is, de **kerékpárt** és nyitott **autót** is.

Ahogy megpróbálták a buzchkashi-hoz és pólóhoz hasonló más lovascsapat sportokat is kialakítani.

Ox game;

Horse ball;

Polocrosse

Sokféle, **labdát**, **pályát**, **módszert**, **szabályt** próbáltak ki, melynek eredményeként alakul ki a mai póló. Már akkor is megpróbálták a hagyományos póló helyett, annak változatait is kialakítani, ahogy manapság is.

Arena polo;

Snow polo;

Sand (Beach) polo

LABDA, ÜTŐ, KAPU ÉS PÁLYA

Még mielőtt lovagolni kezdtek az emberek, előtte is már voltak sportok, játékok, melyek alapul szolgálhattak a későbbi póló sporthoz.

A **Hunoknál** és **Kínaiaknál** például egy golfszerű sportot űztek.

²¹⁷ **2400-2800 éves Yanghai sírokban Turpanban**, az Ujgur Autonóm (Hunok lakta) területén, ősi időszakból találtak igen érdekes leleteket. Bőr golyókat és hozzá ütőt.

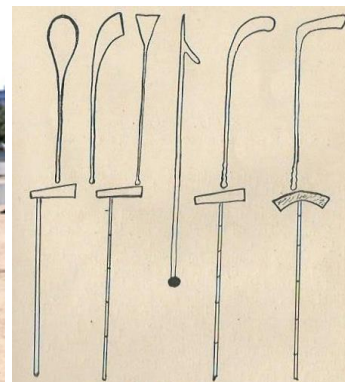
Ezzel függhet össze az is, hogy a Kínaiaknál (*Jijunak* nevezett) és a Japánoknál (*Dai Kiu-nak* hívott) bőrlabdás pólójáték honosodott meg. Igen sok régi pólós ábrázoláson is ez látható.

Tang kori **Jiju** mérkőzés bőrlabdával;

Japán **Dai Kiu** bőrlabdás játék;

Ütőtípusok

Máshol puha, rugalmas fa (pl. *fűzfa*) labdát használtak. Manapság leggyakrabban ehhez hasonló **műanyag labdát** használnak, de nívós versenyeken továbbra is a **fa póló labdát** használják.

A mai hivatalos **labda** átmérő 3-3,5 inch (**76-89 mm**), súlya pedig 4,25-4,74 uncia (**120-135 g**) lehet. (A *súlyosabb kemény labda, nagyobb sérülést tud okozni.*)

Aréna pólóhoz ugyanakkor manapság is használnak **bőrlabdát**, de sokkal gyakoribb a hozzá hasonló modern **műanyag**, vagy **gumilabda**. A **snow póló** esetében csak az utóbbiak jönnek szóba, mert a bőrlabda felszínvá a vizet, elnehezedne és tönkre is menne a víztől.

Az **ütő** jellege a labdától függ. A régebben előszeretettel használt bőr labdákhoz esernyő nyeléhez hasonló módon hajlított ütőket használtak, míg a falabdákhoz erősebb, **csákány formájú ütők** használatosak.

Az **ütőfejek** formája is igen fontos, legalább ennyire lényeges az **ütőnyél**. Néha egy fából faragták ki az ütő nyelét és fejét, de az erősebb ütésekhez szükségszerű, hogy külön keményebb anyagból legyen az ütőfej és rugalmasabb anyagból a nyél.

A „*karikásostor effektus*” kihasználásával jóval messzebbi ütest lehet elérni, ehhez pedig az olyan ütőnyél jó, melynek vége jól hajlik, de a fogantyú felé eső rész merevebb.

²¹⁸ Az **1936-os Berliini Olimpián** résztvevő Magyar játékosok **ütőjének nyele** ezért két részből volt összeaplikálva. A felső rész fából volt és csak az alsó készült hajlékony **bambusz nád**ból.

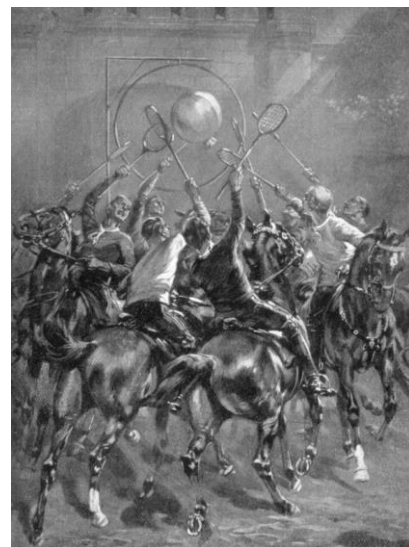
²¹⁷ <http://www.messageto eagle.com/poloballschinainvent.php#.WmSvrqjiaUk>

²¹⁸ Dr. Ivanics György: MAGYAR PÓLÓ 1917-1945

Az 1600-as évek elején Perzsiában, Isfahanban járt John Cartwright, azt írta utazási naplójába, hogy Isfahanban Abbasz shah idején „lőhátról teniszt játszottak”.

Johannes Cinnamus is leírt egy érdekes Bizánci póló játékot 1190-ben. Amely során két csapat alma nagyságú bőrlabdával játszott. Az ütőjük vége kör alakban végződik, melyben hűrszerű háló volt. Elsőre mindenki a ma is játszott polocrosse-ra gondol, amikor ezt hallja, de ennek is van egy másik variációja, ahol tenisz-ütő jellegű, feszített húrok vannak, nem laza, halászháló jellegű.

E polocrosse variációnál egy magasan lévő karikán kell átjuttatni a labdát, míg a ma játszott polocrosse esetében két rögbi kapu jellegű oszlop között kell átütni a labdát.

²¹⁹727-ben a Japán császári udvarban játszott pólónál, 7-7 (annyi, mint Manipurban) piros illetve fehér színbe öltözött játékos, hasonló színű golyókkal rendelkezett és azt az ellenfél egy láb két inch széles (igen kicsi 35,56 cm) kapulyukába (jól látható, hogy magassága is korlátozva volt) kellett bejutassák. Amikor a golyók elfogytak, akkor kezdődött a játék második része hasonló módon, de kaput cserélve. A labdák papírból voltak, melyeket bambuszrostokkal burkoltak. Mindezt a Kínaiaktól másolhatták le, mivel Kínai pólóábrázolásokon ugyanezt láthatjuk. (Lásd Qing-dinasztia /1644-1911/ pólójának rajzképe.)

A Tatár-Mongol pólóábrázoláson is ez látszik, tehát ez elterjedt volt.

A Manipurban a hátvonalon átment labda gölt eredményezett. („Touch down” jellegű. Nem volt kapu.)

A kapuk anyaga, mérete és oszlopainak távolsága, ahogy a pálya mérete is különbözőek voltak.

Minél kisebb a pálya és minél nagyobb a kapu, annál több gól eshet, így érdekesebb a játék.

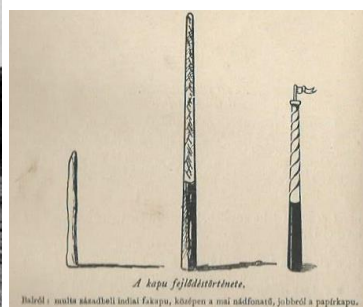
Az 1570 m magasan lévő Isfahanban ma is látható Maiden-i-Shah igen hosszú pólós tér. (547 yard x 170 yard, vagyis 500m x 155m, méretű.) Az ott megmaradt korabeli 2-2 kőkapu fix és igen vastag.

A kapu távolsága pedig 24 láb=8yards=7,3m volt. Ez a hivatalos mai kaputávolság is, Azonban mai előírás szerint legalább 10 láb (3m) magasnak, puhának és ütközés esetén elmozdíthatónak kell lennie.

(Angol 1 inch/hüvelyk=2,54cm, foot/láb=0,3048m, 1 yard/lépés=0,9144m, 3 foot=1 yard,)

Isfaháni Maiden-i-shah póló tér a kőkapukkal;

Aih Hubert: PÓLÓISKOLA című művében lévő kapu fajták

²¹⁹ <https://books.google.hu/books?id=9i-bgOjaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo&source=bl&ots=rPdDf8-Zyl&sig=jgSdnLKYKSW2I99vFQUgu7sJqmc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj4kt-46ffYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

Isfahani pólós tér mai képe

A **Hyderabattól** 80 mérföldre északra lévő **Bidarban** mellett fennmaradt **póló pálya** 500 yard hosszú és 200 yard széles (*tehát 460m x 180m*), kapuoszlopainak magassága 7,5 láb (**2,3m**), átmérője 5 láb és hat inch (**1,8m**), a **kaputávolság** 13 láb (**4m**), tehát kb. fele olyan széles, mint az **Isfahani kaputávolság**, miközben a pálya méret hasonló.

²²⁰**Barid király 1487-1619-ig** uralkodott Dekkáni Bidar államban. A Mohamendán invázió idején 1323 foglalták el Gilburga várost és 1347-ben alapították Bahmanist, mely később Bidar fővárosa lett.

A **Chitral (200x40m)** és **Gilgit (240x30m)** keskeny pályájú városai között, a **Kasmíri** határon, **3700 m** magasan fent, a **Shandur pass**-nál lévő póló pálya **190x50m-es** átlag méretű. Azért kell így fogalmazni, mert a pálya két oldalának és a hátsó vonalak mérete sem egyforma. Egyik átlójában pedig 5m-es a lejtése. Hosszanti oldalait kb. **80-cm-es kőfal határolja**. (*Itt és a másik két településen is e falak a mai fa palánkhöz hasonlóan korlátozzák, hogy a labda elhagyja a játékeret. Ugyanakkor itt nincs lehetőség, hogy a lovak e kő palánkon átugorhassanak.*)

Shandur pass pálya,

Angol (rombusz alakú) póló pálya; ívelt végű pálya, biztonsági zónával

Amennyiben a labda nem megy ki rendszeresen a pályáról, akkor sokkal gyorsabb és érdekesebb a játék. A veszélyes kőfal helyett találták ki a **fa palánkot**. (*Mely újabban műanyagból is készül.*) Az Angolok megpróbálkoztak rombusz alakban alkalmazott oldalpalánk sorral, hogy a "gyémánt" alakzatú játékhoz alakítsák a pályát. Manapság csak a palánkot a végén görbítik meg, hogy a játékmenetét a kapu felé irányítsák.

A palánk maximum 11 inch (**28cm**) magas lehet.

A mai, a FIP által meghatározott hivatalos **pályaméret**:

A játéktér **maximum 300 yard (270m)**, **minimum 250 yard (230m)** hosszú a kapuk között, amennyiben palánkos, akkor maximum **160 yard (146m)** széles lehet. (*Amennyiben nincs palánk maximum 200 yard /180 m/ széles lehet.*)

A **biztonsági zóna** kapuk mögött **30 yard (27m)** palánk oldalon **10 yard (9m)**.

Tehát a pálya szélessége vonzatában nem határoztak meg minimumot, azonban a nagyon keskeny pálya esetén, rosszak a játék feltételei. A pálya hosszát pedig egyértelműen befolyásolja, hogy egy 3 gólos játékos akár 120-150 métert is el tud ütni, tehát ennél garantáltan hosszabbnak kell lennie a pályának, máskülönben beütésnél már egyből a kapuba lőhetne.

A "**polo field**" említésekor mindig **füves pályára** gondolunk. Az ősi pályáknál is ez így volt, azonban a száraz Ázsiai területeken a fű minősége az eső mennyiségétől függött, ezért csapadékos időben sáros volt, száraz idő esetén erősen porzott. Emiatt **Kínai császári udvarban olajjal kötötték le**, máshol **állati zsiradékkal** kezelték a pályát por ellen.

Történtek más próbálkozások is. A Málta **pálya homokos**, mert olyan kevés a csapadék, hogy esélye sincs a fűnek.

²²⁰ [https://de.wikipedia.org/wiki/Bidar_\(Sultanat\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Bidar_(Sultanat))

A régebben Olaszországhoz tartozó **Brioni** szigetén **agyagpályát** hoztak létre, mely az nem porzott, de feltehetően igen kemény lehetett, eső esetén pedig csúszós. Mivel nyáron játszottak rajta, amikor nem igen esik eső, praktikusnak megoldásnak tűnik, de a lovak lábának nem használt, a kemény döngölt agyagra leesni pedig nem lehetett nagy élmény.

Másik megoldás az volt, hogy a tavaszi és az őszi pólószezont megszakították egy nyári szünettel, amikor nem volt csapadék, a lovakat és a füvet kímélendő.

Az **esőtető berendezéseknek** köszönhetően manapság a nyári száraz időben is lehet játszani, a csúszás veszély ellen pedig homokot szórnak a pályára, mely a lovak lábát is kíméli. *(Puhábbá, fordulékonyabbá teszi a pályát.)*

Az **Arena póló** esetében, a kis pályát oly mértékben megterheli a játék, hogy fű azon már nem tud nőni, ezért vastag **homokot** hordanak rá, mint, amilyen a **Beach pólónál** is van. Amennyiben ezt locsolják, úgy nem porzik.

A sok eső esetén ugyanakkor tocsogni lehetne csak benne, ez elleni védekezésül **speciális műanyag adalékot** kevernek hozzá és alagsóvezéssel kell gondoskodni a vízelvezetésről.

Snow póló esetében tömörített havas pályán játszanak. *(St. Moritz-ban a befagyott tavon hozzák létre a havas pályát.)* Mivel a téli időszakban rövidek a nappalok, itt a **pálya éjszakai kivilágítását** is megoldják.

A nagyon **meleg éghajlatú**, egyenlítő vidéki pályáknál is előnyös az **éjszakai kivilágítás**, mert akkor este a hűvösebb hőmérsékletben játszhatnak. Ilyen éghajlaton régebben a naplementében játszottak, amikor hűvösebb volt, de így nagyon behatárolt ideig játszhattak csak és az est beálltával abba kellett hagyni a játékot.

JÁTÉKIDŐ

Manipurban általában **7 gólig** játszottak. Amennyiben ezt az egyik csapat akár néhány perc alatt is elérte, máris vége volt a játéknak, de ez lehet több napig is eltarthatott. Hasonló szabály volt Kínában is.

Volt, amikor **1 órában** két félidővel *(közte 10 perc szünettel)* **határozták meg a játékidőt**. Tehát 20-20 percre játszottak és nem állították meg közben az órát a szabálytalanságoknál, mint manapság.

A **Budapesti Polo Clubban** is **20 perces játékidő** volt, majd **1908-ban** a játékidőt előbb **10 perc**, később **1911-ben 7,5 perc „tisztá”** játékidőre rövidítették. *(Ebbe nem számít bele a szabálytalanságot jelző sípszó és a szabadütés elvégzése közötti idő.)*

2017-es évben csökkentette a FIP a **7 perc plusz 30 mp** játékidőt, **6 perc plusz 30mp** játékidőre.

Az újkori pólóban általában **6 chukkeres** mérkőzések zajlottak régen. *(A handicapes gólelőny számításánál most is 6 chukker a kiindulási alap. Ehhez képest kell kalkulálni a gólelőnyt, attól függően, hogy valójában hány chukkeres a játék.)*

HANDICAP SZABÁLY

1808 május 8. említik meg, hogy „**American Handicap Tournament**”-ben játszottak, vagyis ekkor már alkalmazták a **handicap szabályt**.

1930 06 03-én a **Sportthirlapban** írnak a nemzetközi „*mitingről*”, ahol elsőként említik a Magyarországi játékosok handicap értékeléseit a **Duna Kupánál**.

„**Red Devils**” (4-es csapat hcp: Mecklenburg hg. 0, Bethlen István ifj. gróf 1, Major W.D. Morgan 2, Károlyi Lajos gróf 1) győzött **3:2 ½**-re, az **1 ½** gól előnnyel induló

„**Blues**” ellen. (2-es csapat hcp: Dépold Miklós 0, Szentpály Imre 0, Mr. Bryan Martin 2, Hatvany Endre báró 0.)

A legjobb játékosok 10-es handicap értékelést kapnak. Az alábbiak voltak a legeredményesebb Magyar játékosok:

Bethlen István gróf ifj. 8, Hámory Gaszton 8, Dienes Ohm Tivadar 7, Kovács Dezső 7, Szentpály Imre 7, Gyurkovics György 6, Sorg Jenő 6, Aich Hubert 5, Bartalis Kálmán 5, Kovács Ferenc 5, Újhelyi Szabolcs 5.

ROUND ROBIN

1908 május 18-i cikkből kiderült, hogy **Round robin** rendszerben játszott a 3 csapat, 3-3-3 chukkert játszva. *(Így minden csapat 6-6 chukkert játszott. Manapság 2-2-2 chukkerrel játsszák, mert 1-1 csapat csak 4-4 chukkert játszik.)*

JOB KÉZ SZABÁLY

Kezdetben **jobb és bal kézzel** is lehetett az ütőt fogni. Azonban ez bonyolulttá, kiszámíthatatlanná és emiatt veszélyessé tette a játékot, ezért be kellett vezetni a jobb kéz szabályt.

MAGYAR POLO CLUB 1928-as évkönyv már tartalmazza a jobbkezes szabályt, azzal a kikötéssel, hogy aki korábban a Hurlinghami könyvbe bejegyeztette magát bal kezesnek, az még élete végéig bal kézzel játszhat, de új játékos már köteles jobb kézzel kezdeni az edzéseket és bal kézzel már nem játszhat.

VÉDŐFELSZERELÉSEK ÉS SZABÁLYOK

Kezdetben viszonylag kevés védőfelszerelést alkalmaztak. A lovak esetében legfontosabb az első **lábszárvédő** használata, hiszen az ütéseknel az sérülhet leginkább. Amennyiben a lovasok **csizmát**, netán valamilyen **sapkát** (*pakolt, turbánt*) viseltek, ez már valamilyen védelmet nyújthatott.

A Manipuri játékosok azonban nem viseltek a nagy meleg miatt **csizmát**, helyette ők lábszárvédőt használtak. Különlegesség volt ott a nyereghez tartozó nagy **mithum bőrlebeny**, mely a lábat, lábszárat, térdet is védte.

Manipuri játékfelszerelés; Shandur pass játék, lólábszáron fásli; Afgán pakol sapkás játékos szabálytalansága

Manapság a **csizma**, **bukósisak (helmet)**, **térdvédő** kötelező, **szemüveg**, **kesztyű**, **könyökvédő** pedig általánosan elterjedt. Ahogy a lovak esetében is, mind a négy lábon fáslit és lábszárvédőt is használnak.

Az egyik legjobb „**védőfelszerelés**” a lovakat és a játékosokat védő játékszabályok és azok szigorú betartatása. Nagyon sok szabálynak ez a célja.

A legalapvetőbb a **right of way**, mely szabad utat biztosít a labdát birtokló játékosnak, valamint a **keresztelés** és a **veszélyes játék** tiltása.

Legutóbb bevezetett biztonsági szabály például a labdát birtokló játékos **hirtelen kanyarodásának tiltása**, vagy a 30 yardos szabadütésnél a **kapu véde** tiltása.

LOVAKRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK

Egy ideig a **lovak mérete** is korlátozva volt a **Manipuri** lovak **105-125 cm-es** méretéből ki indulva. Ezért maximalizálva voltak **148 cm-ben**.

Idővel egyre nagyobb ló méret vált engedélyezetté, manapság pedig **nincs korlátozás**. Olyan lovat használhat bárki, mellyel a legjobb eredményt érheti el. A nagy és erős lóval jól lehet száguldani és „*pussolni*”, de az nem tud úgy gyorsulni, fékezni, fordulni. Gyakorlatilag e praktikus tényezők korlátozzák a méretüket, fajtájukat.

A jobb oldali „*pussolást*” is megengedő szabályváltozás, erőteljesebb lovak használatát eredményezte.

Ugyanakkor minden korban érvényes szabály volt, hogy csak **egészséges, fegyelmezett lóval** lehet játszani. (*Vak, beteg, ágaskodó, rugó, engedetlen ló veszélyes lehet a játékban lévő lóra, játékosra egyaránt.*)

Napjainkban igen érdekes tényező a póló lovak tenyésztésében lévő újítások.

A gyorsaság érdekében a Polo pony lovakat **Angol telivérekkel fedezik**.

A **mesterséges megtermékenyítést** követően pedig megvalósították „**lombik**” szaporítási módszert is.

Manapság pedig már a lovak **klónozását** is végzik. (*Lásd Cambiaso klón lovaival.*)

A fent leírtakból is látszik, hogy a póló régen is folyamatos fejlődésen ment át és manapság is fejlődik.

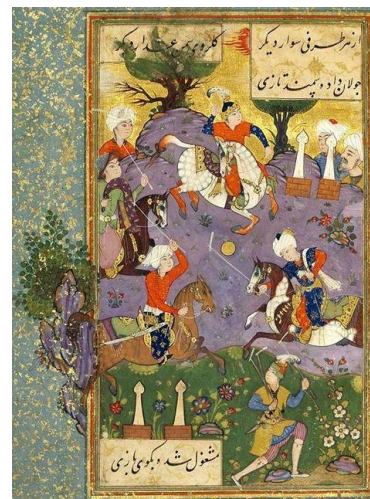
A SZÖVEGES RÉSZBŐL KIMARADT, NEM AZONOSÍTHATÓ PÓLÓS KÉPEK

221 Miniature

224 Sahnameh

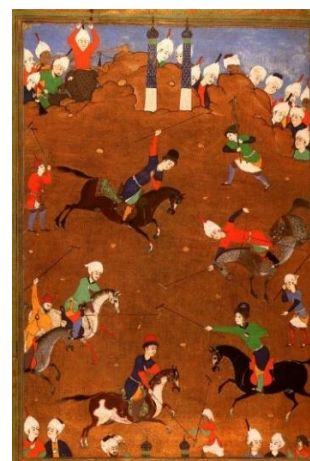
227 Covqan (Polo)

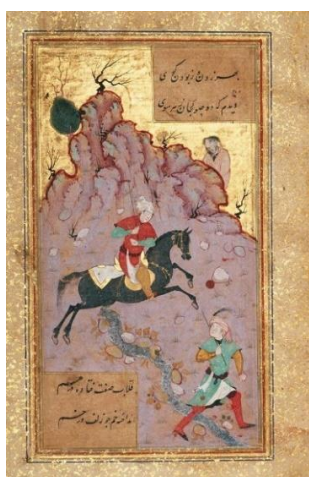
222 Polo game

225 Diwan af Jami manuscript

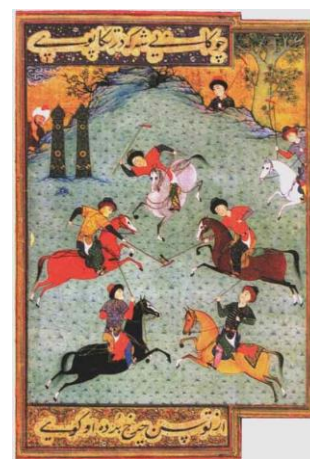
228 Polo game from Sarai album

223 Persian horse

226 Polo match

229 Chogan Masna Vigoyna

²²¹ <https://hu.pinterest.com/pin/506584658066530327/>

²²² <https://hu.pinterest.com/pin/843580573922478002/>

²²³ <https://hu.pinterest.com/pin/161707442849095086/>

²²⁴ <https://hu.pinterest.com/pin/544654148659830174/>

²²⁵ <https://hu.pinterest.com/pin/152418768614941875/>

²²⁶ <https://hu.pinterest.com/pin/566398090628339995/>

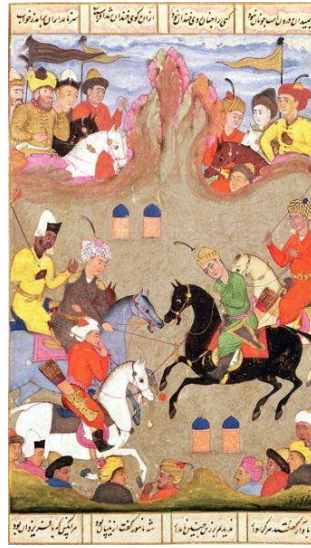
²²⁷ <https://hu.pinterest.com/pin/305892999664442645/>

²²⁸ <https://www.pinterest.fr/pin/389631805234286651/>

²²⁹ <https://www.pinterest.co.uk/pin/161707442849095264/>

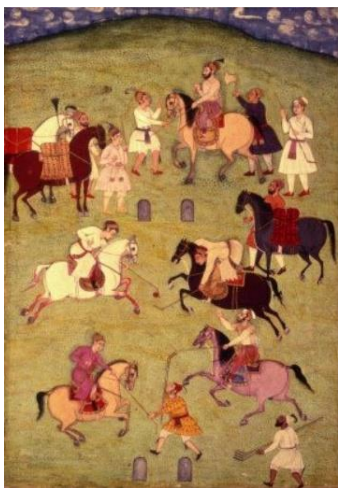
²³⁰ Sahnameh

²³² Sahnameh Mughal scholl

²³⁴ Polo miniature

²³¹ Islamic arts

²³³ Polo game from Tabriz

²³⁰ <https://www.pinterest.co.uk/pin/295830269261100063/>
²³¹ <https://www.pinterest.co.uk/pin/576179346052749703>

²³² <https://hu.pinterest.com/pin/389631805246854424/>
²³³ https://en.wikipedia.org/wiki/Chovgan#/media/File:Polo_game.jpg

²³⁴ <http://www.ebay.ca/itm/persian-polo-game-art-muslim-calligraphy-illuminated-manuscript-islamic-painting/272992657878?hash=item3f8fa161d6>

PÓLÓS INFORMÁCIÓK TÖMÖR GYŰJTEMÉNYE

A lovak törzsfejlődése	11
A lovak házasítása	11
A lovaslás és az ősi lovassportok	12

Meleg éghajlaton elsődleges szerepük volt a könnyű lovas hadseregek, ahol **könnyebb páncélzattal felszerelt lovasokat** is alkalmaztak. E lovasok edzéséhez kiválóan alkalmas volt a **póló**, mely feltehetően a **Közép-Ázsiai** lovas népek **buzkashi** sportjából fejlődött ki. A **póló** is ott kezdődött és mivel e területekkel igen szoros kapcsolatot áptak a **Perzsák**, ezért igen hamar átvették tőlük, majd tovább is adták az általuk meghódított területeken, vagy akikkel diplomáciai és gazdasági kapcsolatba kerültek a „*termékeny félhold területén*” **Egyiptomig, Bizánciaknak, de az Indiaiaknak, Kínaiaknak** is. *(Utóbbiak révén került el póló Japánba, Vietnámba is.)* A **buzkashihoz** hasonlóan kezdetben különösebb szabályok nélkül, nagyszámú csapatok játszották kezdetben a pólót is. Idővel, ahogy az uralkodók is elkezdtek játszani, egyre több **szabályt vezettek** be a biztonság érdekében. Így alakultak ki fokozatosan évszázadok alatt a póló szabályai. Az eltelt **2700 éves** időszak alatt igen sok érdekes esemény történt, melyet érdemes felidézni. A póló sportesemények is fontosak, de legalább ennyire figyelemreméltóak azon történelmi és kulturális események, amelyek a **pólót** folytató uralkodók élete kapcsán zajlottak.

12

12

Közép-Ázsia a póló őshazája* (i.e. 700-tól).....13

i.e. 700-tól a **Közép-Ázsia** **lótenyésztő népei** kezdték el játszani a buzkashit, majd a **pólót** is. *(Ott ahol a lovaslás tudása is kialakult.)* I.e. 600 körül már biztos átvették a **Perzsák** e sportot, mely ország egyértelműen a póló központja lett majd két évezreden át. Miközben a Bizánci, Arab, Egyiptomi, Indiai, Mongol, Kínai, Japán uralkodók is megtanulták és előszeretettel űzték e sportot. Arról már biztos információnk van, hogy a Perzsa **Achaemenid-dinasztia** (i.e. 550-330) uralkodói pólóztak, ahogy a **Nagy Dárius** is.

13

Ezért a **póló történelem** óhatatlanul a **Perzsa Birodalom** történetével függ össze és azzal is kell kezdjük. Ahogy a póló elterjedt, úgy lehet követni a sport követése által a hozzá kapcsolódó birodalmak történelmét is.

13

Így a póló történetével együtt megismerhetjük egy nagy lovas korszak történelmét, kultúráját is.

13

Hatalmas segítség **Nagy Ferdowsi** (*Hakim Abu'l Qasim Ferdowsi 940-1020*) a leghíresebb **Perzsa** epikus költő *(a mellékelt képen három költő társaságában)* „**Shāhnāme**” („*Királyok Könyve*”) című *(a Világon a leghosszabb)* epikus költeménye.

13

E műnek rengeteg kézirat másolata és fordítása is van *(még Grúz nyelvű is)* különböző korokból, melyekben sok szép miniatűr is található. *(Ezekben póló jelenetek is vannak, lásd később.)* **Ferdowsi** egy korábbi, szaszanida korszakból *(II. Koshrau /590-628/ idejéből)* **Pahlavi-tól** származó prózai munkára *(Xwadāy-nāmag = A Királyok könyve)* alapozta művét. *(Ez magyarázza, hogy miért ér véget a VII. században a története.)* A témát tovább bonyolítja, hogy **Ferdowsi** kortársa **Abu-Mansur Daqiqi** volt, aki a **Pahlavi krónika** verselését elkezdte, de őt megölték.

13

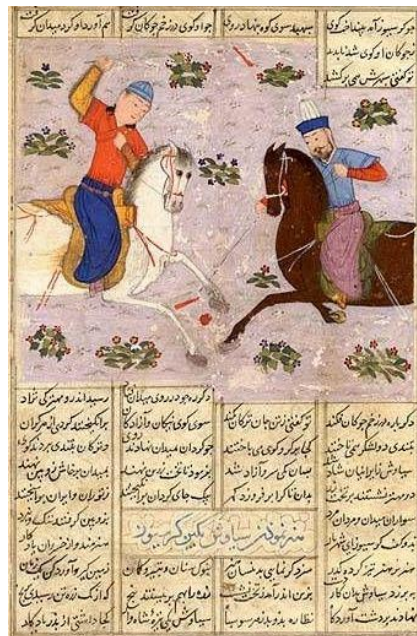
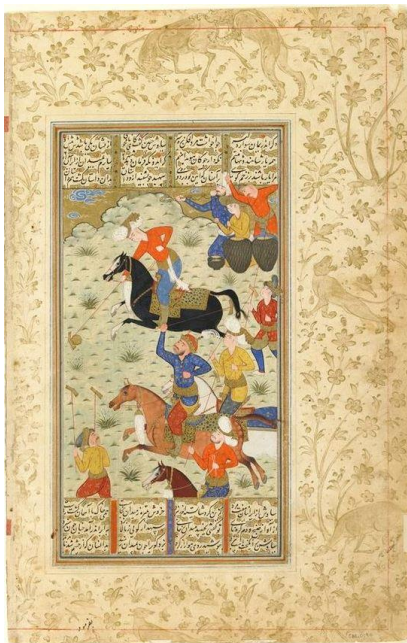
Perzsa póló (**Chowgān**) *14

Siyāwash perzsa herceg * (i.e. 650 körül)

14

A **Nagy Ferdowsi** által írt **Shāhnāme** igen fontos információkat tartalmaz számunkra a **Perzsa** és a **Közép-Ázsiai póló** kultúráról is, ezért még sokszor visszatérünk rá. Jelen esetben: **Nagy Ferdowsi** (940-1020) művében a **mitikus Perzsa** korszakról is ír, dicséri **Siyāwash pólótudását**.

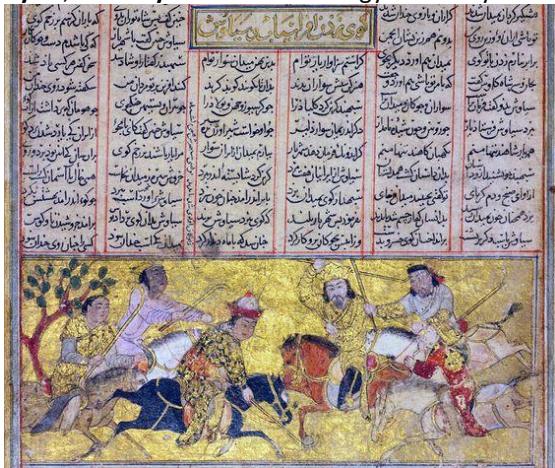
14

Siyâwash Afrasiyab-bal játszik; Siyâwash Garsiwaz hadvezérrel Afrasiyab testvérével játszik

Siyâwash Afrasiyab előtt játszik a miniatúrákon

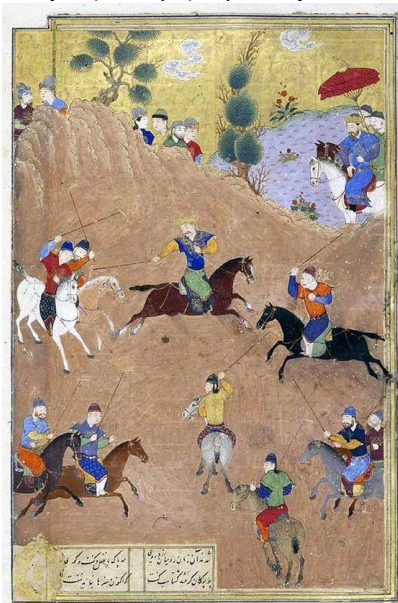
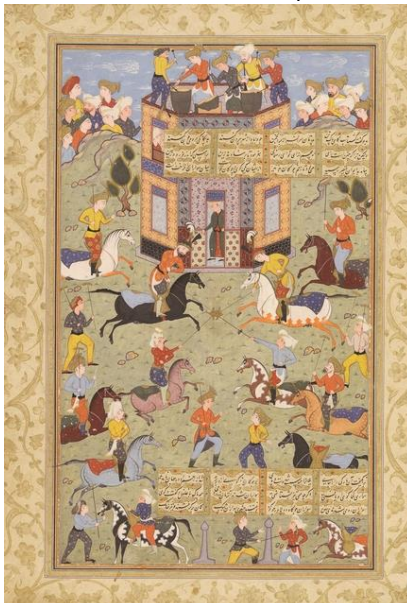
Ekkor (kb. i.e. 650 körül) zajlott le ott az első nemzetközi pólómérkőzés is, ahol a leírás szerint a **Turáni Királyi csapat nyert**, mert Siyâwash bölcsen hagyta őket nyerni.

Siyâwash Afrasiyab-fal játszik

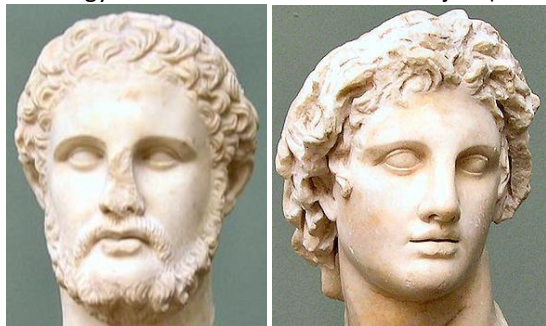
Gushtâsp (Vištâspa) * (i.e. 600 körül)

Shâhnâmeh miniatúr kép másolat Gushtâsp (Vištâspa) póló játékát mutatja Qaisarod Rum udvarában.

<i>Sahnamen Gushtaps pólózik a Qaisarod Rum előtt; Gushtasp herceg pólózik a császár előtt</i>	16
Zoroasztrizmus.....	17
Akhaimenida -dinasztia perzsa királyai * (i.e. VII sz. - i.e. 330)	19
Siyâwash és Vištâspa (Gushtasp) a mitikus Perzsa korszakban élt, tehát megelőzve a híres Perzsa Akhaimenid (i.e.559-i.e.330) nagykirályokat, és a Korai Akhaimenidák (i.e. VII.sz-i.e 520) tagjainak legtöbbjét is.	19
A Nagy Kürosz, (Cyrus) alapította dinasztia tagjai voltak az olyan híres uralkodók, mint Xerxesz, Artaxerxes , vagy a Dareiosz -ok. Akik mindannyian pólóztak. (E nagy Perzsa dinasztíát buktatta meg később Nagy Sándor .)	19

Makedón-Görög póló * π ó λ ο	21
II. Philipposz Makedon király * (i.e. 382, trónon i.e. 356-336)	21
Nagy Sándor Birodalmának uralkodója * (i.e. 356, trónon i.e. 336-323).....	21

II. Philipposz; III. Alexandrosz 21

Nagy Sándor (i.e. 356, trónon i.e. 336-323) apjától (**II. Philipposz** i.e. 382, uralkodása i.e. 356-336) **Makedon** királytól tanulta a póló játékot. Amikor **III. Dariusz Perzsa király** (i.e. 381, trónon i.e. 336-330) ezt megtudta, egy labdát küldött neki azzal, hogy inkább ezzel foglalatosskadjon. Az ifjú **Alexandrosz** megköszönte az ajándékot a **Perzsa** uralkodónak és azt a választ adta, hogy az ajándék valóban jelképes, mivel ő jelképezi az ütőt, a labda pedig a világot, melyet meg fog hódítani. 21

III. Dareiosz 21

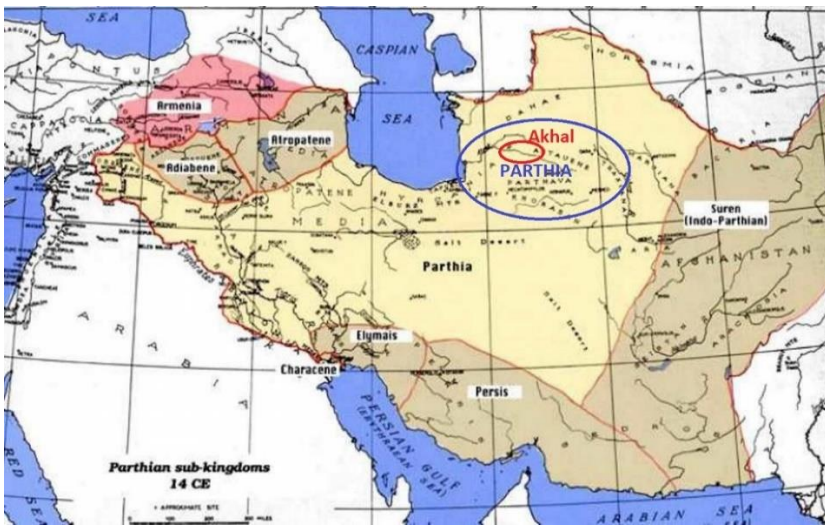
A világ leghíresebb **Bukephalos** (jelentése ökörfejű) nevű lova i.e. 355-ben született. **Nagy Sándort** végig kísérte harcaiban, mígnem i.e. 326-ben, 29 évesen Indiában elpusztult. A nagy hadvezér tette egyértelművé, hogy leáldozott a harckocsik kora a hátszlovakon harcoló katonák ellenében. A korabeli képi ábrázolásokon jól látható, hogy ekkoriban még nem használtak se nyeret, se kengyelt, csak egy elől és alul rögzített lótarakót. Ebből következően a pólózásban teljesen más stílusú lehetett. (Heveder által tartott nyereg és legfőképpen kengyel nélkül nem lehet olyan mértékben előre, hátra és oldal irányban kihajolni a labdához.) 21

Görög-Makedon történelem	22
Nagy Sándor * és a Gaugamelai korszakváltó csata i.e. 331	22
Szeleukidák (i.e. 312-63).....	25

Pártusok *	26
-------------------------	----

Partusok DINASZTIA * (i.e. 238 - i.sz 224)	26
--	----

A **Pártus, Szkíta** jellegű népcsoport kezdte el az i.e. VII. században a **pólót**, így nem csoda, hogy **Perzsiai** uralkodásuk idején (i.e. 247- i.sz. 224) folytatták a póló sportot. A **Pártusok** törzsterülete a Kaszpi-tengertől keletre eső terület. (Itt van az **Akhal** oázis is.) 26

26

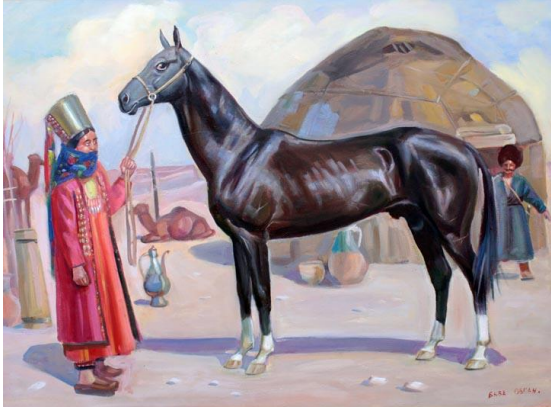
Parthus Birodalom országai és Akhal oázis

26

Akhal tekini lófajta26

A Kopet-dag hegység és Karakurum sivatag között elterülő Akhal-oázis környékén megtelepedett TEKE Törkmén törzsről lett elnevezve az általuk kitenyésztett lófaj. 3000 éves történelme van, tehát a lovaglás kezdetétől. Az Ashabad-Moszkva közötti 4300 kilométeres távlovaglás tette később világhírűvé. 1935-ben, 30 Törkmén lovassal indult versenyen 84 nap alatt tették meg a távot. 3 napon át víz nélkül tettek meg egy sivatagi szakaszon 235 mérföldet, vagyis 378 kilométert. (1 mérföld 1609 m.) E hihetetlen teljesítmény, egyben valószínűsíti, azt a teóriát, hogy az Arab lovak ősei is e fajta volt. (Ahogy említettük Nagy Sándor lova, Bukephalosz is ilyen származású volt.)

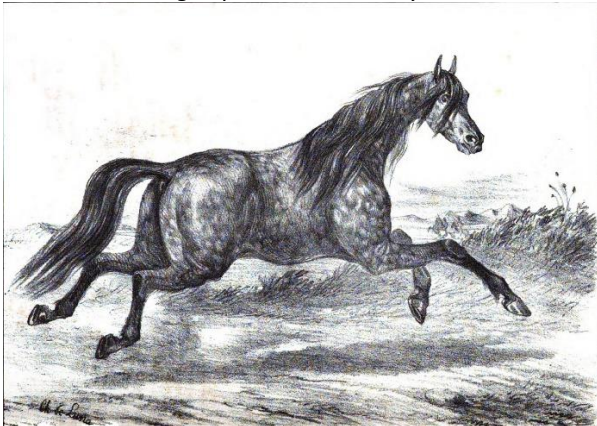
26

27

Akhal teke Üzbég népviseletű asszonnyal és Cári katonatiszttel

27

27

„Törökországi ló”

Akhal teke

27

27

27

Akhal teke ló és népviseletben lovasa; Kurultáji gyűlésen páncélos lovas Akhal teke ló

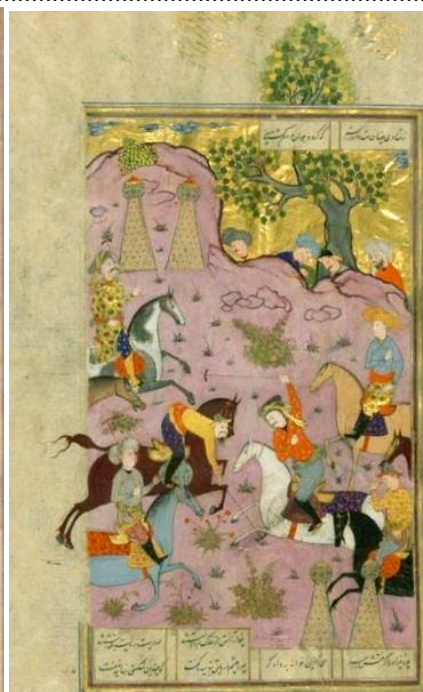
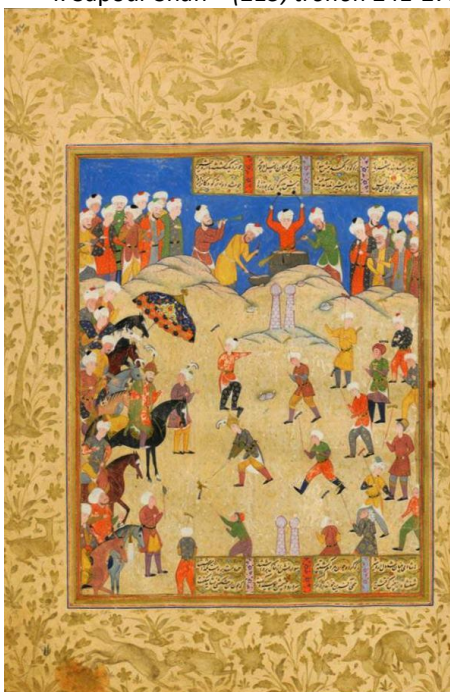
27

I. Arsak (trónon i.e. 247-211)28

Szászánida perzsa dinasztia * (224-651)29

I. Ardasír (trónon 224-241) volt az alapítója az Akhaimenida örökséget valló Szászánida-dinasztiának, akiknek póljátékát a fennmaradt miniatűr képek mutatják. 29

I. Sâpour Shah * (215, trónon 241-273)29

29

I. Sâpour póljátékát Ardasír felfedezi; Shahnameh: I. Sâpour póljázik; Ardasír nézi fia I. Sâpour játékát

29

II. Sâpour shah * (310, trónon 310-379)30

Ferdowsi szintén dicséri II. Sâpour Perzsa szászánida császárt (310, trónon 310-379) is, aki hétéves kora (316) óta pólózott.

30

II. Khosrow shah * (570, trónon 590-628)31

Nagy Ferdowsi a „*Shâhnâmeh*”-ben kiemelten foglalkozik II. Khosrow uralkodóval (570, trónon 590-628), akinek IV. Hurmuz (540, trónon 579-590) volt az apja, I. Khosrow (trónon 531-579) a nagyapja. Anyja a Pártus Vistahm arisztokrata leány testvére volt. 31

A *Shâhnâmeh*-hez tartozó miniatúra felirata szerint, Bahram Chobin (uralkodása 590-591) pólómérkőzés közben egy Bahram nevű családtagot vágott ketté kardjával. 31

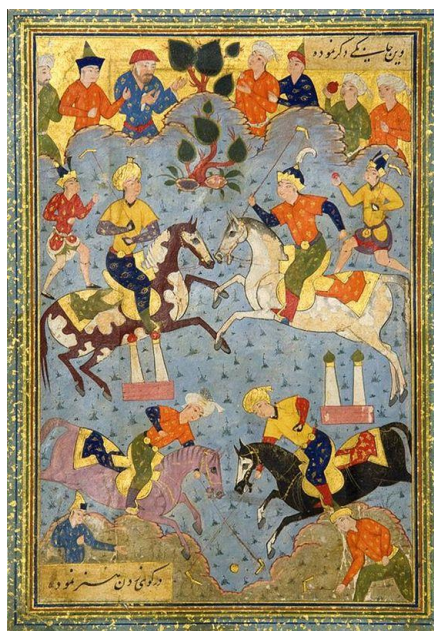
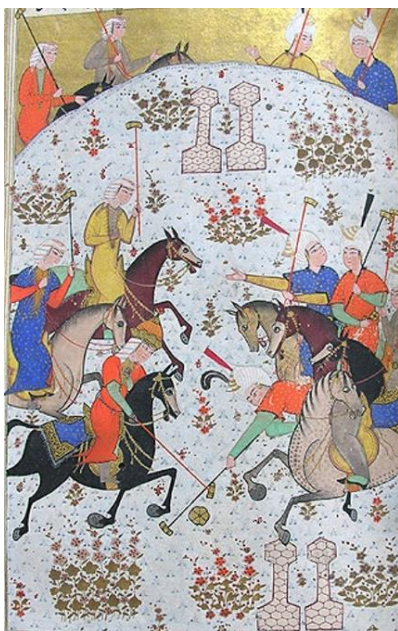
Bahram Chobin király karddal érkezik a pólómeccsre; Bahram Chobin, kettévágja kardjával Bahram-t 31

A később megírt „*Shâhnâmeh*” egyik legnagyobb hőse II. Khosrow lett. Ahol kiemelten foglalkoztak az Örmény (Keresztény) Shirin hercegnő iránti szerelmével és az általuk folytatott póló sporttal. 32

Nezâmi Ganjavi (1141-1209) költő szerelmi történetet ír le, melyben írt II. Khosrow Perzsa császár és gyönyörű szerelme Shirin póló játékáról az udvarhölgyekkel. 32

II. Koshrow és Shirin pólójátéka; Nizami Ganjevi műve K&S játéka; II. Koshrow és Shirin játéka 32

33

Shirin b.o., II. Koshrow j.o. pólózik; II. Koshrow & Shirin pólózik

33

Nizram: II. Koshrow b.o., Shirin j.o., pólózik; Shirin női és II. Koshrow férfi csapata

33

Nizami Ganjavi (1141-1209) a pre-islám szerelmi történetének elegáns metrikus ábrázolásával alakította át a perzsa irodalom történetét. A kéziratban szereplő első történet, a **KHUSRAW ÉS A SHIRIN** című könyvét bájos stílus jellemzi. A képzőművész megközelítése a kompozícióra, a női karakterek ruhája és a színek (*különösen fényes okker és a piros lac*) a festményeken észak-Indiai származásra utalnak.

33

Ezt követően hosszú évszázadokig az szilaj **Arab telivér** lovakon érkező Arab uralkodók domináltak a Közel-Keleten, (*beleértve Perzsiát is*), akik a leigázott népektől sok mindent átvettek, így Perzsáktól átvették a póló sport kitüntetett szeretetét is.

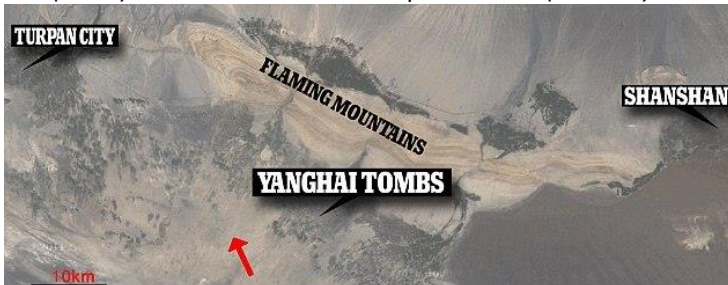
34

Mielőtt az Arab uralkodókról, lovaikról és **pólójátékukról** szót ejtenénk, Ázsia keleti része felé is és az ottani pólóéletre is ki kell tekintenünk.

34

Kínai & Hun póló * 击鞠35

(Keleti) Hun Birodalom Helian Popo hadvezér (381-425)35

35

A **Tarim Medence nyugati részén** fekvő **Turpani Yanghai** sírokból számunkra nagyon érdekes dolgot találtak, egy kb. 3000 éves lovaglónadrágot, mely a lovagláshoz lett kifejlesztve.

35

Egy újabb másik felfedezés is támogatja, hogy a **Xinjiangban (Hunoknál)** virágzó póló kultúra volt a korai időkben. **Tashkurgan Tadzsik Autonóm** területen 6600 négyzetméteres területű ősi **pólómezőt** fedeztek fel.

36

2400-2800 éves Yanghai sírokból Turpanban, az Ujgur Autonóm (Hunok lakta) területén, ősi időszakból találtak igen érdekes leleteket. Bőr golyókat és hozzá ütőt. (Lásd első képek.)

36

36

E leletekre hivatkozva állítják a Kínaiak, hogy a **póló**, jóval a korábban gondoltakhoz képest, vagy **800 évvel hamarabb**, kezdődött **Kínában (Hun területen)**. A póló labda lelet kora a tavaszi és őszi hadműveleti államok időszakára (*i.e. 770-221*) esik. Ez korábbi, mint a **Han-dinasztia** (*i.e. 202 - i.u. 220.*) Az ököl méretű bőrgolyók juhbőrből készültek, bőr és gyapjúdarabokkal voltak kitömve és piros kereszt volt ráfestve. A golyók nagyon hasonlóak az Északnyugat-Kínai **Dunhuang városban, a Nyugat-Han-dinasztia** (*i.e. 202-i.u. 9*) sírjaiban találtakhoz. (Lásd 3 kis labda.) A **Tang kori** (618-

907) festményeken is bőrlabdákkal játszottak, amikor a póló igen népszerű volt. (Lásd később a XV. századi pólólabdák is.) 36

36

Tang kori udvaroncok Jiju mérkőzés hasonlít a mai pólóhoz; Jiju mérkőzés az ősi Kínában 36

A kínaiak azt állítják, hogy több ezer éves póló hagyományuk van, melynek egy ősi formája a „jiju” labda játék. („Ju” Kínaiul labdát jelent.) 36

Japánban most is játsszák e sportot Da Kiu néven. 36

Az eddigi ismereteink szerint a póló játékot a Han-dinasztia (i.e. 206- i.sz. 220) idején kezdték el Kínában és nagy népszerűségnek örvendett a Tang-dinasztia (618-907) idején. (Az Arab-muszlin hódítás elől VII. században Kínába menekült Perzsák a póló tudásukat is átadták.) A póló népszerű volt a Liao (907-1125), a Jin (1115-1243), a Yuan (1271-1387) és a Ming-dinasztia (1368-1662) idején is, különösen a császári udvarban és a katonai csapatoknál. A póló elsősorban a lovaskatonák képzését szolgálta. A Liao és a Jin császári udvarban népszerű játék már a mai pólóhoz volt hasonló. 36

Csin-dinasztia (i.e. 221-206)37

Han-Dinasztia * (i.e. 206-i.sz. 220).....37

Han sírleletben találtak leíratott a labda (Kínaiul „Ji”) készítéséről. Gyomorba, vagy húgyhólyagba töltöttek haját és azzal üzték a labdajátékot. A Keleti Han sírokból is ábrázolták a pólót, ami a katonai vezetőrétegnek is kedvelt sportja volt. 37

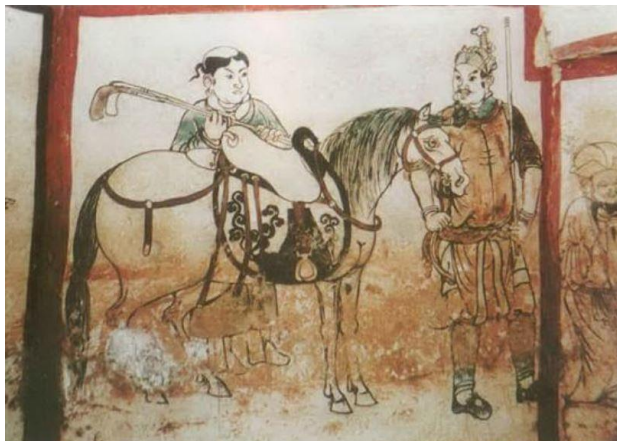
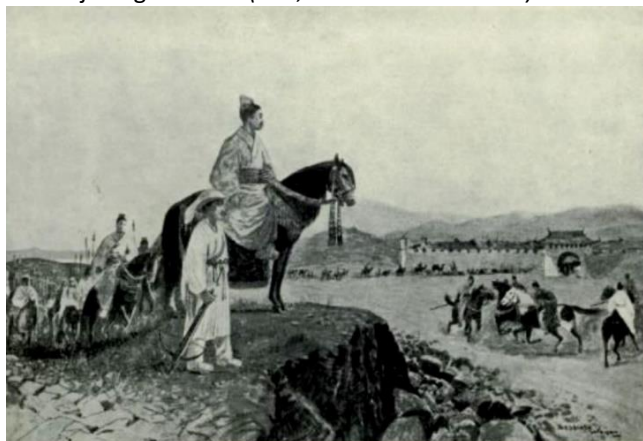
Cao Zhi herceg (élt 192-232.) írt a pólóról. (Cao Cao hadúr harmadik fia volt, emiatt nem kerülhetett hatalomba, ezért művészetekkel foglalkozott és igen sokat ivott. Egyszer a császárnak fenntartott úton lovagolt, ezzel külön feldühítette az uralkodót) Nevezetesen arról is, hogy nagyon jó az uralkodó osztály gazdag fiainak pólótechnikája. 37

Szuj-dinasztia (589-618)37

Kínai Tang-dinasztia császárai * (618-907).....38

A Tang-dinasztia (618-907) korszakában virágzott a gazdaság és a póló élet. Ez volt a Kínai civilizáció aranykora. Ezen időszakról kezdődően vannak információk a Japán, Vietnami és a Tibeti pólóról is. 38

Taj-cung császár *(598, uralkodása 625-649)38

38

Kao Cung császár * (628, trónon 649-683)38

Wu Hou császárnő Wu Zetain (624, trónon 690-705).....38

Kao Cung császár uralkodásának időszakra alatt az Arab Iszlám hódítók meggyilkolták az utolsó szaszanida uralkodót III. Yazdegerd-et, és ezért a fia III. Peroz (636-678?) Kínától kért segítséget 669-ben, majd embereivel a Pamír-hegységen át oda is menekült 670-ben. (A Perzsa udvar embereinek kedvenc játéka volt a póló, ezért a Kínai pólójátékot nyilvánvalóan fellendítette az érkezésük.) 38

A Perzsiából származó póló igen népszerű volt ekkor a VII. században Kínában és a férfiak különösen azt élvezték, ha a nők játszottak, melyet előszeretettel ábrázoltak is. (A pólót ábrázoló képeken és figurákon is a hölgyek kontyot viseltek, sokszor extravagáns fejdíszekkel.) 671-ben törvényt fogadtak el, hogy a hölgyek fátyol viselésére kötelezzék, de ezeket a 38

törvényeket figyelmen kívül hagyták. A hölgyek egyáltalán nem viseltek sapkát, kalapot és csakúgy, mint a férfiak lovaglóruhát, csizmát hordtak pólózás közben.

38

39

39

Tang korabeli női pólómérkőzéseket ábrázoló festmények

39

Zhanghuai (Li Xian) koronaherceg * (653-684)40

40

Zhanghuai koronaherceg (653-684) (ismert nevei még: **Li Xian**, 章懷太子, Zhānghuái Tàizǐ) sírjának lejárata oldalfalain szép lovas, közte póló jeleneteket ábrázoló freskókat találtak. Ez alapján nyilvánvaló, hogy jó lovas és **pólójátékos** volt.

40

40

Csung-cung (Zhongzong, Li Zhe, 656-710, 684-ban, majd 705-710-ig)41

Csong-cung szintén fanatikus **póló** rajongó volt. Az ő uralkodása alatt érkezett **Tibeti** küldöttség póló játékosokkal.

41

Tibeti póló * བོ་ལོ་41

41

Csung Cung (*Li Zhe*) uralkodása alatt, **709-ben Tibeti** követek jöttek a fővárosba **Chang'anba**, hogy feleségül vigyék **Jincheng** hercegnőt Tibetbe. A Tibeti nagykövet pólójátékot javasolt a küldöttséggel érkezett **Tibeti** póló csapat és a **Tang-dinasztia** udvarának pólócsapata között.

Vietnami Pólo * *Lôi chơi cầu cỡi ngựa*.....41

Tang császárok a hatalmukat a **VII. századra** délen még **Vietnám** felé is kiterjesztették. Így érthető miért találtak még ott is pólójeletet ábrázoló reliefet.

Japán Pólo * *ポロ*41

727-ben a Japán császári udvarban már pólót játszottak. 7-7 piros és fehér színbe öltözött játékos hasonló színű golyókkal rendelkezett és azt az ellenfél egy láb két inch kaplyukába kellett jutassák. Amikor a golyók elfogytak, akkor kezdődött a játék második része. A labdák papírból voltak, melyeket bambuszrostokkal burkoltak. (1 Láb 0,3048m, 1 inc 2,54 cm, tehát a kaplyuk kb 35,5 cm-es volt) (Lásd a Kínai Ming-dinasztia /1368-1662/ idején készült pólós kép.)

A Tang-dinasztia idejében Kínai kulturális hatásként még Japánban is elterjedt a pólo. **821-ben** Kínai-Japán nemzetközi mérkőzés zajlott a Japán napkövet és a Kínai csapat között.

Tokugawa Yoshimune shogun * (1684-1751, uralkodása 1716-1745).....42

A póló modern verzióját **Hachino-he** (észak Japán) városban kezdték játszani. **Mika Mori** leírta a könyvében, hogy **Shogun Tokugawa Yoshimune** (uralkodása 1716-1745) **Perzsiából** importált lovakkal játszotta a pólót.

Xuanzong (Hszüan Cung, Li Longji) Kínai császár * (685-762, trónon 712-756)43

Tang-dinasztia volt a Kínai póló aranykora, mivel **Taizong** (*Tai Cung*, uralkodása 625-649) császár határozottan támogatta. **19 császár közül 11 pólózott.** **Xuanzong császár** (685-762, trónon 712-756) mellett a **Tang-dinasztia** nemesei is pólóztak. Uralkodása alatt, hogy megnyerje vele testvéreit és a királyokat, gyakran velük együtt ütötte a labdát. Néhány miniszter nem értett ezzel egyet, félve, hogy leesik a lováról, mint Rong Wang.

43

A legismertebb kínai császár **Li Longji**. (*Tang Xuanzong*) Mielőtt elindult volna valahova, előtte szeretett pólót játszani és gyakorolni a labdajátékot. Ekkor sok magas rangú hivatalnok **pólózott**, a saját kertjükben létesített 1000 lépés hosszú 100 lépés széles pólómezőkön. A vágató lovak porfelverődése ellen olajjal szórták be a pályát. Egy történelmi feljegyzés szerint még holdfényben is tartottak póló ünnepségeket. A tartományok vezetői szervezték a szabályos pólópályákat és az edző csoportokat. A katonai kiképzésnek része volt a póló sok generáción át. Sok szép kép és terrakotta szoborcsoport maradt hátra e korszakból hölgy póló játékosokkal, ugyanis a Kínaiak imádtak a szép udvarhölgyek játékában gyönyörködni.

43

Tang korabeli pólót ábrázoló terrakotta festett szobrocskák

43

43

Li Longji (*Xuanzong*) császár is előszeretettel pólózott ágyasaival.

43

44

44

Zhaozong (*Li Ye*) császár * (867, trónon 888-904)45

Zhaozong (*Csao-cung* szül: *Li Ye*, 867, trónon 888-904), császárnál érte el a népszerűségének a csúcspontját a **póló**. Kínaiak bőrlabdát alkalmaztak és a „*jiju*” kifejezést használták a pólóra, mely játékot a Tang császárok korszakának kezdete óta előszeretettel játszották.

45

Tang-dinasztia korabeli freskó; póló, bőr labdával, sárga öltözetet csak a császár viselhetett

45
45

45
45

Tang póló számaron;

Tang póló számaron (öszvéren?)

Liao-dinasztia * (907-1125)46

Liao (Liao)-dinasztia (907-1125) a Tang-dinasztia bukását követően a **Kitajok (Khitan)** állama volt Kína északi részén. **Yelu Jing** (Mu Cung 931, trónon 951-969) muzulmán császár volt. Uralma alatt Kínában a **póló** nemzeti sportnak számított. 46

Tai Tsu császár 太祖* (852, uralkodása 907-912)46

Tai Tsu császár (852, uralkodása 907-912, késői Liang dinasztia tagja). **910-ben** elrendelte, hogy az összes többi játékost fejezzék le, mert kedvenc játékosát megölték a pályán. (Azokat is, akik a sérült játékos csapatában voltak, nem csak azokat, akik ellene játszottak.) 46

Liao-Dinasztia * (916-1125)46

Harmadik (Csin) Jin-dinasztia * (1115-1234)46

Jin Taizu Wanyan Aguda * (1068, trónon 1115-1123)46

A **Mandzsuria** Jurchen (Dzsürcsi) (elmongolosodott Tunguz) törzsek területét a **Liao-dinasztia** hódította meg. Uralmuk alatt átvették a Dzsürcsik is a **póló sportot** is. 46

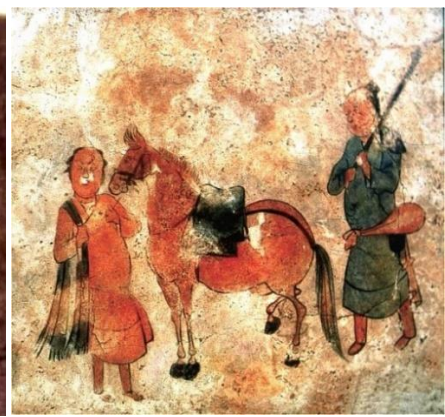
Szung (Song) Dinasztia * (960-1290).....46

Szung (Song)-dinasztia idején (Huizong /1100-1126/ és Qinzong /1126-1127/ császárok vannak név szerint említve) a póló a „katonai ünnepségnek” nevezett nagyon összetett szertartás része volt. Minden év márciusában Henan tartományi **Kaifeng** fővárosban tartottak labdajátékot, melyen a császár is játszott személyesen. **Piros** zászlók volt a díjak. A császár kezdte a játékot és **12 gólig** tartott a mérkőzés. A **Song-dinasztia** idején is szórakoztattak a palotahölgyek pólóval. Száz hölgy játszott, mesterien vágtáztak, mint egy lsten, zöld ruhájukban, piros csizmával. Az árupiac és gazdaság fejlődésével a póló egyre több közemberhez is eljutott, és megjelentek a pólóra szakosodott klubok, melyek lovas játék szolgáltatást végeztek. Sőt a póló eljutott más etnikumokhoz is. 46

A korabeli Konfucionista tudósok azt mondták: „A póló nagyon hasonlít a tömény italokhoz, szerencsejátékhoz, a populáris zenéhez, a szenvedélyes és más erkölcstelen tevékenységekhez.” 47

47

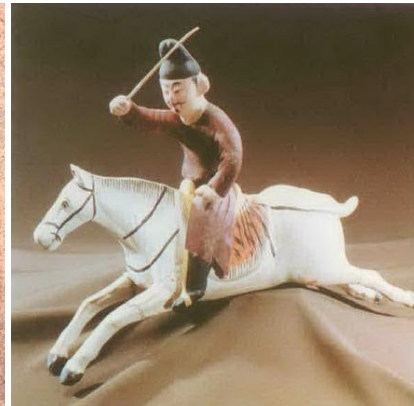

47

47

Pólójáték selyemfestésen;

Liao falfestés pólós felszereléssel

47

47

Pólójelenetek ábrázolása téglákon és terrakotta szobor

Ming-dinasztia * (1368-1662).....48

A póló annyira népszerű volt Kínában, hogy még a királyi címerek is tartalmazták. Különösen jelentős pólóélet zajlott **Ming-Hung császár** (1470, trónon 1487-1505) idején, aki a lovas tevékenységek támogatója volt.

48

Póló jelenet

Ancient polo in Asia;

Qing-Dinasztia (1644-1911)

A **Qing-dinasztia** elején is még népszerű volt a póló Kínában, azonban idővel csökkent a népszerűsége, mivel bezárkózás politikájának meghirdetésével szinkron betiltották a lóversenyeket.

Qing-dinasztia idején festett Tang korabeli jiju (bőrlabdás póló) mérkőzést ábrázoló rajz

Speciális kapu;

Udvarhölgyek is részt vettek a jiju (póló) mérkőzésen

Manapság is, amikor Kínában nemrég elhatározták, hogy újjáélesztik a póló sportot, egyből hatalmas beruházással, óriási ló létszámmal indulhatott el a **Tianjin Goldin Metropolitan Polo Clubban** a pólóélet. **2011-ben már Snow Polo Világbajnokságot** rendeztek, mely azóta is minden évben megrendezésre kerül. A **2022-es Téli Olimpián** tervezik indítani e snow póló versenyszámot. Melyhez a hagyományos füves pályán hozzák létre hóágyúkkal a havas pályát.

Ugyane pályákon, a nyári időszakban igen színvonalad pólóversenyek zajlanak kezdetektől fogva, melyen meghívott játékosként már a **MAGYAR POLO CLUB** játékos, **Ivanics Leonárd György** is részt vehetett 2011-ben a **SUPA/CEPA csapat** tagjaként.

50

50

Arab póló * البولولعبة	51
Mohamed és az Arab Iszlám Birodalom	51
Omajjádok Birodalma (661-750).....	52
Abbaszidák Birodalma * (750-1258, 945-től csak báburalkodóként)	52
Hârún ar-Raschid * (763, trónon 766-809).....	53
Az Abbaszid kalifák közül elsőként Hârún ar-Raschid kezdte el a pólót	53
Hârún ar-Raschid (763, trónon 766-809) népszerűvé tette a pólót nem csak a nemesei, hanem a tömegek között is, oly módon, hogy díjakat adott azoknak, akik játszották. A sportra szánt napokon a császári udvar tagjai és a kísérei lenyűgöző menetben vonultak a pályára. Ezek a gála napjai voltak, a Bagdadiak mind kimentek teljes erővel biztatni Harum al-Rashidot és csapatát, ahogy gyors galoppban, megütötték a kis labdát. Örök felügyelték a rendet a pálya körül. Harum a lóversenyeket is nagyon szerette. A Bagdadi és a Rakkai hippodromban a kalifa színeiben versenyeztek a lovai. Amikor lovai nyertek, nagyon boldog volt. Költőket hivatott, hogy megünnepeljék. Asmai tudós írta meg ekkor a „ Lovak könyvét ”.	53
Jukandar póló mester jól ismert volt a kalifátusában.	53

53

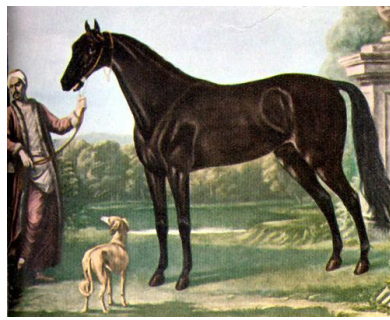
A póló iránti rajongásukat jól példázza, hogy még a csempéken is megjelenítették a póló sportot

53

Arab telivér *	54
Az Arab félszigetről induló iszlám térítés és vele járó hódítás nem valósulhatott volna meg az Arab lovak nélkül. Az Arab telivér története i.e. 2500 évvel ezelőttig nyúlik vissza. Ősei Közép-Ázsiából kiindulva (lásd Akhal tekini) jutottak el Mezopotámiába, Egyiptomba és az Arab-félszigetre . Tenyésztését az Arabok fejlesztették tökélyre, akik a mozgékonyaságuk, tűrképességüket a hadászatban rendkívüli sikerrel alkalmazták. A lónemesítést az Iszlám vallás is erősítette.	54
Mohamed próféta kancái voltak a leghíresebb kancacsaládok ősei. A sivatagi nomád törzsek Mohamed tanításai szerint gondos tenyésztést folytattak, mely nem csak vallási kötelezettség volt, hanem a törzs létét is befolyásolta. A Nedzsid-fennsíkon élő Vahhabita törzs által tenyésztett lovak kitűntek a többiek közül, állóképességükkel, szépségükkel. A háborúk során a Nedzsid-fennsík loállományának nagy része Egyiptomi kézre került. Itt az El Zahraa ménesben folyt és azóta is folyik a tenyésztésük.	54
Az Angol telivér tenyésztés alapja az innen származó három Arab telivér mén lett.	54

Godolphian Arabian;

Byerly Turk;

Darley Arabian

54

Andalúz ló54

Az **Arab lovak** az Iszlám dzsihád hódítása során a Muzulmán birodalomban **Kínától Európáig, Türkméniától egészen az Ibériai-félszigetig** eljutottak. Utóbbi a **VII. században** az **Észak-Afrikai Berber törzsek** a keleti vérvonalú lovaikkal hódították meg. A **Mór inváziót** csak **732-ben** a **Poitiersnél** vívott csatában a **Frankoknak** sikerült megállítani, de addigra a lovaik genetikai állományát már odavitték. Az **Ibériai-félszigeten** helyben régóta tenyésztett ló a **Sorraia póni** (melyek **Núbiai, Karthágói** eredetűek és már **Julius Ceasar óta a Római birodalom kedvenc harci lovai voltak**) valamint a **Mór lovak** keresztezéséből alakult ki az **Andalúz ló**. 54

Az **Andalúz** a **lovagkori Európa** kedvenc lófajtája volt és a **Spanyol kolonizáció** miatt igen nagy hatással voltak az Amerikai lófajtákra is. Így számos lófajta nemesítéséhez is használták: **Lipicai**, Klabrudi, Frederiksborgi, Oldanburgi, Orlov, Quarter Horse, Appaloosa, Connemara, Cleveland Bay, Nápolyi ló, Alter real, Luzitán, és az **Argentin Criollo**. (Kisebb hányadban a **Nónius**, a **Holsteini**, a **Hannoveri**, a **Württembergi** és a **Connemara** fajtában is Andalúz vér folyik.) 55

Criollo & Polo Pony *55

A Spanyolok által betelepített Andalúz lovakból alakult ki a **Criollo ló**, mely később az **Argentin Polo pony** tenyésztés alapjává vált. A **Polo pony** gyorsaságának fokozására pedig manapság **Angol telivéreket** használnak. A legkiválóbb **Polo pony**-kat már embrió beültetéssel is szaporítják (*Ellerstina csapat, Pieres család*), sőt manapság a legfantasztikusabb módon **klónozzák** is. (*La Dolphina csapat, Adolfo Cambiaso.*) 55

55

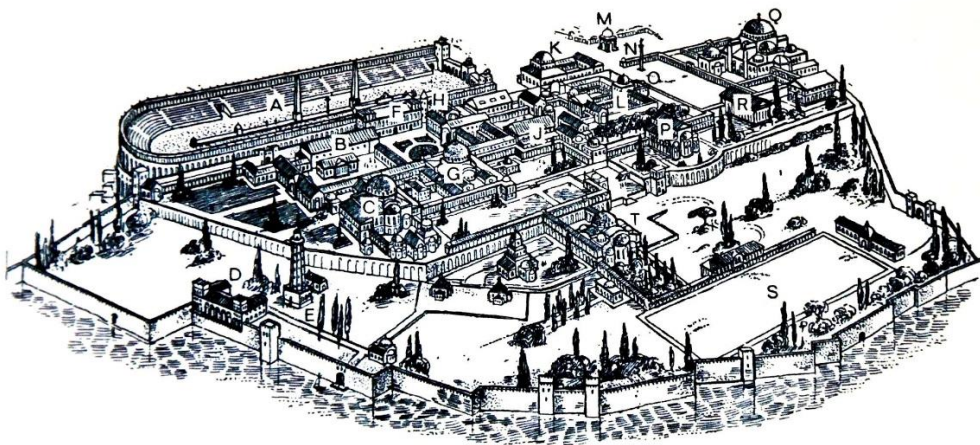
Cambiaso kedvenc lovának Cuartetera-nak 6 klónjával (jól látható, hogy nem teljesen egyformák a klónok)

55

Bizánci póló * pólo56

II. Theodosius császár * (401 trónon 408-450)56

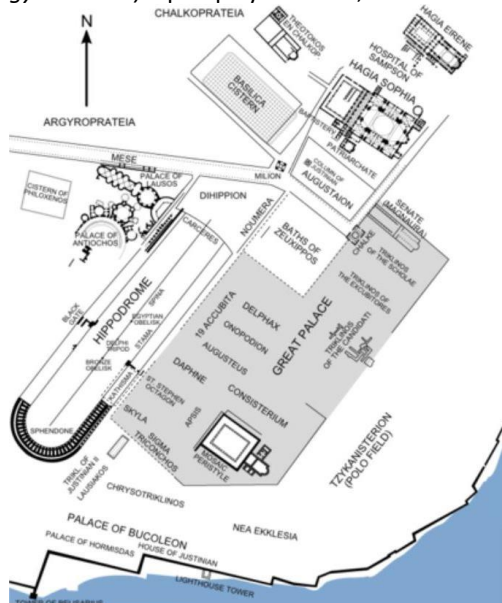
II. Theodosius (401, trónon 408-450) a 2. Kelet-Római császár nevéhez fűződik a Konstantinápolyi **pólópálya aTzycanisterion** megépítése. (A képen „S” betűvel jelezve.) **Horece A. Laffaye** *The Evolution of Polo* 1935-ben kiadott művében külön megemlíti, hogy **II. Theodosius császár** pólózott. 56

III. Alexandrosz bizánci császár * (872, trónon 912-913).....	56
III. Alexandrosz (872, trónon 912-913), VI. León (866, trónon 886-912) bátyjával együtt társcsászári rangot kapott édesapjuktól	
I. Baszileiosztól (836, trónon 867-886). Apjuk (vadászbaleset általi) halálát követően VI. León uralkodott, ezért öccse igen sokáig nem vett részt a politikában. Emiatt más kedvteléseknek élt, így a pólónak is.	57
III. Alexandrosz (872, trónon 912-től) 913-ban a tzykanionban játszott póló mérkőzést követően a játéktól szerzett kimerültségében halt meg.	57
II. Baszileiosz (Bulgaroktorosz) császár * (958, trónon 976-1025)	57

	57
Konstantinápolyi Nagy Palota pólós rétjén középen II. Baszileosz , balra fehérben VIII. Kostantinosz , jobbra a híres generális Niképhorosz Ouranosz (980-1010), II. Baszileosz bizalmasa, munkatársa.	57
II. Niképhorosz Phókasz (912, trónon 963-969).....	58
I. Ióannész (924, trónon 969-976).....	58
Amikor II. Baszileiosz meghalt 1025-ben kérésére nem családtagjaival egy helyen temették el, hanem a <i>(lovassági gyakorlótér)</i> a pólópálya mellett, ahol kedvenc sportját, a pólót is űzhette.	59

VIII. Kostantinosz társcsászár * (961, trónon 1025-1028).....60

VIII. Kostantinosz társcsászár rövid ideig ülhetett a trónon, mivel élete **68 évéből** javarészt más uralkodott helyette. Ezért az élet örömteli oldalát élvezte. Kiváló lovas volt, így a lovas sportoknak hódolt. Vadászott és Tzykanisterionon (*Tzykanion a póló görög neve*), a Konstantinápolyi póló pályán játszott. Mivel nem volt fiú örököse, csak három leánya, ezért a trón öröklése itt is gondot jelentett. Halála előtt leányát **Zoe-t** (978, trónon 1028-1050) **Romanosz Argyros-hoz** (968, trónon 1028-1034) adta feleségül társcsászárként, majd 3 nap múlva meghalt. (**Romanosz Argyros feltehetően jó lovas lehetett, mivel a Hippodrom bírja is volt, erről készült térképen látható a pólópálya is**)

III. Romanosz Argyros császár (968, trónon 1028-1034).....60

I. Alexoisz komnénosz császár * (1048, trónon 1081-1118).....61

Aich Hubert Pólóiskola könyvében említi meg, hogy **I. Alexoisz Komnénosz császár** (1048, trónon 1081-1118) és fia **II. Ióánnész Komnénosz császár** (1087, uralkodása 1118-1143) idején az udvari nemesség játéka volt a **póló**. Érdemes hozzá még megemlíteni, hogy a IX. században a Bizánci Császároknak **Magyar** lovastestőrei voltak, akik feltehetően így szintén pólóztak. **II. Ióánnész Komnénosz** (1087, uralkodása 1118-1143) és felesége **Irene** (*I. László Magyar Király lánya Szent Piroksa*) fia volt **I. Manuel**, aki szintén a póló rajongásáról volt híres.

II. Ióánnész császár * (1087, trónon 1118-1143).....62

I. Manuél Comnénos császár * (1118, trónon 1143-1180).....62

I. Manuél Comnénos Bizánci császár (1118, trónon 1143-1180) a póló nagy patrónusa volt. Apja, a hódításairól ismert **II. (Szép) Ióánnész császár** (1087, trónon 1118-1143), anyja (**Szent Piroksa-Eiréné** (1088-1134) a Magyar **Szent I. László király** (1046, trónon 1091-1095) lánya volt. Ezek után érthető, hogy a **Magyar** hercegek trónviták idején előszeretettel menekültek (1158-ban) az anyai ágon Magyar származással bíró **I. Manuél Bizánci császár** rokonukhoz. Így **II. Géza** (1130, trónon 1141-1162) testvérei, a későbbi **IV. István** (1133, trónon 1163-1163), **II. László** (1131, trónon 116-1163) és fia **III. Béla** (1148, trónon 1172-1196) is. Ők a nagy pólójátékosnak számító **Manuél** udvarában óhatatlanul kipróbálhatták a pólót, ezért ők lehettek az **első Magyar pólójátékosok**.

63

63

Bizáncban feltehetően pólózó **II. László;** **IV. István;**

III. Béla

63

Shapour Suren-Pahlav említi **SHORT HISTORY OF CHOGÁN** könyvében: A XII. században **I. Manuel** a póló patrónusa volt és egyik utóda **Hohannes Chinnasus császár** is pólózott, mígnem kéz és lábtörést szenvedett egy meccs közbeni nagy bukásnál.

65

Horace A. Laffaye **THE EVOLUTION OF POLO** könyvében említi: **Johannes Cinnamus** ír le egy érdekes póló játékot **1190-ben**. Két csapat alma nagyságú bőrlabdával játszik. Az ütőjük vége kör alakban végződik, melyben húrszerű háló van.

65

polo crosse

65

A Tzykanisterion kulcsszóra rákeresve: **John Kinnamos** (1143-1185 után halt meg) **Görög történész**, aki **I. Manuel császár** katonai közigazgatásában töltött be posztot a következőket információkat adta közre: A **Tzykanionot** (pólót) két csapat lóháton játssza, hosszú botokkal, amelyekre hálót tettek fel és ezzel próbálják az alma méretű labdát az ellenfél csapatának céljához juttatni. E sport nagyon népszerű volt a Bizánci nemesség között. **I. Basil** fia **III. Alexandrosz császár** a játékból való kimerültsége miatt halt meg.

65

I. Alexios Komnenos császár (1081-1118) térdén sérült Tatikios nevű tábornokával való játék közben. 65
 I. Johannesz Axouchos (1235-1238) Trapezond császára (Kis-Ázsia észak-keleti részén lévő 1204-1461 között önálló, Krímet is birtokló Görög állam) halálosan sérült póló közben. 65
 A Konstantinápolyi tzykanisteriont (pólópályát) II. Theodosius császár építtette. Konstantinápolyon és Trebizondon kívül Spatra, Efézus és Athénban is volt tzykanisteria, amit a tudósok a virágzó városi arisztokrácia jeleként értelmeztek. E helyeket a nyilvános kínzások és kivégzések helyszínékként is használták. 65

Egyiptomi póló * ولوب الةب عل66
 Perzsia Egyiptom feletti fennhatósága alatti időszakában is elterjedhetett a póló e területeken, ahogy az Arab hódítást követően is, de erről pontos információkkal nem rendelkezünk. Szaladin (1169-1193) azonban közismerten nagy póló rajongó volt. Take-Eddin-Ahmed-Makrizi (1364-1442) által írt History of the Mamaluke Sultans in Egypt című művében ír az uralkodókról, közte a póló játékuokról. Érdekes, hogy a Spanyolországot is elfoglaló hódítók, nem vitték el oda a lovaikkal együtt a pólójáték szenvedélyét is. Egyiptomot és később a Levantei tengerpartot is elfoglalták a Muzulmán hódítók. Leghíresebb Egyiptomi szultánok az Ajubbid dinasztia (alapítója Szaladin /1137-1193/), majd a Mamluk (leghatalmasabb Bajbarsz /1223-1277/) tagjaiknak kedvenc sportja a volt póló. 66
 Szaladin * (Tikrit 1137, trónon 1171-1193)66
 Mamlúkok * (1254-1527)67
 I. Bajbarsz szultán * (1223, trónon 1260-1277)68

Perzsa póló a Bujidák, Zirajidák alatt * ولوب69
 Bujida (Buvajhida) dinasztia (934-1055)69
 Zirajida Emír-dinasztia (928-1043)70
 Kábusz perzsa Zijarida emír * (960?, trónon 977-1012)70
 A Ziyarid dinasztiahoz tartozó Perzsa Qabus (Kábusz) király (? , trónon 977-1012) a X. században leírta a póló szabályait, és külön említette a játék kockázatát, veszélyeit. 70
 Qabus unokája Keikavus (született 1021-ben, aki a Szeldzsuk uralom alatt vazallusként uralkodhatott 1050-1087) által írt QABUS NAMA (Qabus könyve) a Perzsa szakirodalom egyik legfontosabb műve. (Kb. 1080 körül készült. Benne azt állítja, hogy nagymamája Khosrau I. Sasanid királytól származik, édesanyja Ghaznavid hercegnő volt. A könyv egy részében az élet örömeiről, így a pólóról is írt.) 70

Perzsa póló * Türk és Mongol Dinasztiaák alatt71
 Gaznavida-dinasztia * (961-1187)71
 A Gaznavida Türk és a későbbi Mongol uralom alatt is a póló sport támogatói voltak az uralkodók. 71
 A Perzsa költészet legismertebb póló referenciái Omar Khayyam Perzsa költő (1048-1123) Rubaiyat művében fellelhető, mely jelentős lírikus tartalommal rendelkezik. 71
 Nagy Ferdowsi beszámolt X. századi „Shâhnâmeh”-ben, a Királyok Könyvében, a királyi póló versenyekről! 71
 Dinvari leírta szintén a X. században a póló általános szabályait és e művében előírásokat is adott: „A póló sok gyakorlást igényel.” „Ha sokszor eltörik a pólóütő az a gyakorlatlanságnak a jele.” „A játékosnak szigorúan kerülnie kell a durva szavak használatát, türelmesnek, önmagát mérséklőnek kell lennie.” 71
 Szeldzsuk Birodalom (1037-1194)72
 A (szeldzsuk) Török és a Mongol uralom alatt is az uralkodók a póló sport támogatói voltak. 72
 Hvárezmi Birodalom (1077-1231)72

Mongol Póló * поло73
 Dzsingisz kán * (1162, uralkodása 1206-1227)73
 Ismereteink szerint Dzsingisz kán testőrségének tagjai pólóztak, ahogy a Nagy kánnak is a kedvelt sportja volt a póló. Több kép is valószínűsíti, egy rajz ábrázolás ezt állító feliratát. 74

75

75

Ming kori (1368-1662) kínai kép pólójelenete, mely feltehetően Dzsingisz kán póló játékát ábrázolja

75

75

Játékos azonos Dzsingisz rajzzal; a ló dekoráció igencsak hasonlatos egy Dzsingisz Kánt ábrázoló képpel
Nagyon szép képi ábrázolás is fennmaradt a Mongolok (és Tatárok) pólójátékáról.

75

75

75

Tatárok pólójátéka Kano Shosu (Japán 1551-1160)

75

Tatárok pólójátéka (Kano Soshō 1601, Japan, Momoyama időszak /1573-1615/)	76
Mongol-Perzsa Ikádok Birodalma (1256-1353) *	76
A Mongol uralom alatt is az uralkodók a póló sport támogatói voltak.	78
Mongol-Perzsa-Török Timuridák (1405-1507)	78
Timurlane retteget volt kegyetlenségeiről. Egyszer állítólag megparancsolta lovasságának, hogy legyőzött fogjaik fejével játszanak pólót.	78
Temur (1336, uralkodása 1370-1405) kései utóda Bábur (1483-1530) Kabulban ragadta magához a hatalmat, majd elfoglalta Delhit és ezzel megvetette a Mogul Birodalom alapjait.	79

(Azeri-Kurd) Perzsa póló * polo.....	80
Szafavidák (1502-1722/36).....	80
A Mongolokat követően Perzsiában uralkodó Szafavida-dinasztia póló életéről egy Angol utazó Sir Anthony Shirley számolt be, aki 1590-1602 között volt Isfahanban. (Tehát már Abbasz shah idején.) Távozását követően érkezett ide John Cartwright, (aki bejárta még Babilon, Ninive, Persepolis, Susa városokat is) a következőket írta: Abbasz reggeli szokása volt, hogy meglátogatta istállóit és katonáit. Délután háromkor belép a Maydanba, ahol magas állványokon a sokaság üldögél, hogy lássa az udvaroncok harci bemutatóját. Akik futó, ugrató lovak hátáról íjznak és „Lóhátról teniszt játszanak” (pólójáték). Ezen a helyen többször is lehet ezt látni az év folyamán, tűzijátékokkal, fogadásokkal, zenészekkel növelve a látványosságot.	80

A „lóhátról való tenisz” leírását érthetővé teszi egy korábbi Bizánci információ. Johannes Cinnamus ír le egy érdekes Bizánci póló játékot 1190-ben: A két csapat alma nagyságú bőrlabdával játszik. Az ütőjük vége kör alakban végződik, melyben húrszerű háló van. (Hasonló Játékot játszottak Japánban is. Ez megfelel a mai polocrosse játéknak.)	80
I. Abbász Shah * (1571, trónon 1588-1629)	81

81

Király és a próféta pólójáték közben; Póló játékos Szafavidák idején;

Dervis és a shah

81

Isfaham póló tér*

82

I. Abbász Shah (1571, trónon 1588-1629) Szafavida uralkodó **1598-ban a fővárost Iszfahámba** helyezte és a Muszlim világ legjobb mesterembereit hívta az új főváros szépítéséhez. A Száfánidák korának építészete legmarkánsabban **Iszfahánban** figyelhető meg. A **póló** vitathatatlanul leglátványosabb tiszteletét mutatja az **Iszfahani királyi póló tér** körül fekvő császári város. A sah eleve azt akarta, hogy ez legyen a **Világ legszebb póló pályája**, mely a póló sport központjává váljon. Ezért az **1500-as évek** végén, a Perzsa fennsíkon **1500 m magasságban** egy világvárost tervezett meg. **Egymillió ember** lakta a több, mint 160 mecsettel, 40 medreszével, 1800 karavánszerájjal, 270 közfürdővel, kertekkel, parkokkal ellátott várost. Központi tengelye a **Csehár Bág**, a négy kilométeres sugárút. Az iszlám világban is egyedülálló **Nagy Bazár**, mely harminc négyzetkilométeren terült el és építészetiileg a központi nagy póló tér, az **560m** hosszú és **160m** széles **Majdán Sáh** (más néven **Nasqsh-e Jahân**) bevezetőjéül szolgált. E hatalmas (560x160m) tér legnagyobb volt a Tien An Men tér megépítéséig. Mindkét végén **kőoszlopok** adják a pólópálya **7,3m széles kapuit**. (Ennyi a pólókapuk hivatalos szélessége ma is.) A déli oldalon van a **Masjed-e Shah**, amelynek mozaik kupolája és minaretje a világ egyik legszebb mecsetjévé teszi. Az északi oldal mellett van a **Qaysariya kapu**, mely a Királyi bazárhoz vezet. A pólópálya a közélet középpontjában volt ezért. A pályán folyó közelharc közepén épült a sah hatemeletes palotája, **Âli-quâpu**. A palota központi részeként építészei egy tornyos királyi nézőtermet terveztek, melynek tetejét 18 kecses oszlop tartja. A téren rendszeresen lovaspóló játékokat zajlottak.

82

82

Az Iszfahani póló tér az antik műalkotásoknak leggyakoribb témája. Az Iszfahán bazárban még manapság is kaphatóak a régi póló jelenetek másolatai, emléktárgyakként.

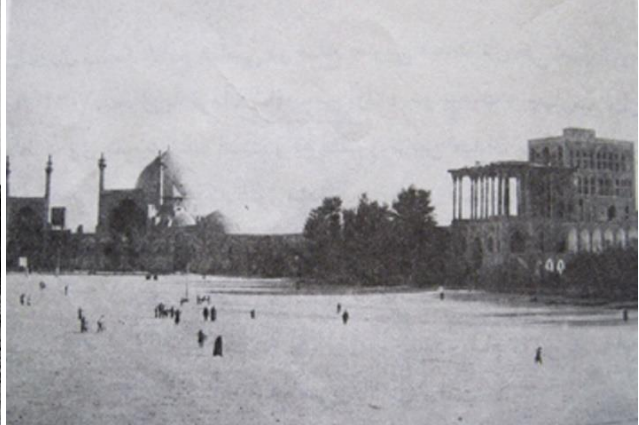
82

82

82

Isfahan főterén korábban rendszeresen tartottak póló mérkőzéseket; Sőt háremhölgyek pólója is zajlott

83

83

Jól látható a két kőből készült póló kapu; Még 100 évvel ezelőtti is pólózásra alkalmas volt a tér

83

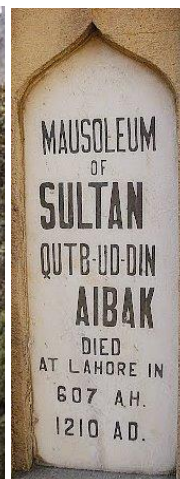
Isfahan város főtere ma a régi szép épületekkel körülvett, fákkal, szökőkutakkal betelepített, így pólózásra alkalmatlan park. A pólópályák helyét medencék és kertek vették át. Ügyes szeműek még észrevehetik legelöl a kőből lévő póló kapukat. Így csak egy kis gyepes helyen rendezhettek nemrég egy bemutató póló mérkőzést.

83

83

Indiai póló * पोलो	84
Mamlúk-dinasztia (1206-1290).....	84
A Lahorei bazár mellett található Qutab ud-din Aibak szultán (Turkesztán 1150, trónon 1206-1210) emlékműve, aki egy pólómérkőzésen vesztette életét, amikor pónija elbukott. (1210)	84
Qutb ud-Din Aibak szultán* (Turkesztán 1150, trónon 1206-1210)	84

Qutb ud-Din Aibak Delhi szultánjaként csak négy évet uralkodhatott, mert **1210-ben** meghalt egy véletlen balesetben, amikor lova elbukott és a nyereg alá szorulva halálos sérült szenvedett.

Mogul Birodalom * (1526-1540, majd 1555-1857)

Babur* (1483, Delhi szultán 1526-1530)

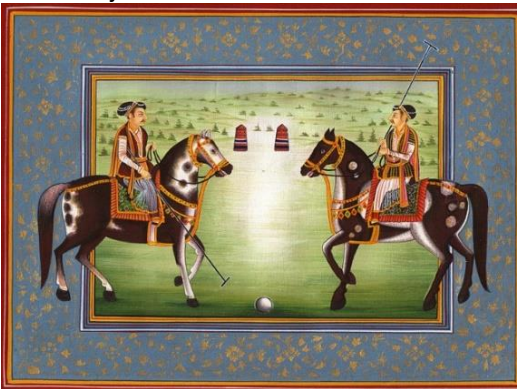
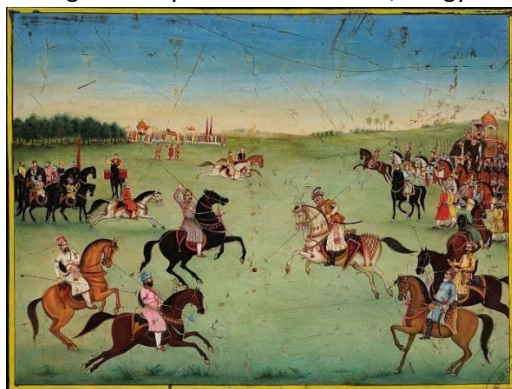
A **Mogul Birodalom** észak-Indiai muszlim birodalom volt **Agra központtal**, amit a Mongol-Türk Bábur Temur Lenk leszármazottja alapított. **Babur** (Üzbegisztán 1483, Delhi szultánja 1526-1530) különösen kedvelte a pólót. (Melyet utódai is előszeretettel folytattak)

Akbar, (Babur unokája 1542, trónon 1556-1605) különösen szerette a pólót, még fáklyafényben is pólózott. Hatalmas istállókat építtetett pónijainak, Agra közelében, melyek mai is láthatóak.

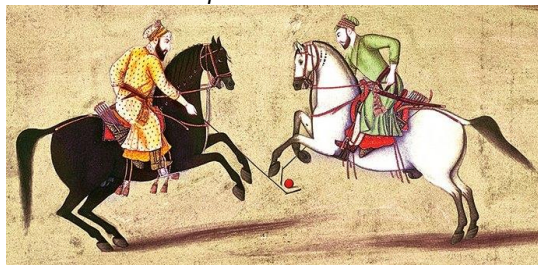
Jalal ud-din Muhammed Akbar szultán* (1542, trónon 1556-1605).....

Jalal ud-din Akbar (1542, trónon 1556-1605 Babur unokája) is kiváló pólójátékos volt, maga is bevezetett néhány pólószabályt.

Akbar kedvelt póló pályája Ghariváli-ban volt néhány mérföldre Agra-tól, később pedig Nagarchin-ban, mely szintén közel van Agrához. Gyakran ábrázolták őt, ahogy udvaroncaival játszott.

Jalal ud-din Akbar pólózik

Moghul császár pólója

Az **Indiai** szubkontinensen a helyi királyok, hercegek folytatták még a póló játékot. (Lásd később Manipuri királyi család pólója.) A **Hyderabadtől** 80 mérföldre északra lévő **Bidarban** mellett fennmaradt pálya 500 yard hosszú és 200 yard széles (460m x 180m), kapuoszlopainak magassága 7,5 láb (2,3m), átmérője 5 láb és hat inch (1,8m), a kaputávolság 13 láb (4m),

tehát kb. fele olyan széles, mint az Isfahani kaputávolság, miközben a pálya méret hasonló.) **Barid király** 1487-1619-ig uralkodott Bidarban. A Mohamendán invázió idején 1323 foglalták el Gilburga város és 1347-ben alapították Bahmanist, mely később Bidar fővárosa lett.

88

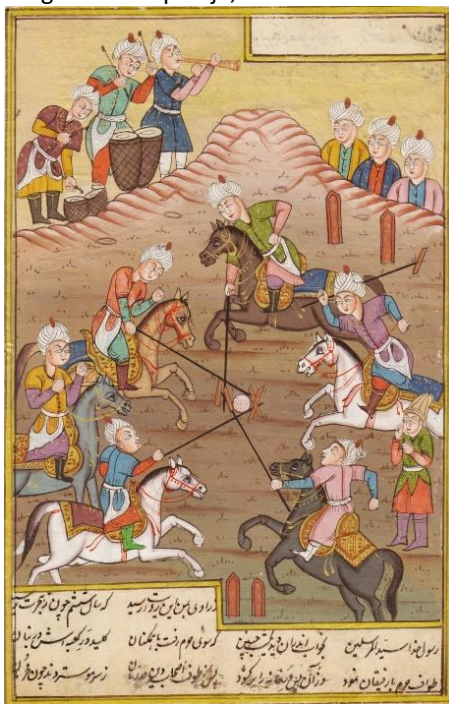

Mogul császár pólója;

Indiában is előszeretettel ábrázolták a hárem hölgyek pólóját.

88

88

Királyi pólójáték;

Háremhölgyek pólója

89

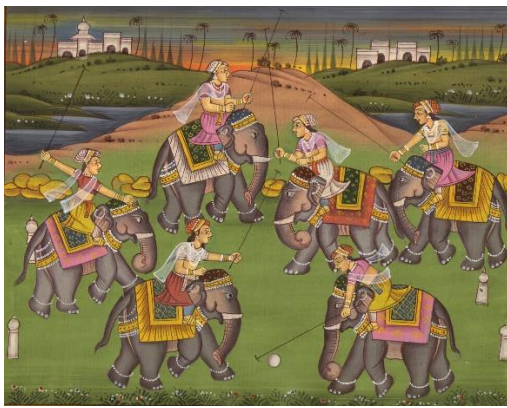
89

Háremhölgyek pólójátéka

89

89

Indiai háremhölgyek elefánt póló játéka;

Teve póló

89

89

A régi pólópályák és csapatok különböztek a mai szabályoktól. A pályák hosszabbak, de szűkebbek voltak, a csapatok gyakran sokkal több játékosból álltak. Néha a csapatoknak meg kellett rohanniuk a középbe lerakott labdát, máskor a levegőbe dobták és az egyik célpont felé fordultak. Az ütők a mai játékosok számára igen érdekesek. Például Japánban és Bizáncban bőrrel borított labdát használtak

90

2000 éven át a **póló** az Ázsiai uralkodók kedvenc sportja volt. Királyok játszottak királyokkal, ahogy a nemesek és harcosok is e sportot űzték. Nemzeti sport volt **Egyiptomban, Bizáncban, Perzsiában, Kínában, Japánban és Indiában**. Mivel e nagy birodalma idővel összeomlottak, vele együtt a csillogó udvari élet is. Így végül e sport csak távoli falvakban maradt fenn. Idővel állandósultak a **Perzsa-Török** harcok, később megjelentek a nyugati hódítók is. (**Hollandok, Britek.**) Majd jött az **Orosz Birodalom** is. A **Perzsa** hatalom nagyon meggyengült és jelentős területi veszteségeket szenvedett el idővel. Erős uralkodói (például **Nádir sah 1736-1747**) igyekezett visszaszerezni Perzsia politikai befolyását, hatalmát, de a harcok költségei újabb polgárháborúhoz vezetett, mely miatt tovább csökkent Perzsia területe. Idővel az **Orosz** és az **Angol Birodalom** már „érdekövezetekre” is osztották **Perzsiát**. A nagy keleti-birodalmak összeomlását követően a csillogó udvari élet megszűnt. A keleti uralkodók is nyugati életstílust és kultúrát, beleértve a sportokat is igyekeztek követni, lásd pl. krikett. Ezért a korábbi a „keleties” póló sport megszűnt a XVII. század végére a nagy uralkodóknál és már csak távoli eldugott helyen űzték e sportot. Ilyen volt az **Indus** felső folyásánál **Chitrál, Gilgit** és **Ladakh**, valamint az Assam és Burma közötti **Manipur királyság**. Ez utóbbi helyről származik az **újkor póló**.

90

Az Angolok **1826-ban** kezdte el a **Burmai háborút** és 1886-ra megszállták teljesen Burmát. E **Burmai** háborúnak köszönhetjük az **újkor póló sport** létrejöttét, mert e háború miatt tartózkodtak **Manipurban** az **Angol lovas katonatisztek** és ott látták meg a királyi család póló játékát. Minden valószínűség szerint a **Szipojlázadás 1858-as leverését** követően kerülhetek oda **Manipurba** nagyobb létszámban az **Angol lovastisztek**, közte **Joseph Ford Sherar** is, aki **1859-ben** a Cachar megye főfelügyelőjével, **Robert Stewarddal** és **7 tea** ültetvényessel együtt megalakította a „**Silchar Polo Club**”-ot. (Lásd később bővebben.)

90

Tradicionális póló*	91
Shândur pass, Gilgit, Chitrál, Leh póló pályái *	91
Shâpur Suren-Pahlavtól a következőket tudhatjuk meg a pólóéletéről. Gilgitben van egy kőtábla a Karakorum út mellett a következő felirattal: „A többi ember hagy játsszon más – a sportok királya mindig a királyok sportja.”	91
(A további póló spottal kapcsolatos adatokat lásd ettől kezdve magában a könyvben részletesen!)	91
Manipuri póló kultúra*	93
Indiai Brit & Indiai pólóélet * Sagol Kangjei * सागोल कांजीजी	96
Calcutta Polo Club 1862 *	97
Rajasthan Polo * Jaipur és Jadhpur Polo Club	98
Maharaja Sir Pratap Singh Sahib Bahabur* (1845-1922)	98
Rao Raja Hanut Singh (1900-1982)	98
Maharaja Sawai Man Singh * (1912-1970, trónon 1922-1948)	99
Malta Polo Club *	100
Angliai polo kezdetei & a pólósport elterjedése *	102
Federation International of Polo (FIP) 1982	106
Játékosok & játék variációk	107
Labda, ütő, kapu és pálya	109
Játékidő	112
Handicap szabály	112
Jobb kéz szabály	112
Védőfelszerelések és szabályok	113
Lovakra vonatkozó szabályok	113

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS.....	5
ELŐSZÓ	7
BEVEZETŐ	9
LOVAK & LOVAGLÁS TÖRTÉNETE	11
A lovak törzsejlődése	11
A lovak házasítása	11
A lovaglás és az ősi lovassportok	12
PÓLÓS TÖRTÉNELEM	13
Közép-Ázsia a póló őshazája* (i.e. 700-tól).....	13
Perzsa póló (Chowgân) * چوگان	14
Siyâwash perzsa herceg * (i.e. 650 körül)	14
Gushtâsp (Vištâspa) * (i.e. 600 körül)	16
Zoroasztrizmus.....	17
Akhaemenida -dinasztia perzsa királyai * (i.e. VII sz.- i.e. 330)	19
Makedón-Görög póló * πύλον	21
II. Philipposz Makedon király * (i.e. 382, trónon i.e. 356-336)	21
Nagy Sándor Birodamának uralkodója * (i.e. 356, trónon i.e. 336-323).....	21
Görög-Makedon történelem	22
Nagy Sándor * és a Gaugamelai korszakváltó csata i.e. 331	22
Szeleukidák (i.e. 312-63).....	25
Pártusok *	26
Partusok DINASZTIA * (i.e. 238 - i.sz. 224)	26
Akhal tekini lófajta	26
I. Arsak (trónon i.e. 247-211)	28
Szászánida perzsa dinasztia * (224-651)	29
I. Sâpour Shah * (215, trónon 241-273)	29
II. Sâpour shah * (310, trónon 310-379)	30
II. Khosrow shah * (570, trónon 590-628)	31
Kínai & Hun póló * 击鞠	35
(Keleti) Hun Birodalom Helian Popo hadvezér (381-425)	35
Csin-dinasztia (i.e. 221-206)	37
Han-Dinasztia * (i.e. 206-i.sz. 220).....	37
Szuj-dinasztia (589-618)	37
Kínai Tang-dinasztia császárai * (618-907).....	38
Taj-cung császár * (598, uralkodása 625-649)	38
Kao Cung császár * (628, trónon 649-683).....	38
Wu Hou császárnő Wu Zetain (624, trónon 690-705).....	38
Zhanghuai (Li Xian) koronaherceg * (653-684)	40
Csung-cung (Zhongzong, Li Zhe, 656-710, 684-ban, majd 705-710-ig)	41
Tibeti póló * བོད་ཀྱི་འཇུག་པོ་	41
Vietnami Póló * lữ cỡi cầu cỡi ngựa.....	41
Japán Póló * polo	41
Tokugawa Yoshimune shogun * (1684-1751, uralkodása 1716-1745).....	42
Xuanzong (Hszüan Cung, Li Longji) Kínai császár * (685-762, trónon 712-756)	43

Zhaozong (Li Ye) császár * (867, trónon 888-904)	45
Liau-dinasztia * (907-1125)	46
Tai Tsu császár 太祖* (852, uralkodása 907-912)	46
Liao-Dinasztia * (916-1125)	46
Harmadik (Csin) Jin-dinasztia * (1115-1234)	46
Jin Taizu Wanyan Aguda * (1068, trónon 1115-1123)	46
Szung (Song) Dinasztia * (960-1290)	46
Ming-dinasztia * (1368-1662)	48
Qing-Dinasztia (1644-1911)	48
Arab póló * البولوية.....	51
Mohamed és az Arab Iszlám Birodalom	51
Omajjádok Birodalma (661-750)	52
Abbaszidák Birodalma * (750-1258, 945-től csak báburalkodókként)	52
Hârún ar-Raschid * (763, trónon 766-809)	53
Arab telivér *	54
Andalúz ló	54
Criollo & Polo Pony *	55
Bizánci póló * πόλο.....	56
II. Theodosius császár * (401 trónon 408-450)	56
III. Alexandrosz bizánci császár * (872, trónon 912-913)	57
II. Baszileiosz (Bulgaroktorosz) császár * (958, trónon 976-1025)	57
II. Niképhorosz Phókasz (912, trónon 963-969)	58
I. Ióannész (924, trónon 969-976)	58
VIII. Kostantinosz társascsászár * (961, trónon 1025-1028)	60
III. Romanosz Argyros császár (968, trónon 1028-1034)	60
I. Alexoisz komnénosz császár * (1048, trónon 1081-1118)	61
II. Ióannész császár * (1087, trónon 1118-1143)	62
I. Manuél Comnénosz császár * (1118, trónon 1143-1180)	62
Egyiptomi póló * ولوبال دة عل.....	66
Szaladin * (Tikrit 1137, trónon 1171-1193)	66
Mamlúkok * (1254-1527)	67
I. Bajbarsz szultán * (1223, trónon 1260-1277)	68
Perzsa póló a Bujidák, Zirajidák alatt * ولوپ	69
Bujida (Buvajhida) dinasztia (934-1055)	69
Zirajida Emír-dinasztia (928-1043)	70
Kábusz perzsa Zijarida emír * (960?, trónon 977-1012)	70
Perzsa póló * Türk és Mongol Dinasztiák alatt	71
Gaznavida-dinasztia * (961-1187)	71
Szeldzsuk Birodalom (1037-1194)	72
Hvárezmi Birodalom (1077-1231)	72
Mongol Póló * поло	73
Dzsingisz kán * (1162, uralkodása 1206-1227)	73
Mongol-Perzsa Ikádok Birodalma (1256-1353) *	78
Mongol-Perzsa-Török Timuridák (1405-1507)	78
(Azeri-Kurd) Perzsa póló * polo.....	80
Szafavidák (1502-1722/36)	80
I. Abbász Shah * (1571, trónon 1588-1629)	81
Isfaham póló tér*	82
Indiai póló * पोलो	84
Mamlúk-dinasztia (1206-1290)	84
Qutb ud-Dín Aibak szultán* (Turkesztán 1150, trónon 1206-1210)	84

Mogul Birodalom * (1526-1540, majd 1555-1857)	86
Babur* (1483, Delhi szultán 1526-1530)	86
Jalal ud-din Muhammed Akbar szultán* (1542, trónon 1556-1605)	87
Tradicionális póló*	91
Shândur pass, Gilgit, Chitral, Leh póló pályái *	91
Manipuri póló kultúra*	93
ÚJKORI PÓLÓ KORSZAK	96
Indiai Brit & Indiai pólóélet * Sagol Kangjei * सागोल कांजीजी	96
Calcutta Polo Club 1862 *	97
Rajasthan Polo * Jaipur és Jadhpur Polo Club	98
Maharaja Sir Pratap Singh Sahib Bahabur* (1845-1922)	98
Rao Raja Hanut Singh (1900-1982)	98
Maharaja Sawai Man Singh * (1912-1970, trónon 1922-1948)	99
Malta Polo Club *	100
Angliai polo kezdetei & a pólósport elterjedése *	102
Federation International of Polo (FIP) 1982	106
PÓLÓ EVOLÚCIÓJA	107
Játékosok & játék variációk	107
Labda, ütő, kapu és pálya	109
Játékidő	112
Handicap szabály	112
Jobb kéz szabály	112
Védőfelszerelések és szabályok	113
Lovakra vonatkozó szabályok	113
A SZÖVEGES RÉSZBŐL KIMARADT, NEM AZONOSÍTHATÓ PÓLÓS KÉPEK	114
PÓLÓS INFORMÁCIÓK TÖMÖR GYŰJTEMÉNYE	116
TARTALOMJEGYZÉK	142
LEGFONTOSABB KONKRÉT PÓLÓS INFORMÁCIÓK JEGYZÉKE:	144
NÉVJEGYZÉK:	145

LEGFONTOSABB KONKRÉT PÓLÓS INFORMÁCIÓK JEGYZÉKE:

Aich Hubert: **MAGYAR POLO CLUB ÉVKÖNYV 1942**, ennek részeként: **POLOISKOLA**

Dhapour Suren-Pahlav: **A SHORT HISTORY OF CHOGAN**: <http://www.cais-soas.com/CAIS/Sport/polo.htm>

Horace A. Laffaye (1935): **THE EVOLUTION IF POLO**:

<https://books.google.hu/books?id=9i-bgOjaVysC&pg=PA307&lpg=PA307&dq=E.+H.+Parker+The+origin+of+the+polo&source=bl&ots=rPdDf8-Zyl&sig=jgSdnLKYKSW2I99vFQUgu7sJqmc&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj4kt-46ffYAhUPLVAKHe52DnAQ6AEIPDAH#v=onepage&q&f=false>

Sir Anthony Shirley: **SIR ANTHONY SHIRLEY AND HIS PERSIAN ADVENTURA (1590-1602)** valamint John Cartwright: <http://www.carolinemawer.com/europeans-on-the-maydan-as-military-sports-centre/>

Kínai pólós információk: <http://news.artron.net/20170822/n952194.html>

NÉVJEGYZÉK:

- **** a(i.e. 700-tól) **Közép-Ázsiai népek**
póljátéka, 12, 13
- **** b(i.e. 650 körül) **Perzsa Siyâwash** herceg, 14
- **** b(i.e. 650 körül) **Turáni Afrasiyab** király, 14, 15
- **** b(i.e. 650 körül) **Turáni Garsiwaz** hadvezér, 14
- **** b(i.e. 650-tól) **Perzsák** póljátéka, 13
- **** b(i.e. 650-tól) **Perzsa-Turáni** játékosok közti mérkőzés, 15
- **** c(i.e. 600 körül) **Perzsa Gushtâsp (Vištâspa)** király, 16
- **** d(i.e. 549, trónon i.e. 522-486) **Perzsa Nagy Darius** király, 13, 19
- **** f(i.e. 381, trónon i.e. 336-330) **Perzsa III. Darius** király, 19, 22
- **** f(i.e. 382, trónon i.e. 356-336) **Makedon II. Philipposz** király, 21
- **** f(i.e. 382, trónon i.e. 356-336) **Makedon II. Philipposz** király, 22
- **** g(i.e. 356, trónon i.e. 336-323) **Makedon Nagy Sándor Birodalmának** uralkodója, 21, 22
- **** h(i.e. 238 - i.sz. 224) **Partus Partus-dinasztia**, 26
- **** i(i.e. 206 – i.sz. 220) **Kína Han-dinasztia**, 37
- **** j(??) **Manipur Kangba** király, 94
- **** j(i.e. 33) **Manipur Ngonda Lairen Pakhangba**, 94
- **** (192-232) **Kína Cao Zhi** herceg, 37
- **** (215, trónon 241-273) **Perzsa I. Sâpour shah**, 29
- **** (224-651) **Perzsa Szászánida dinasztia**, 29
- **** (310, trónon 310-379) **Perzsa II. Sâpour shah**, 30
- **** (401 trónon 408-450) **Bizánci II. Theodosius** császár, 65
- **** (401, trónon 408-450) **Bizánci II. Theodosius** császár, 56
- **** (570, trónon 590-628) **Perzsa II. Khosrow Shah**, 31
- **** (580?-638) **Örmény Shirin**, 31
- **** (590-591) **Perzsa Bahram Chobin** király, 31
- **** (598, trónon 625-649) **Kínai Taj-cung** császár, 38
- **** (600-as évek) **Vietnami póló**, 41
- **** (618-907) **Kínai Tang-dinasztia** császárai, 38
- **** (628, trónon 649-683) **Kínai Kao-cung** császár, 38
- **** (636-678) **Perzsa II. Peroz** trónörökös, 38
- **** (653-684) **Kínai Zhanghuai (Li Xian)** koronaherceg, 40
- **** (656, trónon 684-ban, majd 705-710) **Kínai Csung-cung császár** (Zhongzong, Li Zhe), 41
- **** (685-762, trónon 712-756) **Kína Xuanzong császár** (Hszüan Cung), 43
- **** (709) **Tibeti pólócsapat**, 41
- **** (727) **Japán póló**, 41
- **** (760 körül) **Arab Jukandar** pólómester, 53
- **** (763, trónon 766-809) **Arab Hârûn ar-Raschid** Bagdadi kalifa, 53
- **** (821) **Japán Kínai** nagykövet pólója, 42
- **** (852 trónon 907-912) **Kínai Tai Tsu** császár, 46
- **** (867, trónon 888-904) **Kína Zhaozong** császár, 45
- **** (872, trónon 912-913) **Bizánci III. Alexandrosz** császár, 57, 65
- **** (905, trónon 913-959) **Bizánci VII. Kostantinosz** császár, 57
- **** (916-1125) **Kínai Liao-dinasztia**, 46
- **** (928-1041) **Perzsa Zirajida-dinasztia**, 70
- **** (931, trónon 951-969) **Kínai Yelu Jing**, 46
- **** (957, trónon 976-1025) **Bizánci II. Baszileiosz** császár, 57
- **** (960?, trónon 977-1012) **Perzsa I. Kábusz** emír, 70
- **** (961, trónon 1025-1028) **Bizánci VIII. Konstantinosz** császár, 60
- **** (961-1187) **Türk Gaznavida-dinasztia**, 71
- **** (968, trónon 1028-1034) **Bizánci Romanosz** Argyros császár, 60
- **** (980-1010) **Bizánci Niképhorosz** Ouranosz hadvezér, 57, 58
- **** (1037-1194) **Türk Szeldzsuk** uralkodók, 72
- **** (1048, trónon 1081-1118) **Bizánci I. Alexiosz** császár, 61, 65
- **** (1087, trónon 1118-1143) **Bizánci I. Ióánnész** császár, 62
- **** (1100-1126) **Kínai Huizong** császár, 46
- **** (1118, trónon 1143-1180) **Bizánci I. Manuél** császár, 62
- **** (1126-1127) **Kínai Qinzong** császár, 46
- **** (1131, trónon 1162-1163) **Hun. II. László** király, 63
- **** (1133, trónon 1163-1163) **Hun. IV. István** király, 63
- **** (1137, trónon 1171-1193) **Egyiptom-Szíria Szaladin** hadvezér, 66
- **** (1148, trónon 1172-1196) **Hun. III. Béla** király, 63
- **** (1150, trónon 1206-1210) **India Qubt ud-Dín** Aibak Delhi szultánja, 84
- **** (1162, uralkodása 1206-1227) **Mongol Dzsingisz** kán, 73, 75
- **** (1190?) **Bizánci Iohannes** Chinnasus, 65

****(1223, trónon 1260-1277)Egyiptom-Szíria
Bajbarsz mamlúk szultán, 66, 67, 68
 ****(1235-1238)Trapezond **I. Johannesz**
Axouchos császár, 65
 ****(1336, trónon 1370-1405)Mongol **Timurlane**,
 78
 ****(1368-1662)Kinai **Ming-dinasztia**, 48
 ****(1470, trónon 1487-1505)Kinai **Ming Hung**
császár, 48
 ****(1483, trónon 1526-1530)India **Babur Mogul**
szultán, 86
 ****(1542, trónon 1556-1605)India **Jalal ud-din**
Akbar Moghul szultán, 87
 ****(1571, trónon 1588-1629)Perzsa **I. Abbász**
Shah, 80, 81, 82
 ****(1606)Manipur **Khagembakirály**, 94
 ****(1644-1911)Kinai **Qing-dinasztia**, 48
 ****(1684-1751, uralkodása 1716-1745)Japán
Tokugawa Yoshimune shogun, 42
 ***GB **1. Life Guards**, 102
 ***GB **Edward Hartopp**, 102
 ***GB **Joseph Ford Sherar vezérőrnagy**, 96
 ***GB **Joseph Sherar vezérőrnagy**, 93
 ***GB **Robert Steward**, 93, 96
 ***Hun **Andrássy Géza gróf**, 105
 ***Hun **Batthyány Elemér gróf**, 105
 ***India (1845-1922) **Sir Pratap Singh**
Maharadza, 98
 ***Manipur **Chourajit**, 93
 ***Manipur **Gambhir Shing**, 93
 ***Manipur **Marjit**, 93
 ***Manipur **Nar Singh**, 93
 Hun. **Bartalis Kálmán 5hcp, 112
 Hun. **Bethlen István gróf ifj. 8hcp, 112
 Hun. **Dienes Oehm Tivadar 7?hcp, 112
 Hun. **Gyurkovics György 6hcp, 112
 Hun. **Hámory Gaszton 8hcp, 112
 Hun. **Kovács Dezső 7hcp, 112
 Hun. **Kovács Ferenc 5hcp, 112
 Hun. **Sorg Jenő 6hcp, 112
 Hun. **Szentpály Imre 7hcp, 112
 Hun. **Újhelyi Szabolcs 5hcp, 112
 India(1900-1982) **Rao Raja Hanut Singh 9hcp,
 98
 *Arg **Adolfo Cambiaso**, 104
 *Arg **Adolfo Cambiaso 10hcp**, 105
 *Arg **David Stirling 10hcp**, 105
 *Arg **Juan Martin Nero 10hcp**, 105
 *Arg **Pablo Mac Donought 10hcp**, 105
 *GB **Charles herceg**, 104
 *GB **Harry herceg**, 104
 *GB **Philip herceg**, 104
 *GB **Philip herceg Máltán (1949-1951) ***, 100
 *GB **William herceg**, 104
 *Hun. **Dvoracsek György 1hcp**, 106
 *Hun. **Ivanics György Dr. 1hcp**, 106
 *Hun. **Rónai Gábor Dr. 1hcp**, 106
 *Hun. **Szegedi Gábor. 1hcp**, 106

*India (1912-1970) **Maharaja Sawai Man Singh**
 10hcp, 99
 ,**10. Huszárezred** 1869, 102
 ,Adelshot *, 102
 ,Akhal tekini, 22, 26
 ,Andalúz ló, 54
 ,**Angliai első pólómérkőzés 1871 ***, 93
 ,**Anglia-USA első nemzetközi mérkőzés 1886 ***, 93
 ,**Angol póló 1869-től ***, 93
 ,Angol telivér, 54
 ,Arab telivér, 54
 ,Aréna póló, 108
 ,Argentína *, 106
 ,Beach póló, 108
 ,Bukephalos (i.e. 355-326), 21, 22, 24
 ,buzkashi, 107
 ,**Calcutta Polo Club ***, 96, 97
 ,**Calcutta Polo Club-Manipur team első**
 nemzetközi mérkőzés **1862**, 96
 ,**Calcutta Polo Club-Manipur team első újkori**
 nemzetközi mérkőzés **1862**, 93
 ,**Cathedral of Polo ***, 106
 ,Chitral *, 91
 ,Cordobai ménés, 54
 ,Criollo, 55
 ,Cuartetera klónok, 55
 ,**Diana ***, 104
 ,Dromedár póló, 108
 ,El Zahraa ménés, 54
 ,Elefánt póló, 108
 ,**Erzsébet királynő ***, 104
 ,**FEDERATION INTERNATIONAL OF POLO (FIP)**
1982, 106
 ,Gilgit *, 91
 ,gökbürü, 107
 ,**HAZAI LOVASPÓLÓ SZÖVETSÉG (HLSz) 2007**,
 106
 ,Horse ball, 108
 ,**Hurlingham Polo Club 1874-től ***, 102
 ,**Imphal Pologround**, 93
 ,Isfahami pólós tér*, 82
 ,Jak póló, 108
 ,Jiju Kínai póló*, 36
 ,Jodhpuri bricsesz nadrág *, 98
 ,Kerékpár póló, 108
 ,Kínai póló*, 36
 ,kokboru, 107
 ,kokpar, 107
 ,kökbürü, 107
 ,kupkari, 107
 ,**Lillie Bridge ***, 102
 ,lovasszeregek, 11
 ,lovasszeregmódor, 22
 ,**Magyar Póló 1875-től ***, 105
 ,**MAGYAR POLO CLUB 1927-TŐL ***, 106
 ,**Malta Polo Club 1868-tól ***, 100
 ,Manipur *, 93, 96
 ,Manipuri póni 110-130 cm*, 94

,**Mapali Kangkeibung póló pálya**, 93
 ,Nedzsíd-fennsík, 54
 ,Ox game, 108
 ,Öszvér póló, 108
 ,Peri Hippikés, 22
 ,Perzsa Birodalom, 23
 ,Polo Pony, 55
 ,Polocrosse, 108
 ,Qi herceg 600 lovas sár i.e. 490, 49
 ,Rejoneador, 54
 ,**Richmond park** *, 102
 ,**Royal Horse Guards** *, 102
 ,Shandur Pass *, 91
 ,**Silchar Polo Club 1859** *, 93, 96
 ,Snow póló, 108
 ,Sorraia póni, 54
 ,Spanyol Lovasiskola, 54
 ,Szamár póló, 108
 ,Szkíták, 11, 22, 26
 ,Teve póló, 108
 ,Tradicionalis póló, 91
 ,ulak tartysz, 107
 ,Vahabita törzs, 54
 ,Xenophón, 21
 'Tízezrek', 21
 Abbaszidák Birodalma (750-1258), 52
 Alaviták, 70
 al-Qadisiyyah csata 636, 34
 Anabaszisz, 21
 Ariánusok, 33
 Aveszta, 18
 Bahá'í, 18
 Barbarossa Frigyes, 64
 Batu kán, 76
 Börte, 73
 Brahmanizmus, 18
 Buddhizmus, 44
 Bujida dinasztia (934-1055), 69
 Csin dinasztia (i.e. 221-206), 37
 Csin első Császára (i.e. 221-210), 37
 Ethnaton fáraó, 17
 Gaudamélai csata i.e. 331 09. 20., 23
 Hadídzsa (556-619) Mohammed felesége, 51
 Harci elefántok i.e. 326-ban, 24
 harciszekerek, 11
 Hellien Popo Keleti Hun király (381-425), 35
 homoiusion, 34
 homousion, 34
 Horda, 74
 Hvárezmi-birodalom (1077-1231), 72
 I. Iszmáil Shah (1501-1524), 80
 I. Mithriadesz, 28
 II. Artaxerxész, 21

III. Jenő pápa Keresztes háborúja 1147, 62
 Ikládok Birodalma (1256-1353), 78
 India, 84
 Isszoszi csata i.e. 333, 23
 IV. Alexandrosz, 24
 Jacqueline Kennedy, 99
Jaipur Polo Club *, 98
Jodhpur Polo Club *, 98
 Judaizmus, 18
 Karakorum, 91
 Kereszténység, 18
 Kleidoni csata 1014, 58
 Konfuciusz (i.e.551-479), 37
 Könyves Kálmán, 64
 Kubilaj kán, 76
 Kürosz, 21
 lovak háziasítása, 11
 Maharani Gayatri Devi, 99
 Makedon phalanx, 23
 Makedónia, 24
 Makedónok, 23
 Manipur Levy szövetség, 93
 Mazdaizmus, 17
 Mithrász kultusz, 18
 Mohammed, 34
 Mohammed (570-632), 51
 Monofiziták, 33, 34
 Mózes, 17
 Muszlim vallás, 18
 Négy első kalifa, 52
 Nesztóriánusok, 33
 Omajjádok Birodalma (661-750), 52
 Oroszlán Henrik, 64
 Ögödej kán, 76
Piroska (Eirene) Bizánci császárné Szt. László
 Magyar király lánya (1088-1134), 62
 Rhóxane, 24
 Sámánizmus, 74
 Selyemút, 28
 Síiták, 69
 Szeleukidák (i.e. 312-63), 25
 Sziffini csata 658, 52
 Sztateira III. Dareiosz lánya, 24
 Szuj-dinasztia (589-618), 37
 Szunniták, 69
 Szúzai menyegző i.e. 324, 24
 Ta Hszia Hun királyság, 35
 Tengrizmus, 74
 Vu Hu császárnő Kína (624, trónon 690-705), 39
 Zarahusztra, 17
 Zoroaszter, 33
 Zoroasztrizmus, 17